

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ
Α. ΛΑΖΑΡΟΥ

Η
ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΙΣΤΟΡΙΑ

ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Α Θ Η Ν Α Ι

ΕΚΔΟΤΗΣ Ι.Ν. ΣΙΔΕΡΗΣ

1 9 3 4

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ
Α. ΛΑΖΑΡΟΥ

Η ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Ἐγκειρισμένη δια μιάν πενταετίαν 1934 - 1938

Με πολλὰς εἰκόνας καὶ χάρτας

ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΕΚΔΟΣΙΣ Α'

Ἀντίτυπα 8.000

Ἀριθ. ἐγκριτ. ἀποφ.
Υπουργείου Παιδείας

51231, 51232
20-8-34

ΑΘΗΝΑΙ
ΕΚΔΟΤΗΣ Γ. Ν. ΣΙΔΕΡΗΣ
52 - ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ - 52
1934

17024

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τὰ ἀντίτυπα ἔχουν τὴν ὑπογραφήν τοῦ συγγραφέως
καὶ τὴν σφραγίδα τοῦ ἐκδότη.

Μαζοῦ

Α' ΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΔΟΥΛΕΙΑΣ

1. Ἡ νέα ἑλληνικὴ ἱστορία

Τὸ 1453 οἱ Τοῦρκοι ἐκυρίευσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐντὸς ὀλίγου ὑπέταξαν τὰς ἄλλας ἑλληνικὰς χώρας, ἔγιναν κύριοι τῆς Βαλκανικῆς καὶ ἴδρυσαν μεγάλην αὐτοκρατορίαν, ἡ ὁποία ἐξουσίαζεν ἀπεράντους χώρας εἰς τὴν Εὐρώπην, τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Ἀφρικὴν. 1453

Ἀπὸ τοῦ 1453 ἀρχίζει ἡ νέα ἱστορία δι' ὅλους τοὺς λαοὺς, ἄρα καὶ ἡ νέα ἑλληνικὴ ἱστορία, καὶ φθάνει ἕως σήμερον.

Ἡ νέα ἑλληνικὴ ἱστορία ἔχει πολλὰ δυσάρεστα. Εἰς αὐτὴν θὰ ἴδωμεν πῶς τὸ ἔθνος μας, τὸ μέγαλον καὶ ἐνδοξον ἄλλοτε, ἐδουλώθη ἀπὸ ἓνα λαόν, ὁ ὁποῖος ἦλθεν ἀπὸ τὴν Ἀσίαν. Οἱ Ἕλληνες ἔμειναν πολλοὺς αἰῶνας εἰς τὴν τουρκικὴν δουλείαν, ἔπαθαν συμφορὰς καὶ ἐξευτελισμούς. Πολλοὶ ἐπίστευσαν ὅτι τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἔσβυσε.

Τὸ ἔθνος ὅμως εἶχε πολλὴν ζωὴν. Μὲ τὸν καιρὸν συνῆλθε, συνεκέντρωσε τὰς δυνάμεις του καὶ ἤρχισε τρομερὸν ἀγῶνα ἐναντίον τοῦ κατακτητοῦ. Τέλος κατάρθωσε νὰ ἐλευθερωθῆ καὶ νὰ ἀρχίσῃ νέαν ζωὴν.

Εἰς τὸ βιβλίον αὐτὸ θὰ μάθωμεν πρῶτον τὰ χρόνια τῆς δουλείας, ἔπειτα τὴν ἀφύπνισιν τοῦ ἔθνους μας καὶ τὸν τιμημένον ἀγῶνα διὰ τὴν ἐλευθερίαν, τέλος τὸ νέον ἑλληνικὸν κράτος καὶ τὴν προσπάθειαν, τὴν ὁποίαν κάμνει τὰ τελευταῖα ἑκατὸν χρόνια τὸ ἔθνος μας διὰ νὰ προοδεύσῃ καὶ νὰ λάβῃ τὴν θέσιν του μεταξὺ τῶν πολιτισμένων λαῶν.

2. Ἡ τουρκικὴ αὐτοκρατορία καὶ ἡ Εὐρώπη

Ἡ τύχη τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐδέθη τὴν ἐποχὴν αὐτὴν τόσον στενὰ μὲ τοὺς Τούρκους, ὥστε εἶναι ἀνάγκη, διὰ νὰ ἐννοήσωμεν καλὰ τὴν νέαν ἑλληνικὴν ἱστορίαν, νὰ μάθωμεν ὅσα χρειάζονται ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας.

Τοὺς πρώτους δύο αἰῶνας ὕστερα ἀπὸ τὴν ἄλωσιν, δηλαδὴ τὸν 15ον, 16ον καὶ ἕνα μέρος τοῦ 17ου αἰῶνος, ἡ Τουρκία ἦτο ἡ μεγαλυτέρα δύναμις τοῦ κόσμου. Ὁ σουλτάνος εἶχε στρατὸν καὶ στόλον καὶ τόσῃν ὄρεξιν διὰ πολέμους καὶ ἀρπαγὴν, ὥστε κατετρόμαξε τοὺς Εὐρωπαίους.

Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἡ Εὐρώπη δὲν ἦτο προωδευμένη καὶ δυνατὴ ὅπως σήμερον. Δι' αὐτὸ οἱ Τοῦρκοι ἔγιναν κίνδυνος διὰ τοὺς Εὐρωπαίους, καὶ περισσότερον διὰ τοὺς γείτονάς των. Τὰ πλησιέστερα εἰς τὴν Τουρκίαν κράτη ἦσαν τότε ἡ Γερμανικὴ Αὐτοκρατορία, ἡ Βενετία καὶ ἡ Ρωσσία.

Ἡ Γερμανικὴ αὐτοκρατορία ἦτο κάτι διαφορετικὸν ἀπὸ τὴν σημερινὴν Γερμανίαν. Ἦτο ἕνα κράτος ἐκτεταμένον, τὸ ὁποῖον ἐξουσίαζε τὴν Γερμανίαν, τὴν Αὐστρίαν, τὴν Οὐγγαρίαν καὶ ἄλλας χώρας. Αἱ χώραι αὗται ἦσαν διηρημέναι εἰς πολλὰ κράτη, τὰ ὁποῖα εἶχαν τὴν διοίκησίν των, πολλὰ ἀπ' αὐτὰ καὶ τὸν ἡγεμόνα των. Ἡ Γερμανία π.χ. εἶχε πλῆθος κράτη, καὶ τὸ καθένα ἀπ' αὐτὰ εἶχε τὸν βασιλέα ἢ τὸν ἡγεμόνα του. Ὅλα ὁμως τὰ κράτη τῆς αὐτοκρατορίας ἀνεγνώριζαν ὡς ἀνώτατον ἄρχοντα τὸν αὐτοκράτορα. Αὐτὸς εἶχε πρωτεύουσαν τὴν Βιέννην. Ἀλλὰ δὲν τὸν ἤκουον πάντοτε. Οἱ κάτοικοί των ἦσαν ἀπὸ διάφορα ἔθνη, Γερμανοί, Τσεχοί, Οὐγγροί, ὠμίλουν διαφορετικὰς γλώσσας καὶ

δὲν εἶχαν ὁμόνοιαν ἀναμεταξύ των. Εἶχαν ἐπίσης θρησκευτικὰς διαφοράς. Ἀκριβῶς τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἶχαν χωρισθῆ εἰς δύο, εἰς καθολικοὺς καὶ διαμαρτυρομένους, καὶ ἔκαμαν ἐμφυλίους πολέμους. Τέλος ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας εἶχε πάντοτε σχεδὸν πόλεμον μὲ τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας. Δι' ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους ἦτο δύσκολον ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας νὰ ἀντισταθῆ εἰς τοὺς Τούρκους.

Ἡ Βενετία ἦτο κράτος ναυτικόν, περισσότερον ἐμπορικόν ἢ στρατιωτικόν. Ἐλέγετο δημοκρατία, μολονότι τὴν ἐκυβέρνηα ἡ πλουσία τάξις τῶν ἐμπόρων. Εἶχεν ἄρκετὰ καλὸν στόλον, ὁ στρατός τῆς ὅμως ἦτο ὀλίγος. Οἱ Βενετοὶ ἦσαν πολὺ καλοὶ διπλωμάται, ἐπίμονοι καὶ πονηροὶ, καὶ μὲ τὸ χρῆμά τους ἦσαν εἰς θέσιν νὰ βλάψουν καὶ ἔβλαψαν ἄρκετὰ τοὺς Τούρκους.

Κράτος ἰδιαίτερον Ἰταλία, ὅπως σήμερον, δὲν ὑπῆρχε τότε, διότι ἡ Ἰταλία ἦτο χωρισμένη εἰς πολλὰ μικρὰ κράτη.

Ἡ Ρωσσία ἦτο μεγάλη αὐτοκρατορία, ἀλλὰ δὲν εἶχε κατ' ἀρχὰς οὔτε ἀνάπτυξιν, οὔτε καλὴν διοίκησιν, οὔτε στρατόν.

Τὸ ἰσχυρότερον κράτος τῶν χρόνων αὐτῶν ἦτο ἡ Γαλλία. Οἱ βασιλεῖς τῆς Γαλλίας εἶχαν ἀπεριόριστον δύναμιν εἰς τὸ κράτος των, πολλὰ χρήματα καὶ δυνατὸν στρατόν. Ἡ Γαλλία ὅμως εὐρίσκεται μακρὰν ἀπὸ τὴν Τουρκίαν καὶ τότε εἶχε φιλικὰς σχέσεις μὲ αὐτήν.

Αὐτὴ ἦτο ἡ κατάστασις εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅταν οἱ Τούρκοι ἴδρυσαν μεγάλην αὐτοκρατορίαν καὶ ἦσαν ἐτοιμοὶ νὰ κτυπήσουν τὴν Εὐρώπην.

3. Πόλεμοι τῆς Τουρκίας μὲ τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη

Πολὺν καιρὸν ὁ σουλτάνος τῶν Τούρκων ἦτο ὁ δυνα-

τώτερος βασιλεύς τῆς ἐποχῆς του, διότι εἶχε τὸν μεγαλύτερον καὶ δυνατώτερον στρατόν. Διακόσια χρόνια οἱ Τούρκοι ἔκαμναν φοβεροὺς πολέμους καὶ κατετρόμαξαν τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης.

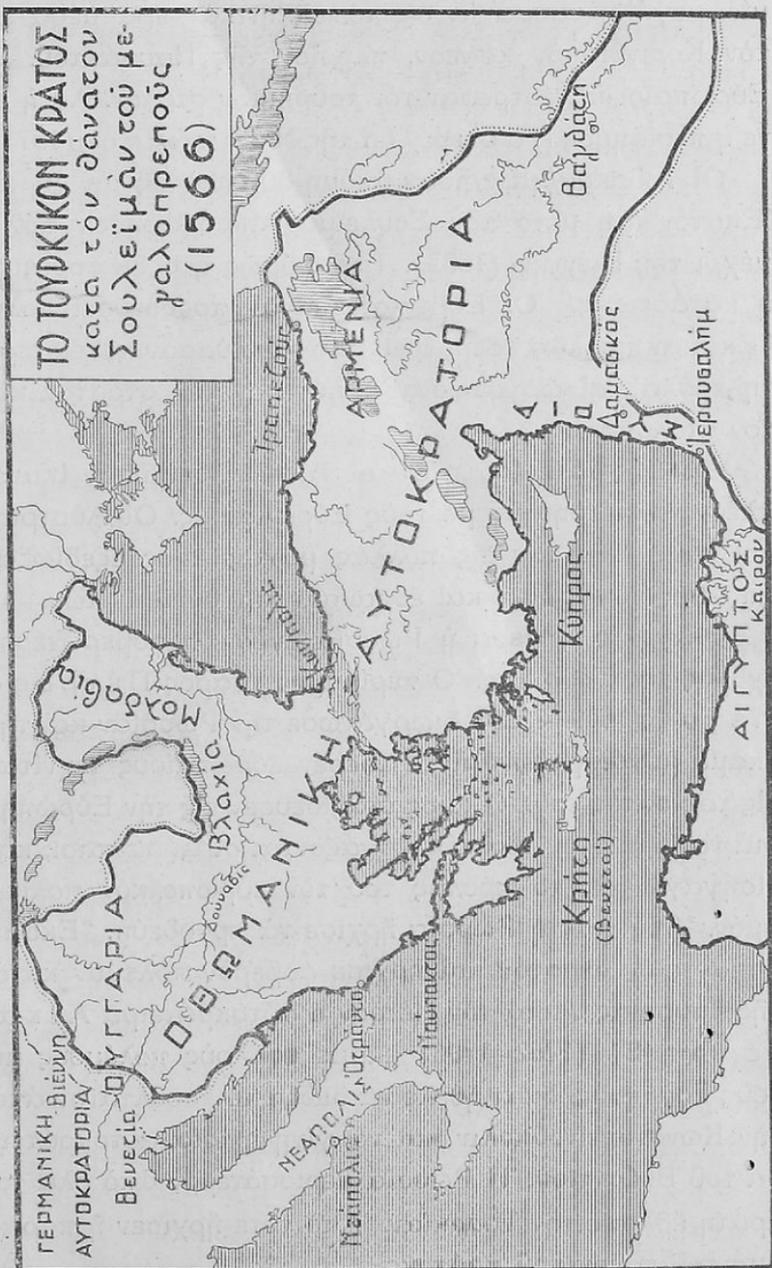
Ἄπο τὴν Σερβίαν, τὴν ὁποίαν εἶχαν κυριεύσει, ἔκαμναν τρομερὰς ἐπιδρομὰς πρὸς τὸ μέρος τῆς Οὐγγαρίας. Ὁ περίφημος σουλτάνος Σουλεῖμὰν Β' ἐπρωχώρησε μὲ μέγαν στρατόν καὶ ἔφθασε πρὸ τῆς Βιέννης. Οἱ Τούρκοι ἔκαμναν πολλὰς ἐπιθέσεις κατὰ τῆς πόλεως, ἀλλὰ δὲν κατάρθωσαν νὰ τὴν κυριεύσουν.

Αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Τούρκων εἰς τὰς εὐρωπαϊκάς ἐπαρχίας δὲν ἔπαυσαν. Εἰς τὰ χωρία εἶχαν ἰδιαιτέρον σήμαντρον, μὲ τὸ ὁποῖον ἐπληροφόρουν ὅτι ἔρχονται οἱ Τούρκοι. Εἶχαν ὀρίσει ἰδιαιτέραν προσευχὴν εἰς τὰς ἐκκλησίας, διὰ νὰ προφυλάττῃ ὁ Θεὸς τοὺς χριστιανοὺς ἀπὸ τὴν μανίαν των.

Οἱ Τούρκοι ἔγιναν δυνατοὶ καὶ εἰς τὴν θάλασσαν. Ἔκαμναν μέγαν στόλον, ἐξουσίασαν τὴν Μεσόγειον θάλασσαν καὶ ἐλεηλάτησαν τὰ παράλια τῆς Ἰταλίας. Ὁ σουλτάνος συνεννοήθη μὲ τοὺς πειρατὰς τοῦ Ἀλγερίου, οἱ ὅποιοι ἦσαν τότε ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος τῶν ναυτικῶν, καὶ ἔλαβεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του τὸν περίφημον ἀρχηγόν των Χαϊρεντὶν Βαρβαρόσσαν. Ἄπο τότε οἱ Μωαμεθανοὶ ἔγιναν ἐπιδρομεῖς (κουρσάροι) καὶ κατήνησαν ὁ τρόμος τῶν θαλασσινῶν. Ἐλήστευαν τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, συνελάμβαναν τοὺς ἀνθρώπους αἰχμαλώτους καὶ τοὺς ἐπώλουν ὡς δούλους.

Οἱ χριστιανοὶ ὑπέφεραν πολλὰ καὶ ὅλη ἡ Εὐρώπη ἀνησύχησε. Συνεννοήθησαν τότε αἱ δυνάμεις τῆς ἐποχῆς καὶ ὁ Πάπας παρεκίνησε τοὺς χριστιανοὺς νὰ ἐνωθοῦν ἐναντίον τῶν Τούρκων. Ὁ ἠνωμένος στόλος τῆς Ἰσπανίας, Βενετίας κλπ. ἐκτύπησαν τοὺς Τούρκους. Ἔγινε

ΤΟ ΤΟΥΡΚΙΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ
κατὰ τὸν θάνατον
Σουλεϊμάν τοῦ Με-
γαλοπρεποῦς
(1566)

1571 μία μεγάλη ναυμαχία εις τὰ ἑλληνικὰ νερὰ μέσα εις τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, πλησίον τῆς Ναυπάκτου. Οἱ Εὐρωπαῖοι κατέστρεψαν τὸν τουρκικὸν στόλον. Αὕτῃ εἶνε ἡ περίφημος Ν α υ μ α χ ί α τῆς Ν α υ π ά κ τ ο υ (1571).

Οἱ Τοῦρκοι ὅμως ἦσαν ἀκόμη δυνατοὶ εἰς τὴν ξηράν. Ἐκατὸν ἔτη μετὰ τὸν Σουλεϊμάν ἐπροχώρησαν πάλιν μέχρι τῆς Βιέννης (1683). Τώρα ὅμως ἦτο διαφοροετική ἡ κατάστασις. Οἱ Εὐρωπαῖοι εἶχαν προοδεύσει πολὺ. Ἐκαμαν πολλὰς ἐφευρέσεις, κατεσκεύασαν τελειότερα τηλεβόλα καὶ ὠργάνωσαν καλύτερον τὸν στρατὸν καὶ τὸν στόλον των.

Ἀμέσως τότε ἐφάνη ὅτι οἱ Τοῦρκοι δὲν ἦσαν ἱκανοὶ πλέον νὰ μετρηθοῦν μὲ τοὺς Εὐρωπαίους. Οἱ Αὐστριακοὶ τοὺς ἐνίκησαν εἰς πολλὰς μάχας, τοὺς ἐξεδίωξαν ἀπὸ τὴν Οὐγγαρίαν καὶ ἔθραυσαν τὴν δύναμίν των.

Ὀλίγον ἀργότερα ἡ Ρωσσία ἔγινεν ὁ φοβερώτερος ἐχθρὸς τῆς Τουρκίας. Ὁ περίφημος τσάρος Πέ τ ρ ο ς ὁ Μ έ γ α ς (1689—1725) διωργάνωσε τὴν Ρωσσίαν καὶ τὴν ἔκαμε μεγάλην δύναμιν. Ἐφερεν εὐρωπαίους τεχνίτας εἰς τὸ κράτος του. Ὁ ἴδιος ἐταξίδευσεν εἰς τὴν Εὐρώπην διὰ νὰ ἰδῆ μόνος του πῶς ἐργάζονται οἱ Εὐρωπαῖοι, καὶ εἰσήγαγεν εἰς τὸ κράτος του τὸν εὐρωπαϊκὸν πολιτισμόν. Ἀπὸ τότε ἡ Ρωσσία ἤρχισε νὰ προοδεύῃ. Ἐκαμε σημαντικὸν στρατὸν καὶ ἤρχισε φοβερὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας. Μετὰ τὸν Πέτρον ἡ αὐτοκράτειρα Α ἱ κ α τ ε ρ ἰ ν η Β ' (1762—1796) ἔκαμε πολλοὺς πολέμους μὲ τοὺς Τοῦρκους, διότι ἤθελε νὰ διώξῃ τὸν σουλτάνον ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ νὰ γίνῃ ἡ ἴδια αὐτοκράτειρα τοῦ Βυζαντίου. Ἡ Ρωσσία περισσότερον ἀπὸ ὅλα τὰ κράτη ἔβλαψε τὴν Τουρκίαν. Ἀπὸ τότε ἤρχισεν ἡ παρακμὴ τοῦ τουρκικοῦ κράτους.

4. Τὰ δεινοπαθήματα τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας

Εἶναι ἀδύνατον νὰ φαντασθῇ κανεὶς μεγαλυτέραν συμφορὰν ἀπ' αὐτὴν ποὺ ἔπαθε τὸ ἔθνος μας, ἀφοῦ ἐδουλώθη εἰς τοὺς Τούρκους.

Οἱ Τούρκοι ἔσφαξαν πολλοὺς Ἕλληνας, ἄλλους ἐπώλησαν ὡς δούλους καὶ ἄλλους τοὺς ἐβίασαν νὰ γίνουν μωαμεθανοί. Τοιοῦτοτρόπως ὀλιγόστευσεν ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμός. Ἐνῶ ἄλλοτε πολλὰ ἑκατομμύρια ἀνθρώπων εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ εἰς τὴν Ἀφρικὴν ὠμίλουν ἑλληνικά, τώρα ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα περιορίσθη εἰς ὀλίγα ἑκατομμύρια μόνον.

Οἱ Τούρκοι εἶχαν ἓνα σατανικὸν μέσον νὰ ἀπορροφήσεν τὸν ἀφρὸν τοῦ ἔθνους μας. Ἐπαιρναν τὰ εὐρωστότερα καὶ δυνατώτερα ἑλληνόπαιδα, ἔδιδαν εἰς αὐτὰ τουρκικὴν ἀνατροφὴν, τὰ ἐγύμναζαν καὶ τὰ ἔκαμναν στρατιώτας. Μὲ τοὺς νέους αὐτοὺς ἔκαμαν τὸ περίφημον **Τάγμα τῶν Γενιτσαρῶν**, τὸ ὁποῖον ἔγινε μὲ τὸν καιρὸν ὁ καλύτερος στρατὸς τοῦ σουλτάνου. Τὴν βιαίαν αὐτὴν στρατολογίαν τῶν παιδιῶν ὠνόμαζαν **παιδομάζωμα**.

Ἐπίσης ἔπαθε μεγάλην καταστροφὴν ἡ περιουσία τῶν Ἑλλήνων. Οἱ Τούρκοι ἀφήρσαν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας τὰ καλύτερα καὶ εὐφορώτερα κτήματα. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς γῆς ὁ σουλτάνος ἐχάρισεν εἰς τοὺς στρατιωτικοὺς ἀρχηγούς, διὰ νὰ ζοῦν οἱ ἴδιοι καὶ μὲ τὰ εἰσοδήματα νὰ τρέφουν στρατιώτας καὶ ἵππους. Εἰς τοὺς Ἕλληνας ἔμειναν μόνον τὰ ἀπόμερα, τὰ ὄρεινὰ καὶ ἄγονα μέρη. Καὶ αὐτὰ ὁμως δὲν ἦσαν ἐλεύθεροι νὰ καλλιεργοῦν καὶ νὰ περιποιοῦνται ὅπως ἤθελαν. Ἄν τὸ κτήμα των εἶχε ἄφθονα σιτηρά, ἢ τὰ δένδρα τους πλου-

σίους καρπούς, ἐκέντων τὴν ἀρπακτικὴν διάθεσιν τῶν τυράννων. Οἱ Τοῦρκοι ἀφήρεσαν ἀπὸ τοὺς χριστιανούς τὰς ὠραιότερας ἐκκλησίας καὶ τὰς ἔκαμαν τζαμιά. Εἰς πολλὰ μέρη ἤρπασαν τὰ μοναστήρια καὶ τὰ κτήματά των.

Ἀπὸ τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν ἔπαθε καταστροφὴν ἀκόμη καὶ ἡ γῆ. Τὰ δάση ἐκόπησαν ἢ ἐκάησαν, οἱ ἀγροὶ καὶ τὰ λιβάδια ἐρημώθησαν. Τοιοῦτοτρόπως ἔπαθε σημαντικὴν καταστροφὴν ὁ δημόσιος πλοῦτος καὶ ἡ χώρα ἔγινε πτωχή. Οἱ Τοῦρκοι κατέστρεψαν τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα, τοὺς ναοὺς, τὰ ἀγάλματα, καὶ κατεσκεύασαν ἄσβεστον ἀπὸ τὸ μάρμαρόν των ἢ τὰ μετεχειρίσθησαν διὰ νὰ κτίσουν κατοικίας ἢ φρούρια.

Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις εἰσέπραττε βαρεῖς φόρους ἀπὸ τοὺς χριστιανούς. Πρῶτον τὸν κεφαλικὸν φόρον, τὸ χαράτσι, διότι ἔδιδεν εἰς τοὺς δούλους τὸ δικαίωμα νὰ ζοῦν. Ἐλάμβανεν ἀκόμη τὴν δεκάτην, δηλαδή τὸ δέκατον ἀπὸ τὰ εἰσοδήματα τῆς γῆς, καὶ τὸ χρηματικὸν ἀντισήκωμα (μπεντέλι), διὰ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας.

Γενικῶς ἡ ζωὴ τῶν χριστιανῶν ἦτο θλιβερά. Οἱ Τοῦρκοι ἐθεώρουν τοὺς ὑποδουλωμένους Ἕλληνας ὡς τὸ πλέον πρόστυχον πρᾶγμα τοῦ κόσμου. Τοὺς ὠνόμαζαν ραγιαδες, δηλαδή κοπάδι, καὶ γκι α ο ὄ ρ η δ ε ς, δηλαδή ἀπίστους. Οἱ σουλτάνοι καὶ οἱ πασάδες, μὲ τὴν παραμικρὰν αἰτίαν, καὶ πολλάκις χωρὶς αἰτίαν, ἐφόνευαν τοὺς προκρίτους, τοὺς ἀρχιερεῖς, ἐνίοτε καὶ τὸν Πατριάρχην. Ἡ ζωὴ λοιπὸν καὶ ἡ περιουσία τῶν χριστιανῶν ἦσαν εἰς τὴν διάκρισιν τῶν Τούρκων. Διὰ τοῦτο οἱ σκλαβωμένοι ἔχασαν τὸ θάρρος καὶ τὸν χαρακτῆρα των. Ἀπέφευγαν κάθε ἐπίδειξιν, ἐφοβοῦντο νὰ κτίσουν ὠραίας οἰκίας, νὰ ἀνοίξουν παράθυρα πρὸς τὸν δρόμον, νὰ φο-

ροῦν ὠραία ἐνδύματα, νὰ στολίζουσι τὰ παιδιὰ των, διότι ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ τ' ἀρπάξουσιν οἱ Τοῦρκοι. Αὐτὴν τὴν ταπεινὴν καὶ ἀθλίαν ζωὴν ἔζησαν οἱ πρόγονοί μας πολλὰ χρόνια. Ἡ δουλεία διήρκεσε τέσσαρας αἰῶνας.

Ὅσοι εὔρισκαν τρόπον ἔφευγαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Καὶ ἔφυγαν οἱ πλουσιώτεροι, οἱ ἐξυπνότεροι, οἱ μορφωμένοι καὶ οἱ τολμηρότεροι. Ὅλη σχεδὸν ἡ ἑλληνικὴ ἀριστοκρατία ἢ ἐφονεύθη, ἢ ἔφυγεν εἰς ξένας χώρας. Μεταξὺ ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἔφυγαν, ἦσαν καὶ οἱ λόγιοι, οἱ ὅποιοι ἐπῆγαν εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἐδίδαξαν ἐκεῖ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα. Τοιοῦτοτρόπως εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔμεινε μόνον ὁ ἀμόρφωτος καὶ ὁ πτωχὸς πληθυσμὸς.

5. Πῶς ἐσώθη τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἀπὸ τὴν καταστροφὴν

Οἱ Ἕλληνες ἔπαθαν μεγάλας συμφορὰς εἰς τοὺς χρόνους τῆς δουλείας, ἀλλὰ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος δὲν ἐχάθη, προπάντων διότι εἶχε τὴν δύναμιν νὰ ζήσει. Ἀλλὰ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος διετηρήθη καὶ διὰ πολλοὺς ἄλλους λόγους.

1. Οἱ Τοῦρκοι, ὅταν ἦλθαν εἰς τὴν Εὐρώπην, ἦσαν πολεμισταί. Κατεγίνοντο εἰς τὰ πολεμικὰ καὶ ἐθεώρουσαν ἐξευτελιστικὸν νὰ κάμνουν ἄλλας τέχνας, ἐμπόριον, ναυτιλίαν ἢ γεωργίαν. Εἶχαν ὅμως ἀνάγκην ἀπὸ τεχνίτας καὶ ἐμπόρους, ἀπὸ ναύτας καὶ γεωργούς. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἐχάρισαν τὴν ζωὴν εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ εἰς τοὺς ἄλλους χριστιανούς, ἐπειδὴ ἦσαν τεχνίται, ἔμποροι, ναῦται καὶ γεωργοί.

2. Τὸ τουρκικὸν κράτος δὲν ἦτο ὅπως τὰ σημερινὰ κράτη. Δὲν εἶχε οὔτε δρόμους, οὔτε τακτικὴν συγκοινωνίαν, οὔτε μορφωμένους ὑπαλλήλους, ὥστε μία πρωτεύ-

ουσα νὰ διοικῆ τὸ κράτος καὶ νὰ προφθάνη ὅλας τὰς ὑποθέσεις του. Ἐπρεπε ὁ κάθε τόπος νὰ φροντίζη μόνος διὰ τὰς ὑποθέσεις του. Διὰ τοῦτο οἱ Τούρκοι ἄφηναν τὰς διαφόρους πόλεις καὶ τὰ χωρία νὰ διοικοῦνται μόνον των, ἄφησαν δηλαδή τὴν αὐτοδιοίκησιν, τὴν ὁποίαν εἶχαν ἀπὸ παλαιὰ χρόνια.

Τοιουτοτρόπως οἱ Τούρκοι ἄφησαν τοὺς Ἕλληνας νὰ φροντίζουν οἱ ἴδιοι διὰ τὰ ζητήματα τοῦ τόπου των. Κάθε πόλις καὶ κάθε χωρίον ἐκυβερνᾶτο μόνον του. Εἰς τὰ περισσότερα μέρη οἱ Τούρκοι δὲν εἶχαν οὔτε διοικητὴν, οὔτε στρατόν. Ἦσαν εὐχαριστημένοι νὰ εἰσπράττουν τακτικὰ τοὺς φόρους ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας.

3. Μολοντί αἱ πόλεις καὶ τὰ χωρία ἐκυβερνῶντο μόνον των καὶ χωριστά, ἀνεγνώριζαν ὡς ἀρχηγόν των τὸν Γιατριάρχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

4. Οἱ Ἕλληνες διέφεραν ἀπὸ τοὺς Τούρκους εἰς τὸ ἐξωτερικόν, εἰς τὴν μόρφωσιν καὶ εἰς τὸν τρόπον τῆς ζωῆς. Οἱ ἔμποροί των, οἱ ναυτικοί των ἐταξίδευαν ἢ ἔμεναν εἰς τὰς πολιτισμένας χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ ἐδιδάσκοντο πολλά. Ἐπειδὴ ἔβλεπαν ὅτι ἡ πρόοδος εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς παιδείας, ἐπροσπάθησαν νὰ κάμουν σχολεῖα, διὰ νὰ μορφώσουν τὰ τέκνα των. Ἐπὶ πολλὰ ἔτη οἱ μορφωμένοι τῆς Τουρκίας ἦσαν Ἕλληνες, αὐτοὶ ἤξευραν γράμματα, ξένας γλώσσας, καὶ αὐτοὺς μετεχειρίσθησαν οἱ Τούρκοι εἰς διοικητικὰς θέσεις ἢ ὡς διερμνεῖς, ὅταν εἶχαν ὑποθέσεις μὲ τοὺς Εὐρωπαίους.

Ὅλα αὐτά, τὰ ὁποῖα εἶδαμεν προηγουμένως, τὰ ἐπαγγέλματα τῶν Ἑλλήνων, ἡ αὐτοδιοίκησις, ἡ συνένωσις ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ Πατριάρχου, ἡ παιδεία των, καὶ τέλος τὰ παθήματά των, τοὺς ἔκαμαν νὰ ἐννοήσουν πολὺ ἐνωρὶς ὅτι ἀποτελοῦν ἓνα ἔθνος, ὅτι ἔχουν τὸν ἴδιον σκοπὸν καὶ τὸν ἴδιον ἐχθρόν, τὸν Τούρκον. Δηλαδή εἰς

τοὺς ὑποδούλους ἐξύπνησεν ἡ ἔθνικὴ συνείδησις. Ἄς ἴδωμεν τώρα μὲ περισσοτέρας λεπτομερείας πῶς ἀνεπτύχθη ἡ ἔθνικὴ συνείδησις.

6. Ἡ Ἐκκλησία

Μετὰ τὴν φοβερὰν καταστροφὴν τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος συνεδέθη στενώτερον μὲ τὴν ἐκκλησίαν του. Κατὰ τοὺς σκληροὺς χρόνους τῆς δουλείας ἀρχηγούς του ἐθεώρει τὸν Πατριάρχην καὶ τοὺς Ἀρχιεπισκόπους. Εἶχε μεγάλον σεβασμὸν καὶ ὑπακοὴν εἰς αὐτούς. Ἄλλὰ καὶ ὁ σουλτάνος καὶ οἱ Τούρκοι ἀνεγνώριζαν ὡς ἀρχηγούς τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους τὸν Πατριάρχην καὶ τοὺς ἄλλους ἀνωτέρους κληρικούς.

Ἀμέσως μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ Μωάμεθ διέταξε τοὺς Ἕλληνας νὰ ἐκλέξουν νέον Πατριάρχην, διότι ὁ πατριαρχικὸς θρόνος ἐχῆρευε. Τοιοῦτοτρόπως οἱ ὀλίγοι ἀρχιεπίσκοποι καὶ πρόκριτοι, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἀπομείνει, ἐξέλεξαν Πατριάρχην τὸν Γεννάδιον. Αὐτὸν ἤθελεν ὁ Μωάμεθ, διότι ἦτο ἀνθρακωτικὸς, δηλαδὴ δὲν ἤθελε τὴν ἔνωσιν τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας μὲ τὴν δυτικὴν. Ὁ σουλτάνος εἶχε πάντοτε τὸν φόβον μήπως οἱ Ὀρθόδοξοι συνεννοηθοῦν μὲ τὸν Πάπαν καὶ ἔλθουν οἱ Εὐρωπαῖοι μὲ στρατὸν νὰ διώξουν τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐφόσον λοιπὸν εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἦτο ὁ Γεννάδιος, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ συνεννόησις μὲ τὸν Πάπαν.

Ἡ στέψις τοῦ Γενναδίου ἔγινε μὲ ὄλην τὴν λαμπρότητα ὅπως κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων. Ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖον ὁ Γεννάδιος ἐπῆγεν εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦ Μωάμεθ, ὅπου ὁ σουλτάνος τοῦ ἔκαμε μεγαλοπρεπῆς γεῦμα. Ὅταν ἔφευγε τὸν συνώδευσεν ἕως

τὴν αὐλήν, τοῦ ὑπεσχέθη ὅτι θὰ ἔχη τὴν φιλίαν καὶ τὴν εὐνοίαν του καὶ ὅλα τὰ προνόμια, τὰ ὁποῖα εἶχεν εἰς τοὺς χρόνους τῶν χριστιανῶν αὐτοκρατόρων, τὸν ἐβοήθησε νὰ ἀναβῆ εἰς λευκὸν ἵππον, τὸν ὁποῖον τοῦ ἐχάρισε, καὶ τὸν ἔστειλεν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον μὲ συνοδεῖαν τούρκων μεγιστάνων. Καὶ ἀργότερα ὁ σουλτάνος ἔκαμε πολὺς περιποιήσεις εἰς τὸν Πατριάρχην καὶ εἰς τοὺς ἀρχιεπισκόπους, διότι ἐνόμιζεν ὅτι μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν θὰ ἔμεναν πιστοὶ εἰς τὴν βασιλείαν του.

Ὁ Πατριάρχης ἀπέκτησε μεγάλην δύναμιν. Ἦτο πνευματικὸς ἀρχηγὸς ὄχι μόνον τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων χριστιανῶν τῆς μεγάλης τουρκικῆς αυτοκρατορίας. Αὐτὸς διώριζε τοὺς ἀρχιεπισκόπους τῆς Σερβίας, τῆς Βουλγαρίας, τῆς Ρουμανίας, τῆς Ἀλβανίας. Σχεδὸν ὅλοι οἱ ἀρχιεπίσκοποι ἦσαν Ἕλληνες, διότι οἱ Ἕλληνες ἦσαν περισσότερον μορφωμένοι ἀπὸ ὅλους τοὺς χριστιανοὺς τῆς Τουρκίας. Τοιοῦτοτρόπως οἱ Ἕλληνες ἐκυβέρνησαν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας τοὺς ὀρθοδόξους.

Οἱ Ἀρχιεπίσκοποι εἶχαν μεγάλην δύναμιν εἰς τὴν ἐπαρχίαν των. Οἱ Τοῦρκοι διοικηταὶ εἶχαν μεγάλον σεβασμὸν εἰς αὐτούς, συνεννοοῦντο μαζί των διὰ τὴν διοίκησιν καὶ πολλάκις οἱ ἀρχιεπίσκοποι εἶχαν τὴν δύναμιν νὰ σώζουν ἀπὸ τὴν φυλακὴν καὶ τὸν θάνατον τοὺς χριστιανούς. Οἱ Τοῦρκοι δὲν εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ συλλαμβάνουν καὶ νὰ φυλακίζουν τοὺς κληρικούς, οὔτε νὰ τοὺς δικάζουν εἰς τὰ δικαστήριά των. Τοὺς ἐδίκαζαν οἱ ἀρχιεπίσκοποι ἢ ὁ Πατριάρχης. Οἱ ἀρχιεπίσκοποι ἀκόμη εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ δικάζουν τὰς ὑποθέσεις τῶν χριστιανῶν διὰ τοὺς γάμους, τὰ διαζύγια καὶ τὰς κληρονομίας. Τὰ δικαστήρια αὐτὰ τὰ ὠνόμασαν πνευματικὰ δικαστήρια. Ἐπειδὴ οἱ χριστιανοὶ δὲν εἶχαν

έμπιστοσύνην εἰς τὰ τουρκικὰ δικαστήρια, κατέφευγαν καὶ δι' ἄλλα ζητήματά των εἰς τὰ πνευματικὰ δικαστήρια καὶ γενικὰ προσεπάθουν νὰ λύουν τὰς διαφορὰς μεταξύ των. Ὅλα αὐτὰ τὰ δικαιώματα τῆς ἐκκλησίας ὠνομάσθησαν ἐκκλησιαστικὰ προνόμια.

Τὰ ἐκκλησιαστικὰ προνόμια, τὰ ὅποια συνέδεσαν στενὰ τοὺς Ἑλληνας μὲ τὴν ἐκκλησίαν καὶ τοὺς ἀρχηγούς των, τοὺς ἤνωσαν καὶ μεταξύ των καὶ ἐνίσχυσαν τὴν ἐθνικὴν των συνείδησιν.

7. Τὸ Πατριαρχεῖον - Οἱ Φαναριῶται

Τὸ Πατριαρχεῖον ἀφοῦ ἐξεδιώχθη ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν καὶ ἀπὸ ἄλλας μεγάλας ἐκκλησίας, τὰς ὁποίας οἱ Τοῦρκοι ἔκαμαν τζαμιά, εὗρηκε καταφύγιον εἰς τὸ Φανάριον. Τὸ Φανάριον εἶναι μία συνοικία εἰς τὴν νοτιανὰ παραλίαν τοῦ Κερατίου κόλπου, ἀπὸ τὰς πτωχοτέρας καὶ ἀσχημοτέρας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μὲ δρόμους στενοὺς καὶ σκοτεινοὺς καὶ οἰκίας παλαιάς. Ἡ πατριαρχικὴ ἐκκλησία ἦτο μικρὰ καὶ σκοτεινὴ καὶ ἡ κατοικία τοῦ Πατριάρχου δὲν εἶχε τίποτε τὸ ἐξαιρετικόν.

Ἄλλὰ τὸ Φανάριον ἔγινε τὸ ἐθνικὸν κέντρον τοῦ τουρκοκρατουμένου ἑλληνισμοῦ. Πρὸς αὐτὸ ἔστρεψαν τὰ βλέμματα ὅλοι οἱ Ἕλληνες καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐπερίμεναν τὴν σωτηρίαν των μετὰ τὴν τραγικὴν καταστροφὴν. Ἐκεῖ συνεκεντρώθησαν οἱ εὐφυέστεροι καὶ οἱ πλέον μορφωμένοι Ἕλληνες. Ἡ παλαιὰ καὶ πτωχὴ συνοικία ἀπέκτησε ζωὴν καὶ κίνησιν. Αἱ τελεταὶ τῆς ἐκκλησίας διετήρουν κάτι ἀπὸ τὴν παλαιὰν λαμπρότητα καὶ ἡ ἡμέρα τοῦ Πάσχα ἐθύμιζεν εἰς τοὺς Ἑλληνας ἡμέρας παλαιᾶς δόξης.

Οἱ μορφωμένοι τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐγίνοντο κληρικοί,

διότι τὸ ἱερατικὸν ἔνδυμα ἐξησφάλιζεν αὐτοὺς ἀπὸ τὰς αὐθαιρεσίας τῶν Τούρκων. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας ἐφάνησαν πατριάρχαι καὶ ἀρχιεπίσκοποι μὲ ἀξιόλογον ἀνάπτυξιν καὶ μὲ διπλωματικὴν ἰκανότητα.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν κληρικῶν εἰς τὸ Φανάριον καὶ εἰς

Φαναριώτης

τὴν πατριαρχικὴν αὐλὴν διεκρίθησαν καὶ πολλοὶ κοσμικοί. Οἱ περισσότεροι προήρχοντο ἀπὸ νέας οἰκογενείας, αἱ ὁποῖαι ἦλθαν εἰς τὸ Φανάριον ἀπὸ διάφορα μέρη τοῦ ἑλληνισμοῦ. Ἐκεῖ ἐπλούτησαν καὶ ἀνεπτύχθησαν καὶ ἔλαβαν σημαντικὸν μέρος εἰς τὴν διοίκησιν τῆς ἐκ-

κλησίας. Αί οικογένειαι αὐταὶ ἐσχημάτισαν τὴν νέαν ἀριστοκρατίαν τῶν Ἑλλήνων, διότι ἡ παλαιὰ ἀριστοκρατία, καθὼς γνωρίζομεν, εἶχεν ἐξαφανισθῆ ἔντελῶς. Οἱ νέοι αὐτοὶ εὐγενεῖς ὠνομάσθησαν **Φαναριῶται**.

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Φαναριώτας ἦσαν ἔξυπνοι, ἐμάνθαναν ξένας γλώσσας καὶ ἐγνώριζαν τὰ εὐρωπαϊκὰ πράγματα καλῦτερον ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Δι' αὐτὸ οἱ σουλτάνοι μετεχειρίζοντο αὐτοὺς εἰς ἀνωτέρας ὑπηρεσίας. Τοὺς διώριζαν διερμηνεῖς, μεγάλους δραγουμάνους ὅπως τοὺς ἔλεγαν οἱ Τούρκοι, καὶ πρέσβεις. Ἀργότερα οἱ Φαναριῶται διωρίζοντο ἡγεμόνες τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαβίας. Αἱ μεγαλύτεραι καὶ γνωστότεραι φαναριωτικαὶ οικογένειαι εἶναι οἱ Μαυροκορδάτοι, οἱ Ὑψηλάνται, οἱ Σοῦτσοι, οἱ Καρατζάδες, οἱ Μουσοῦροι, κ.ἄ.

Οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ φαναριῶται ἦσαν οἱ ἄρχοντες τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλὰ οἱ ἄρχοντες αὐτοὶ ἔζων εἰς διαρκεῖς κινδύνους. Ὁ σουλτάνος, ὁ βεζίρης καὶ οἱ πασάδες διὰ τὴν παραμικρὰν αἰτίαν ἤρπαζαν τὴν περιουσίαν των, τοὺς ἐφυλάκιζαν ἢ καὶ τοὺς ἐφόνευαν.

8. Αἱ κοινότητες

Οἱ Τούρκοι ἄφησαν τοὺς Ἕλληνας νὰ κυβερνοῦν μόνοι τὰς ὑποθέσεις των. Ἐκαστον χωρίον, ἐκάστη πόλις ἀπετέλει μίαν κοινότητα. Ἡ κοινότης ὠρίζεν ἐπιτροπὴν, ἡ ὁποία ἐφρόντιζε διὰ τὰ συμφέροντα τοῦ τόπου, δηλαδὴ διὰ τὰς ἐκκλησίας, διὰ τὰ σχολεῖα, διὰ τὰ νερά, διὰ τὰ νεκροταφεῖα. Κυρίως ὅμως ἡ ἐπιτροπὴ εἶχε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ εἰσπράττη τοὺς φόρους ἀπὸ τοὺς κατοίκους καὶ νὰ τοὺς παραδίδῃ εἰς τὸν τούρκον εἰσπράκτορα τῶν φόρων, ὁ ὁποῖος ἤρχετο μίαν ἢ δύο φορές τὸ ἔτος. Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ὠρίζε δι' ἐκάστην κοινότητα χρηματι-

κόν ποσόν, τὸ ὁποῖον ἢ ἐπιτροπὴ ἦτο ὑποχρεωμένη νὰ πληρώσῃ ὀλόκληρον καὶ νὰ φροντίσῃ νὰ τὸ εἰσπράξῃ ἀπὸ τοὺς κατοίκους. Ἡ ἐπιτροπὴ αὐτὴ ὠνομάζετο δημογεροντία καὶ ἀπετελεῖτο ἀπὸ τοὺς πλουσιωτέρους καὶ ἰσχυροτέρους κατοίκους, οἱ ὁποῖοι ἐλέγοντο προεστοί, πρόκριτοι καὶ δημογέροντες. Οἱ Τοῦρκοι τοὺς ὠνομάζαν κοτσαμπάσηδες.

Οἱ Ἕλληνες λοιπὸν εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ διοικοῦν μόνον τὴν κοινότητά των. Συνετήρουν τὴν ἐκκλησίαν, τὰ σχολεῖα των, εἶχαν τὴν ἐλευθερίαν νὰ ὀμιλοῦν καὶ νὰ διδάσκουν τὴν γλῶσσαν των. Τὰ δικαιώματα αὐτὰ ὠνομάσθησαν πολιτικὰ προνόμια.

Μερικαὶ κοινότητες εἶχαν περισσότερα προνόμια. Ἡ Μάνη π.χ. εἰς τὴν νοτίαν ἄκραν τῆς Πελοποννήσου εἶχε πραγματικὴν αὐτονομίαν. Τὴν ἐκυβέρνηα ἐγγῶριος ἄρχων, τὸν ὁποῖον διώριζεν ὁ σουλτάνος καὶ εἶχεν ὑποχρέωσιν μόνον νὰ πληρώνῃ ἓνα μικρὸν φόρον. Ὁ ἄρχων τῆς Μάνης ἐλέγετο μπέης. Τὰ δύο νησιά τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου, ἡ Ὑδρα καὶ αἱ Σπέτσαι, καθὼς καὶ τὰ Ψαρά, τὰ ὁποῖα ὀνομάζουσι ναυτικὰ νησιά, ἐκυβερνῶντο μόνον των. Εἶχαν μόνον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ πληρῶνουν φόρον εἰς τὸν τοῦρκον ναύαρχον (καπετὰν πασᾶ) καὶ νὰ στέλλουσι ὀλίγους ναύτας διὰ τὸν τουρκικὸν στόλον. Εἰς τὴν νότιον Ἡπειρον, ἐπάνω εἰς τὰ δύσβατα βουνά, ἦτο μίαν στρατιωτικὴν κοινότητα, τὸ περίφημον Σοῦλι, τὸ ὁποῖον ἐκυβερνᾶτο μόνον του καὶ ἐπλήρωνε μικρὸν φόρον εἰς τὸν σουλτάνον. Ἀνεξαρτησίαν ἐπίσης εἶχαν καὶ τὰ Σφακιά τῆς Κρήτης.

Οἱ Ἕλληνες, μὲ τὰ ἐκκλησιαστικὰ καὶ πολιτικὰ προνόμια, μὲ τὴν αὐτοδιοίκησιν, ἔβλεπαν καθημερινῶς περισσότερον ὅτι ἀπετέλουν ἰδιαιτέρον ἔθνος μὲ τὰ ἰδικὰ του ἰδανικὰ καὶ ἀντίπαλον τοῦ τουρκικοῦ.

9. Ἄρματολοι καὶ κλέφται

Εἰς πολλὰ μέρη οἱ Τούρκοι ἄφηναν τοὺς Ἕλληνας ὄχι μόνον νὰ κυβερνοῦν τὰ κοινοτικά των πράγματα, ἀλλὰ καὶ νὰ φυλάττουν οἱ ἴδιοι τὸν τόπον των. Τὸ τουρκικὸν κράτος δὲν εἶχεν, ὅπως τὰ σημερινὰ κράτη, τάξιν καὶ ἀσφάλειαν. Εἰς τὰ ἀπόκεντρα καὶ ὄρεινὰ μέρη, ὅπως εἰς τὰ Ἄγραφα, εἰς τὸν Ὀλυμπον, εἰς τὸ Ξηρόμερον καὶ ἄλλοῦ, δὲν εἶχεν οὔτε ἀστυνομίαν, οὔτε στρατόν. Ἐκεῖ καὶ οἱ Τούρκοι ἦσαν ὀλίγοι. Δι' αὐτὸ τὴν φύλαξιν τῶν μερῶν αὐτῶν ἄφηνεν ὁ σουλτάνος εἰς τοὺς ἐγχωρίους χριστιανούς, οἱ ὅποιοι ὠνομάζοντο ἄρματολοι καὶ εἶχαν ἐπάγγελμα τὰ πολεμικά. Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἄρματολῶν ὠνομάζοντο καπεταναῖοι.

Εἰς τὰ πεδινὰ ὅμως μέρη καὶ εἰς τὰς πόλεις ἦσαν περισσότεροί οἱ Τούρκοι καὶ ἐβασάνιζαν τοὺς χριστιανούς. Ἐρπαζαν τὴν περιουσίαν των καὶ ἐκακομεταχειρίζοντο τοὺς ἰδίους. Ὅσοι λοιπὸν ἀπὸ τοὺς χριστιανούς δὲν ἠδύνατο νὰ ὑποφέρουν τὴν τυρανίαν τῶν Τούρκων, ὅσοι ἠσθάνοντο ἀνδρικήν καρδίαν εἰς τὸ στήθος των, ἔφευγαν εἰς τὰ βουνὰ καὶ ἐγίνοντο ἀντάρται, καὶ ὁ χθεσινὸς σκλάβος τοῦ Τούρκου ἐγίνετο τώρα ἐπικίνδυνος ἐχθρός. Ἐλήστευαν τοὺς Τούρκους, ἤρπαζαν τὰ ποιμνία των καὶ τοὺς ἔβλαπταν μὲ κάθε τρόπον. Αὐτοὶ ὠνομάσθησαν κλέφται.

Τὴν ληστείαν δὲν ἐθεώρουν τότε ἐντροπήν. Ἀντιθέτως ἐνόμιζαν μεγάλην τιμὴν νὰ βλάπτουν τοὺς Τούρκους. Ὁ λαὸς ἤκουε μὲ ἀνακούφισιν τὰ κατορθώματα τῶν κλεφτῶν, εἶχε συμπάθειαν πρὸς αὐτοὺς καὶ τοὺς ἀνύψωσεν εἰς τὴν φαντασίαν του εἰς ἥρωας. Πολλοὶ κλέφται ἦσαν ἄνθρωποι τολμηρότατοι καὶ ἔκαμαν ἀξιοθαύμαστα κατορθώματα, ὅπως π.χ. ὁ κλέφτης τοῦ Ὀλύμ-

που Βλαχάβας, ὁ περίφημος Κατσαντώνης, ὁ Ἄντρίτσος εἰς τὴν Στερεὰν καὶ οἱ Κολοκοτρωναῖοι εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Οἱ Τούρκοι κατεδίωκαν μὲ πείσμα τοὺς κλέφτας καὶ ἔστελναν ἐναντίον των τοὺς ἀρματολούς. Ὅταν τοὺς συνελάμβαναν, τοὺς ἐβασάνιζαν φρικτὰ καὶ τοὺς ἐφόνευαν. Πολλάκις ὅμως τοὺς ἐκολάκευαν καὶ τοὺς διώριζαν φύλακας εἰς τὰ ὄρεινὰ μέρη, τοὺς ἔκαμναν δηλαδή ἀρματολούς. Οἱ κλέφται ὅμως καὶ οἱ ἀρματολοὶ εἶχαν μεγάλην συμπάθειαν μεταξύ των, διότι καὶ οἱ δύο ἦσαν Ἕλληνες καὶ χριστιανοί, καὶ οἱ δύο ἐμίσουν τοὺς Τούρκους. Οὔτε εἶχαν μεγάλην διαφορὰν μεταξύ των, διότι ὁ σημερινὸς ἀρματολὸς ἠδύνατο αὔριον νὰ γίνῃ κλέφτης καὶ τὸ ἀντίθετον. Διὰ τοῦτο τὰ ὀνόματα ἀρματολὸς καὶ κλέφτης κατήντησαν νὰ σημαίνουν τὸ ἴδιον.

10. Ἡ ζωὴ τῶν κλεφτῶν - Τὰ δημοτικὰ τραγούδια

Εἰς τοὺς χρόνους λοιπὸν τῆς τουρκοκρατίας ἦτο ἀληθινὴ ἀναρχία εἰς τὴν Ἑλλάδα. Πολλοὶ ἄνθρωποι ἔζων ὠπλισμένοι μακρὰν ἀπὸ τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία, εἰς παντοτεινὸν σχεδὸν πόλεμον μὲ τοὺς Τούρκους. Τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἐθεώρησεν ὡς ἔθνη κρυφῶν ἥρωας.

Οἱ κλέφται ἦσαν ὑπερήφανοι, διότι διέφευγαν τὴν τυραννίαν τῶν Τούρκων καὶ πολλάκις κατῶρθωναν νὰ τοὺς ἐκδικηθοῦν δι' ὅσα κακὰ ἔκαμναν εἰς τοὺς χριστιανούς. Κατοικία των, τὸ λιμέρι, ὅπως ἔλεγαν, ἦσαν τὰ ὑψηλὰ καὶ ἀπρόσιτα βουνὰ καὶ δάση. Ὁ κλέφτης ἀγαπᾷ μὲ πάθος τὴν φύσιν. «Ἀδέρφια του εἶχε τὰ βράχια καὶ συγγενεῖς τὰ δέντρα». «Θέλει νὰ τὸν κοιμίζουν οἱ πέρ-

δικες, νὰ τὸν ξυπνοῦν τ' ἀηδόνια». Ἡ ζωὴ των εἶναι σκληρὰ καὶ γεμάτη ἀπὸ κινδύνους. Κάποιος κλέφτης παραπονεῖται ὅτι «ἔκαμε δώδεκα χρόνους καπετάνιος καὶ δὲν ἔφαγε ζεστό ψωμί, δὲν ἐπλάγιασε σὲ στρῶμα, δὲ χόρτασε τοῦ ὕπνου τὴ γλυκάδα. Εἶχε τὸ χέρι του προσκέφαλο καὶ τὸ σπαθὶ του στρῶμα. Ποτέ του δὲν ἄλλαξε καὶ δὲν ἀσπροφόρεσε. Ὁλημερίς εἶχε πόλεμο καὶ τὴ νύχτα καρאוῦλι». Ὑποφέρει ὅμως ὅλα αὐτὰ καὶ εἶναι ὑπερήφανος, διότι ἔχει τὴν ἀνεξαρτησίαν του. Προτιμᾷ νὰ ἀφήσῃ τὰς ἀναπαύσεις καὶ ὅλα τὰ πλούσια ἐπαγγέλματα καὶ νὰ γίνῃ κλέφτης, «σκλάβο νὰ μὴν τὸν λένε». Δι' αὐτὸ ἀγαπᾷ τὸ σπαθὶ του «ποῦ τὸχει καμάρι ἢ λεβεντιὰ κι' ὁ κλέφτης περηφάνεια».

Ὁ κλέφτης ὅταν δὲν πολεμᾷ, γυμνάζεται εἰς τὰ ὄπλα. Ἡ ζωὴ του ἔχει καὶ τὰς ὠραίας στιγμὰς της. Οἱ κλέφται πολλάκις συγκεντρώνονται εἰς τὰ λιμέρια των, κάτω ἀπὸ τὰ μεγάλα δέντρα καὶ «κοντὰ στίς δροσερὲς βρύσες». Ἐκεῖ ψήνουν τὰ σφακτὰ, πίνουν γλυκὸ κρασί, χορεύουν καὶ γυμνάζονται, «ρίχνουν στὸ σημάδι καὶ παίζουν τὸ λιθάρι».

Ἡ ζωὴ αὐτὴ σκληραγωγεῖ τὸ σῶμα τῶν κλεφτῶν καὶ τοὺς δίδει μεγάλην ἀντοχήν. Τοὺς δίδει «λαγοῦ ποδάκια καὶ δράκου δύναμη». Γνωρίζουν ποῦ εὐρίσκονται τὰ μονοπάτια καὶ αἱ χαράδραι, γνωρίζουν ποῦ ἀναβλύζουν αἱ πηγαί, ποῦ εἶναι τὰ μοναστήρια, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἤμπορουν νὰ προμηθευθοῦν ψωμί, καὶ τὰ χωριά, ὅπου ἤμπορουν νὰ κρυφθοῦν. Διὰ τοῦτο οἱ νέοι παραβλέπουν τὰς δυσκολίας τῆς ζωῆς τοῦ κλέφτου καὶ ὄνειρεύονται πότε νὰ μεγαλώσουν, ν' ἀρπάξουν τὸ σπαθὶ καὶ τὸ ντουφέκι καὶ νὰ πεταχθοῦν στὰ κορφοβούνια, νὰ εὔρουν τὰ κλέφτικα λιμέρια, νὰ συναντήσουν τοὺς συντρόφους των, οἱ ὁποῖοι πολεμοῦν μὲ τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Ἀλβανούς.

Ἄλλὰ καὶ αἱ γυναῖκες καὶ τὰ κοράσια λαχταροῦν τὴν ζωὴν τῶν κλεφτῶν, τραγουδοῦν τὰ κατορθώματά των καὶ μυριολογοῦν τὴν δυστυχίαν καὶ τὸν θάνατόν των. Τὰ τραγούδια των ἔχουν μεγάλην χάριν καὶ προκαλοῦν συγκίνησιν. Αὐτὰ εἶναι τὰ δημοτικὰ τραγούδια τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀπὸ τὰ ὠραιότερα τραγούδια τοῦ κόσμου.

Τὸ σημαντικώτερον εἶναι, ὅτι οἱ κλέφται ἀπετέλουν σπουδαίαν στρατιωτικὴν δύναμιν, τὴν ὁποίαν θὰ ἠδύνατο νὰ μεταχειρισθῇ τὸ ὑποδουλωμένον ἔθνος, ὅταν θὰ ἦρχετο ἡ στιγμή.

Β'. Η ΑΦΥΠΝΙΣΙΣ

11. Ἀνάπτυξις τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ

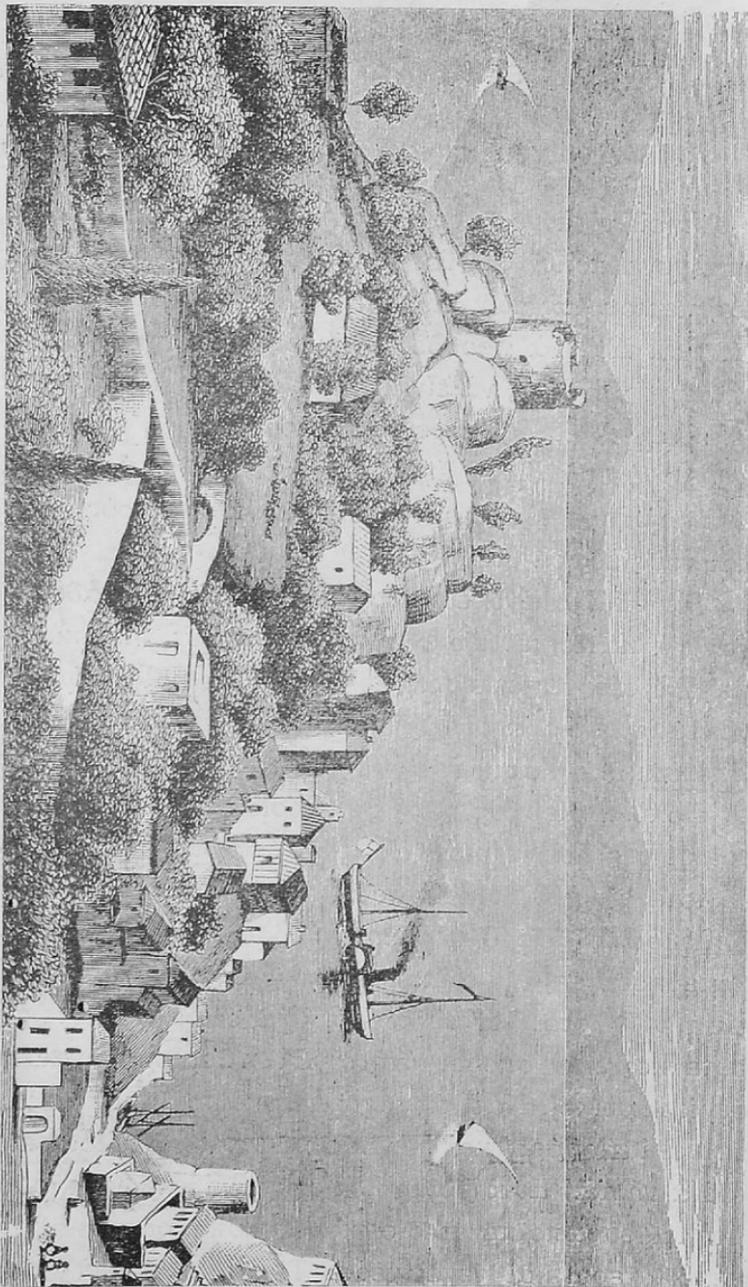
Ἄφοῦ τὸ ἔθνος μας ὑπεδουλώθη εἰς τοὺς Τούρκους, ἐπτώχυνε πολὺ. Οἱ Τοῦρκοι, καθὼς εἶδαμεν, ἤρπασαν τὰς περιουσίας τῶν Ἑλλήνων καὶ τὰ καλύτερα κτήματά των. Διὰ τὴν προοδεύσιν ὅμως ἓν ἔθνος χρειάζεται, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, τὴν εἶναι καὶ πλοῦσιον. Τί ἦτο δυνατόν τὴν κάμῃ τὸ ἔθνος ὅπως εἶχε καταστήσει;

Ἀργότερα ὅμως ἐγένετο κάτι πολὺ σπουδαῖον, τὸ ὁποῖον ἠύξησε τὸν πλοῦτον τῶν Ἑλλήνων, τοὺς ἐνίσχυσε καὶ τοὺς ἔδωσε θάρρος.

Τὸν 18ον αἰῶνα εἰς μερικά μέρη τῆς Ἑλλάδος ἤρχισαν τὴν κατασκευάζουσαν ἐμπορικὰ πλοῖα. Μερικὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου ἀπέκτησαν πολλὰ πλοῖα καὶ ἔκαμναν σημαντικὸν ἐμπόριον. Τὰ νησιά αὐτὰ εἶναι ἡ Ὑδρα, αἱ Σπέτσαι, τὰ Ψαρά, ἡ Κάσος, ἡ Μύκονος κ.ἄ.

Πολὺ περιέργως εἶναι ἡ ἱστορία τῆς Ὑδρας. Οἱ κάτοικοί της ἦσαν χριστιανοὶ ἀλβανόφωνοι καὶ κατώκου ἀλλοτε εἰς τὴν Ἠπειρον. Ἀπ' ἐκεῖ τοὺς ἐξεδίωξαν οἱ Τοῦρκοι καὶ, ἄφοῦ περιεπλανήθησαν εἰς διάφορα μέρη, κατέβησαν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἐπέρασαν εἰς τὴν Ὑδραν. Ἡ Ὑδρα ἕως τότε δὲν εἶχεν οὔτε ὄνομα οὔτε καμμίαν σπουδαιότητα. Οἱ Ὑδραῖοι ἐγένοντο σιγα-σιγὰ ναυτικοί. Κατ' ἀρχὰς κατεσκεύαζαν μικρὰ καὶ ἄτεχνα ἱστιοφόρα καὶ μὲ αὐτὰ ἔκαμναν ταξίδια εἰς τὰ ἄλλα νησιά. Ἐντὸς ὀλίγου ὅμως ἔλαβαν ὡς παράδειγμα τὰ εὐρωπαϊκὰ πλοῖα καὶ ἐναυπήγησαν καὶ αὐτοὶ μεγαλύτερα καὶ τελειότερα. Τέλος, ἄφοῦ ἐπλούτησαν ἀρκετά, παρήγγειλαν πλοῖα εἰς τὰ εὐρωπαϊκὰ ναυπη-

Η νήσος Ὑδρα.

Ἕλληρες ναῦται.

γεία. Ἀπὸ τότε οἱ Ὑδραῖοι ἐταξίδευσαν εἰς ὀλόκληρον τὴν Μεσόγειον καὶ πολλὰ ὑδραϊκὰ καράβια ἔφθασαν ἕως τὴν Ἀμερικὴν.

Τὸ παράδειγμα τῶν Ὑδραίων ἠκολούθησαν τὰ ἄλλα νησιὰ καὶ ἐντὸς ὀλίγου οἱ Ἕλληνες ἀπέκτησαν ἀξιόλογον ἐμπορικὸν ναυτικόν. Τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ἐταξίδευσαν ἀπὸ τὸ βάθος τοῦ Εὐξεινοῦ Πόντου μέχρι τοῦ Γιβραλτάρ. Ἀπὸ τοὺς λιμένας τῆς Ρωσσίας ἐλάμβαναν σίτον καὶ τὸν μετέφεραν εἰς τοὺς λιμένας τῆς Εὐρώπης καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἐφόρτωναν πάλιν βιομηχανικὰ προϊόντα, ὑφάσματα, ὑαλικά, οἰκιακὰ σκευῆ, κοσμήματα, καὶ τὰ μετέφεραν εἰς τὴν Ἀνατολήν. Τοιοῦτοτρόπως ἔλαβε μεγάλην ἀνάπτυξιν ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριον τῶν Ἑλλήνων.

Ὑστερα ἀπὸ ἓνα μεγάλο πόλεμον, τὸν ὁποῖον ἔκαμεν ἡ αὐτοκράτειρα τῆς Ρωσσίας Αἰκατερίνη ἐναντίον τῆς Τουρκίας, ἔγινε τέλος εἰρήνη τὸ 1774. Ἡ ἐμπορικὴ συνθήκη, ἡ ὁποία ἔγινε τότε μεταξύ τῆς Ρωσσίας καὶ Τουρκίας, ἔδιδεν εἰς τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα τὸ δικαίωμα νὰ ταξιδεύουν μὲ ρωσικὴν σημαίαν. Αὐτὸ ἐσήμαινεν ὅτι ἡ Ρωσσία ἀνελάμβανε νὰ προστατεύῃ τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ἀπὸ τὰς αὐθαιρεσίας τῶν Τούρκων. Ἀπὸ τότε προώδυσεν ἀκόμη περισσότερο τὸ ἑλληνικὸν ναυτικὸν καὶ τὸ ἐμπόριον. Οἱ Ἕλληνες ἴδρυσαν ἐμπορικὰ καταστήματα εἰς τοὺς κυριωτέρους λιμένας τῆς Εὐρώπης, εἰς τὴν Τεργέστην, τὸ Λονδίνον, τὴν Μασσαλίαν, τὴν Ὀδησσὸν κλπ.

Οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ ἐπλούτησαν πολὺ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Μεγάλης Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ ἀργότερα, ὅταν ὁ Μέγας Ναπολέων ἔκαμεν ἀτελειώτους πολέμους μὲ ὅλην τὴν Εὐρώπην. Ἡ Ἀγγλία, ἡ ὁποία εἶχε τότε πόλεμον ἐναντίον τῆς Γαλλίας, ἀπέκλεισε τὰ παράλια τῆς Εὐρώπης. Οἱ Ἕλληνες ναυτικοί, ἀψηφούν-

τες τούς κινδύνους τοῦ ἀποκλεισμοῦ, μετέφεραν τρόφιμα, σίτον καὶ ἀποικιακὰ, εἰς τούς λιμένας τῆς Εὐρώπης καὶ τὰ ἐπώλουν εἰς μεγάλας τιμάς. Τοιουτοτρόπως ἐπλούτησαν οἱ ναυτικοὶ τῶν νήσων. Λέγουν ὅτι οἱ ἐφοπλισταί, οἱ κ α ρ α β ο κ ῶ ρ η δ ε ς τῶν νήσων, ὅπως τούς ἔλεγαν τότε, ἐγέμισαν μὲ φλουριά τὰς στέρνας τῶν οἰκιῶν των.

Τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἦσαν ὠπλισμένα μὲ κανόνια, διότι τὴν θάλασσαν ἐτρομοκράτουν οἱ Ἀλγερίνοι πειραταί, οἱ κ ο υ ρ σ ἄ ρ ο ι ὅπως τούς ἔλεγαν, καὶ οἱ ναῦται εἶχαν συνηθίσει εἰς τὰς συμπλοκάς. Διὰ τοῦτο ἦτο εὐκόλον τὰ μικρὰ ἐμπορικὰ πλοῖα νὰ μεταβληθοῦν εἰς πολεμικά.

Τοιουτοτρόπως ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ χωρὶς νὰ τὸ προσέξῃ κανεὶς ἐτοιμάζετο ἐμπειροπόλεμον ναυτικόν, τὸ ὅποιον ἦτο δυνατὸν νὰ μετρηθῇ μὲ τούς Τούρκους εἰς τὴν θάλασσαν, ὅπως οἱ κλέφται εἰς τὴν ξηράν.

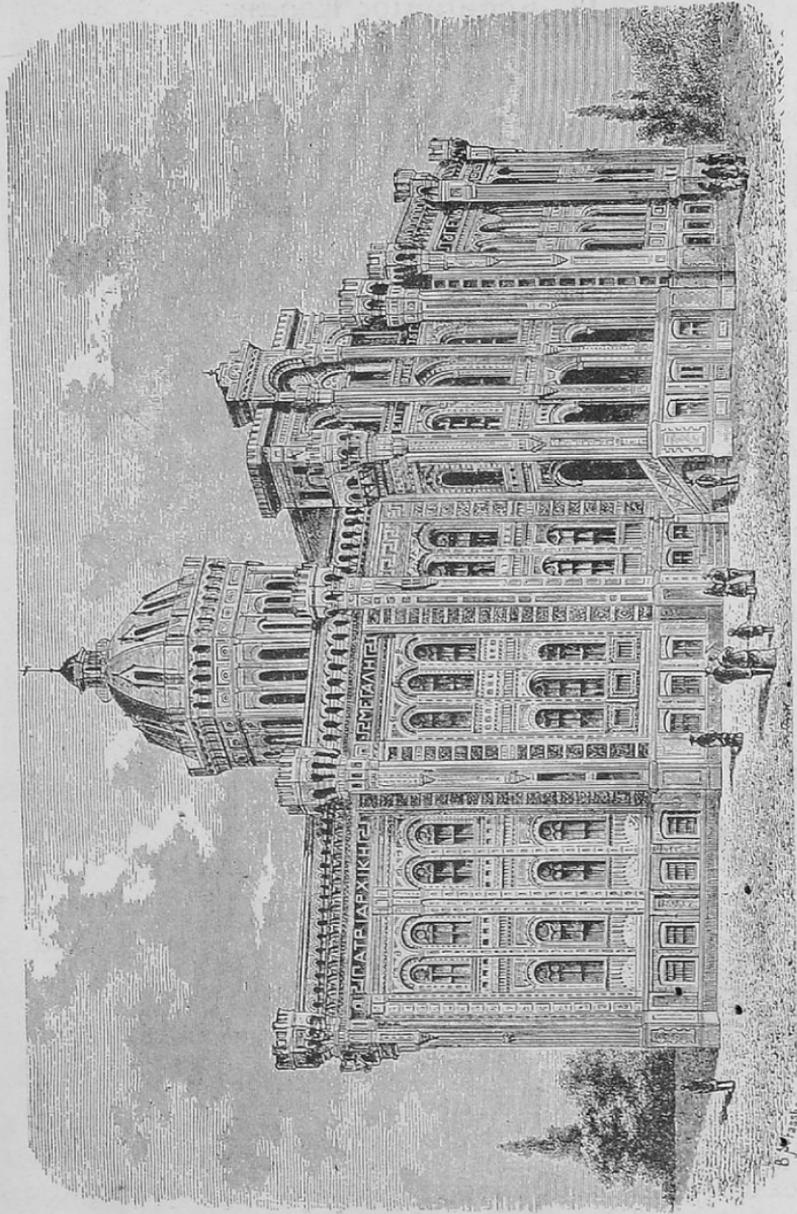
12. Ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξις τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐπὶ τουρκοκρατίας

Διακόσια χρόνια μετὰ τὴν ἄλωσιν, δηλαδὴ τὸν 16ον καὶ 17ον αἰῶνα, τὰ γράμματα ἔμειναν πολὺ ὀπίσω εἰς τὴν Ἑλλάδα. Μορφωμένοι ἦσαν μόνον ὀλίγοι κληρικοί. Ἄλλὰ καὶ τὰ σχολεῖα ἦσαν πολὺ σπάνια, διότι οἱ Τούρκοι δὲν ἄφηναν τούς Ἕλληνας νὰ ἔχουν σχολεῖα. Εἰς πολλὰ μέρη ὅμως οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ μοναχοὶ συνήθριζαν κρυφίως τὰ παιδιὰ εἰς τούς νάρθηκας τῶν ἐκκλησιῶν καὶ εἰς τὰ μοναστήρια καὶ τούς ἐμάνθαναν ἀνάγνωσιν, γραφὴν καὶ ἐκκλησιαστικὰ τροπάρια. Αὐτὰ ὠνομάσθησαν κ ρ υ φ ἄ σ χ ο λ ε ῖ α.

Ἀργότερα οἱ Τούρκοι ἄφησαν κάποιαν ἐλευθερίαν. Ἀκριβῶς τὴν ἐποχὴν αὐτὴν οἱ Ἕλληνες εἶχαν τὸν πόθον

νὰ μορφωθοῦν καὶ νὰ προοδεύσουν, καὶ εἶχαν περισσό-
τερα μέσα, διότι ἐπλούτησαν μὲ τὴν ναυτιλίαν καὶ τὸ
ἐμπόριον. Μὲ τὴν μόρφωσιν ἔγιναν τολμηρότεροι καὶ
ἤρχισαν νὰ πιστεύουν ὅτι τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἦτο δυνα-
τὸν νὰ μετρηθῆ μὲ τοὺς Τούρκους καὶ νὰ ἀνακτήσῃ τὴν
ἀνεξαρτησίαν του. Ἐνόησαν ἐπίσης ὅτι διὰ νὰ ἐπιτύχουν
τοῦτο, τὸ κυριώτερον μέσον εἶναι ἡ παιδεία καὶ ἡ μόρ-
φωσις.

Ἦρχισαν λοιπὸν κοινότητες καὶ πλούσιοι ἰδιῶται ἔμ-
ποροι καὶ ναυτικοὶ νὰ ἰδρῦουν σχολεῖα. Τὸν 18ον αἰῶνα
καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ 19ου ἔγιναν ἀξιόλογα σχολεῖα
εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος. Τὸ σπουδαιότερον ἀπ'
αὐτὰ ἦτο ἡ Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολὴ τῆς Κων-
σταντινουπόλεως, τὴν ὁποίαν ἴδρυσεν ὁ Πατριάρχης. Ἀλ-
λὰ καὶ ἡ Σμύρνη καὶ αἱ Κυδωνίαι εἰς τὴν Μικρὰν Ἀ-
σίαν, ἡ Χίος καὶ τὰ Ἰωάννινα εἶχαν καλὰ σχολεῖα. Εἰς
τὰ σχολεῖα αὐτὰ ἐδίδαξαν ἄξιοι διδάσκαλοι, οἱ ὅποιοι
δὲν ἦσαν πάντοτε πολὺ σοφοί, ἀλλ' εἶχαν θερμὴν ἀγά-
πην πρὸς τὴν πατρίδα καὶ ἐγνώριζαν νὰ μεταδίδουν τὴν
ἀγάπην αὐτὴν εἰς τοὺς μικροὺς ἑλληνόπαιδας, καθὼς
καὶ τὴν πίστιν ὅτι πλησιάζει ἡ ἡμέρα τῆς σωτηρίας. Πολ-
λοὶ ἀπὸ τοὺς λογίους αὐτοὺς ἐμελέτησαν τὰ συγγράμ-
ματα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Εἶδαν τοὺς πολυτίμους
θησαυροὺς, οἱ ὅποιοι κρύπτονται εἰς τὰ βιβλία ἐκεῖνα,
ἐδίδαξαν τὸν λαὸν ὅτι εἶχε μεγάλους καὶ δοξασμένους
προγόνους καὶ τὸν παρεκίνησαν νὰ τοὺς μιμηθῆ. Τοὺς
διδασκάλους τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, οἱ ὅποιοι προετοίμασαν
τὴν ἀναγέννησιν τοῦ ἑλληνισμοῦ, ὠνόμασαν Διδασκά-
λους τοῦ Γένους.

Η μεγαλο συνομά σου κωργάση Η.

13. Ἀδαμάντιος Κοραΐς.

Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν οἱ Ἕλληνες εἶχαν πολλοὺς λογίους. Τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ αὐτῶν κατέχει ὁ Ἀδαμάντιος Κοραΐς. Οἱ γονεῖς τοῦ Κοραΐ ἦσαν ἀπὸ τὴν Χίον. ὁ ἴδιος ὅμως ἐγεννήθη εἰς τὴν Σμύρνην τὸ 1748. Ἀφοῦ ἔμαθε ὅσα γράμματα ἦτο δυνατόν νὰ μάθῃ κανεὶς εἰς τὴν Σμύρνην τότε, ὁ πατὴρ του τὸν ἔστειλεν εἰς τὴν Εὐρώπην, διὰ νὰ τὸν ἔξη ἀνταποκριτὴν τῶν ἐμπορικῶν του ὑποθέσεων. Ὁ Κοραΐς ὅμως ἐφρόντισε περισσότερον νὰ μορφωθῇ. Ἀφῆκε λοιπὸν τὸ ἐμπόριον καὶ ἠσχολήθη εἰς τὰ γράμματα. Ἐσπούδασε ἰατρικὴν καὶ ἀφοῦ ἐτελείωσε τὰς σπουδὰς του, ἐγκατεστάθη εἰς Παρισίους, ὅπου ἔζησεν ὅλην του τὴν ζωὴν. Δὲν ἔκαμε τὸν ἰατρὸν, ἀλλὰ κατέγινεν εἰς τὰ γράμματα. Ἐμελέτησε πολὺ τὰ ἀρχαῖα συγγράμματα, τὰ ἐτύπωσε, τὰ ἐξήγησε καὶ ἔγινε σπουδαῖος ἑλληνιστής.

Ὁ Κοραΐς εἶναι ἀπὸ τοὺς ὀλίγους νεωτέρους Ἕλληνας, τοὺς ὁποίους ἐξετίμησαν οἱ λόγιοι τῆς Εὐρώπης. Πραγματικῶς ἦτο ἐπιμελέστατος καὶ ἐργατικώτατος.

Ἐγραψε πολλὰ συγγράμματα, διὰ νὰ φωτίσῃ τοὺς ὁμογενεῖς του. Ὁ Κοραΐς ἐπίστευεν ὅτι τὸ ἔθνος διὰ νὰ μορφωθῇ, ἦτο ἀνάγκη νὰ γνωρίσῃ τὰ ὠραῖα διδάγματα, τὰ ὁποῖα εὐρίσκονται εἰς τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς. Δι' αὐτὸ ἔκαμε χάριν αὐτῶν πολλὰς ἐξηγήσεις τῶν ἀρχαίων βιβλίων. Εἶχε μεγάλην ἐκτίμησιν καὶ δὲν ἔλειπαν οἱ πλούσιοι Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι ἔκαμαν τὰ ἔξοδα διὰ νὰ τυπώσῃ τὰ βιβλία του. Τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ βιβλία τοῦ Κοραΐ τὰ ἐτύπωσαν οἱ πλούσιοι Ἕπειρωταί, ἀδελφοὶ Ζωσιμάδα, οἱ ὁποῖοι ἔκαμαν τότε καὶ ἄλλας εὐεργεσίας εἰς τὸ ἔθνος.

Ὁ Κοραΐς ἦτο προπάντων φύσις εὐγενικὴ, ἠγάπησε

μέ πάθος τήν πατρίδα του καί εἰργάσθη μέ πάντα τρόπον νά τήν ὀδηγήσῃ εἰς τήν ἀνεξαρτησίαν. Διὰ τοῦτο ἡ νεωτέρα Ἑλλάς θεωρεῖ αὐτόν ὡς πνευματικόν ἥρωα καί ἕνα ἀπό τοὺς πρωτεργάτας τῆς ἐθνικῆς τῆς ἀποκαταστάσεως, καί ἀπό εὐγνωμοσύνην ἔστησε τὸν ἀνδριάντα του ἔμπροσθεν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

Ὁ Κοραῆς ἀπέθανεν εἰς πολὺ προχωρημένην ἡλικίαν εἰς Παρίσιους τὸ 1836, ἀφοῦ ηὐτύχησε νά ἴδῃ τὸ ἔθνος του ἐλεύθερον.

14. Ὁριμάζει ἡ πίστις εἰς τὴν ἐλευθερίαν.

Οἱ Ἕλληνες δὲν ἔχασαν ποτὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι μίαν ἡμέραν θὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν δουλείαν. Ὅταν ἔπεσεν ἡ Κωνσταντινούπολις, ἐμυριολόγησαν τὴν φοβερὰν καταστροφὴν μ' ἕνα θλιβερόν τραγοῦδι. Εἰς τὸ τέλος ὅμως τὸ τραγοῦδι αὐτὸ ἔλεγε «πάλι με χρόνια με καιρούς πάλι δικά μας θάναι».

Πολὸν χρόνον ἡ Τουρκία ἦτο μεγάλη καὶ δυνατὴ αὐτοκρατορία καὶ οἱ Ἕλληνες ἀδύνατοι καὶ δυστυχεῖς. Δὲν ἔβλεπαν λοιπὸν πῶς ἦτο δυνατόν νά πραγματοποιήσουν τὸ ὄνειρόν των. Εἰς τὴν ψυχὴν των ἔμενε μόνον ὁ πόθος. Ἀλλὰ με τὸν καιρὸν τὰ πράγματα ἤλλαξαν.

Οἱ Ἕλληνες, ὅπως εἶδαμεν, ἤρχισαν νά μορφώνωνται, ἐνῶ οἱ Τοῦρκοι ἐξηκολούθουν νά μένουν ἀμόρφωτοι. Ἐμελέτησαν τὴν ἱστορίαν των καὶ εἶδαν ὅτι τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος ἦτο ἄλλοτε τὸ πρῶτον εἰς τὸν κόσμον. Ἦρχισε λοιπὸν με τὸν καιρὸν νά γεννᾶται εἰς τὰς ψυχὰς τῶν Ἑλλήνων ὁ πόθος καὶ ἡ φιλοδοξία νά ἴδουν πάλιν τὴν πατρίδα των ἐλευθέραν, μεγάλην καὶ ἐνδοξὴν ὅπως εἰς τοὺς παλαιότερους χρόνους.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλοι λόγοι ἔκαμαν τοὺς Ἕλληνας νά πιστεύσουν ὅτι ὁ πόθος των αὐτὸς ἦτο δυνατόν νά πραγ-

ματοποιηθῆ. Πολλοὶ Ἑλληνας ἐμπορευόμενοι ἕζων μετὰς οἰκογενεῖας τῶν εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς πόλεις, διότι τὸ ἀπῆται ἡ ἐργασία τῶν, καὶ ἐσχημάτισαν ἐκεῖ ἐλληνικὰς παροικίας. Σημαντικαὶ ἐλληνικαὶ παροικίαι ἦσαν εἰς τὴν Βενετίαν, εἰς τὴν Τεργέστην, εἰς τὴν Μασσαλίαν, εἰς τὴν Ὀδησσὸν κ.ἄ. Τοιοῦτοτρόπως οἱ Ἑλληνας ἐγνώρισαν τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὸν πολιτισμὸν τῆς Εὐρώπης, ἐξύπνησαν οἱ ἴδιοι καὶ ἔγιναν τολμηρότεροι. Ἐνόσω ἔμεναν εἰς τὴν Τουρκίαν, εἶχαν τὸν φόβον τοῦ Τούρκου, τὸν ὁποῖον ἐνόμιζαν φοβερὸν καὶ παντοδύναμον. Εἰς τὴν Εὐρώπην ὅμως ἀντελήφθησαν ὅτι ἡ Τουρκία παρακμάζει καθημερινῶς καὶ βαδίζει πρὸς τὴν διάλυσιν. Καὶ πράγματι ἡ κατάστασις τῆς Τουρκίας δὲν ἦτο καλή. Οἱ Αὐστριακοὶ ἐνίκησαν τοὺς Τούρκους, ἀφήρσαν ἀπ' αὐτοῦς τὰς εὐρωπαϊκὰς κτήσεις καὶ τοὺς περιώρισαν εἰς τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον. Κατόπιν ἦλθαν οἱ Ρῶσοι, οἱ ὁποῖοι ἐνίκησαν εἰς πολλοὺς πολέμους τοὺς Τούρκους καὶ ἔσπασαν τὴν δύναμίν τῶν.

Τότε ἐνισχύθησαν αἱ ἐλπίδες τῶν Ἑλλήνων ὅτι πλησιάζει ἡ ἡμέρα τῆς σωτηρίας τῶν. Ἡ καρδιά τῶν ἔπαλλε δυνατά, ἰδίως ὅταν ἤκουον τὰς νίκας τῆς Ρωσσίας. Οἱ Ἑλληνας ἠγάπων περισσότερον ἀπὸ ὅλα τὰ εὐρωπαϊκὰ ἔθνη τοὺς Ρώσσους, διότι εἶναι ὀρθόδοξοι καὶ ἦσαν ἄσπονδοι ἐχθροὶ τῶν Τούρκων. Ὅσακις ἤρχιζε νέος ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος, οἱ Ἑλληνας ἐπίστευαν ὅτι πλησιάζει τὸ τέλος τῆς Τουρκίας καὶ πολλακίς ἐκινήθησαν καὶ οἱ ἴδιοι διὰ ν' ἀποκτήσουν τὴν ἐλευθερίαν τῶν. Τοιοῦτοτρόπως ἔλαβαν θάρρος καὶ δὲν ἔτρεμαν πρὸ τοῦ Τούρκου, ὅπως ἄλλοτε, καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐνισχύθη εἰς τὴν ψυχὴν τῶν ἡπίστις ὅτι πολὺ ταχέως θὰ ἔβλεπαν ἐλευθερωμένην τὴν πατρίδα τῶν.

Τοιοῦτοτρόπως τὸν 18ον αἰῶνα ἤρχισεν ἡ ἐλληνικὴ ἀφύπνισις.

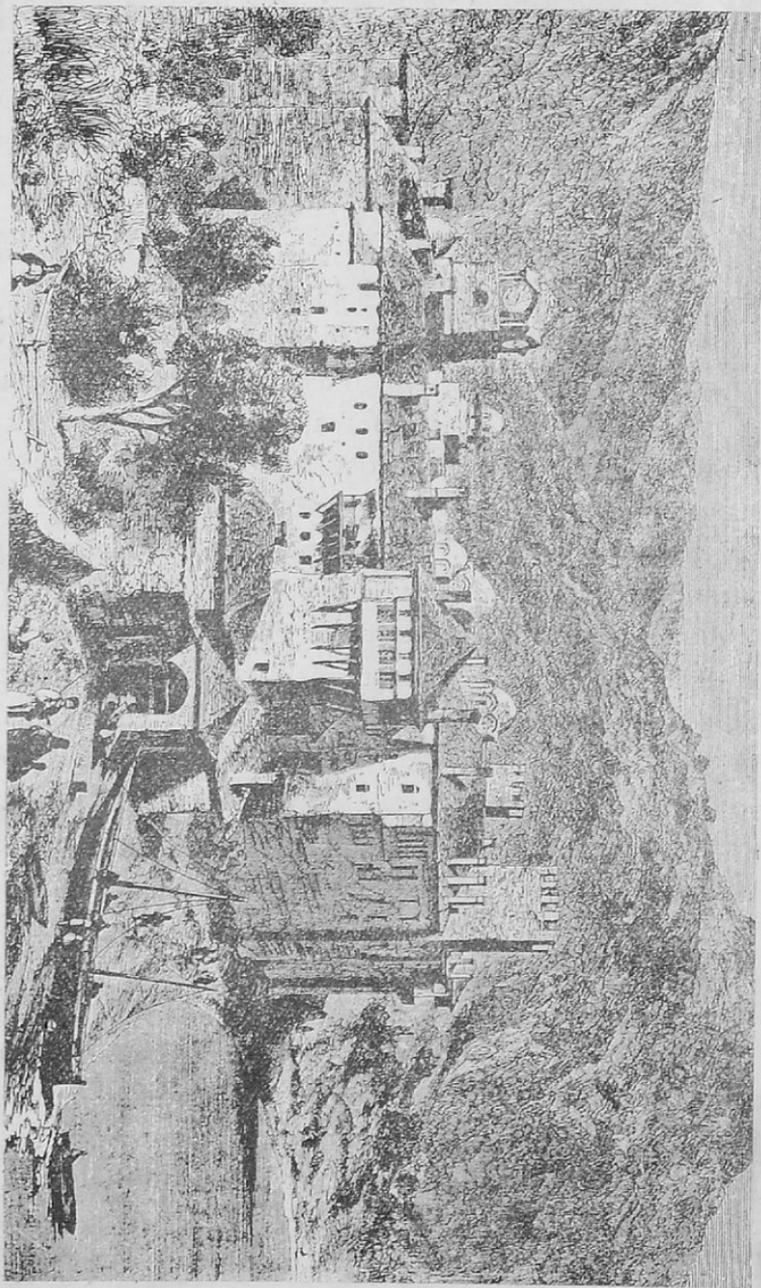

Γ'. ΑΙ ΠΡΩΤΑΙ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑΙ

15 Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1770

Πολὺν καιρὸν οἱ Ἕλληνες ἐπίστευαν ὅτι θὰ τοὺς σώσῃ ἡ Ρωσσία. Ἡ Ρωσσία ἦτο ἡ προστάτρια τῶν Χριστιανῶν τῆς Τουρκίας, ὁ Μόσκοβος ὅπως τὴν ἔλεγαν, ὁ ὀρθόδοξος δηλαδὴ λαὸς, ὁ ὁποῖος εἶχε τόσους δεσμοὺς μὲ τὴν Ἑλλάδα. Οἱ Ρῶσσοι εἶχαν μεγάλα σχέδια, νὰ διαλύσουν τὸ κράτος τοῦ σουλτάνου καὶ νὰ ἐλευθερώσουν τοὺς χριστιανούς, οἱ ὁποῖοι ἐστέναζαν κάτω ἀπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν. Οἱ Ρῶσσοι περιεποιῶντο περισσότερον τοὺς Ἕλληνας καὶ ἐπροστάτευαν πολὺ τὴν ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν. Ἡ ἐκκλησία τῆς Μόσχας ὑπεστήριζε μὲ κάθε μέσον τὰς ἑλληνικὰς ἐκκλησίας καὶ ἔστειλε εἰς τὰ μοναστήρια τοῦ Ἁγίου Ὁρους δῶρα, σκευὴ πολύτιμα, ἄμφια, εἰκόνας, σταυροὺς κτλ. Οἱ ἄνθρωποι ἔλεγαν πολλὰς προφητείας καὶ διηγοῦντο πολλὰ θαύματα, τὰ ὁποῖα ἐφανέρωναν ὅτι ἡ Ἑλλὰς πολὺ ταχέως θὰ ἐλευθερωθῇ μὲ τὴν βοήθειαν τῶν Ρώσσω. Ἔλεγαν π.χ. ὅτι ἐφάνη φωτεινὸς σταυρὸς ἐπάνω ἀπὸ τὸν θόλον τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ ὅτι ματαίως προσεπάθησαν οἱ Τούρκοι νὰ τὸν ἀπομακρύνουν.

Διὰ τοῦτο ἡ καρδιά τῶν Ἑλλήνων ἤρχισε νὰ κτυπᾷ δυνατὰ, ὅταν τὸ 1769 ἡ περίφημος αὐτοκράτειρα τῆς Ρωσσίας **Αἰκατερίνη** ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας, καὶ τὴν ἤκουσαν μὲ μεγάλην προθυμίαν, ὅταν τοὺς παρεκίνησε νὰ ἐπαναστατήσουν. Ἡ Αἰκατερίνη ἔστειλεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν Γεώργιον Παπάζο-λην, Ἕλληνα ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν, ὁ ὁποῖος ἦτο ἀξιωματικὸς εἰς τὸν ρωσσικὸν στρατόν. Ὁ Παπάζολης ἐφε-

Μοναστήριον Ἁγίου Ὁδῶς (μονὴ τῶν Ἱβήρων)

ρε πολλές υποσχέσεις και ήναψε τους πόθους τῶν Ἑλλήνων. Ὁ πλούσιος πρόκριτος τῶν Καλαμῶν Μπενάκης τὸν ἐδέχθη μὲ προθυμίαν, οἱ Μανιάται ἤρχισαν νὰ κινουῦνται καὶ εἰς τὰ βουνὰ τῆς Πελοποννήσου ἀντήχησε τὸ τραγοῦδι:

Ἄκόμα τούτ' τὴν ἀνοιξη ραγιάδες, ραγιάδες,
τοῦτο τὸ καλοκαίρι, ὅσο νάρθη ὁ Μόσκοβος
νὰ φέρη τὸ σεφέρι Μοριά καὶ Ρούμελη.

Τὴν ἀνοιξιν λοιπὸν τοῦ 1770, μόλις ἔφθασεν ὁ ρωσικὸς στόλος εἰς τὰ παράλια τῆς Μάνης, ἡ Πελοπόννησος ἐπανεστάτησεν. Ἄλλὰ ἡ δύναμις τῶν Ρώσων δὲν ἦτο ἀρκετὴ καὶ οἱ Τοῦρκοι ἐκινήθησαν ταχύτερον παρ' ὅτι συνήθιζαν. Ὁ σουλτάνος ἔστειλε 15.000 Ἀλβανούς, οἱ ὅποιοι ἠρμήωσαν τὴν Πελοπόννησον. Ἐκυρίευσαν τὰς Πάτρας καὶ ἔσφαξαν 3 χιλ. κατοίκους μαζὶ μὲ τὸν ἀρχιεπίσκοπον, ἐνίκησαν πλησίον τῆς Κορώνης τοὺς Ἑλληνας καὶ ἐφόνευσαν 400 Μανιάτας. Οἱ Ρῶσοι ἠναγκάσθησαν τότε νὰ φύγουν ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον καὶ ἡ χώρα παρεδόθη εἰς τὴν μανίαν τῶν Μωαμεθανῶν.

1770

Οἱ Ἀλβανοὶ ἔμειναν ἐννέα χρόνια εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἐπροξένησαν φοβερὰς καταστροφάς. Ἐπὶ τέλους ὁ σουλτάνος ἠναγκάσθη νὰ τοὺς ἐκδιώξῃ διὰ τῆς βίας. Ἔστειλε νέον στρατὸν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ὁ στρατηγός, ὁ ὁποῖος τὸν ὠδήγει, συνεννοήθη μὲ τοὺς Ἑλληνας κλέφτας καὶ μὲ τὴν βοήθειάν των ἐξηφάνισε τοὺς Ἀλβανούς. Οἱ Τοῦρκοι ὅμως ἐφάνησαν ἀπιστοί, ὅπως συνήθιζαν πάντοτε, καὶ ἀφοῦ ἐξεδίωξαν τοὺς Ἀλβανούς, ἐκτύπησαν καὶ τοὺς κλέφτας. Τότε ἐφονεύθη ὁ Κωνσταντῖνος Κολοκοτρώνης, ὁ ὁποῖος τοὺς εἶχε βοηθήσει.

Τοιοιουτρόπως ἡ ἐπανάστασις τῆς Πελοποννήσου ἀ-

πέτυχεν. Ἐντὸς ὀλίγου ἡ Ρωσσία ἔκαμιν εἰρήνην μετὰ τὴν Τουρκίαν καὶ ἄφησε τοὺς Ἑλληνας εἰς τὴν τύχην των.

16. Λάμπρος Κατσώνης

Τὸ 1788 ἡ Αἰκατερίνη ἤρχισε νέον πόλεμον κατὰ τῶν Τούρκων. Τώρα εἶχε σύμμαχον τὸν αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας Ἰωσήφ, ὁ ὁποῖος ἦτο ἀγαθὸς καὶ φιλόανθρωπος βασιλεὺς καὶ εἶχεν ὄνειρον νὰ κάμῃ ὅσον ἡδύνατο μεγαλύτερον καλὸν εἰς τοὺς ὑπηκόους του καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους γενικά. Ἐκαμε συμμαχίαν μετὰ τὴν τσαρίναν, διότι ἤθελε νὰ ἐκδιώξῃ ἀπὸ τὴν Εὐρώπην τοὺς βαρβάρους Τούρκους.

Οἱ Ἕλληνες ὁμως δὲν ἐκινήθησαν αὐτὴν τὴν φορὰν, διότι δὲν εἶχαν λησμονήσει τὸ πάθημα τοῦ 1770.

Τὸ 1790 ὁμως κατέβη εἰς τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας ὁ περίφημος Λάμπρος Κατσώνης. Ὁ Κατσώνης κατήγετο ἀπὸ τὴν Λεβάδειαν τῆς Βοιωτίας καὶ εἶχεν ἐγκατασταθῆ εἰς τὴν Ρωσσίαν, ὅπου ἔγινεν ἀξιωματικὸς εἰς τὸν ρωσικὸν στρατόν. Ὅταν ἤρχισεν ὁ νέος ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος, κατέβη εἰς Τεργέστην. Ἐκεῖ μετὰ συνεισφορὰς τῶν Ἑλλήνων ὥπλισε μικρὸν στόλον καὶ ἤρχισε νὰ κάμῃ ἐπιδρομὰς εἰς τὸ Αἰγαῖον. Συνέλαβε πολλὰ τουρκικὰ πλοῖα καὶ τοιουτοτρόπως κατώρθωσε νὰ κάμῃ ὁστόλον ἀξιόλογον ἀπὸ 16 πλοῖα. Ἐντὸς ὀλίγου ὁ Κατσώνης ἔγινεν ὁ τρόμος τῶν Τούρκων. Συνεκρούσθη πολλάκις μετὰ τὸν τουρκικὸν στόλον καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ ὑποχωρήσῃ. Ὁ σουλτάνος, ὅταν εἶδεν ὅτι δὲν ἦτο εὐκόλον νὰ νικήσῃ τὸν Κατσώνην, ἠθέλησε νὰ τὸν μεταχειρισθῆ μετὰ τρόπον καλόν. Διέταξε λοιπὸν τὸν διερμηνέα τοῦ στόλου Στέφανον Μαυρογένην νὰ τοῦ γράψῃ σουλτανικὸν γράμμα, εἰς τὸ ὁποῖον τὸν ὠνόμα-

1790

ζεν «ἀνδρειότατον ἥρωα καὶ γενναῖον Λάμπρον Κατσώνην».

Ὁ Κατσώνης συνεννοήθη μὲ τοὺς ἄρματολοὺς τῆς Ρούμελης καὶ παρέλαβε εἰς τὰ πλοῖα τὸν περίφημον ἄρματολὸν Γεώργιον Ἀνδρίτσον μὲ 500 παλληκάρια. Τοιουτοτρόπως ἐσχημάτισε σημαντικὴν δύναμιν καὶ ἠπέλκει τὸν τουρκικὸν στόλον.

Ὁ Κατσώνης ἐκυριάρχησεν εἰς τὸ Αἰγαῖον καὶ πολλάκις ἐτόλμησε νὰ πλεύσῃ μέχρι τοῦ Ἑλλησπόντου. Ὁ σουλτάνος τότε προσεκάλεσε στόλον ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον καὶ τὸ Ἀλγέριον. Ὁ Κατσώνης συνήντησε τὸν τουρκικὸν στόλον εἰς τὸ στενὸν Ἄνδρου καὶ Εὐβοίας καὶ τὸν ἔτρεψεν εἰς φυγὴν. Τὴν στιγμὴν ὅμως ἐκείνην ἐνεφανίζοντο τὰ ἀλγερινὰ πλοῖα καὶ τοῦ ἐπετέθησαν ἐκ τῶν ὀπισθεν. Ὁ στόλος τοῦ Λάμπρου ἔπαθε καταστροφὴν καὶ ὁ ἴδιος μόλις ἐσώθη ἐπὶ ἐνὸς πλοίου μισοκατεστραμμένου.

Τὴν κρίσιμον αὐτὴν στιγμὴν ὄλοι ἠρνήθησαν νὰ βοηθήσουν τὸν τολμηρὸν θαλασσινόν. Ἡ Αἰκατερίνη ἔκλεισεν εἰρήνην μὲ τοὺς Τούρκους καὶ τὸν διέταξε νὰ σταματήσῃ τὰς ἐχθροπραξίας. Ὁ Κατσώνης ὅμως ὅταν ἤκουσε τὴν διαταγὴν, εἶπε μὲ θάρρος «ὁ Λάμπρος ὅμως δὲν ἔκλεισε τὴν ἰδικὴν του». Μὲ τὰ ὀλίγα πλοῖα, τὰ ὁποῖα κατῶρθωσε νὰ προμηθευθῆ, ἔπλευσεν εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Ταινάρου, ἀπεβίβασεν ἐκεῖ τὸν Ἀνδρίτσον μὲ τὰ παλληκάρια του καὶ ἤρχισε νέας ἐπιδρομὰς. Οἱ Τούρκοι ὅμως ἔστειλαν ἰσχυρὸν στόλον ἐναντίον του καὶ ὁ μπέης τῆς Μάνης ἠπειλήσεν τὸν Λάμπρον ὅτι θὰ ἀναγκασθῆ νὰ λάβῃ τὰ ὄπλα ἐναντίον του, ἂν δὲν ἔφευγεν ἀπὸ τὸ Ταίναρον. Ὁ Κατσώνης ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ εἰς τὴν Ἰθάκην καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Ρωσσίαν.

Οί Τούρκοι τότε ἐστράφησαν κατὰ τοῦ Ἀνδρίτσου. Ἄλλ' ὁ τολμηρὸς κλέφτης κατώρθωσε νὰ διασχίσῃ ὅλην τὴν Πελοπόννησον πολεμῶν ἀδιακόπως μὲ πολυαριθμούς Τούρκους καὶ ἐπέτυχε νὰ περάσῃ εἰς τὴν Κεφαλληνίαν. Ἐκεῖ ὅμως τὸν συνέλαβαν οἱ Βενετοὶ καὶ τὸν παρέδωσαν εἰς τοὺς Τούρκους. Οἱ Τούρκοι τὸν μετέφεραν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου τὸν ἐβασάνισαν φρικτὰ καὶ κατόπιν τὸν ἐφόνευσαν.

Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς διετήρησεν εἰς τὴν μνήμην του τὰ κατορθώματα τοῦ τολμηροῦ θαλασσινοῦ καὶ τοῦ γενναίου ἀρματολοῦ. Τὰ δημοτικὰ τραγούδια ἔψαλαν τὴν ἀνδρείαν των καὶ ἐθρήνησαν τὰ παθήματα καὶ τὴν καταστροφὴν τοῦ Ἀνδρίτσου.

Τὰ κατορθώματα τοῦ Κατσώνη καὶ τοῦ Ἀνδρίτσου ἔδωσαν θάρρος εἰς τοὺς Ἕλληνας. Οἱ κλέφται καὶ οἱ θαλασσινοὶ εἶδαν ὅτι οἱ Τούρκοι δὲν εἶναι ἀνίκητοι καὶ ὅτι εἶναι δυνατὸν καὶ μόνοι των νὰ ἀντιμετρηθοῦν μαζί τους.

17. Αἱ πρόοδοι τῆς Εὐρώπης

Ἐνῶ οἱ Ἕλληνες εὕρισκοντο εἰς τὴν τουρκικὴν δουλείαν καὶ ἔκαμναν τὰς πρώτας προσπαθείας διὰ νὰ ἀποκτήσουσιν τὴν ἐλευθερίαν των, οἱ Εὐρωπαῖοι προώδευσαν πολὺ. Οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης, οἱ Ἄγγλοι, οἱ Γερμανοί, οἱ Γάλλοι, ἐπλούτησαν, ἤρχισαν νὰ κάμνουν ἐμπόριον μὲ τὰς νέας χώρας, αἱ ὁποῖαι εἶχαν ἀνακαλυφθῆ τότε, καὶ ἐπροόδευσαν εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ εἰς τὰς τέχνας. Εἰς ὅλα τὰ μέρη ἵδρυσαν μεγάλα σχολεῖα καὶ Πανεπιστήμια, ὁ λαὸς ἐμορφώθη, ὁ πληθυσμὸς ἤυξεν πολὺ, ἐκτίσθησαν μεγάλαι πόλεις, ἐπολλαπλασιάσθησαν τὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας καὶ οἱ ἄνθρωποι ἔγι-

ναν ημερώτεροι καὶ εὐτυχέστεροι. Ἡ Εὐρώπη λοιπὸν τὸν 18ον αἰῶνα εἶχεν ἀκμαῖον πολιτισμόν.

Ἡ εὐτυχία, τὰ γράμματα καὶ ὁ πλοῦτος ἐγέννησαν νέας ιδέας εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἄλλοτε οἱ ἄνθρωποι ἐνόμιζαν ὅτι τὸ κράτος ἀνήκει εἰς τὸν βασιλέα. Ἐπίστευαν ὅτι αὐτὸς ἔλαβε τὴν ἐξουσίαν ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ ὅτι ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ κυβερνᾷ τὸ κράτος μαζί με τοὺς εὐγενεῖς ὅπως θέλει. Εἰς τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ ἦτο ἡ ζωὴ καὶ ἡ περιουσία τῶν ὑπηκόων του. Τὸ παλαιὸν αὐτὸ πολίτευμα ὠνόμασαν ἀπολυταρχίαν ἢ ἀπολυταρχικὸν πολίτευμα.

Ἄργότερα ὅμως οἱ ἄνθρωποι ἐξύπνησαν καὶ ἀντελήφθησαν ὅτι ἡ ἐξουσία ἀνήκει εἰς τὸν λαόν. Τότε ἠθέλησαν νὰ κυβερνήσουν οἱ ἴδιοι τὸ κράτος καὶ νὰ μὴν ἀφήσουν τὸν βασιλέα καὶ τοὺς εὐγενεῖς νὰ τυραννοῦν τὸν λαόν.

Ἡ Ἀγγλία εἶναι ἡ πρώτη χώρα, ἡ ὁποία κατῴρθωσε νὰ δημιουργήσῃ κυβέρνησιν προερχομένην ἀπὸ τὸν λαόν. Ἐκεῖ ὁ λαὸς ἔθεσεν ὄρια εἰς τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν. Ὑπεχρέωσε τὸν βασιλέα νὰ κυβερνᾷ συμφώνως με ἓνα νόμον, τὸν ὁποῖον ὠνόμασαν σύνταγμα, καὶ νὰ μὴ κάμῃ ὅ,τι θέλει αὐτός. Τοιοῦτοτρόπως εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὁ νόμος ἦτο ἄνωτερος τοῦ βασιλέως. Συμφώνως πρὸς τὸ σύνταγμα ὁ λαὸς συνήθιζε νὰ ἐκλέγῃ ἀντιπροσώπους, δηλαδὴ βουλευτάς, οἱ ὁποῖοι ἐκυβέρνων τὸ κράτος. Τὸ συμβούλιον τῶν ἀντιπροσώπων αὐτῶν ὠνομάσθη κοινοβούλιον ἢ βουλή. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν λοιπὸν ἔγινε τὸ πρῶτον πολίτευμα, τὸ ὁποῖον ἔδιδε κυβερνητικὰ δικαιώματα εἰς τὸν λαόν καὶ ἀπ' αὐτὴν ἔλαβαν παράδειγμα ἄργότερα οἱ ἄλλοι λαοί. Τὸ πολίτευμα αὐτὸ ὠνομάσθη κοινοβουλευτικὸν πολίτευμα.

18. Ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις

Εἰς τὴν Γαλλίαν ὅμως οἱ βασιλεῖς εἶχαν ἀκόμη πολὺ μεγάλην δύναμιν. Τὰ μεγάλα κτήματα καὶ τὰς ἀνωτέρας θέσεις εἶχαν οἱ εὐγενεῖς καὶ αὐτοὶ ἐκυβέρνησαν ὅπως ἤθελαν. Ἦλθεν ὅμως στιγμή, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ γαλλικὸς λαὸς δὲν ἦτο δυνατὸν πλέον νὰ συγκρατηθῇ. Τότε ἤρχισε μεγάλη κίνησις. Ὁ λαὸς ἐξηγέρθη καὶ ἐζήτησεν ἐλεύθερον πολίτευμα. Διῶρισεν ἀντιπροσώπους διὰ νὰ διορθώσουν τὴν διοίκησιν τῆς χώρας. Οἱ ἀντιπρόσωποι συνήλθαν εἰς Παρισίους ἐντὸς τοῦ ἀνακτόρου τοῦ βασιλέως καὶ ἐσχημάτισαν ἔθνοσυνέλευσιν, ἣ ὁποία ἔλαβεν εἰς χεῖρας τῆς τὴν ἐξουσίαν παρ' ὅλην τὴν ἀντίστασιν, τὴν ὁποίαν ἀντέταξαν ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ εὐγενεῖς. Ὁ βασιλεὺς ἔπαυσε νὰ εἶναι ἀπόλυτος ἄρχων, κατηργήθησαν τὰ προνόμια τῶν εὐγενῶν καὶ οἱ γεωργοὶ ἔγιναν κύριοι τῶν κτημάτων, τὰ ὁποῖα ἕως τότε εἶχαν οἱ εὐγενεῖς, ἐνῶ αὐτοὶ εἰργάζοντο εἰς αὐτὰ ὡς δοῦλοι.

Ἐπειδὴ ὁ βασιλεὺς Λουδοβίκος 16ος δὲν ἔπαυσε νὰ ἀντιδρῶ, καὶ συνεννοήθη μάλιστα μὲ τοὺς ἐχθροὺς τῆς Γαλλίας, οἱ ὁποῖοι ἐξηγέρθησαν νὰ καταπνίξουν τὴν ἐπανάστασιν, ἐξέσπασεν ἡ ὀργὴ τοῦ λαοῦ. Οἱ ἐπαναστάται κατεδίκαναν εἰς θάνατον τὸν Λουδοβίκον καὶ ἐκήρυξαν τὴν δημοκρατίαν.

Τὸ σημαντικώτατον αὐτὸ γεγονός, τὸ ὁποῖον ἤρχισε τὸ 1789, ὀνομάζεται εἰς τὴν ἱστορίαν Γαλλικὴ ἐπανάστασις.

19. Τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου

Ἡ ἔθνοσυνέλευσις τῆς Γαλλίας διὰ νὰ διακηρύξῃ εἰς ὅλον τὸν κόσμον ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχει δικαιώματα, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ σέβωνται αἱ κυβερνήσεις, ἐψήφισε

τὴν περίφημον κήρυξιν τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου. Τὰ κυριώτερα σημεῖα τῆς διακηρύξεως εἶναι τὰ ἑξῆς:

1) Οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἐλεύθεροι νὰ ἔχουν τὰ ἴδια δικαιώματα. Ὅλοι οἱ πολῖται ἠμποροῦν νὰ φθάσουν εἰς ὅλα τὰ ἀξιώματα καὶ εἰς ὅλας τὰς θέσεις, ἀρκεῖ νὰ εἶναι ἱκανοί. (Ἄλλοτε τὰς θέσεις καὶ τὰ ἀξιώματα ἐλάμβαναν μόνον οἱ εὐγενεῖς καὶ οἱ κληρικοί).

2) Δὲν ἐπιτρέπεται νὰ φυλακισθῆ κανεὶς χωρὶς δικαστικὴν ἀπόφασιν· καὶ τότε μόνον φυλακίζεται, ὅταν ἔχει παραβῆ τὸν νόμον τοῦ κράτους. (Προηγουμένως ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ ἄρχοντες ἐφυλάκιζαν ὅποιον ἤθελαν).

3) Ἐκαστος ἠμπορεῖ νὰ ἔχη ὅποιανδήποτε θρησκείαν θέλει. Ἐχει τὸ δικαίωμα νὰ ὀμιλῆ, νὰ γράφῃ καὶ νὰ δημοσιεύῃ ὅ,τι θέλει. Ἄν κάμη κατάχρησιν, θὰ τιμωρηθῆ σύμφωνα μὲ τούς νόμους. (Ἄλλοτε τὸ κράτος ὠριζε τὴν θρησκείαν, τὴν ὁποίαν ἔπρεπε νὰ ἔχουν οἱ ὑπήκοοι. Ἦτο κίνδυνος νὰ ἐκφράσῃ κανεὶς ἐλεύθερα τὴν γνώμην του καὶ διὰ τὴν τυπώσῃ βιβλίον, ἔπρεπε νὰ ἔχη τὴν ἄδειαν ἀπὸ τὴν λογοκρισίαν).

4) Ἡ κυριαρχία ἀνήκει εἰς τὸν λαόν. Ἀπ' αὐτὸν πηγάζει κάθε ἐξουσία.

5) Οἱ νόμοι τοῦ κράτους πρέπει νὰ γίνωνται μὲ τὴν θέλησιν ὅλων. (Ἄλλοτε νόμος ἦτο ἡ θέλησις τοῦ βασιλέως. Τώρα τούς νόμους ψηφίζουν οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ, ἡ βουλή).

6) Ὅλοι οἱ πολῖται εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ πληρῶνουν φόρους).

7) Οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ ὀρίζουν τούς φόρους καὶ φροντίζουν νὰ ἐξοδεύωνται διὰ τὸ καλὸν τοῦ κράτους. (Ὁ βασιλεὺς λοιπὸν δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ σπα-

Η αλωσις της Βασιλίδης 1789

ὁ λαὸς προσέβαλε τὸ μεσαιωνικὸν φρούριον τῆς Βασιλίδης, ὅπου ὁ βασιλεὺς ἐφυλάκιζεν ἐκείλους, τοὺς ὁποίους ἐθεώρει ὀπίστρους.

ταλᾶ τὸ χρήμα ὅπως αὐτὸς θέλει καὶ χωρὶς νὰ δίδῃ λογαριασμὸν εἰς κανένα).

Ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις ἔφερε μεγάλην ἀναστάτῳσιν εἰς τὸν κόσμον. Εἰς ὅλα τὰ κράτη ὁ λαὸς ἤρχισε νὰ κινεῖται καὶ νὰ ζητῇ ἐλεύθερον πολίτευμα. Ἐπίσης μεγάλην ἐντύπωσιν ἔκαμεν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ κήρυξις τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου συνεκίνησε βαθύτατα τὴν ψυχὴν τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὅποιοι ἔζων ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγὸν καὶ δὲν εἶχαν κανέν ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα. Μὲ πόθον καὶ ἐλπίδα οἱ Ἕλληνες ἔστρεψαν τὰ βλέμματά των πρὸς τὴν Γαλλίαν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐπερίμεναν τὴν σωτηρίαν των. Οἱ νέοι, οἱ ὅποιοι ἐσπούδαζαν εἰς τὰς χώρας τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης, ἐνθουσιάσθησαν μὲ τὴν γαλλικὴν ἐπανάστασιν καὶ ἔγιναν ὁπαδοὶ τῆς. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅλοι, ἀρχιερεῖς καὶ φαναριῶται εὐγενεῖς, οἱ ἔμποροι τῶν πόλεων καὶ οἱ βοσκοὶ τῶν ὄρεων, εἶχαν μίαν κοινὴν εὐχὴν, νὰ ἐφαρμοσθοῦν καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα αἱ ἀρχαὶ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς κυριαρχίας τοῦ λαοῦ. Ἀργότερα ὁ Κολοκοτρώνης εἶπεν ὅτι ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις τοῦ ἐφάνη ὡς σάλπιγξ τῆς δευτέρας παρουσίας, ἡ ὁποία διεκήρυττεν ὅτι πλησιάζει ἡ ἡμέρα τῆς ἐλευθερίας.

20. Ρήγας Φεραῖος

Ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος συνεκινήθη βαθύτερον ἀπὸ τὴν γαλλικὴν ἐπανάστασιν, ἦτο ὁ *Ρήγας Φεραῖος*. Ὁ Ρήγας ἐγεννήθη εἰς τὸ Βελεστίνον τῆς Θεσσαλίας, καὶ ἔγινε διδάσκαλος εἰς τὰ χωρία τοῦ Πηλίου. Μὲ τὴν θερμὴν του ψυχὴν καὶ τὸ φρόνημά του τὸ ὑψηλόν, ἠγάπα τὴν ἐλευθερίαν ὅσον ὀλίγοι ἄνθρωποι. Ὁ Ρήγας ἐπίστευεν ὅτι ἐπλησίασεν ἡ ἡμέρα τῆς ἀπελευθερώσεως.

Ἦθελε νὰ ἐλευθερώσῃ ὄχι μόνον τοὺς Ἑλληνας, ἀλλὰ ὄλους τοὺς κατοίκους τῆς Τουρκίας, τοὺς χριστιανοὺς καὶ μωαμεθανοὺς ἀπὸ τὸν ζυγὸν τοῦ σουλτάνου καὶ τῶν τούρκων ἀγάδων.

Ἐπειδὴ εἰς τὴν πατρίδα του εἶχε πολλοὺς περιορισμούς, ἔφυγεν εἰς τὸ Βουκουρέστιον τῆς Βλαχίας, ὅπου ἔγινε γραμματεὺς τοῦ ἡγεμόνος Νικολάου Μαυρογένη. Ἐνῶ εὕρισκετο ἐκεῖ, ἤρχισεν εἰς τὴν Γαλλίαν ἢ ἐπανάστασις. Ὁ Ρήγας διὰ νὰ ἐννοήσῃ καλύτερον τὴν σπουδαίαν αὐτὴν κίνησιν, ἔμαθε τὰ γαλλικὰ καὶ ἐντὸς ὀλίγου ἠσθάνθη μεγάλον ἐνθουσιασμὸν διὰ τὰς νέας ιδέας, αἱ ὁποῖαι ἤρχοντο ἀπὸ τὴν Γαλλίαν. Ἐθεσε τότε ὡς πρόγραμμα τῆς ζωῆς του νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν πατρίδα του ἀπὸ τὴν δουλείαν. Ἦρχισε λοιπὸν νὰ γράφῃ καὶ νὰ διδάσκῃ. Κατήχησε πολλοὺς ἐπισήμους Ἑλληνας, ἀρχιερεῖς, ἐμπόρους, προκρίτους, κλέφτας, ἀρματολούς. Κατώρθωσε μάλιστα νὰ λάβῃ μὲ τὸ μέρος του καὶ μερικοὺς σημαντικοὺς Τούρκους, ὅπως τὸν πασᾶν τοῦ Βιδινίου Περβάνογλου. Ὁ Ρήγας ἔγραψε περίφημα πατριωτικὰ ποιήματα, τὰ ὁποῖα ἠλέκτρισαν τοὺς συμπατριώτας του ἀπὸ τὸ ἔν ἕως τὸ ἄλλο ἄκρον τοῦ ἑλληνισμοῦ. Τὸ ὀρμητικώτερον ἀπ' αὐτὰ εἶναι ὁ Θούριός του, ὁ ὁποῖος ἀρχίζει:

Ὡς πότε, παλληκάρια, νὰ ζοῦμε στὰ στενὰ
μονάχοι σὰν λιοντάρια στὶς ράχες στὰ βουνά;

Σπηλιᾶς νὰ κατοικοῦμε νὰ βλέπουμε κλαδιά,
νὰ φεύγουμε τὸν κόσμον γιὰ τὴν πικρὴ σκλαβιά;

Ὁ Ρήγας ἐπῆγε κατόπιν εἰς τὴν Βιέννην, ὅπου ἐτύπωσε διάφορα βιβλία καὶ τὴν περίφημον Χάρτα ν τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος, διὰ νὰ δείξῃ εἰς τοὺς Ἑλληνας πόσον μεγάλη ἦτο ἄλλοτε ἡ πατρίς των. Ἐκεῖ τοῦ ἦλθεν ἡ ἰδέα νὰ ζητήσῃ τὴν βοήθειαν τοῦ Με-

γάλου Ναπολέοντος, ὁ ὁποῖος τότε ἦτο στρατηγὸς τῆς γαλλικῆς δημοκρατίας. Ὁ Ναπολέων ἦτο τότε πολὺ νέος ἀκόμη καὶ εἶχε γίνει ἐνδοξος μὲ τὰς νίκας, τὰς ὁποίας ἔκαμεν εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐναντίον τῶν Αὐστριακῶν. Ὁ Ρήγας λοιπὸν ἀπεφάσισε νὰ τὸν συναντήσῃ καὶ νὰ τοῦ ζητήσῃ βοήθειαν. Διὰ τοῦτο ἐπῆγεν εἰς τὴν Τεργέστην, τὴν ὁποίαν εἶχαν τότε οἱ Αὐστριακοί, διὰ νὰ περάσῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἐκεῖ ὅμως τὸν συνέλαβεν ἡ αὐστριακὴ ἀστυνομία μὲ ἑπτὰ συντρόφους του καὶ τοὺς ἔστειλεν εἰς τὴν Βιέννην. Οἱ Αὐστριακοὶ ἀφοῦ τὸν ὑπέβαλαν εἰς αὐστηρὰν ἀνάκρισιν, τὸν παρέδωσαν εἰς τὸν πασᾶν τοῦ Βελιγραδίου, ὁ ὁποῖος τὸν ἔστραγγάλισε μαζί μὲ τοὺς συντρόφους του τὸν Μάϊον τοῦ 1788.

Ἡ νεωτέρα Ἑλλάς τιμᾷ ἐξαιρετικὰ τὸν ἐνθουσιώδη αὐτὸν ψάλτην τῆς ἐλευθερίας, τὸν πρωτομάρτυρα τῆς μεγάλης ἰδέας. Διὰ τοῦτο εἰς εὐγνωμοσύνην ἔστησεν ἔμπρὸς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν τὸν ἀνδριάντα του. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι λαοὶ τῆς Βαλκανικῆς ἔχουν λόγους νὰ τιμοῦν τὸν Ρήγαν, διότι εἶναι ἀπὸ τοὺς πρώτους, οἱ ὁποῖοι εἰργάσθησαν διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν χριστιανῶν ἀπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν.

21. Σουλιῶται καὶ ὁ Ἀληπασᾶς

Κατὰ τοὺς ἰδίους χρόνους ἔγινε κάτι ἐξαιρετικόν, τὸ ὁποῖον ἔδωσε πολὺ θάρρος εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς ἔκαμε νὰ πιστεύσουν ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ πολεμήσουν μόνοι των καὶ νὰ νικήσουν τοὺς Τούρκους. Οἱ Σουλιῶται δηλαδὴ ἐπολέμησαν μὲ πείσμα τὸν περίφημον πασᾶν τῶν Ἰωαννίνων Ἀλῆν Τεπελενλῆν καὶ πολλάκις ἐνίκησαν τὰ στρατεύματά του.

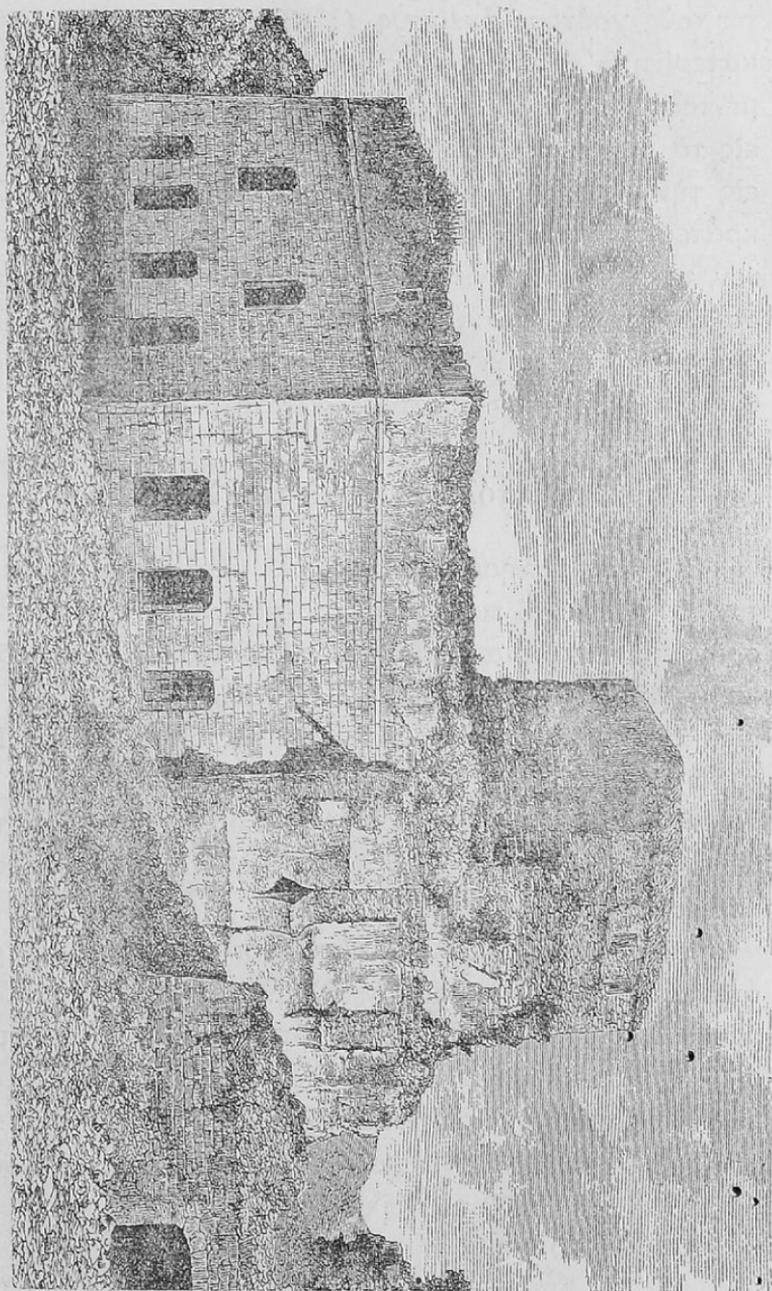
Οἱ Σουλιῶται διὰ νὰ σωθοῦν ἀπὸ τὰς αὐθαιρεσίας

τῶν Τούρκων, εἶχαν καταφύγει εἰς τὰ νότια τῆς Ἡπείρου, εἰς παράμερα καὶ ἀπόκρημνα βουνά. Ἐκεῖ ἔκτισαν μερικὰ χωρία, ἀπὸ τὰ ὁποῖα σπουδαιότερα ἦσαν τὸ Σοῦλι καὶ ἡ Κιάφα. Εἰς τὰ ἀπόκεντρα ἐκεῖνα βουνὰ ἔζων σχεδὸν ἀνεξάρτητοι, κατεγίνοντο εἰς τὴν κτηνοτροφίαν καὶ ἐπλήρωναν μικρὸν φόρον εἰς τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν. Οἱ Σουλιῶται ἦσαν γυμνασμένοι εἰς τὰ πολεμικὰ καὶ αἱ γυναῖκες τῶν ἀκόμη ἐγνώριζαν νὰ μεταχειρίζονται τὰ ὄπλα καὶ συνώδευαν τοὺς ἄνδρας τῶν εἰς τὸν πόλεμον. Ἐτοιμάζαν τὸ φαγητόν τους, ἔφερναν πολεμοφόδια καὶ εἰς τὴν ἀνάγκην ἤρπαζαν καὶ τὸ ὄπλον. Οἱ Τουρκαλβανοὶ τῶν περιχώρων ἔτρεμαν τοὺς Σουλιώτας, διότι πολλάκις εἶχαν δοκιμάσει τὴν παλληκαριάν των. Τὸ Σοῦλι ἔγινε περίφημον. Οἱ Ἕλληνες τὸ ἔβλεπαν μὲ καμάρι καὶ τὰ δημοτικὰ τραγούδια ἔψαλλαν τὰ κατορθώματα τῶν Σουλιωτῶν.

Μετ' ὀλίγον ὁμως παρουσιάσθη φοβερὸς ἐχθρὸς τῶν Ὑπολιωτῶν ὁ περίφημος **Ἀληπασᾶς**. Ὁ Ἀλῆς ἦτο μωαμεθανὸς Ἀλβανὸς καὶ ἐγεννήθη εἰς τὸ χωρίον τῆς Ἀλβανίας Τεπελένι. Ἦτο φιλόδοξος, πονηρὸς καὶ ἀπάνθρωπος. Μὲ δόλον καὶ μὲ κακουργήματα ἔγινε πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων καὶ κατώρθωσεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ κάμῃ μεγάλην δύναμιν. Ὁ Ἀλῆς ἐσκέφθη νὰ γίνῃ ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὸν σουλτάνον καὶ νὰ σχηματίσῃ ἰδικὸν του κράτος. Εἶχε 12 χιλιάδας στρατὸν καὶ ἐξουσίαζε τὴν Ἡπειρον, τὴν Ἀλβανίαν, τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Στερεάν Ἑλλάδα. Οἱ Ἕλληνες ἀρματολοὶ καὶ κλέφται ἐδοκίμασαν τὴν ἀγριότητά του. Ἐφόνευσε πολλοὺς ἀπὸ αὐτούς, ἀφοῦ τοὺς ἐβασάνισε φρικτὰ, ὅπως π.χ. τὸν περίφημον κλέφτην Βλαχάβαν καὶ τοὺς Κανταναϊοὺς.

Ὁ Ἀλῆς δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ὑποφέρῃ τὸ Σοῦλι. Κα-

Τὸ μέγαρον τοῦ Ἀθηναῶν εἰς τὸ Σούλι

τὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους (1788) ἡ αὐτοκράτειρα Αἰκατερίνη Β΄ τῆς Ρωσσίας ἔκαμνε τὸν δεύτερον πόλεμον μὲ τοὺς Τούρκους καὶ ὁ Λάμπρος Κατσώνης κατέβηκεν εἰς τὸ Αἰγαῖον. Οἱ Σουλιῶται ἔστειλαν τότε πρεσβείαν εἰς τὴν Ρωσσίαν, ἡ ὁποία παρουσιάσθη εἰς τὴν αὐτοκράτειραν καὶ ἔχαιρέτησε τὸν ἕγγονόν της Κωνσταντῖνον, τὸν ὁποῖον ἡ Αἰκατερίνη προώριζεν ὡς αὐτοκράτορα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὁ Ἄλῆς ἐπληροφόρηθη ὅλα αὐτά, τὰ κατήγγειλεν εἰς τὸν σουλτάνον καὶ κατώρθωσε νὰ λάβῃ τὴν ἄδειαν νὰ καταστρέψῃ τὸ Σοῦλι.

22. Οἱ πόλεμοι κατὰ τοῦ Σουλίου.

Ὁ Ἄλῆς ἐκίνησε διὰ τὸ Σοῦλι μὲ 3 χιλιάδας στρατόν. Οἱ Ἄλβανοὶ του ὅμως δὲν ἐτόλμησαν νὰ εἰσχωρήσουν εἰς τὰ ἄγρια βουνὰ τοῦ Σουλίου. Οἱ Σουλιῶται κατέλαβαν τὰ στενὰ καὶ οἱ Ἄλβανοὶ ἐτρόμαξαν καὶ δῖεσκορπίσθησαν εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Παραμυθιάς. Κατόπιν ἔλεηλάτησαν τὴν πεδιάδα καὶ ἐκυνήγησαν τὸν τρομαγμένον στρατόν τοῦ Ἄλῆ ἕως τὰ πρόθυρα τῶν Ἰωαννίνων. Αὐτὸς εἶναι ὁ πρῶτος πόλεμος, ὁ ὁποῖος ἔγινε τὸ 1791.

Μετὰ δύο ἔτη ὁ Ἄλῆς ἐξεκίνησε μὲ περισσότερον στρατόν. Ἄλλὰ τὴν φορὰν αὐτὴν μετεχειρίσθη ἄλλην μέθοδον, τὸν δόλον. Διέδωσεν ὅτι θέλει νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐναντίον τοῦ Ἀργυροκάστρου καὶ προσεκάλεσεν εἰς βοήθειαν τοὺς ἀρχηγούς τῶν Σουλιωτῶν, εἰς τοὺς ὁποίους ὑπεσχέθη μεγάλους μισθοὺς. Ὁ Λάμπρος Τζαβέλλας ἦλθε μὲ 70 παλληκάρια καὶ μὲ τὸν μικρὸν υἱόν του Φῶτον. Ὁ Ἄλῆς ὅμως τοὺς συνέλαβε μὲ πονηρίαν καὶ κατόπιν ἐξεκίνησεν ἀμέσως ἐναντίον τοῦ Σουλίου. Οἱ Σουλιῶται ἄν καὶ δὲν ἐπερίμεναν τὴν ἐπίθεσιν, κα-

τώρθωσαν πάλιν νὰ σταματήσουν τοὺς Ἄλβανοὺς τοῦ πονηροῦ πασᾶ, ὁ ὁποῖος εἶδε διὰ δευτέραν φοράν νὰ ματαιώνωνται τὰ σχέδιά του. Ὁ Λάμπρος τοῦ ὑπεσχέθη τότε ὅτι θὰ τοῦ παραδώσῃ τὸ Σοῦλι, ἂν τὸν ἀφήσῃ ἐλεύθερον νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν πατρίδα του. Ὅταν ὅμως ἐφθασεν ἐκεῖ, ἐπλήρωσε τὸν δόλον μὲ δόλον καὶ ἔστειλε τὸ ἔξις ὑβριστικὸν γράμμα εἰς τὸν Ἀλῆν:

«Χαίρομαι ὅπου ἐγέλασα ἓνα δόλιον. Εἶμαι ἐδῶ νὰ διαφεντέψω τὴν πατρίδα μου ἐναντίον εἰς ἓνα κλέφτην σὰν ἐσένα. Ὁ υἱός μου θέλει ἀποθάνει, ἐγὼ ὅμως ἐλπίζω ὅτι θέλω τὸν ἐκδικήσῃ πρὶν ἀποθάνω. Κάποιοι Τοῦρκοι σὰν κ' ἐσένα θὰ ποῦν πῶς εἶμαι ἄσπλαχνος πατέρας μὲ τὸ νὰ θυσιάσω τὸν υἱόν μου διὰ τὸν ἰδικόν μου λυτρωμόν. Ἀποκρίνομαι ὅτι, ἐὰν σὺ δὲν πάρῃς τὸ βουνόν, θέλεις σκοτώσει καὶ τὸν υἱόν μου μὲ τὸ ἐπίλοιπον τῆς φαμελλίας μου καὶ τοὺς συμπατριώτας μου. Τότε δὲ θὰ μπορέσω νὰ ἐκδικήσω τὸν θάνατόν τους. Ἀμὴ ἂν νικήσωμε, θέλει ἔχω καὶ ἄλλα παιδιά. Ἡ γυναῖκα μου εἶναι νέα. Ἐὰν ὁ υἱός μου, νέος καθὼς εἶναι, δὲν μένει εὐχαριστημένος ν' ἀποθάνῃ γιὰ τὴν πατρίδα του, αὐτὸς δὲν εἶναι ἄξιος νὰ ζήσῃ καὶ νὰ γνωρίζεται ὡς υἱός μου. Ἔτσι. Προχώρησε λοιπόν, ἄπιστε. Εἶμαι ἀνυπόμοθος νὰ ἐκδικηθῶ, νὰ πιῶ τὸ αἷμα σου. Ἐγὼ ὁ ὄρκισμένος ἐχθρός σου καπετὰν Λάμπρος Τζαβέλλας».

Ὁ Ἀλῆς ὥρμησεν ὁ ἴδιος μὲ τὸν στρατόν του ἐναντίον τοῦ Σουλίου. Ἐγινε φοβερὰ μάχη, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ Σουλιῶται, μὲ ἀρχηγούς τὸν Λάμπρον Τζαβέλλαν καὶ τὸν Γεώργιον Μπότσαρη, ἐπολέμησαν, μὲ μεγάλην ἀνδρείαν. Αἱ γυναῖκες τῶν ἀκόμῃ ἔλαβαν μέρος εἰς τὴν μάχην καὶ ἔδειξαν ἀφάνταστον θάρρος. Τέλος οἱ Σουλιῶται ἐνίκησαν ἔπειτα ἀπὸ μίαν μάχην, ἢ ὁποῖα διήρκεσε δέκα ὥρας, καὶ οἱ Ἄλβανοὶ πανικό-

βλητοι ἐτράπησαν πάλιν εἰς φυγὴν, ἐνῶ ὁ Ἄλῆς ἔσκασε τρία ἄλογα ἕως ὅτου φθάσῃ εἰς τὰ Ἰωάννινα. Τόσον εἶχε τρομάξει καὶ ὁ ἴδιος τὴν ὄρμην τῶν Σουλιωτῶν. Ὁ Ἄλῆς ἠναγκάσθη τότε νὰ ἀφήσῃ ἐλεύθερον τὸν Φῶτον Τζαβέλλαν καὶ τοὺς Σουλιώτας, τοὺς ὁποίους ἐκράτει φυλακισμένους. Αὐτὸς εἶναι ὁ δεύτερος πόλεμος κατὰ τοῦ Σουλίου, ὁ ὁποῖος ἔγινε τὸ 1792.

Ἡ ἐπιτυχία αὐτῆ τῶν Σουλιωτῶν ἔκαμε μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς τοὺς Ἕλληνας. Ἔως τότε ὅλοι ἐφοβοῦντο τοὺς Τούρκους καὶ περισσότερο τὸς Ἀλβανούς. Ὁλοὶ ἔστρεψαν τὴν προσοχὴν των εἰς τὸν μικρὸν ἠρωϊκὸν λαὸν καὶ παρακολουθοῦν μὲ συγκίνησιν καὶ ἀγωνίαν τὸν ἄνισον ἀγῶνα ἐναντίον τοῦ ἰσχυροῦ πασαῦ.

23. Καταστροφή τοῦ Σουλίου

Ὁ Ἄλῆς ἄφησε ἡσυχον τὸ Σοῦλι ὀκτώ χρόνια. Τὸ 1800 ὁμως ἐπεχείρησε νέαν ἐκστρατείαν. Ἀρχηγὸς τῶν Σουλιωτῶν τῶρα ἦτο ὁ Φῶτος Τζαβέλλας. Ὁ Ἄλῆς τὴν φορὰν αὐτὴν μετεχειρίσθη ἄλλην τακτικὴν. Ἐπειδὴ δὲν κατάρθωσε νὰ κυριεύσῃ τὸ Σοῦλι μὲ ἐπίθεσιν, ἔκτισεν ὠχυρωμένους πύργους εἰς ὅλους τοὺς δρόμους, οἱ ὁποῖοι ἔφεραν πρὸς τὸ Σοῦλι, καὶ ἔτσι ἀπέκλεισε τοὺς Σουλιώτας ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη. Ἐπίσης κατέστρεψε τὰς πηγὰς, ἀπὸ τὰς ὁποίας οἱ Σουλιῶται ἐλάμβαναν τὸ νερό.

Ἡ πολιορκία διήρκεσε τρία χρόνια. Οἱ Σουλιῶται ἠγωνίσθησαν μὲ θαυμαστὴν αὐτοθυσίαν. Εἰς τὸ τέλος ἤρχισαν νὰ τοὺς καταπονοῦν αἱ στερήσεις, ἔχασαν τὰς κυριωτέρας θέσεις των καὶ ἀπεσύρθησαν εἰς ἓνα ὑψηλὸν βράχον, τὸν ὁποῖον ὠνόμαζαν Κιοῦγκι. Δὲν ἤρρησεν ὁμως νὰ λείψουν ἐντελῶς αἱ τροφαὶ καὶ τὰ πολε-

μεφόδια. Ἐτρέφοντο μὲ ρίζας καὶ χόρτα. Αἱ δυνάμεις των καθημερινῶς ἐξηντλοῦντο ἀπὸ τοὺς κόπους καὶ τὰς στερήσεις. Διὰ τὸ νὰ προμηθευθοῦν ὀλίγον ὕδωρ, κατεβίβαζαν μὲ σχοινία σπόγγους, διὰ τὸ νὰ ἀπομυζήσουν τὸ ὀλίγον ὕδωρ, τὸ ὁποῖον εὐρίσκετο εἰς τὰς κοιλότητας καὶ τὰς σχισμὰς τῶν βράχων. Ἐκτὸς ὄλων αὐτῶν ἦσαν διαρκῶς ἐκτεθειμένοι εἰς τὸ ψῦχος, εἰς τὰ χιόνια καὶ εἰς τὰς βροχὰς, καὶ μὲ βαθουλωμένα τὰ μάτια ἀδύνατοι καὶ σχεδὸν ἡμιθανεῖς, δὲν ἠνόουν νὰ ἀφήσουν τὸ ὄπλον ἀπὸ τὰς χεῖρας των. Ἄλλ' ἦτο ἀδύνατον ν' ἀντισταθοῦν περισσότερον. Ἐκαμαν συνθήκην μὲ τὸν ὄρον νὰ ἀφήσουν τὴν πατρίδα των καὶ νὰ φύγουν εἰς τὰ Ἐπτάνησα.

Ἐξεκίνησαν χωρισμένοι εἰς τρία σώματα μὲ ἀρχηγούς τὸν Φῶτον Τζαβέλλαν, τὸν Κουτσονίκαν καὶ τὸν Κίτσον Μπότσαρην. Εἰς τὸ Κιοῦγκι ἔμεινε μόνον ὁ μοναχὸς Σ α μ ο υ ἡ λ μὲ τρεῖς συντρόφους, κλεισμένος εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, διὰ τὸ νὰ ὑπογράψῃ τὴν συνθήκην. Ὅταν ὅμως οἱ Τοῦρκοι ὤρμησαν εἰς τὴν Ἁγίαν Παρασκευήν, ὁ Σαμουὴλ ἔθεσε πῦρ εἰς τὸ τελευταῖον βαρέλι πυρίτιδος, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀπομείνει, καὶ ἐτάφη μαζὶ μὲ τοὺς συντρόφους του κάτω ἀπὸ τὰ ξερίτια.

Ἄλλὰ ἡ τύχη τῶν Σουλιωτῶν ἦτο θλιβερά. Ὁ Ἀλῆς ἐπροφασίσθη ὅτι ἡ πράξις τοῦ Σαμουὴλ ἦτο παράβασις τῆς συνθήκης καὶ κατεδίωξε τοὺς Σουλιώτας, οἱ ὁποῖοι διηυθύνοντο εἰς τὴν Πάργαν. Μόνον τὸ σῶμα τοῦ Φώτου Τζαβέλλα ἔφθασεν εἰς τὴν Πάργαν καὶ ἐπέρασαν ἀντίκρου εἰς τὴν Κέρκυραν. Τὸ σῶμα τοῦ Κουτσονίκα τὸ ἐπρόφθασαν οἱ Ἀλβανοὶ καὶ τὸ περιεκύκλωσαν εἰς τὸ ὄρος Ζάλογκον. Οἱ Σουλιῶται ἀπέκρουσαν ἐπὶ δύο ἡμέρας τὸν ἐχθρόν. Ἄλλὰ ἐτελείωσαν τὰ πολεμεφόδια

καὶ αἱ τροφαὶ των καὶ οἱ Ἀλβανοὶ ὤρμησαν ἐναντίον των καὶ τοὺς ἔσφαξαν. Τότε αἱ γυναῖκες τῶν Σουλιωτῶν διὰ νὰ μὴ πέσουν εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀπίστων, ἔρριψαν πρῶτον τὰ παιδιὰ των εἰς τὸν κρημνὸν τοῦ Ζαλόγκου, κατόπιν ἐπιάσθησαν εἰς χορὸν καὶ εἰς κάθε στροφὴν ἢ πρῶτη, ἢ ὁποία ἔσερνε τὸν χορὸν, ἐρρίπτετο εἰς τὸν κρημνὸν κάτω εἰς τὸ ὀρμητικὸν ρεῦμα τοῦ Ἀχέροντος ποταμοῦ. Αὐτὸς εἶναι ὁ τραγικὸς χορὸς τοῦ Ζαλόγκου.

Τὸ τρίτον σῶμα ἀντεστάθη ἐπὶ τέσσαρας μῆνας εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Σέλτσου, τὸ ὁποῖον εἶναι ἐπάνω ἀπὸ τὸν Ἀχελῶν ποταμὸν. Τέλος ὅμως κατεστράφη καὶ αὐτό. Μόνον 45 ἄνθρωποι ἐσώθησαν καὶ ἔφθασαν εἰς τὴν Πάργαν. Ἐσώθησαν τὸ ὅλον 1000 περίπου Σουλιῶται, οἱ ὁποῖοι ἐπέρασαν εἰς τὰ Ἐπτάνησα.

Τὸ Σοῦλι κατεστράφη (1803), ἀλλὰ ὁ ἥρωϊκὸς ἀγὼν του ἐξύψωσε τὸ φρόνημα τῶν Ἑλλήνων καὶ ἔγινε παράδειγμα διὰ τοὺς μεγάλους ἀγῶνας των, οἱ ὁποῖοι ἤρχισαν ἔπειτα ἀπὸ εἴκοσι ἔτη.

1803

Δ' ΕΙΣ ΤΑΣ ΠΑΡΑΜΟΝΑΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

24. Φιλική Έταιρεία

Κατὰ τοὺς χρόνους, κατὰ τοὺς ὁποίους κατεστράφη τὸ Σουλι, εἰς τὴν Εὐρώπην εἶχε γίνεи σημαντικὴ μεταβολή. Ὁ περίφημος στρατηγὸς τῶν Γάλλων Ναπολέον ἔγινεν αὐτοκράτωρ τῆς Γαλλίας, ἔκαμε μεγάλους πολέμους ἐνίκησε τοὺς βασιλεῖς τῆς Εὐρώπης καὶ ἔγινε σχεδὸν κύριος τῆς Εὐρώπης. Αὐτὸ δὲν διῆρκεσε πολὺν καιρόν. Οἱ ἐχθροὶ του, Αὐστριακοὶ, Ρῶσσοι, Πρῶσσοι καὶ Ἄγγλοι ἠνώθησαν, ἐνίκησαν τὸν Ναπολέοντα εἰς μεγάλην μάχην, εἰσέβαλαν εἰς τὴν Γαλλίαν, ἐκυρίευσαν τοὺς Παρισίους καὶ ἐπανάφεραν εἰς τὸν θρόνον τῆς Γαλλίας τὴν παλαιὰν βασιλικὴν οἰκογένειαν. Εἰς τὸ περίφημον Συνέδριον τῆς Βιέννης (1815), οἱ ἀπολυταρχικοὶ ἡγεμόνες ὥρισαν τὴν πολιτικὴν κατάστασιν τῆς Εὐρώπης ὅπως αὐτοὶ ἤθελαν. Εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην ἐκυριάρχησαν τότε ἀπολυταρχικοὶ βασιλεῖς, οἱ ὁποῖοι δὲν ἤθελαν νὰ ἀκούσουν περὶ ἐλευθερίας καὶ δημοκρατίας, καὶ κατεδίωξαν τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ ἐλευθέρου πολιτεύματος. Ἐφάνη τότε ὅτι ἔσβησαν αἱ ἰδέαι τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἰσότητος, τὰς ὁποίας εἶχε κηρύξει ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις. Οἱ λαοὶ εἶχαν κουρασθῆ ἀπὸ τοὺς πολέμους καὶ ἡ ψυχὴ των ἐγέμισε πικρίαν, διότι ἐνόμισαν ὅτι ἀπέτυχε διὰ παντὸς ἡ προσπάθειά των ν' ἀποκτήσουν τὴν ἐλευθερίαν.

Δὲν ἔλειψαν ὅμως καὶ μερικοὶ τολμηροὶ ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχασαν τὴν ἐλπίδα καὶ τὸ θάρρος των. Συνεννοοῦντο μεταξύ των κρυφίως καὶ ἐπερίμεναν τὴν εὐκαιρίαν νὰ κάμουν νέας ἐπαναστάσεις. Εἰς πολλὰ μέ-

ρη ἔγιναν μυστικαὶ ἐπαναστατικαὶ ἐταιρειαι, ὅπως π.χ. εἰς τὴν Ἰταλίαν, τὴν Γερμανίαν κλπ. με σκοπὸν νὰ προετοιμάσουν τὴν ἐπανάστασιν.

1816 Τὸ παράδειγμά τους ἐμιμήθησαν καὶ οἱ Ἕλληνες. Τὸ 1816 τρεῖς ἔμποροι εἰς τὴν Ὀδησὸν τῆς Ρωσσίας ὠργάνωσαν ἓν μυστικὸν ἐπαναστατικὸν σωματεῖον, τὸ ὁποῖον ὠνόμασαν Φιλικὴν ἐταιρείαν. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἦσαν ὁ Νικόλαος Σκουφᾶς ἀπὸ τὴν Ἄρταν, ὁ Ἀθανάσιος Τσακάλωφ ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα καὶ ὁ Ἐμμανουὴλ Ξάνθος ἀπὸ τὴν νῆσον Πάτμον. Τοὺς ὁπαδοὺς τῆς ἐταιρείας ὠνόμασαν Φιλικούς. Ἀπὸ τοὺς πρώτους, καὶ δραστηριωτέρους ὁπαδοὺς τῆς Ἐταιρείας ἔγινεν ὁ λόγιος διδάσκαλος Ἀνθιμος Γαζῆς ἀπὸ τὸ Πήλιον τῆς Θεσσαλίας, ὁ ὁποῖος ἔγραψε μέγα λεξικὸν τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς.

Οἱ ἰδρυταὶ τῆς Ἐταιρείας δὲν εἶχαν οὔτε μεγάλα μέσα οὔτε μεγάλην ἐπιρροήν. Ταχέως ὅμως ἡ Ἐταιρεία ἐξηπλώθη καὶ ἔκαμε μέλη της τοὺς σημαντικωτέρους ἀνθρώπους τοῦ ἔθνους. Ὁ Πατριάρχης, ὁ μπέης τῆς Μάνης, πολλοὶ ἀρχιεπίσκοποι, πρόκριτοι καὶ ὀπλαρχηγοὶ εἶχαν μνηθῆ εἰς τὰ μυστικά τῆς Ἐταιρείας.

Οἱ ἰδρυταὶ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας διὰ νὰ δώσουν μεγαλύτεραν ἐπιβολὴν εἰς αὐτήν, διέδιδαν ὅτι ὀπισθεν αὐτῆς κρύπτεται σημαντικὸν πρόσωπον, τὸ ὁποῖον διευθύνει μυστικὰ τὰς ἐργασίας της. Ἐλεγαν ὅτι λαμβάνουν ὁδηγίαν ἀπὸ μίαν ἀνωτέραν ἀρχήν. Ἦθελαν μὲ αὐτὸ νὰ κάμουν τὸν κόσμον νὰ πιστεύσῃ ὅτι τὰς ἐργασίας τῆς Ἐταιρείας διευθύνει ὁ Ὑπουργὸς τοῦ Τσάρου τῆς Ρωσσίας, ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας, Ἕλληνας ἀπὸ τὴν Κέρκυραν, ἢ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Τσάρος.

Ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία, ὅπως βλέπομεν, δὲν εἶχε πολὺ στερεὰς βάσεις. Κατῶρθωσεν ὅμως, χάρις εἰς τὴν δρα-

στηριότητα καὶ τὸν πατριωτισμὸν τῶν ἰδρυτῶν της, νὰ κινήσῃ ὁλόκληρον τὸν Ἑλληνισμὸν. Ἐνα βαθὺ ρεῦμα ἐπέρασε τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὸ ἕν ἕως τὸ ἄλλο ἔκρον καὶ κατὰ τὸ 1820 ὅλοι ἐπερίμεναν ὅτι κάτι πολὺ σημαντικὸν πρόκειται νὰ γίνῃ.

25. Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ἀρχίζει τὴν ἐπανάστασιν

Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπεκράτει μεγάλος ἀναβρασμὸς. Ὅλοι ἐπερίμεναν ἀπὸ τὴν Φιλικὴν Ἐταιρείαν νὰ δώσῃ τὸ σύνθημα. Τότε οἱ ἰδρυταὶ της εἶδαν ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ εὔρουν ἀρχηγὸν ἀντάξιον τῆς περιστάσεως, ὃ ὁποῖος ν' ἀναλάβῃ τὸ μέγα καὶ βαρὺ ἔργον. Ἔστειλαν λοιπὸν τὸν Ξάνθον εἰς τὴν Πετρούπολιν, διὰ νὰ παρακαλέσῃ τὸν Καποδίστριαν νὰ γίνῃ ἀρχηγὸς τῆς Ἐταιρείας. Ἐκεῖνος ὅμως δὲν ἐδέχθη, διότι ὡς διπλωμάτης ἔκρινεν ὅτι ἡ περίστασις δὲν ἦτο κατάλληλος δι' ἐπανάστασιν.

Τότε ὁ Ξάνθος ἔστρεψε τὰς ἐνεργείας του εἰς τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην, ὃ ὁποῖος κατήγετο ἀπὸ μεγάλην φαναριωτικὴν οἰκογένειαν. Ὁ πατὴρ του Κωνσταντῖνος ἦτο ἡγεμὼν τῆς Μολδαβίας. Ὅταν ἤρχισεν ὁ ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1806, συνεννοήθη μὲ τοὺς Ρώσσους. Ὁ σουλτάνος διέταξε νὰ τὸν κρεμάσουν, ἀλλ' ὁ Ὑψηλάντης κατάρθωσε νὰ φύγῃ εἰς τὴν Ρωσσίαν, ὅπου ὁ τσάρος ἐπροστάτευσε τὴν οἰκογένειάν του καὶ τοὺς τρεῖς υἱοὺς του εἰσήγαγεν εἰς τὰς στρατιωτικὰς σχολὰς. Ὁ Ἀλέξανδρος ἔγινεν ἀξιωματικὸς τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ καὶ ἐπολέμησεν εἰς τοὺς πολέμους τῆς Ρωσσίας ἐναντίον τοῦ Ναπολέοντος. Εἰς μίαν μάλιστα μάχην ἔχασε τὴν δεξιάν του χεῖρα. Ὁ τσάρος τὸν ἐτίμησε καὶ τὸν ἔκαμε στρατηγὸν καὶ ὑπασπιστὴν του.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἦτο ἀκόμη πολὺ νέος, μόλις τριά-

κοντα ἐτῶν, γενναῖος καὶ τολμηρὸς καὶ ἠγάπα τὴν Ἑλλάδα. Ἐδέχθη μὲ ἐνθουσιασμὸν τὴν ἀρχηγίαν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας καὶ ἤρχισε νὰ ἐργάζεται μὲ δραστηριότητα. Ἐλαβεν ἀπεριόριστον ἄδειαν ἀπὸ τὸν τσάρον καὶ κατέβη εἰς τὴν Ὁδησσόν.

Ἡ στιγμή ἐφαίνετο κατάλληλος. Εἰς τὴν Τουρκίαν εἶχε συμβῆ κάτι πολὺ σπουδαῖον. Ὁ περίφημος Ἀληπασᾶς τῶν Ἰωαννίνων ἐπανεστάτησεν καὶ ἠθέλησε νὰ γίνῃ ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὸν σουλτάνον. Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἔστειλε τὰ καλύτερα στρατεύματά της ἐναντίον τοῦ ἀπίστου πασᾶ καὶ ἐδημιουργήθη μεγάλη ἀταξία καὶ σύγχυσις εἰς τὸ τουρκικὸν κράτος. Οἱ Ἕλληνες ἐνόμισαν ὅτι ἦτο κατάλληλος εὐκαιρία νὰ ἐπωφεληθοῦν ἀπὸ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον τῶν Τούρκων καὶ νὰ ἀρχίσουν τὴν ἐπανάστασιν.

1821
Φεβρ.

Τὸν Φεβρουάριον λοιπὸν τοῦ 1821 ὁ Ὑψηλάντης μὲ 200 περίπου στρατιώτας ἐπέρασε τὸν παραπόταμον τοῦ Δουνάβεως Προῦθον καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ Ἰάσιον, τὴν πρωτεύουσαν τῆς Μολδαβίας. Ἐκεῖ ὕψωσε τὴν ἐπαναστατικὴν σημαίαν καὶ ἐδημοσίευσεν μίαν προκήρυξιν γεμάτην ἐνθουσιασμὸν, μὲ τὴν ὁποίαν προσεκάλει τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς ἐντοπίους νὰ λάβουν τὰ ὄπλα. «Κινηθῆτε, ἔλεγεν ἡ προκήρυξις, καὶ θὰ ἰδῆτε ὅτι μίαν μεγάλην δύναμιν θὰ προστατεύσῃ τὰ δίκαιά μας».

Ὅλοι ἐπίστευσαν ὅτι ὁ Ὑψηλάντης εἶχεν ἐνθάρρυνσιν ἀπὸ τὸν τσάρον καὶ ἐνόμιζαν ὅτι κατόπιν αὐτοῦ ἤρχοντο τὰ ρωσικὰ στρατεύματα. Διὰ τοῦτο τὸν ἐδέχθησαν μὲ ἐνθουσιασμὸν καὶ πολλοὶ Ἕλληνες κατετάχθησαν εἰς τὸν στρατὸν του. Οἱ γενναῖοι ὄπλαρχηγοὶ Γεωργιάκης, Ὀλύμπιος, Ἰωάννης Φαρμάκης καὶ Ἀθανάσιος Καρπενησιώτης, οἱ ὁποῖοι ἦσαν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ἡγεμόνων τῆς Μολδαβίας

καὶ Βλαχίας, ἠκολούθησαν τὸν Ὑψηλάντην μὲ τὰ στρατιωτικά των σώματα. Κατόπιν παρουσιάσθησαν πεντακόσιοι νέοι ἀπὸ τὰς καλυτέρας οἰκογενείας, οἱ περισσότεροι σπουδασταὶ τῶν εὐρωπαϊκῶν πανεπιστημίων, οἱ

Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης

ὁποῖοι ἐσχημάτισαν ἰδιαίτερον σῶμα τακτικοῦ στρατοῦ καὶ ὠρκίσθησαν ἢ νὰ ἐλευθερώσουν τὴν πατρίδα των ἢ νὰ ἀποθάνουν. Τὸ σῶμα αὐτὸ ἦτο τὸ καλύτερον μέρος τοῦ στρατοῦ τοῦ Ὑψηλάντου καὶ ὠνομάσθη Ἴερός Λόχος. Κατόπιν ὁ Ὑψηλάντης ἐπροχώρησε καὶ εἰσήλ-

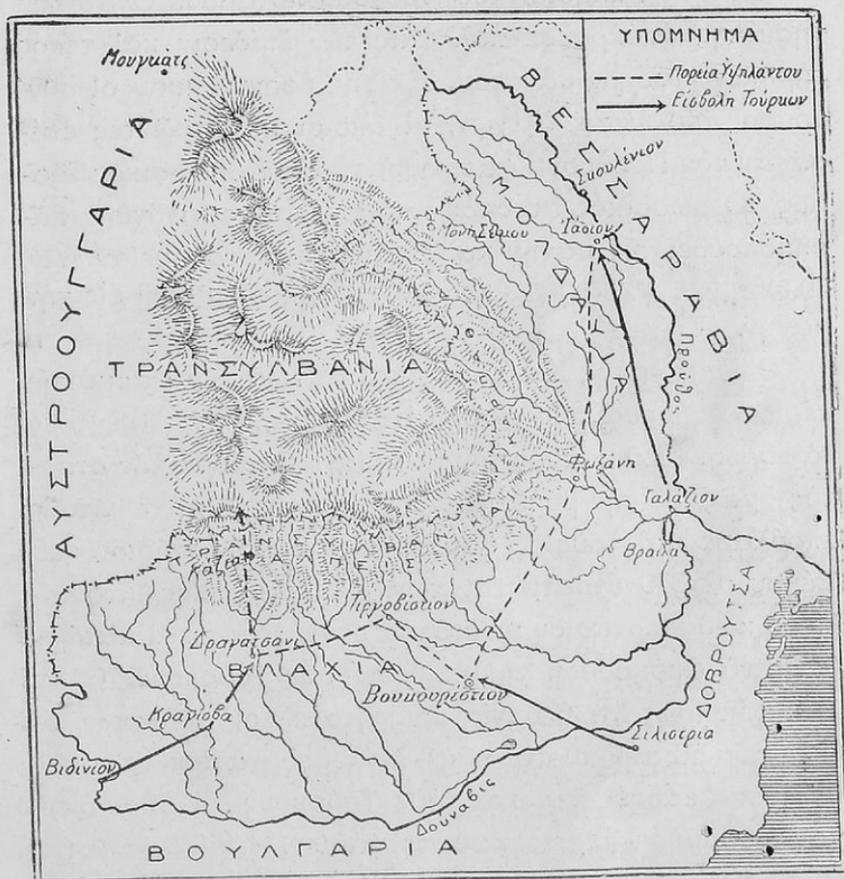
θεν εις την πρωτεύουσαν την Βλαχίας, εις τὸ Βουκουρέστιον.

26. Ἀποτυχία τοῦ Ὑψηλάντου

Ἀλλὰ ἡ Μολδαβία καὶ ἡ Βλαχία δὲν ἦσαν κατάλληλος τόπος δι' ἐπανάστασιν. Ἐκεῖ οἱ Ἕλληνες ἦσαν ὀλίγοι καὶ οἱ ἐγχώριοι κάτοικοι, οἱ Βλάχοι δηλαδή, δὲν τοὺς ἠγάπων οὔτε εἶχαν τὴν διάθεσιν νὰ θυσιασθοῦν διὰ τὸν Ὑψηλάντην. Τὸ χειρότερον ὅμως ἦτο ὅτι ὁ τσάρος, μόλις ἔμαθε τὰ γεγονότα τῆς Βλαχίας, ἀπεκήρυξε τὸν Ὑψηλάντην, διέγραψε τὸ ὄνομά του ἀπὸ τὸν κατάλογον τῶν Ρώσων ἀξιωματικῶν καὶ ἐδήλωσεν εἰς τὴν Τουρκίαν ὅτι δὲν ἔχει καμμίαν σχέσιν μὲ τὸ κίνημα τοῦ Ὑψηλάντου. Ἐπίσης ὁ Πατριάρχης ἠναγκάσθη ἀπὸ τὸν σουλτάνον νὰ ἀφορίσῃ τὸν Ὑψηλάντην.

Ἀφοῦ λοιπὸν ὁ τσάρος καὶ ὁ Πατριάρχης κατεδίκασαν τὸ κίνημα, ὅλοι ἤρχισαν νὰ ἐγκαταλείπουν τὸν Ὑψηλάντην. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς Βλάχους ὀπλαρχηγούς του, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἔλθει μόνον διὰ τὸ χρῆμα, ἤρχισαν νὰ συνεννοοῦνται μὲ τοὺς Τούρκους καὶ ἦσαν ἔτοιμοι νὰ τὸν προδώσουν. Ὁ σουλτάνος τότε ἔλαβε θάρρος καὶ διέταξε τὸν στρατὸν του νὰ περάσῃ τὸν Δούναβιν καὶ νὰ κτυπήσῃ τοὺς ἐπαναστάτας. Τὰ τουρκικὰ στρατεύματα εἰσῆλθαν εἰς τὴν ἡγεμονίαν ἀπὸ τρία σημεία καὶ ἐνίκησαν εἰς ὅλα τὰ μέρη. Ὁ Ὑψηλάντης ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ Βουκουρέστιον καὶ νὰ ἀποσυρθῇ εἰς τὰ αὐστριακὰ σύνορα. Ἀλλ' ὁ στρατὸς του ἔπαθε μεγάλην καταστροφὴν εἰς τὸ Δ ρ α γ α τ σ ἄ ν ι, εἰς τὰς 7 Ἰουνίου 1821. Οἱ περισσότεροι ἱερολοχίται ἐφονεύθησαν ἐκεῖ, ἀφοῦ ἐπολέμησαν μὲ γενναιότητα. Μόλις ἑκατὸν ἐπρόφθασε νὰ σώσῃ ὁ γενναῖος ὀπλαρχηγὸς Γεωργάκης Ὀλύμπιος.

Μετά την καταστροφήν εἰς τὸ Δραγατσάνι, ὁ Ὑψηλάντης ἔφυγεν εἰς τὴν Αὐστρίαν. Οἱ Αὐστριακοὶ τὸν συνέλαβαν καὶ τὸν ἐκράτησαν φυλακισμένον ἕξ ἔτη εἰς μίαν ὑγρὰν καὶ στενὴν φυλακὴν. Βραδύτερον τὸν ἀπέ-

Χάρτης Βλαχίας καὶ Μολδαβίας

λυσαν μὲ τὴν μεσιτείαν τοῦ τσάρου, ἀλλ' ἡ ὑγεία του πλέον ἔπαθεν ἀνεπανόρθωτον καταστροφήν καὶ τὸ 1828 ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 38 ἐτῶν.

Τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ διεσκορπίσθησαν. Μερικοὶ ὅμως ἀπὸ τοὺς ὄπλαρχηγοὺς ἀντέταξαν γενναίαν ἀντί-

στασιν εἰς τοὺς Τούρκους καὶ ἔπεσαν πολεμοῦντες ἠρωϊκῶς. Οἱ Τοῦρκοι προσέβαλαν πρῶτον μὲ ἕξ χιλιάδας στρατὸν τὸν Ἀθανάσιον Καρπενησιώτην, ὁ ὁποῖος εἶχε μόνον τριακοσίους πολεμιστάς, εἰς τὸ χωρίον Σκουλένι πλησίον τοῦ Προῦθου ποταμοῦ. Ὁ Καρπενησιώτης ἀπέκρουσε πολλάκις τὴν ἐπίθεσιν καὶ τέλος εὐρῆκεν ἔνδοξον θάνατον. Ἐπίσης ἐφονεύθησαν οἱ σύντροφοί του ἔκτος ὀλίγων, οἱ ὁποῖοι κολυμβῶντες ἐπέρασαν τὸν Προῦθον καὶ ἐσώθησαν εἰς τὸ ρωσικὸν ἔδαφος. Ὁ ρωσικὸς στρατὸς ἀπὸ τὴν ἀπέναντι ὄχθην παρηκολούθει τὴν μάχην καὶ ἐθαύμαζε τὴν ἀνδρείαν των, εἶχεν ὅμως αὐστηρὰς διαταγὰς νὰ μὴ ἀναμιχθῆ εἰς τὴν μάχην.

Ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος καὶ ὁ Ἰωάννης Φαρμάκης περιεπλανήθησαν εἰς τὰ ὄρη Καρπάθια, ὅπου ἀνεζήτησαν νὰ εὔρουν δίοδον πρὸς τὴν Ρωσίαν. Ὁ τουρκικὸς στρατὸς ὅμως, μὲ τὴν βοήθειαν τῶν ἐγχωρίων Βλάχων, τοὺς ἐπρόλαβε καὶ τοὺς ἀπέκλεισε εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Σέκου μὲ 350 στρατιώτας των. Ὁ Γεωργάκης κατέλαβε τὸ κωδωνοστάσιον μὲ ἕνδεκα συντρόφους καὶ κατώρθωσε νὰ ἀποκρούσῃ τὴν ἐπίθεσιν τῶν Τούρκων. Ὅταν ὅμως ἐπέισθη ὅτι ἡ ἀντίστασις ἦτο πλέον ἀδύνατος, ἔθεσε πῦρ εἰς τὴν πυρίτιδα καὶ ἐτάφη εἰς τὰ ἐρείπια μαζί μὲ τοὺς ὀπαδοὺς του καὶ τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι εἶχαν εἰσορμήσει εἰς τὸ κωδωνοστάσιον.

Ὁ Φαρμάκης κατώρθωσε ν' ἀντισταθῆ ἀκόμη ἄλλας ἕνδεκα ἡμέρας. Ἀφοῦ ὅμως ἐτελείωσε τὰ πολεμεφῶδιά του, ἐσυνθηκολόγησε μὲ τοὺς Τούρκους. Οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐκράτησαν τὴν συμφωνίαν των καὶ ἔσφαξαν ἀμέσως τοὺς στρατιώτας, ἐνῶ τὸν Φαρμάκην ἔστειλαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ὁ σουλτάνος τὸν ἀπεκεφάλισε.

Ε' Ο ΑΓΩΝ ΔΙΑ ΤΗΝ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΝ

27. Ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Τὸ κίνημα τοῦ Ὑψηλάντου ἀπέτυχεν. Ἡ ἐπανάστασις ὅμως ἦναψε μὲ μεγαλυτέραν φλόγα εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα.

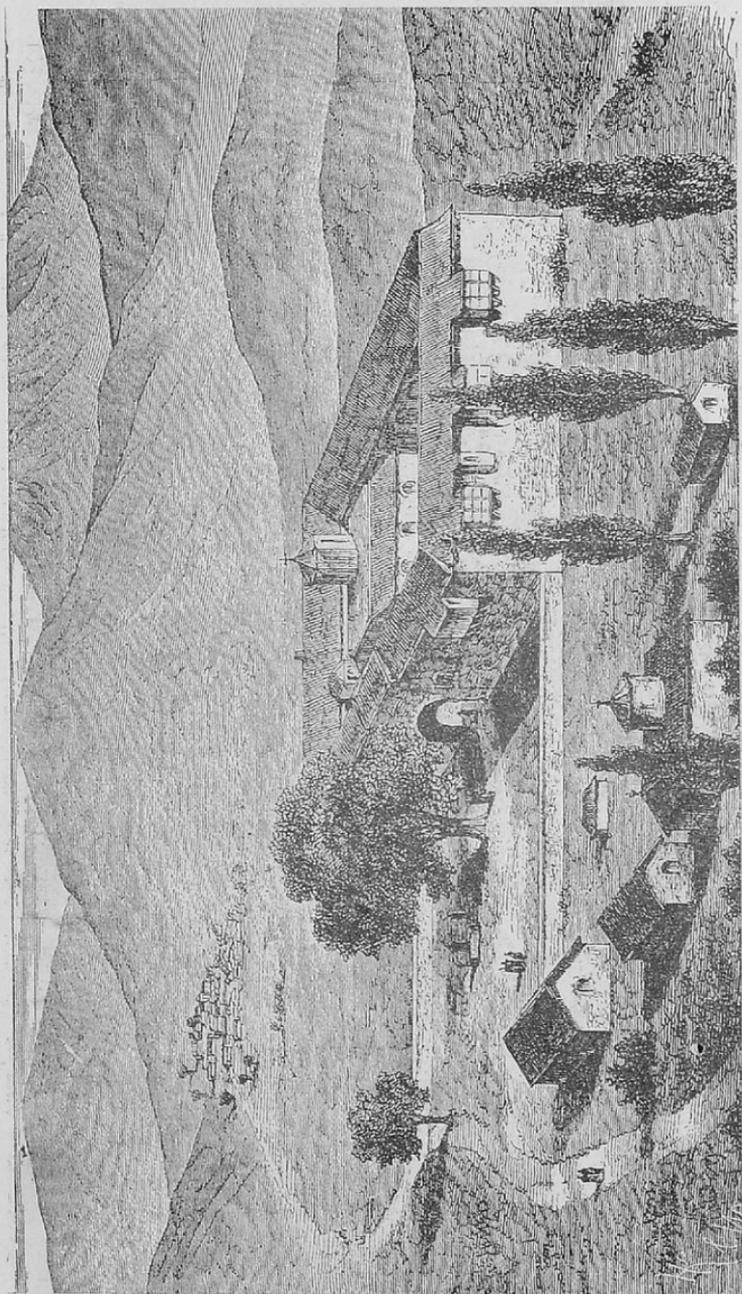
Εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅλοι ἦσαν σύμφωνοι ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀρχίσῃ ἡ ἐπανάστασις. Μεγάλη ἦτο ἡ κίνησις προπάντων εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ὅλοι ἦσαν ἀνάστατοι καὶ ἐκυκλοφόρουσαν διάφοροι φῆμαι. Διηγοῦντο ὅτι ὁ Ὑψηλάντης ἐνίκησε τοὺς Τούρκους, ὅτι διέβη τὸν Δούναβιν καὶ κατέρχεται εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἄλλοι ἔλεγαν ὅτι ἡ Ρωσσία ἦτο ἕτοιμος νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας καὶ ὅλοι ἀντελαμβάνοντο ὅτι τὰ σύννεφα πυκνώνουν καὶ ὅτι ἐντὸς ὀλίγου ἡ καταιγὶς θὰ ἐκραγῇ.

Περὶ τὸ τέλος τοῦ 1820 ἔφθασεν εἰς τὴν Πελοπόννησον ὁ περίφημος ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος Δικαίος, ὁ ὁποῖος εἶναι γνωστὸς μὲ τὸ ὄνομα Παπαφλέσσας, ἄνθρωπος δραστήριος καὶ ὀρμητικός, ὁ ὁποῖος ἤρχισε νὰ διηγεῖται μεγάλα καὶ θαυμαστά καὶ νὰ θίγῃ ἀκόμη μεγαλυτέρας ὑποσχέσεις. Οἱ Τούρκοι εἰς τὴν Πελοπόννησον ἤρχισαν ν' ἀνησυχοῦν καὶ ὁ σουλτάνος ἔστειλε ὡς διοικητὴν ἕνα περίφημον πασᾶν, ὑπερήφανον, καὶ ἐπιβλητικόν, τὸν Χουρσίτ. Ἄλλ' ὁ Χουρσίτ δὲν κατάρθωσε ν' ἀντιληφθῇ τί συνέβαινε καὶ ἔγραψεν εἰς τὸν σουλτάνον ὅτι μεγάλη ἡσυχία ἐπεκράτει εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ὁ σουλτάνος τὸν διώρισε τότε ἀρχιστρά-

Μανιάται πολεμισταί

τηγον τοῦ στρατοῦ, ὁ ὁποῖος ἐπολέμει κατὰ τοῦ Ἑλλάδος. Οἱ Τούρκοι ὅμως τῆς Πελοποννήσου ἦσαν πάντοτε ἀνήσυχτοι, διότι ἔβλεπαν τοὺς κλέφτας νὰ κινουῦνται. Ὁ φόβος των ἐμεγάλωσεν ἀκόμη περισσότερο,

Ἡ Μονὴ τῆς Ἁγίας Δαύρας

Ἐίναι τὸ περίφημον μοναστήριον ὅπως τὸ ἀνοικοδόμησαν τὸ 1831, διότι τὸ παλαιὸν
τὸ εἶχε καύσει ὁ Ἰβραήμ.

ὅταν ἔμαθαν ὅτι ἔφθασεν εἰς τὴν Μάνην ὁ περίφημος κλέφτης Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, τὸν ὅποιον εἶχαν καταδιώξει ἄλλοτε οἱ Τούρκοι καὶ ἔλειπε ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον.

Ἡ ἐπανάστασις ἐξερράγη τότε αἰφνιδίως. Εἰς ὅλα τὰ μέρη οἱ Ἕλληνες ἐξηγέρθησαν καὶ προσέβαλαν τοὺς Τούρκους. Ἡ μανία τῶν ἦτο τόσο μεγάλη, ὥστε ἐνόμιζε κανεὶς ὅτι ἤθελαν εἰς μίαν ἡμέραν νὰ ἐκδικηθοῦν τὰ βάσανα καὶ τὰς ἀδικίας τεσσάρων αἰώνων. Εἰς τὰς 23 Μαρτίου 1821 ὁ μπέης τῆς Μάνης **Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης** καὶ ὁ Κολοκοτρώνης μὲ τοὺς Μανιάτας κατήλθον ἀπὸ τὸν Ταῦγετον καὶ κατέλαβον τὰς Καλάμας. Εἰς τὰς 25 Μαρτίου ὁ ἀρχιεπίσκοπος Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς ὕψωσεν εἰς τὰς Πάτρας εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τὸ περίφημον λάβαρον τῆς Ἁγίας Λαύρας καὶ ἐκήρυξε τὴν ἐπανάστασιν. Τρομαγμένοι τότε οἱ Τούρκοι ἤρχισαν νὰ καταφεύγουν εἰς τὰ φρούρια καὶ κυρίως εἰς τὴν Τρίπολιν. Ἐντὸς ὀλίγου ὀλόκληρος ἡ Πελοπόννησος ἦτο ἐπαναστατημένη.

Ἡ ἐπανάστασις ὅμως δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὴν ξηράν, ἂν δὲν ἐξηγείροντο τὰ νησιά. Διὰ τοῦτο οἱ Πελοποννήσιοι ἔστελναν γράμματα καὶ παρεκάλουν τοὺς νησιώτας νὰ ἐπαναστατήσουν καὶ νὰ βοηθήσουν τὸν ἀγῶνα. Τὰ νησιά δὲν ἤρρησαν νὰ κινηθοῦν. Αἱ Σπέτσαι, ἡ Ὑδρα, τὰ Ψαρά, ὥπλισαν τὰ πλοῖα τῶν καὶ ἐτοιμάσθησαν πρὸς πόλεμον. Τὸ παράδειγμά τῶν ἠκολούθησαν ἡ Σάμος καὶ ἡ Κρήτη. Οἱ νησιῶται ἤρχισαν νὰ περιτρέχουν τὸ Αἰγαῖον καὶ νὰ συλλαμβάνουν τὰ τουρκικὰ πλοῖα.

Ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον ἡ ἐπανάστασις διεδόθη εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα. Ὁ ἀρματολὸς Πανουργιάς

έπανεστάτησε τὰ Σάλωνα ("Αμφισσαν) καὶ ὁ ἐξάδελ-
φός του Γκούρας τὸ Γαλαξίδι. Ὁ Ἀθανάσιος
Διάκος ἐκήρυξε τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὴν Λεβάρδειαν.
Ἐντὸς ὀλίγου ἐπανεστάτησε καὶ ἡ Ἀττική. Εἰς τὴν Θεσ-
σαλίαν τὴν ἐπανάστασιν ἐκήρυξεν ὁ περίφημος λόγιος
Ἄνθιμος Γαζής. Ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν ἡ ἐπανάστα-
σις ἐξηπλώθη εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ἡ Χαλκιδικὴ ἐπανε-
στάτησε καὶ αὐτοὶ οἱ μοναχοὶ τοῦ Ἁγίου ὄρους ἔλαβαν
τὰ ὄπλα. Τὴν Δυτικὴν Στερεὰν Ἑλλάδα ἐπανεστάτησεν
ὁ ἄρματολὸς τοῦ Ζυγοῦ Δημήτριος Μακρῆς. Τὸ
Μεσολόγγιον καὶ τὸ Αἰτωλικὸν ἔλαβαν τὰ ὄπλα. Τοι-
ουτοτρόπως ὀλόκληρος ἡ Ἑλλὰς ἀπὸ τὸν Ὀλυμπον
μέχρι τοῦ Ταινάρου ἦτο ἐπὶ ποδὸς καὶ ἐζήτει τὴν ἐλευ-
θερίαν της.

28. Οἱ Τούρκοι κρεμοῦν τὸν Πατριάρχη

Ὁ σουλτάνος Μαχμούτ μόλις ἔμαθε τὴν ἐπανάστασιν
τῶν Ἑλλήνων, ἔγινεν ἔξω φρενῶν. Ἐπειδὴ δὲν ἠδύνατο
νὰ κτυπήσῃ ἀμέσως τοὺς ἐπαναστάτας, ἠθέλησε νὰ τρο-
μοκρατήσῃ τοὺς Ἑλληνας μὲ βιαιοπραγίας καὶ σφα-
γὰς. Μόλις ἔμαθε τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ὑψηλάντου, με-
τέφερον ἀπὸ τὴν Ἀσίαν πλῆθος ἀγρίων Τούρκων, οἱ ὁ-
ποῖοι ἔκαμαν σφαγὰς καὶ λεηλασίας εἰς τὴν Κωνσταντι-
νούπολιν. Ἡ μανία του ὁμως δὲν εἶχεν ὄρια, ὅταν ἔφθα-
σε ταχυδρόμος ἀπὸ τὰς Ἀθήνας καὶ ἔφερε τὴν εἴδησιν
ὅτι ἐπανεστάτησεν ἡ Πελοπόννησος. Ἀμέσως τότε διέ-
ταξε νὰ κρεμάσουν τὸν διερμηνέα Κωστάκη Μουρού-
ζην καὶ νὰ φονεύσουν πολλοὺς ἄλλους προκρίτους ἢ νὰ
τοὺς κρεμάσουν ἀπὸ τὰ παράθυρα τῶν οἰκιῶν των, διὰ
νὰ ἐκφοβίσῃ τοὺς ἄλλους.

Τὴν νύκτα τοῦ Μεγάλου Σαββάτου πρὸς τὸ Πάσχα

ὁ σουλτάνος ἔστειλεν ἕνα τάγμα γενιτσάρους εἰς τὸ Φαναρίον. Οἱ ἄγριοι στρατιῶται διεσκορπίσθησαν εἰς τοὺς δρόμους, ἤναψαν πυρὰς εἰς διάφορα μέρη καὶ ἐφύλατταν ὅλην τὴν νύκτα. Ὁ Πατριάρχης ἐλειτούργησεν ὅπως πάντοτε τὰ ἐξημερώματα. Ὅλιγοὶ ὅμως χριστιανοὶ ἦσαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, διότι εἶχαν κλεισθῆ τρομαγμένοι εἰς τὰς οἰκίας των. Μετὰ τὴν λειτουργίαν ἔφθασεν εἰς τὰ Πατριαρχεῖα ἀνώτερος τοῦρκος ὑπάλληλος μὲ τὸν νέον διερμηνέα τῆς Πύλης. Ἀμέσως συνεκάλεσαν τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς προκρίτους καὶ τοὺς ἀνέγνωσαν τὸ φερμάνι τοῦ σουλτάνου. Τὸ φερμάνι ἔλεγεν ὅτι ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος Ε΄ καθαιρεῖται, διότι ἐφάνη ἀνάξιος τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου. Οἱ Τοῦρκοι συνέλαβαν κατόπιν τὸν Πατριάρχην καὶ τὸν ἐφυλάκισαν. Τὸ ἀπογευμα τῆς ἰδίας ἡμέρας τὸν ἔβγαλαν ἀπὸ τὴν φυλακὴν καί, ἀφοῦ τὸν ὕβρισαν καὶ τὸν ἐκακοποίησαν, τὸν ἐκρέμασαν εἰς τὴν μεσαίαν θύραν τοῦ Πατριαρχείου.

Τὸ λείψανον τοῦ Πατριάρχου ἔμεινεν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας κρεμασμένον. Κατόπιν τὸ παρέδωσαν εἰς τὸν ὄχλον, ὁ ὁποῖος τὸ ἔσυρεν εἰς τοὺς δρόμους τοῦ Φαναρίου βλασφημῶν καὶ περιπαίζων καὶ τέλος τὸ ἔρριψεν εἰς τὴν θάλασσαν. Τὰ ρεύματα ἔφεραν τὸ σῶμα εἰς τὸν Βόσπορον, ὅπου τὸ εἶδεν ὁ πλοίαρχος Σκλάβος ἀπὸ τὴν Κεφαλληνίαν, ὁ ὁποῖος τὸ ἀνέσυρε καὶ τὸ μετεκόμισεν εἰς τὴν Ὀδησόν. Ἐκεῖ ὁ τσάρος διέταξε νὰ ταφῆ τὸ λείψανον μὲ βασιλικὰς τιμὰς. Τὸ 1871 οἱ Ἕλληνες μετεκόμισαν εἰς τὰς Ἀθήνας τὰ λείψανα καὶ τὰ ἐτοποθέτησαν εἰς τὸν Μητροπολιτικὸν ναόν. Τὸ ἔθνος ὠνόμασε τὸν Γρηγόριον Ε΄ ἔθνομάρτυρα καὶ ἔστησε πρὸ τοῦ Πανεπιστημίου τὸν ἀνδριάντα του, ἡ ἐκκλησία τὸν ἀνεκήρυξεν ἅγιον.

Τὴν ἰδίαν ἡμέραν ὁ σουλτάνος ἐκρέμασε καὶ ἄλλους

τρεις ἀρχιερεῖς καὶ ὁ τουρκικὸς ὄχλος ἐξεχύθη εἰς τοὺς δρόμους, ἐφόνευσε πολλοὺς Ἑλληνας καὶ ἐλήστευσε πολλὰς ἐκκλησίας.

Ὅμοιας ἀγριότητος ἔκαμαν οἱ Τοῦρκοι εἰς τὴν Σμύρνην, εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν, εἰς τὴν Αἶνον καὶ εἰς ἄλλας πόλεις.

Ἄλλ' ὁ σουλτάνος δὲν ἐπέτυχε τὸν σκοπὸν του. Αἱ ἀγριότητες αὐταὶ ἀντὶ νὰ τρομάξουν τοὺς Ἑλληνας, ἦναψάν εἰς τὸ στήθος των μῖσος ἀγριώτερον. Ἡ διαγωγή τῶν Τούρκων ἔκαμε πολὺ κακὴν ἐντύπωσιν εἰς τὴν Εὐρώπην. Προπάντων ἐξηρέθισε τοὺς Ρώσους ὁ ἀπάνθρωπος ἀπαγχονισμὸς τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ὀρθοδοξίας καὶ ἀπὸ τότε ἐζήτουν τὴν εὐκαιρίαν νὰ τιμωρήσουν τοὺς Τούρκους.

29. Θεόδωρος Κολοκοτρώνης.— Τὸ πολεμικόν του σχέδιον

Ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις ἐξέσπασεν ὡς θύελλα. Ἄλλὰ τὸ ἔργον τῶν Ἑλλήνων δὲν ἦτο εὐκόλον. Εἶχαν νὰ μετρηθοῦν μὲ μεγάλην καὶ ἰσχυρὰν αὐτοκρατορίαν, ἐνῶ δὲν εἶχαν οὔτε χρήματα, οὔτε πολεμεφόδια, οὔτε στρατόν. Αἱ πρῶται ἐπιτυχίαι ἔδωσαν θάρρος εἰς τοὺς Ἑλληνας καὶ ἔτρεξαν ἀμέσως πολλοὶ ἐθελονταί. Δὲν ἦτο ὅμως εὐκόλον νὰ δημιουργηθῇ ἀμέσως στρατός. Οἱ πρῶτοι αὐτοὶ στρατιῶται παρουσίαζαν περίεργον θέαμα. Οἱ περισσότεροι ἦσαν ἄοπλοι, ἄλλοι εἶχαν μαχαίρας, ἄλλοι σφενδόνας καὶ ἄλλοι ράβδους ἀλωνιστικὰς. Τὸ ἀσύντακτον αὐτὸ πλῆθος δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ πολεμήσῃ μὲ τὸν τουρκικὸν στρατόν. Μόλις ἐνεφανίζοντο οἱ Τοῦρκοι, ἐτρέποντο εἰς φυγὴν καὶ διεσκορπίζοντο.

Κατὰ τὴν κρίσιμον αὐτὴν στιγμὴν ἔσωσε τὴν ἐπανά-

στασιν ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, ὁ **Κολοκοτρώνης** ἦτο υἱὸς τοῦ Κωνσταντίνου Κολοκοτρώνη, τὸν ὁποῖον ἐφόνευσαν, καθὼς εἶδαμεν, μὲ δόλον οἱ Τοῦρκοι

Θεόδωρος Κολοκοτρώνης

κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1770. Ὁ Θεόδωρος ἐγεννήθη ἀκριβῶς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ἐκείνην. Ὅλοι τότε εἶχαν καταφύγει εἰς τὰ βουνὰ καὶ ἡ μήτηρ του τὸν ἔφερεν εἰς τὸν κόσμον κάτω ἀπὸ ἓν δένδρον εἰς ἓνα βου-

νὸ τῆς Μεσσηνίας. Πολὺ νέος ἔγινε κλέφτης, ἀργότερα καὶ πειρατῆς. Οἱ Τοῦρκοι τὸν κατεδίωξαν πολὺ καί, ἐπειδὴ ἐκινδύνευεν ἡ ζωὴ του, εἶχε καταφύγει εἰς τὴν Ζάκυνθον. Τὰ νησιὰ τοῦ Ἰονίου κατεῖχαν τότε οἱ Ἄγγλοι καὶ ὁ Κολοκοτρῶνης κατετάχθη εἰς τὸν ἀγγλικὸν στρατόν. Ὁ Κολοκοτρῶνης διεκρίθη καὶ οἱ Ἄγγλοι τοῦ ἔδωσαν τὸν βαθμὸν τοῦ Ταγματάρχου. Διὰ τοῦτο ἐφόρει πάντοτε τὴν περικεφαλαίαν τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ.

Ὁ Κολοκοτρῶνης εἶχεν ἐξαίρετα στρατιωτικὰ προσόντα. Τὸ ἐξωτερικόν του καὶ οἱ τρόποι του ἦσαν πολὺ ἐπιβλητικοί. Ἡ κεφαλὴ του μεγάλη, στολισμένη μὲ μακρὰν κόμην, ἐστηρίζετο ὑπερήφανα εἰς τοὺς δυνατοὺς ὤμους του. Τὸ πρόσωπόν του ἦτο μελαψόν, τὸ μέτωπον πλατύ, τὰ μάτια του ἐκαλύπτοντο ἀπὸ πυκνὰ φρύδια, τὸ βλέμμα του ἦτο διαπεραστικὸν καὶ ἀτρόμητον. Ἡ βροντώδης φωνὴ του ἔδιδε θάρρος εἰς τοὺς πολεμιστὰς καὶ ἡ λοφωτὴ περικεφαλαία ἠϋξανε τὴν ἐπιβολὴν του.

Εἶχεν ἀσάλευτον πεποίθησιν ὅτι τὸ ἔθνος θὰ ἐλευθερωθῆ καὶ συνήθιζε νὰ λέγῃ ὅτι ὁ Θεὸς ὑπέγραψε τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ δὲν ἀνακαλεῖ τὴν ὑπογραφήν του.

Ἀμέσως μόλις ἐξέσπασεν ἡ ἐπανάστασις, ἐφάνη ὅτι εἶχε στρατηγικὴν ἰδιοφυΐαν. Ἀντελήφθη πολὺ καλὰ ὅτι ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Πελοπόννησον ἦτο ἀδύνατον νὰ στερεωθῆ, ἐφόσον εὐρίσκετο τουρκικὸς στρατὸς εἰς τὴν Τρίπολιν, τὴν καρδίαν τῆς χώρας. Τὸ σχέδιόν του λοιπὸν ἦτο νὰ κυριεύσῃ τὴν Τρίπολιν, προτοῦ προφθάσουν οἱ Τοῦρκοι νὰ στείλουν ἄλλον στρατόν, διὰ νὰ τὴν ἐνίσχυσουν. Ἀλλὰ εἰς τὴν ἀρχὴν εὐρίσκει πολλὰς δυσκολίας. Ἡ φήμη του εἶχε συγκεντρώσει πολλοὺς πολεμιστὰς γύρω του. Μόλις ὅμως ἐφάνησαν οἱ Τοῦρκοι, οἱ στρατιῶται του ἐφοβήθησαν καὶ ἐσκορπίσθησαν. Ὁ Κο-

λοκοτρώνης δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του. Συνέλεξε τετρακοσίους ἐκλεκτοὺς, ἤρχισε νὰ τοὺς γυμνάξῃ καὶ εἶχε σκοπὸν νὰ σχηματίσῃ μὲ αὐτοὺς ἱερὸν λόχον. Ἄλλὰ καὶ οἱ ἱερολοχίται τὸν ἐγκατέλειψαν, μόλις ἀντίκρυσαν τοὺς Τούρκους. Ὁ Κολοκοτρώνης ἐκινδύνευσε τότε νὰ συλληφθῇ αἰχμάλωτος καὶ ἔφυγεν ἀπὸ τὰ βουνὰ καὶ τὰ μονοπάτια.

Οἱ ἀρχηγοὶ τότε τῶν Ἑλλήνων ἔκαμαν συμβούλιον καὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἀποσυρθοῦν εἰς τὴν Μεσσηνίαν. Ὁ Κολοκοτρώνης ὁμως δὲν συνεφώνησε καὶ ἔμεινε μόνος του. Ὁ Παπαφλέσσας λέγει τότε εἰς ἓνα ἀπὸ τοὺς συντρόφους του: «Πήγαινε μαζί του νὰ μὴν τὸν φᾶν οἱ λύκοι». Ὁ Κολοκοτρώνης ἀπεκρίθη: «Ἐγὼ θὰ μείνω ἐδῶ καὶ ἄς μὲ φᾶν τὰ κοράκια τοῦ τόπου μου». Ἐμπρὸς του εὐρέθη ἓνα ἐξωκκλήσιον. Ὁ Κολοκοτρώνης εἰσῆλθε μέσα καὶ προσυχήθη εἰς τὴν Παναγίαν. Τοῦ ἐφάνη, καθὼς ἔλεγεν ὁ ἴδιος, ὅτι ἡ Παναγία ἐζωντάνευσε καὶ τὸν ἐκύτταξε γελαστή.

Ὁ Κολοκοτρώνης κατῶρθωσε τέλος νὰ πείσῃ τοὺς ἀρχηγούς ν' ἀκολουθήσουν τὸ σχέδιόν του. Νὰ προσβάλουν ὁμως τὴν Τρίπολιν καὶ νὰ τὴν κυριεύσουν μὲ ἐπιθεσιν δὲν ἦτο δυνατόν. Ὁ Κολοκοτρώνης λοιπὸν μὲ τοὺς ἄλλους ὄπλαρχηγούς κατέλαβε ὄλους τοὺς δρόμους, οἱ ὁποῖοι ὠδήγουν πρὸς τὴν Τρίπολιν. Ὁ ἴδιος ἔστησε τὸ στρατηγεῖον του εἰς τὸ Χρυσοβίτσι ἐπὶ τοῦ ὄρους Μαινάλου. Γύρω γύρω κατέλαβαν ἄλλας θέσεις οἱ ἄλλοι ὄπλαρχηγοὶ, οἱ Μαυρομιχαλαῖοι, ὁ Πλαπούτας, ὁ Νικήτας καὶ ἄλλοι. Τοιοῦτοτρόπως ἀπεκλείσθη ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη ἡ Τρίπολις.

30. Ἡ μάχη τοῦ Βαλτετσίου

Ὁ Χουρσίτ πασᾶς, καθὼς εἶδαμεν, δὲν ἐπίστευσεν ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ ἐπαναστατήσουν οἱ Ἕλληνες. Διὰ τοῦτο εἶχεν ἀφήσει τοὺς θησαυροὺς του καὶ τὰς γυναῖκας του, τὸ χαρέμι ὅπως λέγουν οἱ Τούρκοι, εἰς τὴν Τρίπολιν, διότι τὴν ἐθεώρει ὡς τόπον ἀσφαλῆ. Ἐνῶ λοιπὸν ἐπολιόρκει τὸν Ἀληπασᾶν εἰς τὰ Ἰωάννινα, ἔφθασεν ἡ εἰδησις ὅτι ἐπανεστάτησαν οἱ Ἕλληνες εἰς τὴν Πελοπόννησον. Τότε ἔστειλεν ἓνα γενναῖον ἀξιωματικόν, τὸν Μουσταφάμπεη, μὲ 3500 Ἀλβανούς.

Ὁ Μουσταφάμπεης διέσχισε τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα χωρὶς νὰ συναντήσῃ ἀντίστασιν, ἔφθασεν εἰς Μεσολόγγιον καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἐπέρασε μὲ πλοῖα εἰς τὰς Πάτρας. Ἐξεδίωξε τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι ἐπολιόρκουν τὸ φρούριον, ἐπροχώρησεν ἀπὸ τὴν παραλίαν τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, διεσκόρπισε τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι μὲ τὸν Παπαφλέσαν εἶχαν ἀποκλείσει τὸν Ἀκροκόρινθον, κατῆλθεν εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ εἰς τὰς 6 Μαΐου εἰσῆλθεν εἰς τὴν Τρίπολιν.

Ἡ ἐνίσχυσις αὐτῆ ἔδωσε θάρρος εἰς τοὺς Τούρκους καὶ ἐφόβισε πολὺ τοὺς ἰδικούς μας. Οἱ Ἀλβανοὶ δὲν ἐλογάριαζαν τοὺς Ἕλληνας, ὠρμων μὲ θάρρος ἐναντίον των, τοὺς διεσκόρπιζαν, ἤρπαζαν ὅτι εὑρίσκαν εἰς τὰ χωρία καί, ὅταν ἐπέστρεφαν εἰς τὴν Τρίπολιν, διεσκέδαζαν καὶ ἐχόρευαν εἰς τοὺς δρόμους. Ὁ Μουσταφάμπεης ἐπίστευεν ὅτι θὰ διασκορπισθοῦν οἱ Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι μὲ τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τοὺς ἄλλους ὄπλαρχηγούς εἶχαν ἀποκλείσει τὴν Τρίπολιν. Ἐπειδὴ ὅμως ἔβλεπεν ὅτι δὲν φεύγουν, ἀπεφάσισε νὰ τοὺς προσβάλλῃ.

Εἰς τὰς 12 Μαΐου 1821 μὲ πολὺ πεζικὸν καὶ ἵππικὸν ἐξεκίνησεν ἐναντίον τοῦ Βαλτετσίου. Τὴν θέσιν ἐκράτουν

οί Μαυρομιχαλαίτοι με 845 Μανιάτας. Εΐχαν κτίσει τρία ἡμικυκλικά ὄχυράματα (ταμπούρια) εἰς τὴν πλαγιὰν ἐνὸς λόφου. Ὅταν ἔφθασαν οἱ Ἄλβανοὶ εἰς τὸν ἀνήφορον, ἠναγκάσθησαν νὰ καταβουὺν ἀπὸ τοὺς ἵππους, διότι τὸ ἔδαφος ἦτο ἀνώμαλον. Ἐπειδὴ ἐγνώριζαν νὰ πολεμοῦν καὶ πεζοί, ὤρμησαν με πολὺ θάρρος καὶ ἐνόμισαν ὅτι οἱ Ἕλληνες θὰ διασκορπισθοῦν. Οἱ Μανιάται ὁμως ἀνιεστάθησαν με θάρρος καὶ ἐκράτησαν τὰς θέσεις των. Ὁ Μουσταφάμπεης ὤρμησε τότε με ὄλον τὸν στρατόν του, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε νὰ κυριεύσῃ τὰ ταμπούρια τῶν Ἑλλήνων. Ἐν τῷ μεταξύ ἔσπευσεν ὁ Κολοσotρώνης ἀπὸ τὸ Χρυσοβίτσι με 700 στρατιώτας καὶ ἐνίσχυσε τοὺς Μανιάτας. Τὴν ἄλλην ἡμέραν ἔφθασεν ὁ Πλαπούτας καὶ ἄλλοι ὄπλαρχηγοί. Οἱ Ἕλληνες τότε λαβαν θάρρος, ἐπήδησαν ἔξω ἀπὸ τὰ ὄχυράματα καὶ ἠνάγκασαν τοὺς Τούρκους νὰ ὑποχωρήσουν. Ἐκυρίευσαν τὰ δύο των κανόνια, πολλὰς σημαίας καὶ ὄλας τὰς ἀποσκευὰς των. Οἱ Ἄλβανοὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Τρίπολιν τρομαγμένοι καὶ ἐντροπιασμένοι.

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὁ Μουσταφάμπεης ἐδοκίμασε νὰ διασπᾶσῃ τὸν ἀποκλεισμόν εἰς ἄλλα σημεία. Προσέβαλε λοιπὸν τὰ Βέρβαινα καὶ ἔστειλεν ἕν ἄλλο ἀπόσπασμα εἰς τὰ Δολιανὰ, τὰ ὁποῖα ἐφύλαττε ὁ Νικήτας με 150 ἄνδρας. Ὁ Νικήτας ἐκράτησε τὰς θέσεις του ἐπὶ ξνδεκα ὥρας πολεμῶν με πολὺ περισσότερον τουρκικὸν στρατόν. Οἱ Ἕλληνες ἀφοῦ ἐνίκησαν εἰς τὰ Βέρβαινα, ἔτρεξαν νὰ τὸν βοηθήσουν.

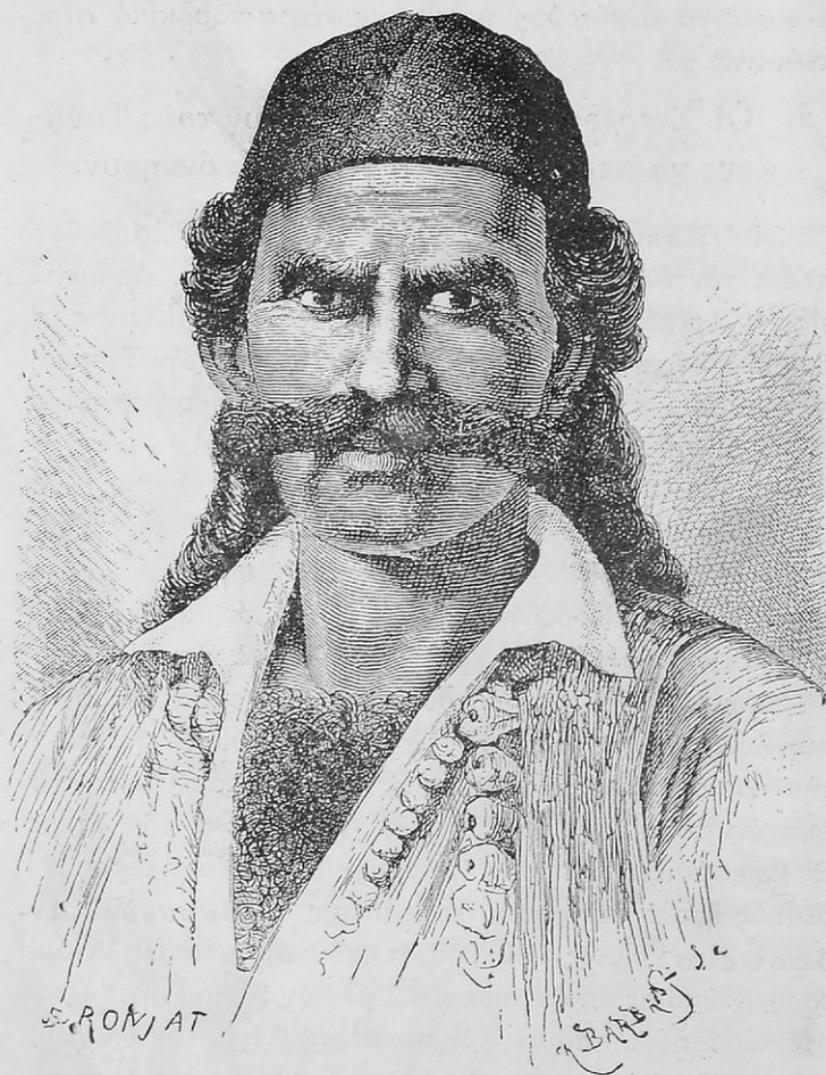
Αἱ ἐπιτυχίαι αὐταὶ ἔδωσαν θάρρος εἰς τοὺς Ἕλληνας. Εἶδαν ὅτι δὲν ἦτο δύσκολον νὰ πολεμήσουν με τοὺς Τούρκους. Μετὰ τὴν νίκην τοῦ Βαλτετσίου καὶ τῶν Βερβαίνων ἐσχηματίσθη ὁ ἑλληνικὸς στρατός, ὁ ὁποῖος ἦτο

ἔτοιμος νὰ ἀντικρύσῃ πολυαριθμότερα τουρκικὰ στρατεύματα.

31. Οἱ Στερεοελλαδίται ἐμποδίζουν τοὺς Τούρκους νὰ περάσουν εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Οἱ Ἕλληνες εἰς τὴν Πελοπόννησον δὲν ἐφοβοῦντο πλέον τὸν τουρκικὸν στρατὸν, ὃ ὁποῖος εἶχεν ἀπομείνει εἰς τὴν Τρίπολιν. Ὑπῆρχεν ὅμως διαρκῶς ὁ κίνδυνος μήπως ὁ σουλτάνος στείλῃ νέον στρατὸν ἀπὸ τὴν Στερεάν. Ὁ Χουρσίτ πασᾶς πράγματι διέταξε δύο στρατηγοὺς, τὸν Ὁμέρ Βρυώνην καὶ τὸν Κιοσὲ Μεχμέτ, νὰ καταβοῦν μὲ στρατὸν καὶ πυροβολικὸν εἰς τὴν Ἀττικὴν, νὰ περάσουν τὸν Ἴσθμὸν καὶ νὰ βαδίσουν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Τριπόλεως. Πρῶτος ἐκινήθη ἀπὸ τὴν Λάρισαν ὁ Ὁμέρ Βρυώνης μὲ 9 χιλιάδας πεζικὸν καὶ ἵππικὸν καὶ κατόπιν αὐτοῦ ἐβάδιζεν ὁ Κιοσὲ Μεχμέτ.

Ὁ κίνδυνος ἦτο πολὺ σοβαρὸς. Ἄν οἱ πασάδες κατάρθωναν νὰ φθάσουν εἰς τὴν Πελοπόννησον, θὰ ἔλυαν τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως καὶ θὰ κατέπνιγαν τὴν ἐπανάστασιν. Τότε οἱ Ἕλληνες ὀπλαρχηγοὶ τῆς Στερεᾶς ἀπεφάσισαν νὰ τοὺς ἐμποδίσουν. Ὁ ἐξοχώτερος ἀπ' αὐτοὺς ἦτο ὁ περίφημος πολεμιστὴς **Ὀδυσσεὺς Ἀνδροῦτσος** υἱὸς τοῦ ἐξακουστοῦ ἀρματολοῦ Ἀνδρίτσου, ὃ ὁποῖος ἐπολέμησε μαζὶ μὲ τὸν Κατσώνην. Ὅταν ἦτο νέος, ὃ Ἀληπασᾶς τὸν προσέλαβεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του, τὸν ἐξετίμησε πολὺ διὰ τὴν ἀνδρείαν του καὶ τὸν διώρισε καπετάνον εἰς τὸ ἀρματολίκι τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος. Ὁ Ὀδυσσεὺς εἶχε τότε ὑπασπιστὴν ἕνα μόνον καὶ ὠραῖον νέον, τὸν **Ἀθανάσιον Διάκον**. Ὁ Διάκος ἦτο πολὺ τολμηρὸς. Εἶχε γίνοι μέλος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας καὶ ἐπερίμενε πότε ν' ἀρχίσῃ ἡ ἐπανάστασις.

Ὀδυσσεὺς Ἀνδροῦτσος

Ὁ Διάκος με δύο ἄλλους ὄπλαρχηγούς, τὸν Πανουργιᾶν καὶ τὸν Δυοβουνιώτην, ἀπεφάσισαν νὰ σταματήσουν τὸν Ὅμηρ Βρυώνην. Ὁ ἴδιος με 400 παλληκάρια κατέλαβε τὴν γέφυραν τοῦ Σπερχειοῦ (Ἄλα-

μόνα), πλησίον τῶν ἀρχαίων Θερμοπυλῶν. Οἱ ἄλλοι ὄπλαρχηγοὶ κατέλαβαν θέσεις εἰς τὰς πλαγιάς τῆς Οἴτης. Ὅταν ὁμως ἐφάνησαν τὰ στρατεύματα τοῦ Ὁμέρ Βρυῶνη, ἐφοβήθησαν τὸ πλῆθος τοῦ ἐχθροῦ καὶ ὑπεχώρησαν. Ἐπίσης ἔφυγαν καὶ οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἄνδρας τοῦ Διάκου. Ὁ Διάκος ὁμως ἔμεινεν ἐκεῖ μὲ 40 παλληκάρια καὶ ἐπολέμησε μὲ ἀληθινὸν ἠρωϊσμὸν ὅπως ἄλλοτε εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν ἐπολέμησαν οἱ 300 Σπαρτιᾶται μὲ τὸν Λεωνίδα. Οἱ σύντροφοὶ του ἐφονεύθησαν ὅλοι καὶ ὁ Διάκος ἐπληγώθη καὶ ἔπεσεν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων.

Ὁ Ὁμέρ Βρυῶνης ἐθαύμασε τὴν ἀνδρείαν του καὶ προσεπάθησε μὲ πολλὰς ὑποσχέσεις νὰ τὸν κάμῃ νὰ ἀλλαξοπιστήσῃ καὶ νὰ τὸν παραλάβῃ μαζί του ὡς ἀρχηγόν. Ἐκεῖνος ὁμως οὔτε ἤθελε ν' ἀκούσῃ τὴν πρότασιν τοῦ πασᾶ καὶ τοῦ ἀπήντησε μὲ ὑπερηφάνειαν: «ἐγὼ χριστιανὸς γεννήθηκα, χριστιανὸς θεὸν ν' ἀποθάνω».

Ὁ Ὁμέρ Βρυῶνης διέταξε νὰ τὸν σουβλίσουν. Τοιουτοτρόπως ἀπέθανεν ὁ Διάκος μὲ τραγικώτατον θάνατον τὴν 20 Ἀπριλίου 1821 εἰς τὴν Λαμίαν. Ἐδείχθη παλληκάρι μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς. Μόνον ὅταν εἶδε πέραξ τὴν ἀνθισμένην φύσιν, ἀνεστέναξε καὶ ἐψιθύρισε τοὺς δύο περιφήμους στίχους:

«Γιὰ δὲς καιρὸ πού διάλεξε ὁ χάρος νὰ μὲ τάρῃ,
τώρα π'ἀνθίζουν τὰ κλαριά καὶ βγάζει ἡ γῆ χορτάρι».

Ὁ Ὁμέρ Βρυῶνης ἤρχισε νὰ προχωρῇ. Ἀλλὰ τὸν ἐσταμάτησεν ὁ Ὀδυσσεὺς, ὁ ὁποῖος ἦτο καλύτερον ἐξησκημένος εἰς τὸν κλεφτοπόλεμον. Μὲ 118 τολμηροὺς συντρόφους του ἐκλείσθη εἰς ἓνα χάνι τῆς Γραβιάς καὶ ὅταν εἰς τὰς 8 Μαΐου οἱ Τούρκοι ἔφθασαν ἐκεῖ, τοὺς ἐδέχθη μὲ αἰφνίδιον τουφεκισμὸν. Οἱ Τούρκοι ἔκαμαν

Μάιος

πολλὰς ἐπιθέσεις, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσαν νὰ κυριεύσουν τὸ μικρὸν χάνι. Ὅταν ἐνύκτωσεν, οἱ Ἕλληνες ἐξήλθαν ἀπὸ τὸν προμαχῶνα των, διέσχισαν τὰς τάξεις τῶν ἐχθρῶν καὶ ἐτράπησαν εἰς τὰ βουνά. Αὕτη εἶναι ἡ περίφημος μάχη τῆς Γραβιάς.

Ὁ Βρυώνης ἔμεινεν ὀκτῶ ἡμέρας μὲ τὸν στρατὸν τοῦ εἰς τὴν Γραβιάν καὶ δὲν ἐτόλμα νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὴν Πελοπόννησον, ὅπως εἶχε πρόγραμμα. Μετ' ὀλίγον κατήλθεν εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἔφθασεν εἰς τὴν Ἀττικὴν, ὅπου ἐπερίμενε τὸν Κιοσὲ Μεχμέτ, ὁ ὁποῖος ἤρχετο νὰ τὸν ἐνισχύσῃ, διὰ νὰ προχωρήσουν μαζὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Ἄλλὰ οἱ ὀπλαρχηγοὶ Δυοβουνιώτης, Πανουργιάς καὶ Γκούρας αὐτὴν τὴν φορὰν ἐπολέμησαν μὲ αὐταπάρησιν. Προσέβαλαν τὸν στρατὸν τοῦ Κιοσὲ Μεχμέτ εἰς τὰ Βασιλικὰ τῆς Λοκρίδος. Εἰς τὰς 25 καὶ 26 Αὐγούστου ἔγινεν ἐκεῖ μεγάλη μάχη, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες ἐνίκησαν. Ὁ Κιοσὲ Μεχμέτ ὑπεχώρησεν εἰς τὴν Λαμίαν καὶ ὁ Ὅμῆρ Βρυώνης ἠναγκάσθη τότε καὶ αὐτὸς νὰ ἐπιστρέψῃ ὀπίσω.

Ἡ μάχη τῶν Βασιλικῶν ἔχει μεγάλην σημασίαν, διότι εἰς αὐτὴν προπάντων ὀφείλεται ἡ ἀποτυχία τῆς ἐκστρατείας τῶν Τούρκων ἐναντίον τῆς Πελοποννήσου. Τοιοῦτοτρόπως οἱ Ἕλληνες τῆς Πελοποννήσου εὐρήκαν εὐκαίριαν νὰ κυριεύσουν τὴν Τρίπολιν.

32. Τὸ ἑλληνικὸν ναυτικὸν ὑποστηρίζει τὴν ἐπανάστασιν

Οἱ ὀπλαρχηγοὶ τῆς Στερεᾶς ἠμπόδισαν, ὅπως εἶδαμεν, τοὺς Τούρκους νὰ στείλουν νέον στρατὸν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Πολὺ μεγαλυτέραν ὁμῶς ὑπηρεσίαν

προσέφερον ὁ ἑλληνικὸς στόλος, διότι δὲν ἄφησε τοὺς Τούρκους νὰ μεταφέρουν μὲ τὰ πλοῖα τὰ πολυάριθμα στρατεύματα, τὰ ὁποῖα εἶχαν συγκεντρώσει εἰς τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Ὅσον περίφημοι καὶ ἂν εἶναι οἱ ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν ξηρὰν, περισσότερον δοξασμένα εἶναι τὰ κατορθώματα τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ. Αἱ Σπέτσαι, τὰ Ψαρὰ καὶ ἡ Ὑδρα, μόλις ἐκήρυξαν τὴν ἐπανάστασιν, ὤπλισαν καλύτερον τὰ ἐμπορικά των πλοῖα καὶ τὰ μετέβαλαν εἰς πολεμικά. Πολλοὶ ἐμποροπλοίαρχοι ἀνεδείχθησαν μεγάλοι ναυτικοί, ὅπως ὁ Κανάρης, ὁ Μιαούλης, ὁ Τομπάζης, ὁ Σαχτούρης, καὶ πολλοὶ ναῦται ἐφάνησαν τολμηρότεροι εἰς τὸν θαλασσινὸν πόλεμον. Πολλοὶ ἐφοπλισταὶ παρέδωσαν ὄχι μόνον τὰ πλοῖα των, ἀλλὰ καὶ μεγάλα χρηματικὰ ποσὰ διὰ τὸν ἀγῶνα. Ὁ πλούσιος ὑδραῖος Λάζαρος Κουντουριώτης ἐθυσίασεν ὅλην τὴν μεγάλην του περιουσίαν, ἡ ὁποία ἀνήρχετο εἰς δύο ἑκατομμύρια χρυσᾶς δραχμᾶς, καὶ ἐφρόντισε νὰ ὀργανωθῇ ὁ στόλος.

Αἱ τρεῖς ναυτικαὶ νῆσοι εἶχαν 176 καράβια. Οἱ Ἕλληνες ὅμως ἐπρόκειτο νὰ πολεμήσουν μὲ στόλον πολὺ ἀνώτερον καὶ μὲ ἀληθινὰ πολεμικά πλοῖα, τὰ ὁποῖα εἶχαν δυνατὸν πυροβολικόν. Εἰς ἓν ὅμως οἱ Ἕλληνες εἶχαν μεγάλην ὑπεροχὴν. Ἦσαν πολὺ καλύτεροι θαλασσινοί, ἐνῶ οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐγνώριζαν νὰ κυβερνήσουν τὰ πλοῖα των καὶ οἱ ναῦται των ἦσαν ξένοι μισθοφόροι.

Ὅταν λοιπὸν οἱ νησιῶται ἔμαθαν ὅτι ἡ τουρκικὴ ἀρμάδα (στόλος) ἐτοιμάζετο νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὸ Αἰγαῖον, ἔσπευσαν νὰ τὴν προσβάλουν. Ὁ ναύαρχος Τομπάζης μὲ 50 μεγάλα καὶ 15 μικρὰ πλοῖα διηυθύνθη εἰς τὸν Ἑλλησποντον. Ἦτο τότε ἀκόμη ἀρχὴ τοῦ πολέμου καὶ οἱ Ἕλληνες δὲν ἐγνώριζαν πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ πολεμη-

σουν με τὰ μεγάλα τουρκικὰ πολεμικά, τὰ ὁποῖα εἶχαν πολὺ μεγαλύτερα καὶ δυνατώτερα κανόνια. Εἰς τὸν δρόμον συνήντησε τὸν ἀγγλικὸν στόλον. Ὁ ἄγγλος ναύαρχος ἐχαιρέτησε τὸν Τομπάζην καὶ τοῦ εἶπε: «Δὲν θὰ κατῶρθώσετε τίποτε μετὰ τὰ κανόνια σας. Κτυπήσατε τοὺς ἀνικάνους Τούρκους μετὰ πυρπολικά. Μονάχα τὸ μπουρλότο!» εἶπε φεύγων ὁ ἄγγλος ναύαρχος.

33. Καταστροφή τῆς τουρκικῆς φρεγάτας

Τὴν 19ην Μαΐου οἱ Ἕλληνες διέκριναν εἰς τὴν βορειοδυτικὴν ἄκραν τῆς Μυτιλήνης μίαν τουρκικὴν φρεγάταν μετὰ 64 κανόνια, ἢ ὁποῖα ἦτο πρόσκοπος τοῦ τουρκικοῦ στόλου. Ἀμέσως ἐπλευσαν ἐναντίον της, ἀλλὰ δὲν κατῶρθωσαν νὰ τὴν βλάψουν μετὰ τὰ ἀδύνατα κανόνια των καὶ ἡ φρεγάτα εἰσῆλθεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἐρεσοῦ. Οἱ ναύαρχοι ἔκαμαν συμβούλιον τὴν νύκτα καὶ ἀπεφάσισαν νὰ προσβάλουν τὸ τουρκικὸν πολεμικὸν μετὰ πυρπολικά. Δὲν ἐγνώριζαν ὅμως πῶς τὰ κατασκευάζουν.

Τότε παρουσιάσθη ὁ πρακτικὸς διδάσκαλος τῆς ναυτικῆς Ἰωάννης Πάργιος, τὸν ὁποῖον ᾤνόμαζαν Πατατοῦκον, καὶ ἐδήλωσεν ὅτι αὐτὸς κατέχει τὴν τέχνην τῶν πυρπολικῶν. Οἱ πλοίαρχοι τὸν διέταξαν τότε δύο μικρὰ πλοῖα νὰ τὰ μεταβάλλῃ εἰς πυρπολικά. Εἰς τὴν ἀποθήκην ἐτοποθέτησε βαρέλια γεμᾶτα μετὰ πυρίτιδα, οἰνόπνευμα, πίσσαν καὶ ρητίνην. Εἰς τὸ κατάστρομα ἐπίσης ἔβαλε ἄσκους μετὰ πίσσαν καὶ ἀγγεῖα μετὰ οἰνόπνευμά καὶ νέφτι καὶ ὀλόκληρον τὸ πλοῖον ἤλειψεν ἐξωτερικῶς μετὰ πίσσαν καὶ μετὰ εὐφλεκτα ὑλικά. Ἐχρειάζετο ὅμως τολμηρὸς καὶ ἐπιδέξιος πηδαλιούχος, διὰ νὰ ὀδηγήσῃ τὸ πυρπολικόν. Τότε παρουσιάσθη ὁ τολμηρὸς

Ψαριανός **Παπανικολής**, ὁ ὁποῖος ἦτο ἐξησκημένος εἰς τοιαύτας ἐπιχειρήσεις ἀπὸ τὰς συμπλοκὰς μὲ τοὺς Ἀλγερινοὺς πειρατὰς.

Παπανικολής

Τὴν 21ην Μαΐου ὁ Παπανικολής ἐξεκίνησε μὲ τὸ πυρ-
πολικόν του. Οἱ Τοῦρκοι τὸν ἀντελήφθησαν καὶ ἤρχισαν
νὰ τὸν βομβαρδίζουσιν. Ἄλλ' ὁ πυρπολητὴς κατῶρθωσε,
νὰ κολλήσῃ τὸ πισσωμένον σκάφος εἰς τὴν πρῶραν τῆς
φρεγάτας καὶ ἔβαλε φωτιά. Ὁ ἴδιος μὲ τοὺς συντρόφους

του ἐπήδησεν εἰς μικρὰν βάρκαν, τὸ ἐφόλκιον ὅπως τὸ ἔλεγαν, τὴν ὁποίαν ἔσυρε πάντοτε τὸ πυρπολικόν, καὶ ἐσώθη. Αἱ φλόγες ἀμέσως περιέβαλαν τὸ ἐχθρικὸν σκάφος, τὰ κανόνια του ἤρχισαν νὰ ἐκπυρσοκροτοῦν μόνων καὶ ὅταν αἱ φλόγες ἔφθασαν εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην, ἡ φρεγάτα ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα καὶ ἐβυθίσθη.

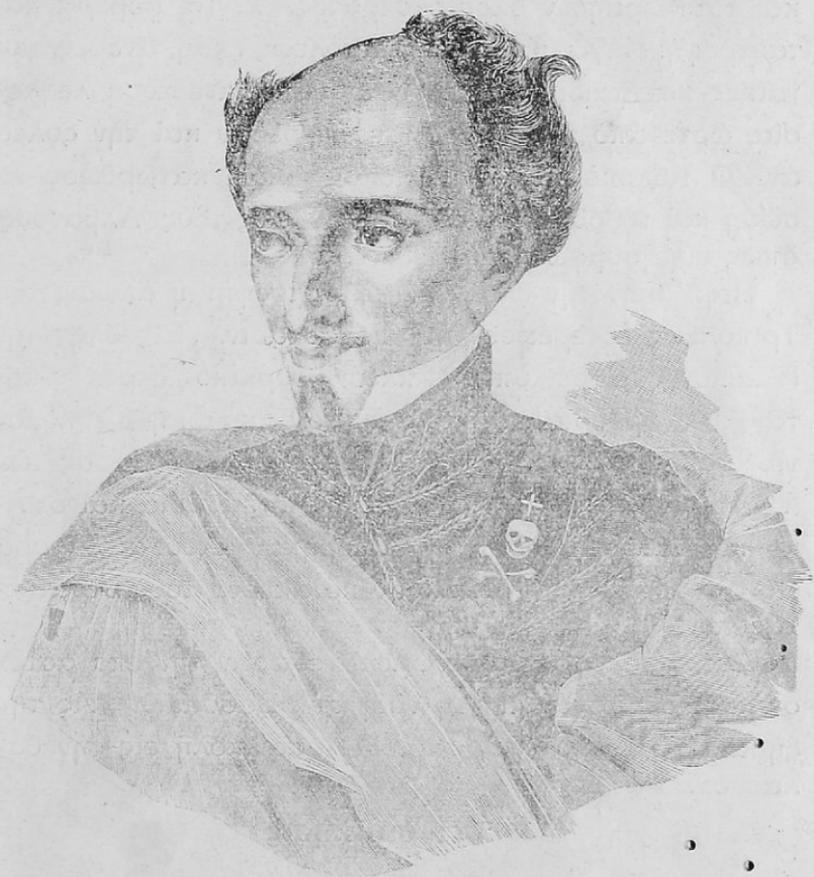
Τὸ κατόρθωμα τοῦ Παπανικολῆ κατετρόμαξε τοὺς Τούρκους καὶ ὁ στόλος των ἐπέστρεψεν εἰς τὰ Δαρδανέλλια. Εἰς τὰ Ψαρὰ ἐτελέσθη πανηγυρικὴ δοξολογία καὶ οἱ Ἕλληνες ἔλαβαν πολὺ θάρρος. Εἶχαν τώρα ὄπλον ἰσχυρὸν ν' ἀντικρύσουν τὰ μεγάλα τουρκικὰ πολεμικά.

34. Ἄλωσις τῆς Τριπόλεως

Ἀφοῦ οἱ Τούρκοι δὲν κατώρθωσαν νὰ στείλουν νέον στρατὸν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἦτο εὐκόλον εἰς τοὺς Ἕλληνας νὰ κυριεύσουν τὴν Τρίπολιν. Οἱ Τούρκοι τῆς Τριπόλεως εἶχαν χάσει τὸ ἠθικὸν των. Δὲν εἶχαν πλεόν οὔτε πολεμεφόδια οὔτε τροφάς. Δυστυχία καὶ ἀθλιότης ἐκυριάρχει εἰς τὴν πόλιν, ὅπου ἔμεναν πολιορκημένοι 30 χιλιάδες ψυχαί. Ἡ πείνα, ἡ δίψα καὶ αἱ ἀσθένειαι ἐθέριζαν καθημερινῶς. Ἀντιθέτως οἱ Ἕλληνες εἶχαν λάβει πολὺ θάρρος καὶ ὁ στρατὸς των εἶχεν αὐξηθῆ πολὺ. Εἶχαν τώρα καὶ ἀρχηγὸν μὲ ἔνδοξον ὄνομα, τὸν **Δημήτριον Ὑψηλάντην**.

Ὁ Δημήτριος ἦτο ἀδελφὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον μόλις ἤρχισεν ἡ ἐπανάστασις ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ ἀδελφοῦ του. Ἦτο γενναῖος καὶ ἠθικώτατος, μία ἀπὸ τὰς συμπαθητικωτέρας καὶ εὐγενεστέρας μορφάς τῆς ἐπαναστάσεως. Ὁ Ὑψηλάντης προσεπάθησε νὰ φέρῃ τάξιν εἰς τοὺς Ἕλληνας, νὰ ὀργανώσῃ τὸν στρατὸν καὶ νὰ τὸν γυμνά-

ση. Οί Έλληνες ὅμως δὲν εἶχαν καμμίαν τάξιν. Εἰς τὸ στρατόπεδον δὲν εἶχαν πειθαρχίαν, οἱ στρατιῶται δὲν ἐσέβοντο τοὺς ἀρχηγούς των καὶ ἔκαμναν ὅ,τι ἤθελαν. Ἐν τούτοις μὲ τὸν καιρὸν κατώρθωσεν ὁ Ὑψηλάντης

Δημήτριος Ὑψηλάντης

μαζὶ μὲ τὸν Κολοκοτρώνην νὰ ἐπιβάλουν κάποιαν τάξιν.

Ἀπὸ τότε ἡ πολιορκία τῆς Τριπόλεως ἤρχισε νὰ γίνεται στενωτέρα καί, ἀφοῦ ὁ Κολοκοτρώνης συνεφώνησε μὲ τοὺς Ἀλβανούς, οἱ ὅποιοι ἦσαν εἰς τὴν πόλιν, νὰ

φύγουν εἰς τὴν πατρίδα των, τὸ φρούριον ἐξησθένησε πολὺ.

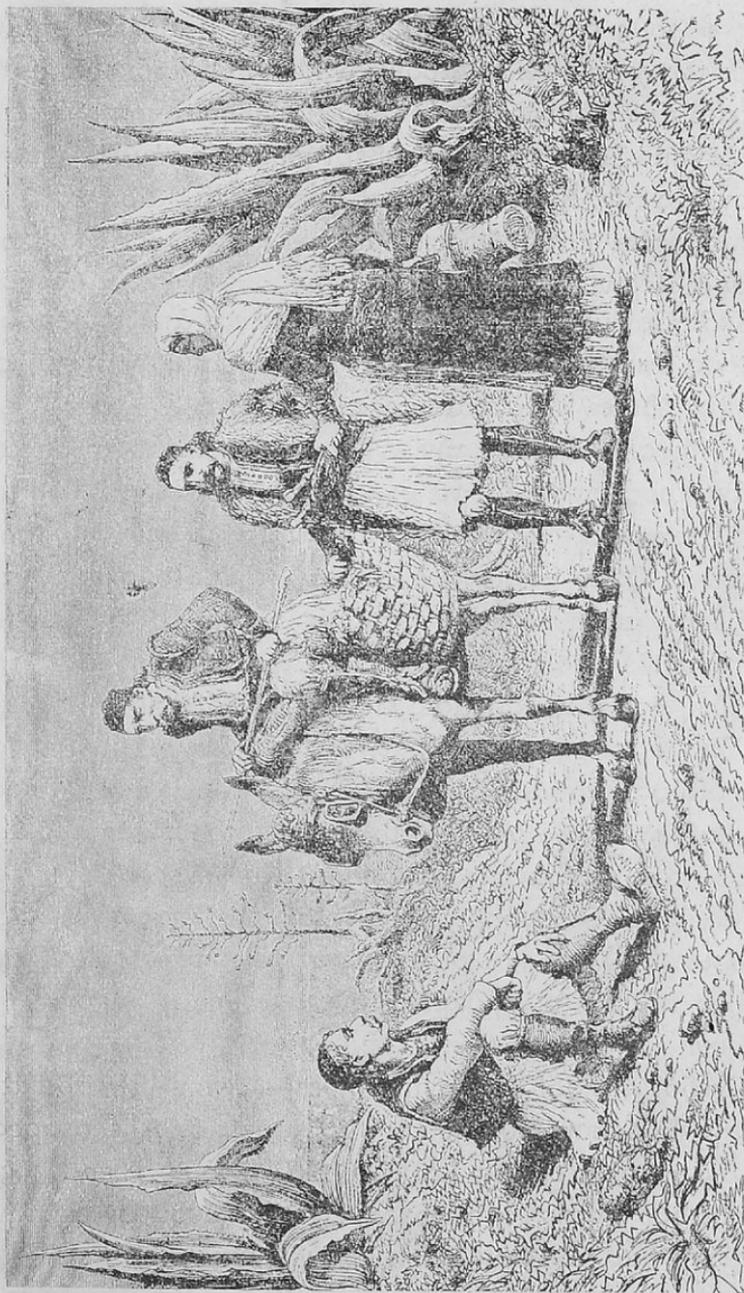
Τέλος τὴν 23 Σεπτεμβρίου πολλοὶ στρατιῶται κατώρθωσαν νὰ ἀναβῶν εἰς τὸ τεῖχος. Ἦνοιξαν τὰς πύλας καὶ τότε ὠρμησεν ὅλος ὁ στρατός. Ἔγινε φοβερὰ καταστροφή. Μέγα μέρος τῆς Τριπόλεως ἐκάη, ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ ἐφονεύθησαν καὶ ἔγινε τόση λεηλασία, ὥστε ἀπὸ πολλὰς οἰκίας ἀφήρεσαν καὶ τὴν ξυλείαν. Ὁ Κολοκοτρώνης μὲ πολὺν κόπον κατώρθωσε νὰ σώσῃ καὶ νὰ ὀδηγήσῃ ἔξω τῆς πόλεως τοὺς Ἀλβανούς, ὅπως εἶχε συμφωνήσει.

Παρ' ὄλην τὴν θλιβερὰν καταστροφήν ἢ ἄλωσις τῆς Τριπόλεως ἐστερέωσε τὴν ἐπανάστασιν. Εἰς ὄλην τὴν Πελοπόννησον δὲν ὑπῆρχε πλέον τουρκικὸς στρατός καὶ τὰ ὀλίγα φρούρια, τὰ ὁποῖα ἔμεναν ἀκόμη, ἦτο εὐκόλον νὰ κυριευθῶν. Πολλὰ ἀπ' αὐτὰ ἔπεσαν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων, ὅπως τὸ Ναυαρίνον, ἡ Μονεμβασία καὶ ὁ Ἄκροκόρινθος. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ εὐρήκαν πλοῦσια λάφυρα εἰς τὴν Τρίπολιν καὶ ὥπλισαν καλύτερον τοὺς στρατιώτας των.

Δύο ἀξιόλογα κατορθώματα ἔσωσαν τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὰς ἀρχάς της, ἡ νίκη τῶν Βασιλικῶν εἰς τὴν ξηρὰν καὶ τὸ κατόρθωμα τοῦ Παπανικολῆ εἰς τὴν θάλασσαν.

35. Ἡ διοίκησις

Μόλις ἐπανεστάτησαν οἱ Ἕλληνες, ἦτο ἀνάγκη νὰ σχηματίσουν μίαν κυβέρνησιν, ἡ ὁποῖα νὰ φροντίζῃ διὰ τὴν διοίκησιν τῆς χώρας, νὰ εὐρίσκῃ χρήματα διὰ πολεμοφόδια καὶ νὰ διευθύνῃ τὸν πόλεμον. Τοὺς πρώτους μῆνας τὰς ἐπαναστατημένας ἐπαρχίας ἐκυβέρνησαν οἱ πρόκριτοι. Αὐτοὶ ἐγνώριζαν ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῆς τουρκοκρατίας πῶς κυβερνᾶται ὁ τόπος, πῶς εἰσπράττονται οἱ φόροι κτλ. Ἐξηκολούθησαν λοιπὸν νὰ εἰσπράττου

Μεσσήνιοι χωρικοί

τοὺς φόρους ὅπως ἐπὶ τουρκοκρατίας καὶ ἐκυβέρνων μόνου των χωρὶς νὰ ἐρωτοῦν τὸν λαόν. Οἱ πρόκριτοι μάλιστα ἀπὸ τὰ διάφορα μέρη συνεννοήθησαν μεταξύ των καὶ ἐσχημάτισαν τοπικὰς κυβερνήσεις εἰς τὴν Πελοπόννησον, εἰς τὴν Ἀνατολικὴν καὶ Δυτικὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὰ νησιά. Δὲν κατώρθωσαν ὅμως νὰ κάμουν μίαν κυβέρνησιν δι' ὅλην τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ λαὸς ὅμως δὲν ἦτο εὐχαριστημένος ἀπὸ τοὺς προκρίτους, ἐπειδὴ ἐκυβέρνων κατὰ τὸ τουρκικὸν σύστημα καὶ δὲν ἔδιδαν λογαριασμὸν εἰς κανένα. Ὁ λαὸς ἤθελεν ὁ ἴδιος νὰ ἐκλέγῃ τὴν κυβέρνησιν, νὰ στέλλῃ δηλαδὴ ἀντιπροσώπους καὶ νὰ σχηματίσῃ βουλὴν. Ἀλλὰ καὶ οἱ στρατιωτικοὶ δὲν ἦσαν εὐχαριστημένοι ἀπὸ τοὺς προκρίτους. Ὅταν μάλιστα ἐνίκησαν τοὺς Τούρκους καὶ ἐδοξάσθησαν, ἤθελαν νὰ λαμβάνουν καὶ αὐτοὶ μέρος εἰς τὴν κυβέρνησιν.

Αὕτῃ ἦτο ἡ κατάστασις εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅταν ἔφθασεν ὁ Ὑψηλάντης. Ὁ Ὑψηλάντης δὲν ἀνεγνώρισε τοὺς προκρίτους καὶ ἠθέλησε νὰ λάβῃ εἰς χεῖρας του ὁ ἴδιος τὴν κυβέρνησιν, διότι ἤρχετο ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀλεξάνδρου, ὁ ὁποῖος ἦτο γενικὸς ἀρχηγὸς τοῦ ἀγῶνος. Οἱ πρόκριτοι ὅμως δὲν ἠθέλησαν νὰ ὑπακούσουν. Ὁ λαὸς καὶ οἱ στρατιωτικοὶ ὑπεστήριξαν τὸν Ὑψηλάντην καὶ οἱ πρόκριτοι ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσουν.

Σχεδὸν τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ἦλθαν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν Εὐρώπην δύο ἄλλοι Ἕλληνες, ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδατός καὶ ὁ Θεόδωρος Νέγρης. Καὶ οἱ δύο ἦσαν Φαναριῶται, εἶχαν σπουδάσει εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἐγνώριζαν πῶς κυβερνῶνται τὰ πολιτισμένα κράτη. Ὁ Ὑψηλάντης ἀνέθεσεν εἰς αὐτοὺς νὰ ὀργανώσουν κυβέρνησιν εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα. Τοι-

ουτοτρόπως έσχηματίσθησαν εις την Έλλάδα τρεις κυβερνήσεις, μία εις την Πελοπόννησον με άρχηγόν τόν Ύψηλάντην, μία εις την Δυτικήν Στερεάν Έλλάδα με τόν Μαυροκορδάτον και μία εις την Ανατολικήν Στερεάν Έλλάδα με τόν Νέγγρην.

Ο Ύψηλάντης ήτο άνθρωπος με ευγενή αισθήματα και ειλικρινής και έδέχθη με ευχαρίστησιν τούς δύο Φαναριώτας ως συνεργάτας του εις τó μέγα έργον. Αύτοι όμως έφθόνουν τόν Ύψηλάντην, συνεννοήθησαν με τούς προκρίτους και τοϋ έδημιούργησαν πολλές δυσκολίας. Τόν Ύψηλάντην ύπεστήριζαν ó Κολοκοτρώνης και οί στρατιωτικοί.

Η Έλλάς λοιπόν, μόλις ήρχισεν ή επανάστασις, εύρέθη διηρημένη εις δύο κόμματα, εις τούς πολιτικούς και τούς στρατιωτικούς, όπως έλεγαν. Η κατάστασις αύτή έστενοχώρησε πολύ τόν Ύψηλάντην, ó όποιος ήθελε νά βλέπη την Έλλάδα ήνωμένην με μίαν κυβέρνησιν.

Όταν λοιπόν έπεσεν ή Τρίπολις, έκαμε διάγγελμα εις τόν λαόν και τόν εκάλει νά εκλέξη αντιπροσώπους, διά νά σχηματίσουν έθνοσυνέλευσιν, ή όποία νά όρίση τó πολίτευμα τής χώρας και νά διορίση μίαν κεντρικήν κυβέρνησιν δι' όλην την Έλλάδα. Τά πράγματα όμως δέν έγιναν όπως έπεθύμει ó τίμιος εκείνος πατριώτης. Εις τās εκλογάς και εις τās συνεδριάσεις των αντιπροσώπων έγιναν πολλαί φιλονεικίαι. Τέλος οί αντιπρόσωποι συνήλθαν εις την Επίδαυρον την 1 Ιανουαρίου 1822 και ώρισαν τó πολίτευμα. Η συνέλευσις αύτή, ώνομάσθη Πρώτη έθνοσυνέλευσις.

Η συνέλευσις ώρισε τó προσωρινόν πολίτευμα. Συμφώνως πρós αυτό όλοι οί Έλληνες ειχαν ίσα δικαιώματα. Όλοι ειχαν τó δικαίωμα νά εκλέγουν και νά εκ-

1822

1 Ιαν. 1

λέγονται αντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ. Τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν εἶχεν ἡ συνέλευσις τῶν ἀντιπροσώπων, δηλαδή ἡ βουλή, τὴν ὁποίαν ὠνόμαζαν τότε βουλευτικόν. Ἐκτὸς τοῦ βουλευτικοῦ ἔκαμαν καὶ μίαν κυβέρνησιν, ἡ ὁποία ἀνέλαβε τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν, τὸ νομοτελεστικὸν ὅπως ἔλεγον.

Εἰς τὴν ἐθνοσυνέλευσιν ἐπεκράτησε τὸ κόμμα τῶν πολιτικῶν, τοῦ Μαυροκορδάτου δηλαδή καὶ τῶν προκρίτων. Ὁ Μαυροκορδάτος ἐξελέγη πρόεδρος τοῦ νομοτελεστικοῦ καὶ ὁ Ὑψηλάντης ἔχασε τὴν δύναμίν του. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἦτο ἄνθρωπος ἀνώτερος, ἐκράτησε πολὺ καλὴν στάσιν. Ὁ Κολοκοτρώνης ὅμως καὶ οἱ στρατιωτικοὶ δυσηρεστήθησαν πολὺ καὶ ἐπερίμεναν εὐκαιρίαν νὰ ἐκδικηθοῦν τοὺς ἀντιπάλους των.

36. Ἡ μεγάλη τουρκικὴ ἐπίθεσις τοῦ 1822

Ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις, καθὼς εἶδαμεν, ἐξέσπασε καὶ ἐξηπλώθη μὲ μεγάλην ὀρμὴν, ὡς καταγίσις, τὴν ὁποίαν τίποτε δὲν εἶναι ἱκανὸν νὰ τὴν ἀναχαιτίσῃ. Ἡρχισεν ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον, διεδόθη εἰς τὰς νήσους, εἰς τὴν Στερεάν, εἰς τὴν Θεσσαλίαν, εἰς τὴν Μακεδονίαν. Τὸ πρῶτον ἔτος οἱ Ἕλληνες εἶχαν μεγάλας ἐπιτυχίας. Ἠμπόδισαν τὸν τουρκικὸν στρατὸν νὰ διαβῆ εἰς τὴν Πέλοπόννησον, ἔτρομοκράτησαν τὸν τουρκικὸν στόλον καὶ ἐκυρίευσαν τὴν Τρίπολιν καὶ ἄλλα φρούρια τῆς Πελοποννήσου.

Ἄλλὰ τὸ δεύτερον ἔτος, τὸ 1822, τὰ πράγματα δὲν ἦσαν τόσον εὐχάριστα διὰ τοὺς Ἕλληνας. Εἰς τὰ βορειότερα μέρη, δηλαδή εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ εἰς τὴν Θεσσαλίαν, οἱ Τοῦρκοι κατάρθωσαν νὰ καταπνίξουν τὴν ἐπανάστασιν. Εἰς τὴν Ἡπειρον ὁ στρατὸς τοῦ σουλ-

τάνου είχε μίαν μεγάλην ἐπιτυχίαν. Τὸν Ἰανουάριον δηλαδή τοῦ 1822 ἐνίκησε τὸν Ἀληπασάν, ἐκυρίευσε τὰ Ἰωάννινα καὶ ἐξωλόθρευσε τὸν περίφημον τύραννον. Τώρα οἱ Τοῦρκοι εἶχαν ἐλευθέρως τὰς χεῖρας τῶν νὰ κτυπήσουν τοὺς Ἕλληνας μὲ ὄλας τῶν τὰς δυνάμεις. Ὁ σουλτάνος λοιπὸν ἤρχισε νὰ κάμνη μεγάλας ἐτοιμασίας. Οἱ μισέλληνες διπλωμάται τῆς Εὐρώπης, προπάντων ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Αὐστρίας Μέτερνιχ, συνεβούλευσαν τὸν σουλτάνον νὰ προσβάλη τοὺς Ἕλληνας. Ὅλοι ἐπίστευαν ὅτι ἦτο εὐκόλον εἰς τὸν σουλτάνον νὰ καταπνίξῃ τὴν ἐπανάστασιν, διότι οἱ Ἕλληνες εἶχαν ἀρχίσει νὰ φιλονεικοῦν μεταξύ τῶν καὶ δὲν ἔβλεπαν τὸν κίνδυνον, ὁ ὁποῖος ἐπλησίαζεν.

Οἱ Τοῦρκοι κατήρτισαν τὸ ἀκόλουθον σχέδιον. Ἀπεφάσισαν νὰ στείλουν δύο στρατοὺς ἀπὸ τὴν ξηράν. Ὁ εἰς ἐξ αὐτῶν ἦτο ἔτοιμος εἰς τὴν Ἠπειρον καὶ ἔλαβε διαταγὴν νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα, νὰ καταπνίξῃ ἐκεῖ τὴν ἐπανάστασιν καὶ ἀπὸ τὴν Ναύπακτον νὰ περάσῃ μὲ πλοῖα εἰς τὴν Πελοπόννησον. Δεύτερον στρατὸν ἐτοίμασαν εἰς τὴν Λάρισαν μὲ τὴν διαταγὴν νὰ καταβῇ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ. Οἱ δύο στρατοὶ εἶχαν σχέδιον νὰ ἐνωθοῦν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ νὰ πλῆξουν τελειωτικῶς τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὴν καρδίαν τῆς. Ἐπίσης ὁ σουλτάνος διέταξε τὸν τουρκικὸν στόλον νὰ εἶναι ἔτοιμος, διὰ νὰ βοηθήσῃ τὸν στρατὸν τῆς ξηρᾶς. Ὁ στόλος εἶχε σκοπὸν νὰ συντρίψῃ τὸ ναυτικὸν τῶν Ἑλλήνων, νὰ κυριεύσῃ τὰς νήσους καὶ νὰ κατέλθῃ εἰς τοὺς λιμένας τῆς Πελοποννήσου.

Ὁ κίνδυνος ἦτο σοβαρὸς. Τὴν Ἑλλάδα ὅμως ἔσωσαν ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ ἀντοχὴ τῶν τέκνων τῆς.

37. Ἡ καταστροφή τῆς Χίου

Πρῶτος ἐκινήθη ὁ τουρκικὸς στόλος. Δὲν ἐτόλμησε νὰ προσβάλη τὸν ἑλληνικὸν στόλον καὶ τὰς ναυτικὰς νήσους, ἀλλὰ ἐπροξένησε τεγάλην καταστροφήν εἰς τὴν Χίον.

Ἡ Χίος δὲν εἶχε λάβει μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν. Οἱ κάτοικοί της ἦσαν ἄνθρωποι φιλήσυχοι καὶ ἐπειδὴ ἡ νῆσος τῶν εὐρίσκεται πολὺ πλησίον τῆς Μ. Ἀσίας, ἐφοβοῦντο μήπως ἀποβιβασθοῦν τουρκικὰ στρατεύματα. Ἐπειτα δὲν ἦσαν δυσηρεστημένοι μὲ τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν, διότι ὅλοι σχεδὸν ἦσαν εὐποροὶ καὶ ὁ σουλτάνος εἶχε δώσει εἰς τὴν νῆσον τῶν ἰδιαίτερα προνόμια. Εἰς τὴν Χίον ὑπῆρχαν μεγάλοι κῆποι ἀπὸ μαστιχόδενδρα, οἱ ὅποιοι ἦσαν κτῆμα τοῦ σουλτάνου. Ὁ σουλτάνος τοὺς εἶχε χαρίσει εἰς τὰς γυναῖκας τοῦ χαρεμίου του. Διὰ τοῦτο οἱ Τούρκοι μετεχειρίζοντο μὲ καλὸν τρόπον τοὺς κατοίκους.

Ἄλλ' ὁ πλούσιος ἔμπορος τῆς Χίου Ράλλης συνεννοήθη μὲ τὸν ἀρχηγὸν τῶν ἐπαναστατῶν τῆς Σάμου Λυκοῦργον Λογοθέτην, ὁ ὅποιος ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Χίον τὴν 10 Μαρτίου τοῦ 1822 μὲ 2500 ἄνδρας. Κατέλαβε τὴν πόλιν, ἐφόνευσε μερικοὺς Τούρκους καὶ ἠνάγκασε τὴν τουρκικὴν φρουρὰν νὰ κλεισθῆ εἰς τὸ φρούριον. Τοιοῦτοτρόπως ἐπανεστάτησεν ἡ Χίος.

Ἡ ἐπανάστασις τῆς Χίου ἐξηρέθισε πολὺ τὸν σουλτάνον. Αἱ γυναῖκες τοῦ χαρεμίου ἐξηγέρθησαν καὶ μὲ δυνατὰς φωνὰς ἐζήτουν τὴν τιμωρίαν τῶν ἐπαναστατῶν. Διὰ τοῦτο ὁ καπετὰν πασᾶς Καραῆς ἔλαβε διαταγὴν νὰ ἐπιτεθῆ κατὰ τῆς Χίου. Ὁ τουρκικὸς στόλος μὲ 46 πλοῖα ἔπλευσε κατὰ τὰ τέλη Μαρτίου εἰς τὸ βόρειον στενὸν τῆς νήσου καὶ ἀφοῦ τὴν ἐβομβάρδισεν, ἀ-

Ἡ Χίος, ὅπως ἦτο πρὸ τῆς καταστροφῆς

πεβίβασεν 7 χιλιάδας στρατιώτας. Τὴν ἰδίαν στιγμὴν καὶ ἡ τουρκικὴ φρουρὰ ἔκαμεν ἕξοδον ἀπὸ τὸ φρούριον καὶ ἐξεχύθη ἐναντίον τῆς πόλεως. Οἱ Τοῦρκοι ἔκαψαν τὴν Χίον καὶ τὰ περίχωρά της, ἐνῶ οἱ Σάμιοι ἐπαναστάται εἰσῆλθαν εἰς τὰ ὀλίγα ψαριανὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα εὐρίσκοντο εἰς τὸν λιμένα, καὶ ἔφυγαν ἀφήνοντες τοὺς Χίους εἰς τὴν τύχην των.

Ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἐβράδυνε νὰ φθάσῃ. Οἱ Τοῦρκοι μετέφεραν ἐν τῷ μεταξύ πλῆθος βαρβάρων ἀπὸ τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ τότε ἤρχισε φοβερὰ σφαγὴ καὶ καταστροφή. Πολλοὶ ὅμως ἐκ τῶν κατοίκων κατῴρθωσαν νὰ διαφύγουν καὶ νὰ κρυφθοῦν. Τότε ὁ Καρᾶ Ἀλῆς ἔκαμε ψευδῆ προκήρυξιν, ὅτι ὁ σουλτάνος δίδει εἰς ὅλους ἀμνηστείαν. Οἱ πρόξενοι τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Αὐστρίας περιώδευσαν τὰ χωρία καὶ κατέπεισαν τοὺς Ἕλληνας νὰ πιστεύσουν ὅτι ὁ κίνδυνος παρῆλθε. Ὅταν ὅμως ἐξῆλθαν ἀπὸ τὰς κρύπτας των, οἱ Τοῦρκοι τοὺς προσέβαλαν μὲ μεγαλυτέραν μανίαν καὶ τότε ἔγινεν ἡ τρομερωτέρα σφαγὴ. Τοιουτοτρόπως τὸ Πάσχα τοῦ 1822 ἐβάφη εἰς τὸ αἷμα τῆς Χίου, ὅπως τὸ Πάσχα τοῦ 1821 εἶχε βαφῆ εἰς τὸ αἷμα τοῦ Πατριάρχου. Ἐντὸς ὀλίγου τεσσαράκοντα καπνισμένα χωρία ἐδείκνυαν τὸ πέρασμα τοῦ βαρβάρου. Οἱ Τοῦρκοι ἐπώλησαν χιλιάδας Χίων ὡς δούλους εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τοῦ Ἀλγερίδου καὶ ἄλλαι χιλιάδες ἐσκορπίσθησαν εἰς τοὺς τέσσαρας ἀνέμους καὶ ἔζησαν ἀθλίαν ζωὴν. Ὅλίγους μόνον ἄφησαν ζωντανούς, διὰ νὰ περιποιοῦνται τοὺς κήπους τῶν μαστιχοδένδρων. Ἐκ τῶν 100 χιλιάδων κατοίκων τῆς νήσου 23 χιλιάδες ἐσφάγησαν καὶ 17 χιλιάδες ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι.

Ἡ καταστροφὴ τῆς Χίου ἀπέδειξεν ὅτι ἔλειπεν ἀπὸ τοὺς Τούρκους ὁ ἀνθρωπισμός. Οἱ Ἕλληνες ἐκέρδισαν

μεγάλην συμπάθειαν εἰς τὴν Εὐρώπην, οἱ δημοσιογράφοι ἔκαμαν φρικιαστικὰς περιγραφὰς διὰ τὴν ἀγριότητα τῶν Τούρκων καὶ περίφημοι ζωγράφοι ἀπεικόνισαν τὴν καταστροφὴν τῆς Χίου.

38. Ὁ Κανάρης πυρπολεῖ τὴν τουρκικὴν ναυαρχίδα

Ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἔφθασεν εἰς τὴν Χίον μετὰ τὴν καταστροφὴν, διότι μόλις τὴν 27 Ἀπριλίου κατάρθωσε νὰ ἀποπλεύσῃ ἀπὸ τὰ Ψαρά. Ἀπετελεῖτο ἀπὸ 58 πλοῖα. Ναύαρχος τῶρα τῶν Ὑδραίων ἦτο ὁ Ἀνδρέας Μιαούλης, ὁ ὁποῖος βραδύτερον ἐδοξάσθη πολὺ. Δὲν κατάρθωσαν ὅμως τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα νὰ πλησιάσουν τὴν νῆσον, διότι ὁ τουρκικὸς στόλος μὲ τὰ ἰσχυρότερα του κανόνια τὰ ἠνάγκασε ν' ἀπομακρυνθοῦν. Οἱ Ἕλληνες ναύαρχοι ἀπεφάσισαν τότε νὰ προσβάλουν τὸν τουρκικὸν στόλον μὲ πυρπολικά.

Τὴν τολμηρὰν ἐπιχείρησιν ἀνέλαβαν δύο ναυτικοί, ὁ ὕδραϊὸς Πιπῖνος καὶ ὁ ψαριανὸς Κανάρης, ὁ ὁποῖος ἕως τότε δὲν ἦτο ἀκόμη γνωστός. Ἡ θάλασσα ἦτο ἤσυχος καὶ οἱ δύο ναυτικοὶ ἔπλεαν ἀργὰ καὶ μὲ μεγάλην δυσκολίαν. Τὴν νύκτα τῆς 6 πρὸς 7 Ἰουνίου ἔφθασαν εἰς τὸ στενὸν τῆς Χίου καὶ ἐγλύστρησαν ὡς σκιαὶ εἰς τὸν λιμένα, ὅπου ἦτο ἀγκυροβολημένος ὁ τουρκικὸς στόλος.

Ἦτο ἡ τελευταία νύξ τοῦ ραμαζανίου, δηλαδὴ τῆς τεσσαρακοστῆς τῶν Μωαμεθανῶν, καὶ οἱ Τούρκοι διεσκέδαζαν. Ἡ ναυαρχὴς ἀπήστραπτεν ἀπὸ πολυχρῶμα φῶτα καὶ ἠκούοντο φωναὶ καὶ ἄσματα. Ὁ Καρᾶ Ἀλῆς εἶχε προσκαλέσει εἰς τὸ δεῖπνον τοὺς ἀξιωματικούς τοῦ στόλου καὶ τοῦ στρατοῦ.

Ὁ Κανάρης κατώρθωσε νὰ πλησιάσῃ τὴν ναυαρχίδα καὶ νὰ κολλήσῃ τὸ πυρπολικόν του εἰς τὸ πλευρόν της, καί, προτοῦ τὸν ἀντιληφθοῦν οἱ Τοῦρκοι, αἱ φλόγες περιέζωσαν τὸ πελώριον πολεμικόν. Ἐντὸς ὀλίγου ἡ φωτιά ἔφθασεν εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην καὶ τὸ πλοῖον ^{Ἰούλιος} ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα. Περισσότεροι ἀπὸ 2 χιλιάδας Τούρκων εὐρήκαν τὸν θάνατον. Ὁ Καρᾶ Ἀλῆς ἔτρεξεν εἰς μίαν βάρκαν διὰ νὰ σωθῆ, ἀλλὰ τὴν στιγμὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν εἰσήρχετο εἰς αὐτήν, μία μεγάλη ἀντένα ἔπεσεν εἰς τὴν κεφαλὴν του καὶ ἀπέθανε μόλις τὸν ἀπεβίβασαν εἰς τὴν παραλίαν. Εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν ἀκριβῶς τὴν προηγουμένην ἡμέραν εἶχε διατάξει νὰ κρεμάσουν τοὺς προκρίτους τῆς Χίου.

Ὁ Πιπίνος ἐκόλλησε τὸ πυρπολικόν του εἰς ἓν ἄλλο τουρκικόν πλοῖον, ἀλλ' ὁ τοῦρκος πλοίαρχος κατώρθωσε νὰ τὸ ἀπομακρύνῃ καὶ ἐσώθῃ. Ὁ Κανάρης καὶ ὁ Πιπίνος μὲ τοὺς συντρόφους των, ἐν ὄλῳ 43, ἀφοῦ εἰσῆλθαν εἰς τὰ ἐφόλκια, ἐξῆλθαν διὰ μέσου τῶν ἐχθρῶν ἀβλαβεῖς ὄλοι καὶ διεσώθησαν εἰς τὰ ψαριανὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα παρέπλεαν εἰς τὴν νῆσον. Ἀμέσως κατόπιν ἦλθαν εἰς τὰ Ψαρά καὶ ἀσκεπεῖς ὄλοι, συνοδευόμενοι ὑπὸ τοῦ ἐπευφημοῦντος λαοῦ, διηυθύνθησαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὅπου ἐψάλλη δοξολογία διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ τολμήματος.

Τὸ κατόρθωμα τοῦ Κανάρη ἦτο σημαντικώτατον, διότι οἱ Τοῦρκοι ἐτρομοκρατήθησαν τόσο, ὥστε ἀμέσως ἐπανεπέλευσαν εἰς τὰ Δαρδανέλλια. Προτοῦ ὅμως ἀναχωρήσουν, ἔσφαξαν ὅσους χίους κατώρθωσαν νὰ εὗρουν καὶ κατέστρεψαν τὰ μαστιχόδενδρα. Οἱ Ἕλληνες ἐκυριάρχησαν πάλιν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ὁσάκις οἱ Τοῦρκοι ἐξήρχοντο ἀπὸ τὰ Στενά, τοὺς παρηκολούθει ὁ τρόμος τοῦ πυρπολικοῦ.

39 Κανάρης και Μιαούλης

Καθ' ὄλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐπαναστάσεως οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ ἔκαμαν μεγάλα κατορθώματα. Οἱ ἔνδοξότεροι ὅμως ἀπ' αὐτοὺς εἶναι ὁ Κωνσταντῖνος Κανάρης καὶ ὁ Ἀνδρέας Μιαούλης. Ὁ Κανάρης ἐδοξάσθη πολὺ, διότι ἀνεδείχθη ἕξοχος πυρπολητής. Ὁ Μιαούλης ἐκυβέρνησε μὲ σύνεσιν καὶ μεγάλην ἱκανότητα τὸν ἑλληνικὸν στόλον.

Ὁ Κανάρης ἐγεννήθη εἰς τὰ Ψαρά τὸ 1790. Πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ἦτο κυβερνήτης μικροῦ ἐμπορικοῦ πλοίου. Ἀπὸ τοὺς πρώτους ἔσπευσε νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν καὶ ἀπὸ ἐμποροπλοίαρχος ἔγινε τολμηρὸς τουρκομάχος καὶ πυρπολητής. Τὸ ὄνομά του ἔγινεν ἔνδοξον ἀπὸ τὴν ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπυρπόλησε τὴν τουρκικὴν ναυαρχίδα εἰς τὴν Χίον. Μετ' ὀλίγους μῆνας ἔκαψεν ἄλλο τουρκικὸν πολεμικὸν πλοσίον τῆς νήσου Τενέδου. Ἀπὸ τότε ὁ Κανάρης ἦτο τὸ φόβητρον τῶν Τούρκων καὶ τὸ ὄνομά του ἔγινε περίφημον ὄχι μόνον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην. Οἱ Ἕλληνες ἐτίμησαν πολὺ τὸν Κανάρην καί, ὅταν ἡ Ἑλλάς ἠλευθερώθη καὶ ἔγινε βασιλεῖον, ὁ Κανάρης ἔλαβεν ἀνώτερα ἀξιώματα καὶ ἔγινε πολλάκις πρωθυπουργός.

Ὁ Μιαούλης ἦτο μεγαλύτερος εἰς τὴν ἡλικίαν. Ἐγεννήθη τὸ 1769 εἰς τὴν Εὐβοίαν, νέος ὅμως ἔφυγεν εἰς τὴν Ὑδραν, διότι τὸν κατεδίωξαν οἱ Τούρκοι. Ὁ πατήρ του εἶχεν ἰδικά του πλοῖα καὶ ὁ Μιαούλης εἰς ἡλικίαν μόλις 17 ἐτῶν ἔγινε κυβερνήτης ἑνὸς ἐξ αὐτῶν. Ἐκαμε μεγάλην περιουσίαν μὲ τολμηρὰς καὶ ἐπικινδύνους ἐπιχειρήσεις. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ Ἀγγλία ἔκαμνέ πόνεμον κατὰ τοῦ Ναπολέοντος. Ὁ ἀγγλικὸς στόλος

εἶχεν ἀποκλείσει τὰ παράλια τῆς Εὐρώπης καὶ δὲν ἐπέ-
τρεπεν εἰς τὰ πλοῖα νὰ μεταφέρουν τρόφιμα εἰς τοὺς λι-
μένας της. Ὁ Μιαούλης ὅμως ἀψηφῶν τὸν ἀποκλεισμόν

Κανάρης

εἰσῆλθεν εἰς τὰ Γάδειρα τῆς Ἰσπανίας καὶ ἐπώλησε τὸ
σιτοφορτίον του εἰς μεγάλην τιμὴν. Ὄταν ὅμως ἀπέπλε-
εν, οἱ Ἄγγλοι τὸν συνέλαβαν καὶ τὸν παρουσίασαν εἰς

τὸν περίφημον ναύαρχον Νέλσον. Συμφώνως πρὸς τὸν νόμον τοῦ ἀποκλεισμοῦ ἔπρεπε νὰ θανατωθῇ. Ὁ Νέλσον ὅμως, μόλις εἶδε τὸ παράστημα καὶ τὸ θάρρος του, τὸν ἐλυπήθη καὶ τοῦ ἐχάρισε τὴν ζωὴν.

Μιαούλης

Ὅταν ἤρχισεν ὁ θαλασσινὸς πόλεμος, ὁ Λάζαρος Κουντουριώτης τὸν κατέπεισε νὰ γίνῃ ναύαρχος τοῦ

ὕδραϊκοῦ στόλου, καὶ ἐντὸς ὀλίγου ἐφάνη ὅτι ἡ ἐκλογή ἦτο πολὺ ἐπιτυχής. Ὁ Μιαούλης ἔδειξε σπάνια χαρίσματα καὶ ἐξαιρετικὴν ἰδιοφυΐαν. Ὁ ἑλληνικὸς στόλος δὲν εἶχεν ἓνα ἀρχηγόν, ἀλλ' ἐκάστη νῆσος διώριζε τὸν ναύαρχόν της. Πολὺ ταχέως ὅμως ἐπεβλήθη ὁ Μιαούλης μὲ τὴν ἰκανότητά του καὶ αὐτὸς ὠδήγησε τὸν ἑλληνικὸν στόλον εἰς τὰς πλέον ἐπικινδύνους καὶ ἐνδόξους ναυμαχίας.

40. Ἡ καταστροφὴ εἰς τὸ Πέττα

Ὁ στρατὸς τοῦ σουλτάνου, ἀφοῦ ἐνίκησε τὸν Ἀληπασᾶν, ἦτο ἔτοιμος νὰ καταβῆ εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα. Ὁ Χουρσίτ λοιπὸν διέταξε πρῶτον τὸν Ὁμέρ Βρυώνην νὰ προσβάλη τὸ Σοῦλι, τὸ ὁποῖον ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε κατοικηθῆ πάλιν ἀπὸ τοὺς Σουλιώτας.

Ὅταν δηλαδὴ ἦλθεν ὁ τουρκικὸς στρατὸς νὰ πολεμήσῃ τὸν περίφημον τύραννον τῶν Ἰωαννίνων, οἱ Τούρκοι ἐνεθυμήθησαν τοὺς παλαιοὺς ἐχθροὺς του, τοὺς Σουλιώτας, καὶ τοὺς προσεκάλεσαν νὰ πολεμήσουν μαζὶ τὸν Ἀλῆν. Οἱ Σουλιῶται εἶχαν φύγει, καθὼς γνωρίζομεν, εἰς τὰ Ἐπτάνησα. Εἴκοσιν ἔτη ἔτρωγαν τὸν ἄρτον τῆς ἐξορίας καὶ ἀπὸ μακρὰν ἔβλεπαν μὲ βουρκωμένα μάτια τὰ βουνὰ τῆς πατρίδος των. Ἐδέχθησαν λοιπὸν εὐχάριστως τὴν πρόσκλησιν, ἐπέρασαν εἰς τὴν Ἡπειρον καὶ παρουσιάσθησαν εἰς τὸ τουρκικὸν στρατόπεδον. Ἐνόησαν ὅμως ἀμέσως ὅτι δὲν συνέφερον εἰς τοὺς Ἕλληνας νὰ καταστραφῆ ἐντελῶς ὁ Ἀληπασᾶς. Ἦτο προτιμώτερον νὰ ἀφήσουν τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Ἀλβανοὺς νὰ ἀλληλοτρῶγωνται. Διὰ τοῦτο ἔκριναν συμφέρον νὰ συνεννοηθοῦν μὲ τὸν Ἀλῆν. Μίαν νύκτα ὁ ἀρχηγὸς των Μάρκος Μπότσαρης ἐπέρασε κρυφίως

μέ βάρκαν τὴν λίμνην τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἦλθεν εἰς τὸ νησάκι, εἰς τὸ ὁποῖον ἔμενον ὁ Ἀληπασᾶς. Ὁ πονηρὸς γέρων τὸν ἔσφιξε εἰς τὴν ἀγκάλην του, ἔχυσεν ὀλίγα δάκρυα καὶ τὸν ὠνόμασε παιδί του. Οἱ Σουλιῶται δὲν ἐπίστευαν τὰς ὑποσχέσεις τοῦ πονηροῦ πασᾶ, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐθεώρουν συμφέρον των, ἔφυγαν αἰφνιδίως ἀπὸ τοῦ τουρκικὸν στρατόπεδον, κατέλαβαν τὴν Κιάφαν, ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν παλαιάν των πατρίδα καὶ ἐπανεστάτησαν ἀρκετοὺς μῆνας προτοῦ ἀρχίσῃ ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ Χουρσίτ πασᾶς προτοῦ προχωρήσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐσκέφθη νὰ καταστρέψῃ τὸ Σοῦλι. Ὁ Ὁμέρ Βρυῶνης τὸ προσέβαλε μὲ πολὺν στρατόν. Οἱ Σουλιῶται ἐπολέμησαν μὲ γενναιότητα, ἀλλὰ ἐπειδὴ οἱ Τοῦρκοι τοὺς ἐπίεζαν πολὺ, ἐζήτησαν βοήθειαν ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν. Ὁ Μᾶρκος Μπότσαρης ἦλθεν εἰς τὸ Μεσολόγγιον, συνήντησε τὸν Μαυροκορδάτον, τοῦ ἐξήγησε τὴν δύσκολον θέσιν τῆς πατρίδος του καὶ τὸν παρεκάλεσε νὰ στείλῃ βοήθειαν. Συμφέρον τῶν Ἑλλήνων ἦτο νὰ μὴ καταστραφῇ τὸ Σοῦλι, τὸ προπύργιον αὐτὸ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος. Διὰ τοῦτο ὁ Μαυροκορδάτος ἐτοίμασε στρατόν μὲ σκοπὸν νὰ σώσῃ τὸ Σοῦλι. Εἰς τὴν ἐκστρατείαν ἔλαβε μέρος ὁ τακτικὸς στρατὸς, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἐτοιμάσει ὁ Ὑψηλάντης, οἱ Μανιάται καὶ ἄλλοι, 7 χιλιάδες ἐν συνόλῳ. Μεταξὺ αὐτῶν ἦσαν πολλοὶ εὐρωπαῖοι φιλέλληνες, Γερμανοί, Γάλλοι, Πολωνοί, Ἰταλοί, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἔλθει νὰ ἀγωνισθοῦν μαζὶ μὲ τοὺς Ἑλληνας. Ὁ Μαυροκορδάτος ὅμως εἶχε τὴν κακὴν ἐμπνευσιν νὰ ὀδηγήσῃ ὁ ἴδιος τὴν ἐκστρατείαν καὶ διέπραξε πολλὰ σφάλματα. Ἀπεχώρισε πρῶτον 500 Μανιάτας ἀπὸ τὸν στρατόν του καὶ τοὺς ἔστειλε μὲ ἀρχηγὸν τὸν Κυριακούλην Μαυρομιχάλην εἰς τὸν λιμένα τῆς

Ἡπείρου Φανάρι, τὸ ὁποῖον ἀπέχει ἑπτὰ ὥρας ἀπὸ τὸ Σοῦλι.

Τὸ κύριον σῶμα τοῦ στρατοῦ, ἐπροχώρει διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Ἀχελώου. Εἰς τὸν δρόμον ὁ Μαυροκορδάτος ἀπεχώρισε καὶ ἄλλο μέρος τοῦ στρατοῦ του καὶ τὸ ἔστειλε μὲ τὸν Μᾶρκον Μπότσαρην ἀπὸ τὰ Πέντε Πηγὰδια εἰς τὴν Κιάφαν. Οἱ φιλέλληνες μὲ ἀρχηγὸν τὸν γερμανὸν Νόρμαν συνεκρούσθησαν εἰς τὸ χωρίον Κομπότι μὲ τὸ τουρκικὸν ἵππικὸν καὶ εἶχαν μίαν ἐπιτυχίαν. Αὐτὸ ἔδωσε θάρρος εἰς τὸν Μαυροκορδάτον νὰ προχωρήσῃ ἀπερισκέπτως καὶ νὰ κατασκηνώσῃ εἰς τὸ χωρίον Πέτα, δύο μίλια μακρὰν τῆς Ἄρτης. Εἰς τὴν Ἄρταν ὑπῆρχεν ἀρκετὸς τουρκικὸς στρατὸς μὲ ἓνα πολὺ ἱκανὸν καὶ δραστήριον στρατηγόν, τὸν Μεχμέτ Ρεσίτ πασᾶν, ὁ ὁποῖος εἶναι γνωστὸς μὲ τὸ ὄνομα Κιουταχῆς.

Ἐν τῇ νύκτι κατέλαβε τὴν νύκτα κρυφίως ὄλους τοὺς δρόμους πέριξ τοῦ Πέτα καὶ τὴν πρωίαν, εἰς τὰς 4 Ἰουλίου 1822, ὠρμησε μὲ 6 χιλιάδας ἐναντίον τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Οἱ φιλέλληνες περιεκυκλώθησαν καὶ ἐπολέμησαν μὲ μεγάλην ἀνδρείαν. Οἱ περισσότεροι ἐφονεύθησαν. Ὀλίγοι μόνον μὲ τὸν Νόρμαν ἤνοιξαν δρόμον διὰ μέσου τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ ἐσώθησαν εἰς Μεσολόγγιον. Οἱ Ἕλληνες ἄφησαν τὰς ἀποσκευὰς καὶ ἔφυγαν εἰς κακὴν κατάστασιν.

Ἄλλὰ καὶ οἱ Μανιάται, οἱ ὁποῖοι εἶχαν προχωρήσει εἰς τὸ Φανάρι, ἔπαθαν μεγάλην καταστροφὴν. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν Κυριακούλης Μαυρομιχάλης, ὁ γενναῖος ὑπερσπιστὴς τοῦ Βαλτετσίου, ἐφονεύθη.

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς καταστροφῆς τοῦ Πέτα ἦσαν πολὺ δυσάρεστα. Οἱ Σουλιῶται δὲν κατῴρθωσαν ν' ἀντισταθοῦν, ἠναγκάσθησαν νὰ συνθηκολογήσουν καὶ νὰ

φύγουν πάλιν εἰς τὰς νήσους τοῦ Ἰονίου. Ἡ ὁδὸς πρὸς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα ἦτο ἀνοικτὴ. Ὁ Ὅμῆρ Βρυώνης καὶ ὁ Κιουταχῆς ἐπροχώρησαν καὶ ἐπολιόρκησαν τὸ Μεσολόγγιον τὸν Νοέμβριον τοῦ 1822. Ἄλλ' ὁ Μαυροκορδάτος κατάρθωσε νὰ σώσῃ τὴν πόλιν. Οἱ Τοῦρκοι ἠναγκάσθησαν νὰ λύσουν τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ φύγουν, διότι ἐνέσκηψε βαρὺς χειμὼν καὶ ἔστεροῦντο τροφάς. Αὕτῃ εἶναι ἡ Πρώτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου.

41. Ἐκστρατεία καὶ καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη

Τὸ κύριον σῶμα τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ συνεκέντρώθη εἰς τὴν Λάρισαν καὶ ὁ σουλτάνος διώρισεν ἀρχιστράτηγον τὸν Μεχμέτ πασᾶν Δράμαλην, ὁ ὁποῖος πρὸ ἐνὸς ἔτους εἶχε δεῖξει μεγάλην δραστηριότητα καὶ κατέπνιξε τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὸ Πήλιον.

Ὁ Δράμαλης ἐξεκίνησε τὸν Ἰούνιον τοῦ 1822 μὲ 24 χιλιάδας πεζοὺς καὶ 6 χιλιάδας ἵππεις ἀπὸ τὴν Λαμίαν. Ἀπὸ πολὺν καιρὸν δὲν εἶχαν ἰδεῖ εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸσον στρατόν. Οἱ ὄπλαρχηγοὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος κατατρομαγμένοι δὲν ἐτόλμησαν νὰ κινηθοῦν καὶ ὁ Δράμαλης χωρὶς κανὲν ἐμπόδιον ἔφθασεν εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἐπέρασε τὸν Ἴσθμὸν καὶ τὴν 5 Ἰουνίου ἐστρατοπέδευσε εἰς τὴν Κόρινθον.

Οἱ Ἕλληνες ἔμειναν κατάπληκτοι. Ὁ πολυάριθμος στρατὸς τοῦ Δράμαλη καὶ ἡ φήμη, ἡ ὁποία μεγαλοποιεῖ τὰ πάντα, διεσκόρπισε τὸν τρόπον εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ὁ Δράμαλης χωρὶς νὰ χάσῃ καιρὸν ἐπροχώρησε πρὸς τὸ Ἄργος, διὰ νὰ προφθάσῃ νὰ σώσῃ τὸ Ναύπλιον, τὸ ὁποῖον ἐπολιόρκει ὁ Ὑψηλάντης καὶ ἦτο ἔτοιμον νὰ παραδοθῇ.

Μεγάλη σύγχυσις ἐπεκράτησε τότε. Ἡ κυβέρνησις καὶ ἡ Βουλὴ ἐγκατέλειψαν τὸ Ἄργος καὶ κατέφυγαν εἰς ἓν πλοῖον εἰς τὸν Ἀργολικὸν κόλπον.

Εἰς τὴν γενικὴν αὐτὴν σύγχυσιν καὶ ταραχὴν δύο ἄνδρες, ὁ Ὑψηλάντης καὶ ὁ Κολοκοτρώνης, δὲν ἔχασαν τὸ θάρρος καὶ τὴν ψυχραιμίαν των. Ὁ Ὑψηλάντης μὲ 700 ἄνδρας εἰσῆλθεν εἰς τὸ φρούριον τοῦ Ἄργους, τὴν Λάρισαν, διὰ ν' ἀναγκάσῃ τὸν Δράμαλην νὰ σταματήσῃ καὶ νὰ δώσῃ καιρὸν εἰς τὸν Κολοκοτρώνην νὰ συναθροίσῃ στρατόν. Ὁ Δράμαλης πράγματι ἐσταμάτησε πρὸ τοῦ φρουρίου, ἔκαμεν ἐπιθέσεις μὲ μεγάλας δυνάμεις, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε νὰ τὸ κυριεύσῃ.

Ἐν τῷ μεταξύ ὁ Κολοκοτρώνης συνεκέντρωσε στρατόν καὶ κατέλαβε τοὺς Μύλους, νοτιώτερον τοῦ Ἄργους. Ἡ φρουρὰ τῆς Λαρίσης τότε, ἀφοῦ ἐξεπλήρωσε τὸν σκοπὸν της, κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ καὶ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Κολοκοτρώνη.

Τότε ἡ τύχη ἤρχισε νὰ ἐγκαταλείπῃ τὸν Δράμαλην. Αἱ τροφαὶ τοῦ ἡλαττώθησαν. Τὸ θέρος ἦτο ξηρὸν καὶ δὲν ὑπῆρχε χόρτον διὰ τὸ ἵππικόν του. Ἴπποι καὶ φορτηγὰ ζῶα ἀπέθνησκον κατὰ σωρούς. Ἡ θέσις τοῦ ἦτο πολὺ δύσκολος καὶ μία μόνον διέξοδος τοῦ ἀπέμενε, νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Κόρινθον. Ὁ Κολοκοτρώνης ἀντελήφθη τὸν σκοπὸν του καὶ ἐπρότεινε εἰς τοὺς ὀπλαρχηγούς νὰ τοῦ κόψουν τὴν ὑποχώρησιν, ἀλλὰ οἱ πρόκριτοι δὲν τὸν ἤκουσαν. Τότε ὁ Κολοκοτρώνης ἔλαβε μαζί του 2500 στρατιώτας καὶ κατέλαβε τὰ Δερβενάκια, τὸ στενὸν ὅπου σήμερον διέρχεται ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ ἀπὸ Κορίνθου εἰς Ἄργος. Ἡ θέσις εἶναι ὄρεινὴ, στενὴ καὶ δυσδιάβατος, καὶ οἱ βράχοι πέριξ ὁμοιάζουν μὲ ταμπούρια φυσικά.

Μετ' ὀλίγον ἐφάνη πραγματικῶς ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης

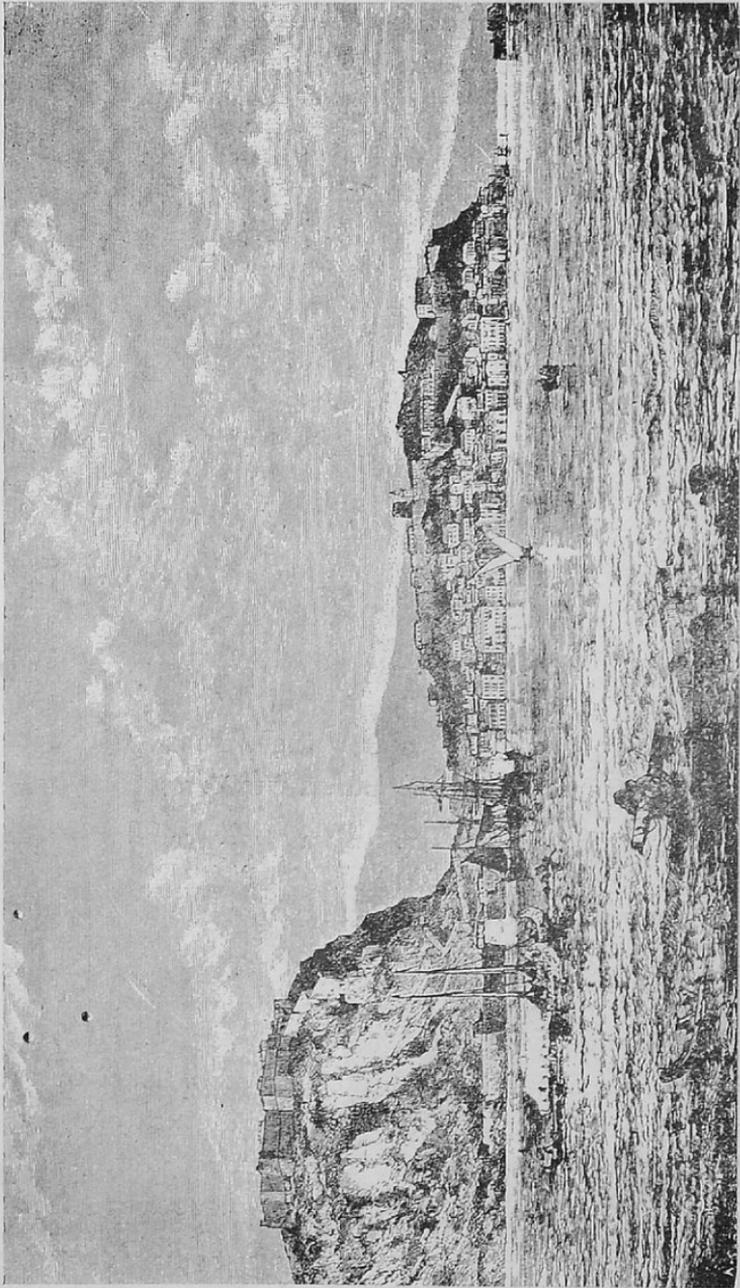
νης εἶχε δίκαιον. Ὁ στρατὸς τοῦ Δράμαλη ἤρχισε νὰ ὑποχωρῇ πρὸς τὴν Κόρινθον. Ὁ Κολοκοτρῶνης προσέβαλε πρῶτος τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν του. Ἐντὸς ὀλίγου ἔφθασεν ὁ ἀνεπιός του Νικήτας, ὁ Ὑψηλάντης καὶ ὁ Παπαφλέσσας, οἱ ὁποῖοι ἀπέκοψαν τὴν ὑποχώρησιν τῶν Τούρκων. Ὁ στρατὸς τοῦ Δράμαλη ἔπαθε μεγάλην καταστροφὴν. Αὕτῃ εἶναι ἡ περίφημος Μάχη τῶν Δερβενακίων, ἡ ὁποία ἔγινε τὴν 26 Ἰουλίου 1822. Ὁ ἴδιος ὅμως ὁ Δράμαλης διέφυγεν ἀπὸ ἄλλο στενὸν καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Κόρινθον εἰς κακὴν κατάστασιν, σύρων ὀπισθὲν του τὰ ράκη τοῦ λαμπροῦ στρατοῦ του. Ἐχασεν ὅλας τὰς ἀποσκευάς του, τὰ πολεμεφόδια καὶ τὸ πυροβολικόν του.

1822

Ἰούλιος

Τὸ σχέδιον τοῦ Κολοκοτρῶνη ἐθριάμβευσεν. Οἱ Ἕλληνες τὸν ὠνόμασαν σωτῆρα τῆς πατρίδος καὶ ἡ κυβέρνησις ἠναγκάσθη νὰ τὸν διορίσῃ ἀρχιστράτηγον τῆς Πελοποννήσου.

Ὁ Κολοκοτρῶνης συνεννοήθη τότε μὲ τὸν Ὀδυσσεά Ἀνδρουτσον, ὁ ὁποῖος κατέλαβε τὰ στενὰ τῆς Μεγαρίδος καὶ ἠμπόδισε τὸν Δράμαλην νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν Στερεάν. Ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἤρχισε νὰ ἀποδεκατίζεται ἀπὸ τὰς κακουχίας καὶ τὰς στερήσεις καὶ ὁ ἴδιος, ὁ Δράμαλης ἀπέθανε ἀπὸ τὴν λύπην του τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1822. Τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ του, 2 χιλιάδες ἄνδρες μόνον, προσεπάθησαν νὰ σωθοῦν εἰς τὰς Πάτρας ἀπὸ τὴν παραλίαν τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου. Ἐκεῖ ὅμως τοὺς προσέβαλαν οἱ πρόκριτοι τῆς Ἀχαΐας καὶ ὀλίγους μόνον ἔσωσε μὲ τὰ πλοῖα του ὁ Γιουσούφ πασᾶς τῶν Πατρῶν. Μετ' ὀλίγον οἱ Ἕλληνες ἐκυρίευσαν τὸ Παλαμήδιον, τὸ φρούριον τοῦ Ναυπλίου, καὶ ἀμέσως κατόπιν κατέλαβαν καὶ τὸ Ναύπλιον.

Τὸ Ναύπλιον

Ἀριστερὰ τὸ Παλαμῆδι, εἰς τὸ μέσον ἡ πόλις μετὰ τὸ φρούριον, δεξιὰ ὁ Θαλασσόπυργος (Μπούρτζι).

Ὁ σουλτάνος ἐθεώρησε τὸν Χουρσίτ πασᾶν ὑπεύθυνον διὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Δράμαλι, διότι δὲν τὸν ἐβοήθησε. Ἐκεῖνος ἐφοβήθη τὴν ὀργὴν του καὶ ἠτόκτονησε. Τοιοῦτον ἔλεεινὸν τέλος ἔλαβεν ἡ μεγάλη ἐπιθεσις τῶν Τούρκων τὸ 1822. Οἱ τρεῖς κυριώτεροι ἀρχηγοὶ τῆς ἐκστρατείας, ὁ Χουρσίτ, ὁ Δράμαλις καὶ ὁ Καρᾶ Ἀλῆς, ἦσαν νεκροὶ καὶ οἱ Τοῦρκοι, ὅπως καὶ οἱ τουρκόφιλοι διπλωμάται τῆς Εὐρώπης, ἠπατήθησαν εἰς τὰς ἐλπίδας των.

42. Μᾶρκος Μπότσαρης

Τὸ ἐπόμενον ἔτος 1823 ὁ σουλτάνος ἔστειλε νέον στρατὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τὴν φορὰν αὐτὴν τὸ σημαντικώτερον σῶμα ἐπροχώρησεν ἀπὸ τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα. Ἦσαν 15 χιλιάδες ἐμπειροπόλεμοι Ἀλβανοὶ μὲ ἀρχηγὸν τὸν πασᾶν τῆς Σκόδρας Μουσταῆν καὶ τὸν Ὀμέρ Βρυώνην. Ἐπροχώρησαν χωρισμένοι εἰς δύο σώματα. Ὁ πρῶτος ἀπὸ τὰ Ἀγραφα, ὁ δεῦτερος ἀπὸ τὸν Κραβασαράν. Εἶχαν σχέδιον νὰ συναντηθοῦν εἰς τὸ Μεσολόγγιον, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀποκλείσει ὁ τουρκικὸς στόλος ἀπὸ τὴν θάλασσαν.

Ἡ κατάστασις εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα ἦτο ἐλεεινή. Ὁ στρατὸς εὕρισκετο εἰς μεγάλην παραλυσίαν καὶ οἱ ὀπλαρχηγοὶ ἐφιλονίκουν μεταξύ των διὰ τὴν ἀρχηγίαν. Ἀλλὰ τὴν κατάστασιν ἔσωσεν ὁ ἥρωικὸς ὀπλαρχηγὸς τῶν Σουλιωτῶν **Μᾶρκος Μπότσαρης**. Ὁ Μπότσαρης ἐγεννήθη εἰς τὸ Σοῦλι τὸ 1790 καὶ ἦτο υἱὸς τοῦ Κίτσου Μπότσαρη. Ἦτο ἀνδρείος καὶ ὀλιγόλογος καὶ εἶχε προσφέρει ἕως τῶρα σημαντικὰς ὑπηρεσίας εἰς τὸν ἀγῶνα. Ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνησις, ὅταν εἶδε τὸν κίνδυνον, διώρισεν αὐτὸν ἀρχιστράτηγον τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος.

Οί άλλοι ὅμως ὄπλαρχηγοὶ δυσηρεστήθησαν καὶ δὲν ἤθελαν νὰ ὑπακούσουν. Διὰ τοῦτο ἡ κυβέρνησις ἔστειλε διπλώματα ἀρχιστρατηγίας καὶ εἰς μερικοὺς ἄλλους ὄπλαρχηγούς. Τοῦτο δυσηρέστησε τὸν Μπότσαρην, ὁ ὁποῖος ἔσχισεν ἐνώπιον ὄλων τὸ δίπλωμα τῆς ἀρχιστρατηγίας καὶ εἶπε: «Ὅποιος εἶναι ἄξιος λαμβάνει δίπλωμα μεθαύριον ἐνώπιον τοῦ ἐχθροῦ». Τὴν ἐπομένην ἐξεκίνησε διὰ νὰ συναντήσῃ τοὺς Ἀλβανούς. Τὸν ἠκολούθησαν ὅμως μόνον 350 Σουλιῶται.

Ἐν τῷ μεταξύ ἡ πρωτοπορία τοῦ Μουσταῆ ἔφθασεν εἰς τὸ Καρπενήσιον καὶ κατεσκήνωσε πλησίον τῆς πόλεως. Οἱ ὄπλαρχηγοὶ τῆς Αἰτωλίας καὶ τῆς Ἀκαρνανίας δὲν ἦλθαν, ὅπως εἶχαν ὑποσχεθῆ, καὶ ὁ Μπότσαρης εἶδεν ὅτι ἦτο ἀδύνατον μὲ τοὺς ὀλίγους ἀνδρείους του νὰ προσβάλλῃ τὸν πολυάριθμον στρατόν. Ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ τοὺς προσβάλλῃ αἰφνιδίως τὴν νύκτα. Τὴν 9 Αὐγούστου λοιπὸν τὸ μεσονύκτιον εἰσῆλθε μὲ τοὺς συντρόφους του εἰς τὸ τουρκικὸν στρατόπεδον καὶ ἔφερε μεγάλην σύγχυσιν εἰς τοὺς ἐχθρούς. Οἱ Ἀλβανοὶ παραζαλισμένοι ἀπὸ τὴν αἰφνιδιαστικὴν ἐπίθεσιν ἤρχισαν νὰ ἀλληλοκτυποῦνται. Ἐνῶ ὅμως ὁ Μπότσαρης προσεπάθει ν' ἀναβῆ εἰς ἓν ἐχθρικὸν χαράκωμα, μία σφαῖρα τὸν εὐρίσκει εἰς τὸν δεξιὸν ὀφθαλμὸν καὶ ἀμέσως πίπτει νεκρός. Οἱ σύντροφοί του ἐσήκωσαν εἰς τοὺς ὤμους τὸ σῶμα του καὶ τὸ μετέφεραν εἰς τὸ Μεσολόγγιον μαζί μὲ πλουσιώτατα λάφυρα, 700 ὄπλα, 1000 πιστόλια, δύο σημαίας, πολλοὺς ἵππους καὶ ἡμιόνους καὶ ἄλλα εἶδη. Ἐκεῖ τὸν ἔθαψαν μὲ πολλὰς τιμὰς καὶ ὅλη ἡ Ἑλλάς ἐθρήνησε τὸν θάνατον τοῦ ἡρωικοῦ Σουλιώτου.

Μετὰ τὴν μάχην τοῦ Καρπενησίου οἱ Τοῦρκοι στρατηγοὶ ἐπροχώρησαν καὶ ἐπολιόρκησαν τὸ Αἰτωλικόν, τὸ ὁποῖον εἶναι κωμόπολις εἰς τὸ βάθος τοῦ κόλπου τοῦ

Η οικία του Μ. Μπότσαρη εις τὸ Σοφλί

Μεσολογγίου. Ἡ πολιορκία διήρκεσε δύο μῆνας, ἀλλὰ οἱ ἐχθροὶ ἠναγκάσθησαν νὰ λύσουν τὴν πολιορκίαν, διότι ἐνέσκηψε βαρὺς χειμῶν καὶ ἀσθένειαι εἰς τὸ στράτευμα.

43. Ἐμφύλιος πόλεμος

Οἱ Ἕλληνες μὲ ἀληθινὸν ἡρωισμόν εἶχαν ἀποκρουσεῖ ἕως τότε τὰς τουρκικὰς ἐπιθέσεις. Ἦρχισεν ὅμως νὰ ἀπειλῆ τὴν ἐπανάστασιν ἄλλος κίνδυνος. Οἱ Ἕλληνες ἐχωρίσθησαν εἰς κόμματα καὶ ἤρχισαν νὰ φιλονικοῦν μὲ τόσον πάθος, ὥστε κατήντησαν εἰς ἐμφύλιον πόλεμον.

Εἶδαμεν ὅτι εἰς τὴν πρώτην ἐθνοσυνέλευσιν ὑπερίσχυσε τὸ κόμμα τῶν πολιτικῶν καὶ αὐτοὶ ἐκυβέρνησαν τὴν Ἑλλάδα τὸ 1822 καὶ 1823. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Δράμαλη ἢ κυβέρνησις καὶ οἱ πολιτικοὶ δὲν ἔδειξαν καλὴν διαγωγὴν. Ἐφυγαν ἐνώπιον τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἔσπευσαν νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν ζωὴν τῶν ἐπὶ τῶν πλοίων εἰς τὸν Ἀργολικὸν κόλπον. Ἀντιθέτως οἱ στρατιωτικοὶ ἔμειναν, ἐπολέμησαν, ἐνίκησαν καὶ μὲ τὴν δόξαν, τὴν ὁποίαν ἀπέκτησαν μετὰ τὴν νίκην, δὲν ἤθελαν πλέον νὰ ἀφήσουν τὴν κυβέρνησιν εἰς τοὺς πολιτικούς, τοὺς ὁποίους ὠνόμαζαν περιφρονητικῶς **καλαμαράδες**.

Τὸ 1823 συνῆλθε νέα ἐθνικὴ συνέλευσις εἰς τὸ Ἄστρος, ἢ Δευτέρα Ἐθνικὴ Συνέλευσις. Ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν ἐπεκράτησαν πάλιν οἱ πολιτικοί. Πρόεδρος τοῦ νομοτελεστικοῦ ἔγινεν ὁ Πετρόμπεης, τοῦ βουλευτικοῦ ὁ Μαυροκορδάτος. Ἡ συνέλευσις κατήργησε τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀρχιστρατήγου, τὸ ὁποῖον εἶχε δώσει εἰς τὸν Κολοκοτρώνην μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Δράμαλη. Τὸ

γεγονότα αὐτὰ ἐξηρέθισαν τοὺς στρατιωτικοὺς καὶ προπάντων τὸν ἀρχηγὸν τῶν τὸν Κολοκοτρῶνην. Οἱ πολιτικοὶ ὅμως διὰ νὰ τὸν καθησυχάσουν, τὸν διώρισαν μέλος τοῦ νομοτελεστικοῦ. Ἄλλ' ὁ Κολοκοτρῶνης ἐφιλονίκησεν ἐντὸς ὀλίγου μὲ τὸν Μαυροκορδάτον. Διὰ τοῦτο ὁ Μαυροκορδάτος ἐφοβήθη καὶ ἔφυγεν εἰς Κρανίδιον, ὅπου συνεκεντρώθησαν ὅλοι οἱ βουλευταί. Ὁ Κολοκοτρῶνης πάλιν μὲ τὰ μέλη τοῦ νομοτελεστικοῦ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Τρίπολιν καὶ ἠθέλην ἀπ' ἐκεῖ νὰ κυβερνήσῃ τὴν Ἑλλάδα. Ἡ βουλή ὅμως τοῦ Κρανιδίου ἀπεκήρυξε τὸν Θεόδωρον Κολοκοτρῶνην καὶ ἐξέλεξε νέον νομοτελεστικὸν μὲ πρόεδρον τὸν Γεώργιον Κουντουριώτην. Τοιοῦτοτρόπως ἡ Ἑλλάς εἶχε δύο κυβερνήσεις, μίαν εἰς τὸ Κρανίδιον καὶ μίαν εἰς τὴν Τρίπολιν.

Μετ' ὀλίγον ἤρχισεν ὁ ἐμφύλιος πόλεμος. Διεπράχθησαν πολλαὶ ἀσχημῖαι, ἀλλ' εὐτυχῶς δὲν ἐχύθη αἷμα. Τέλος ὁ Κολοκοτρῶνης εἶδεν ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ὑπερισχύσῃ καὶ ἐζήτησεν ἀμνηστειάν. Ἡ κυβέρνησις τοῦ ἔδωκεν ἀμνηστειάν καὶ ὅλα πρὸς στιγμὴν ἠσύχασαν.

Ἄλλὰ μετ' ὀλίγον ἤρχισε δεύτερος ἐμφύλιος πόλεμος. Τὴν φορὰν αὐτὴν οἱ πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου ἦσαν μὲ τὸ μέρος τοῦ Κολοκοτρῶνη, διότι τὰς ἀνωτέρας θέσεις εἶχαν καταλάβει Στερεοελλαδίται καὶ νησιῶται. Ἐξήγειραν λοιπὸν ἐπαναστάσεις εἰς πολλὰ μέρη τῆς Πελοποννήσου. Ἡ κυβέρνησις ὅμως ἔδειξε μεγάλην δραστηριότητα. Προσεκάλεσε τὰ ρουμελιώτικα στρατεύματα, τὰ ὅποια ἦλθαν εἰς τὴν Πελοπόννησον μὲ τοὺς ἀρχηγούς των Γκούραν καὶ Καραϊσκάκην καὶ κατέπνιξαν τὴν ἐξέγερσιν. Ὁ υἱὸς τοῦ Κολοκοτρῶνη Πάνος ἐφανεύθη εἰς μίαν συμπλοκὴν ἔξω τῆς Τριπόλεως. Συνέλαβαν τὸν Κολοκοτρῶνην μὲ 14 προκρίτους καὶ τοὺς ὠδήγησαν εἰς τὴν Ὑδραν, ὅπου τοὺς ἐφυλάκισαν εἰς τὸ μο-

ναστήριον τοῦ προφήτου Ἡλία τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1825.

Εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ὁ ἐμφύλιος πόλεμος εἶχε τραγικωτέρας συνεπειάς. Ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδροῦτσος, ὁ ἥρωσ τῆς Γραβιάς, φίλος τοῦ Κολοκοτρώνη, ἐξηγέρθη ἐναντίον τῶν πολιτικῶν. Ἡ κυβέρνησις ὁμως ἔστειλεν ἐναντίον του τὸν Γκούραν, ὁ ὁποῖος ἦτο ἄλλοτε πρωτοπαλλήκαρόν του. Ὁ Γκούρας συνέλαβε τὸν Ὀδυσσεά καὶ τὸν ἐφυλάκισεν εἰς ἓνα πύργον εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν. Τὴν πρωΐαν τῆς 16 Ἰουλίου 1825 ὁ Ὀδυσσεὺς εὐρέθη νεκρὸς κάτω ἀπὸ τὰ τεῖχη τῆς Ἀκροπόλεως. Διέδωσαν ὅτι κατεκρημνίσθη, ἐνῶ προσεπάθει νὰ δραπετεύσῃ. Φαίνεται ὁμως ὅτι τὸν κατεκρήμνισεν ὁ Γκούρας.

44 Οἱ Εὐρωπαῖοι καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις. Οἱ Φιλέλληνες

Ἡ ἐπανάστασις καὶ τὰ κατορθώματα τῶν Ἑλλήνων ἐγέννησαν μεγάλον ἐνθουσιασμόν εἰς τὴν Εὐρώπην. Εἰς ὅλα τὰ κράτη ὁ λαὸς ἔβλεπε μὲ συμπάθειαν τὸν μικρὸν ἑλληνικὸν λαὸν νὰ ἀγωνίζεται ἐναντίον μεγάλης αὐτοκρατορίας, διὰ ν' ἀποκτήσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν του. Οἱ βασιλεῖς ὁμως καὶ οἱ διπλωμάται δὲν εἶδαν μὲ καλὸν βλέμμα τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν. Τὴν Εὐρώπην ἐκυβέρνων τότε ἀπολυταρχικοὶ καὶ ἐγωιστικοὶ ἄρχοντες, οἱ ὁποῖοι κατεπίεζαν τοὺς λαοὺς καὶ δὲν ἤθελαν νὰ δώσουν καμμίαν ἐλευθερίαν. Ἐφοβήθησαν λοιπὸν μήπως ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις γίνῃ παράδειγμα εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης. Διὰ τοῦτο προσεπάθησαν μὲ κάθε τρόπον νὰ τὴν καταπνίξουν.

Μεγάλην δύναμιν εἶχε τότε ἡ Αὐστρία, ἡ ὁποία διήθυθε τὴν πολιτικὴν τῆς Εὐρώπης. Πρωθυπουργὸς τῆς

Αυστρίας ἦτο ὁ πονηρὸς καὶ δεσποτικὸς Μέτερνιχ, ὁ ὁποῖος κατεδίωκε τοὺς ὀπαδοὺς τῶν φιλελευθέρων ἰδεῶν. Ὁ Μέτερνιχ ἐπολέμησε μὲ ὅλας του τὰς δυνάμεις τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν καὶ ἐζήτησε νὰ καταστρέψῃ τοὺς Ἑλληνας. Ἐδίδε συμβουλὰς καὶ ὁδηγίας εἰς τὸν σουλτάνον καὶ τὸν ὑπεστήριζε μὲ κάθε τρόπον. Κατάρθωσε νὰ λάβῃ μὲ τὸ μέρος του καὶ τὸν τσάρον τῆς Ρωσσίας Ἀλέξανδρον. Ἀλλὰ καὶ αἱ κυβερνήσεις τῶν ἄλλων κρατῶν, τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας, ἦσαν σύμφωνοι μὲ τὸν Μέτερνιχ.

Ἀντιθέτως οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης ἐχαιρέτησαν μὲ ἐνθουσιασμὸν τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν καὶ ὅλοι εἶχαν μίαν εὐχὴν, νὰ ἐπιτύχουν οἱ Ἑλληνες. Οἱ δημοσιογράφοι ἔδιδαν περιγραφὰς τῶν μαχῶν, οἱ ποιηταὶ ἔψαλλαν τὸν ἥρωισμὸν τῶν Ἑλλήνων καὶ οἱ καλλιτέχναι ἐζωγράφιζαν τὰ κατορθώματα καὶ τὰς καταστροφὰς των. Εἰς πολλὰ μέρη τῆς Εὐρώπης ἰδρύθησαν σύλλογοι, συνέλεγαν χρήματα καὶ ἔστελναν πολεμεφόδια εἰς τὴν Ἑλλάδα. Πολλοὶ Εὐρωπαῖοι ἦλθαν εἰς τὴν Ἑλλάδα νὰ πολεμήσουν διὰ τὴν ἐλευθερίαν της καὶ ἔχυσαν τὸ αἷμα των. Τοὺς ἀνθρώπους αὐτούς, οἱ ὁποῖοι ἔδειξαν τόσην ἀγάπην πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ὠνόμασαν Φιλέλληνας.

Τόση ἦτο ἡ συμπάθεια τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ὥστε κατάρθωσαν εἰς τὸ τέλος νὰ ἀναγκάσουν τὰς κυβερνήσεις των νὰ ἀφήσουν τὴν φιλοτουρκικὴν πολιτικὴν καὶ νὰ βοηθήσουν τὴν Ἑλλάδα. Πρῶτον ἠλλάξεν ἡ πολιτικὴ τῆς Ἀγγλίας ἀπὸ τὴν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν ἔγινεν ὁ περίφημος πολιτευτὴς Γεώργιος Κάνιγκ, ἀπὸ τοὺς θερμοτέρους φιλέλληνας. Ὁ Κάνιγκ μὲ πολλὴν προθυμίαν ὑπεστήριξε τοὺς Ἑλληνας. Ἐντὸς ὀλίγου μετεβλήθη καὶ ἡ πολιτικὴ τῆς Ρωσσίας καὶ γενικῶς αἱ εὐρωπαϊ-

καὶ κυβερνήσεις εἶδαν ὅτι ἦτο ἀνάγκη νὰ βοηθήσουν τὴν Ἑλλάδα, διὰ ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν.

45. Ὁ λόρδος Μπαῖρον ἔρχεται εἰς τὴν Ἑλλάδα

Ὀνομαστότερος ἀπὸ ὅλους τοὺς φιλέλληνας ἔγινεν ὁ ἄγγλος ποιητὴς λόρδος Μπαῖρον, τὸν ὁποῖον συνήθως λέγουν Βύρων. Ἐγεννήθη ἀπὸ μεγάλην οἰκογένειαν, ἣ ὁποία εἶχε τὸν τίτλον τῶν λόρδων καὶ πολὺ νέος ἔγινεν ὀνομαστός μὲ τὰ ποιήματά του. Εἶχε θερμὴν ψυχὴν καὶ ζωηρὰν φαντασίαν καὶ ἔγραφε ποιήματα μὲ πολὺ πάθος.

Ὁ Μπαῖρον ἦτο ἄνθρωπος ἀνήσυχος. Ἐφυγεν ἀπὸ τὴν πατρίδα του καὶ περιηγήθη πολλὰς χώρας. Ἐπῆγεν εἰς τὴν Πορτογαλίαν, ἔμεινε πολὺν καιρὸν εἰς τὴν Ἰταλίαν, κατόπιν ἐπῆγεν εἰς τὴν Σμύρνην, εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐπέρασεν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας. Ἡ Ἑλλὰς τότε ἦτο ὑποδουλωμένη εἰς τοὺς Τούρκους καὶ αἱ Ἀθηναὶ μικρὰ κωμόπολις. Ὁ Μπαῖρον εἶδε παντοῦ δυστυχίαν καὶ τοὺς Ἕλληνας ταπεινοὺς καὶ δειλοὺς νὰ κύπτουν εἰς τοὺς Τούρκους.

Ἡ ψυχὴ του ἐπληγώθη, διότι εἶδεν εἰς ποίαν κατάστασιν εἶχε καταστήσει ἡ χώρα, ὅπου ἄλλοτε εἶχε ζήσει ὁ ἔνδοξος ἑλληνικὸς λαός. Ἡ Ἑλλὰς τοῦ ἐφάνη χώρα νεκρά. Μόνον ὁ οὐρανὸς καὶ τὸ κλίμα τῆς ἦσαν ἀκόμη ὠραία, ὅπως κατὰ τὴν παλαιὰν ἐποχὴν. «Ἡ Ἑλλὰς εἶναι νεκρὰ καὶ κρύα, ἔψαλλε, νεκρὰ ἀλλὰ ὠραία, ψυχρὰ ἀλλὰ γλυκεῖα. Σοῦ προξενεῖ ὅμως φρίκην, διότι εἰς κανὲν μέρος δὲν βλέπεις σημεῖα ζωῆς». Τότε ἐπίστευεν ὅτι οἱ Ἕλληνες τῆς ἐποχῆς του ἦσαν ἀνάξιοι ἀπόγονοι μεγάλων προγόνων καὶ ὅτι ποτὲ δὲν θὰ καταρθώσουν νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν τουρκικὴν δουλείαν.

“Όταν όμως έμαθεν ότι οί “Έλληνες έλαβαν τὰ όπλα δια νὰ άποκτήσουν πάλιν τήν έλευθερίαν των, ήλλαξε γνώμην. Έθαύμασε και ήγάπησε τούς πολεμιστάς και ήθέλησε νὰ τούς βοηθήση. Δια τούτο έδέχθη μέ προθυ-

Βύρων

μίαν, όταν ό φιλελληνικός σύλλογος του Λονδίνου τον παρεκάλεσε νὰ μεταβή εις τήν Έλλάδα, δια νὰ φέρη εις τήν έλληνικήν κυβέρνησιν τὰ χρήματα, τὰ όποια είχαν

συναθροίσει οί φιλέλληνες εις την Ἀγγλίαν. Ὁ Μπαΐρον ἀπὸ τὴν Ζάκυνθον ἔγραψεν εις τοὺς ἀρχηγούς τῶν Ἑλλήνων καὶ τοὺς ἐξώρκιζε νὰ ἀφήσουν τὰς φιλονικίας καὶ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον. Τέλος ἔφθασε καὶ ὁ ἴδιος εις τὸ Μεσολόγγιον τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1823. Εἰς τὸν δρόμον τὸ πλοῖον του ἐκινδύνευσεν νὰ συλληφθῆ ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

«Σὲ περιμένομεν ὅπως τὰ χελιδόνια τὴν μητέρα τους», ἐφώναζεν ὁ λαός, ὅταν τὸν εἶδε ν' ἀποβιβάζεται. Ὁ Μπαΐρον εἰργάσθη μὲ ὄλην τὴν ψυχὴν διὰ τὸν ἀγῶνα. Ἐδώρησεν ὄλην τὴν μεγάλην του περιουσίαν εις τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐσχημάτισε μὲ ἰδικά του ἔξοδα σῶμα στρατιωτικὸν ἀπὸ τοὺς Σουλιώτας τοῦ Μάρκου Μπότσαρη. Ἀτυχῶς ὅμως ἡ ζωὴ του ἦτο σύντομος εις τὴν Ἑλλάδα. Τὸ βαρὺ κλίμα τοῦ Μεσολογγίου ἔβλαψε τὴν υγείαν του. Εἰς τὰς 15 Φεβρουαρίου τοῦ 1824 προσεβλήθη ἀπὸ ἰσχυρὸν πυρετὸν καὶ ἀπέθανεν εις τὰς 19 Ἀπριλίου. Μόλις τρεῖς μῆνες εἶχαν περάσει, ἀφότου εἶχεν ἔλθει εις τὴν Ἑλλάδα.

Οἱ Ἕλληνες ἐθρήνησαν τὸν θάνατόν του ὡς μεγάλην ἐθνικὴν συμφορὰν καὶ δὲν ἐλησμόνησαν τὸν ἕξοχον ἄνδρα, ὁ ὁποῖος ἐθυσίασε τὰ πάντα, τὴν ἡσυχίαν, τὴν περιουσίαν καὶ τέλος τὴν ζωὴν του, διὰ νὰ τοὺς βοηθήσῃ εις τὴν δυσκολωτέραν στιγμὴν. Διὰ τοῦτο εἰς πολλὰ μέβη ἔστησαν τὸν ἀνδριάντα του.

46. Τουρκοαιγυπτιακὴ ἐκστρατεία

Ὁ σουλτάνος ἐνόησεν ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ καταπνίξῃ μόνος μὲ τὰς ἰδικὰς του δυνάμεις τὴν ἐλληνικὴν ἐπανάστασιν. Διὰ τοῦτο ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τοῦ πασᾶ τῆς Αἰγύπτου Μεχμέτ Ἀλῆ.

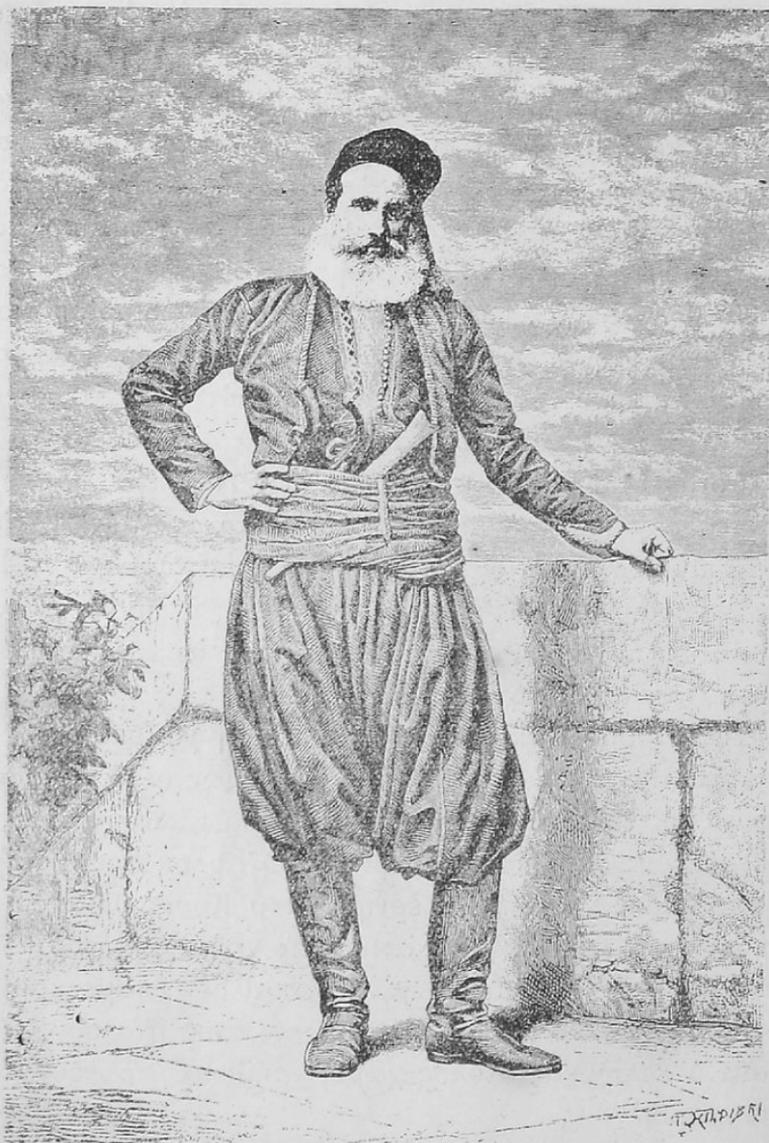
Ὁ Μεχμέτ Ἀλῆς ἦτο Ἀλβανὸς καὶ ἄνθρωπος εὐφυέστατος. Ἐνῶ ἦτο πτωχὸς καὶ ἀσήμαντος, κατώρθωσε νὰ γίνῃ διοικητὴς τῆς Αἰγύπτου καὶ σχεδὸν ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὸν σουλτάνον. Προσεκάλεσε Γάλλους ἀξιωματικούς καὶ μηχανικούς καὶ ὠργάνωσαν τὸν στρατὸν καὶ τὸν στόλον του κατὰ τὸ εὐρωπαϊκὸν σύστημα καὶ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἶχε μεγάλην δύναμιν. Ὁ σουλτάνος ὑπεσχέθη νὰ τοῦ δώσῃ τὴν Κρήτην καὶ νὰ διορίσῃ διοικητὴν τῆς Πελοποννήσου τὸν υἱὸν του Ἰβραῖμ. Συνεφώησαν λοιπὸν ὁ σουλτάνος καὶ ὁ Μεχμέτ Ἀλῆς νὰ προσβάλουν μαζί τοὺς Ἑλληνας.

Τὸ σχέδιον τῶν Τούρκων καὶ τῶν Αἰγυπτίων ἦτο νὰ κυριεύσουν πρῶτον μὲ τὸν στόλον τὰ ναυτικὰ νησιά. Κατόπιν οἱ Αἰγύπτιοι θὰ ἔστειλλαν στρατὸν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἐνῶ οἱ Τούρκοι πασάδες θὰ προσεπάθουν νὰ ὑποτάξουν τὴν Στερεάν. Τοιουτοτρόπως ἠλπίζαν ὅτι θὰ καταπνίξουν τὴν ἐπανάστασιν.

Νέα τρομερὰ καταιγὶς ἦτο ἐτοιμὴ νὰ ἐκσπάσῃ ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος. Οἱ Ἑλληνες ὅμως δὲν εἶχαν σωφρονισθῆ. Τὰ κομματικὰ πάθη τοὺς ἐτύφλωναν καὶ ἐξηκολούθουν νὰ ἀλληλοτρῶγωνται. Ὁ Κολοκοτρώνης ἦτο φυλακισμένος καὶ ἡ κυβέρνησις τοῦ Κουντουριώτου, ἐσπατάλησεν εἰς τὰ κομματικὰ τὰ χρήματα, τὰ ὁποῖα εἶχε δανεισθῆ ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν, καὶ δὲν ἔκαμε καμμίαν στρατιωτικὴν ἐτοιμασίαν. Ὁ κίνδυνος ἦτο σοβαρός, διότι ὁ ἑλληνικὸς στόλος χωρὶς χρήματα ἦτο ἀδύνατον νὰ κινηθῆ.

47. Καταστροφή τῶν Ψαρῶν

Πρῶτοι ἐκινήθησαν οἱ Αἰγύπτιοι. Ἀρχιστράτηγον εἶχαν τὸν υἱὸν τοῦ Μεχμέτ Ἰβραῖμ, ὁ ὁποῖος ἦτο στρα-

Κοής πολεμιστής

τηγός ικανός, δραστήριος και τολμηρός. Ὁ αἰγυπτιακὸς στόλος ἔκαμεν ἀπόβασις εἰς τὴν Κρήτην καὶ ἐπλημύρισε τὴν νῆσον εἰς τὸ αἷμα. Ὁ ἄγριος στρατηγὸς Χου-

σεῖν ἔπνιξε μὲ τὸν καπνὸν μέσα εἰς ἕν σπήλαιον εἰς τὴν θέσιν Μελιδόνι 370 γυναικόπαιδα, τὰ ὅποια εἶχαν καταφύγει ἐκεῖ. Οἱ Αἰγύπτιοι κατόπιν προσέβαλαν καὶ κατέστρεψαν τὴν νῆσον Κάσον τὴν 8ην Ἰανουαρίου 1824.

Ὁ σουλτάνος πάλιν διέταξε τὸν ναύαρχόν του **Χορρέφ** πασᾶν νὰ καταστρέψῃ τὰ Ψαρά, τὰ ὅποια ἐμίσουν πολὺ οἱ Τούρκοι, διότι οἱ ψαριανοὶ ἔκαμναν συχνὰς ἐπιδρομὰς εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας καὶ εἶχαν καταντήσῃ ὁ τρόμος τῶν κατοίκων. Κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἰουλίου ὁ τουρκικὸς στόλος ἐφάνη πρὸ τῆς νήσου καὶ, ἀφοῦ τὴν ἐβομβάρδισεν, ἀπεβίβασεν ὀλίγας χιλιάδας στρατοῦ. Οἱ Ψαριανοὶ διέπραξαν τὸ λάθος νὰ περιμείνουν τοὺς Τούρκους εἰς τὴν ξηρὰν. Εἶχαν ἀφαιρέσει μάλιστα ἀπὸ τὰ περισσότερα πλοῖα τὸ πηδάλιον, διὰ νὰ μὴ φύγῃ κανεὶς. Τρομαγμένοι οἱ Ψαριανοὶ ἀπὸ τὴν αἰφνιδίαν ἀπόβασιν ἐπολέμησαν χωρισμένοι καὶ ἔπαθαν φοβερὰν καταστροφὴν. Οἱ Τούρκοι ἔσφαξαν σχεδὸν ὅλους τοὺς ἄνδρας καὶ τὰ περισσότερα γυναικόπαιδα μαζί μὲ τοὺς πρόσφυγας τῆς Χίου. Ἀπὸ τὰς 7 χιλιάδας Ψαριανοὺς ἐφονεύθησαν οἱ ἡμίσεις. Ἀπὸ τὰς 20 χιλιάδας πρόσφυγας ἔσφαξαν ἢ ἐπώλησαν ὡς δούλους 15 χιλιάδας. Ἐσώθησαν μόνον 16 πλοῖα καὶ 7 πυρπολικά. Ὅλος ὁ ἄλλος στόλος τῶν Ψαριανῶν περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων. Αὕτῃ εἶναι ἡ μεγάλη καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν, ἡ ὅποια ἐγένετο εἰς τὰς 2 Ἰουλίου τοῦ 1824.

Οἱ Τούρκοι ἐδοκίμασαν κατόπιν νὰ καταστρέψουν τὴν Σάμον. Τότε ὅμως ἐφάνη πόσον εὐκόλα ἦτο δυνατόν οἱ Ἕλληνες νὰ προλάβουν τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν. Ὁ ἑλληνικὸς στόλος, ὁ ὁποῖος ἐν τῷ μεταξύ εἶχε λάβει χρήματα ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν, ἐκινήθη καὶ ἔσωσε τὴν Σάμον. Οἱ τολμηροὶ ναυτικοὶ ὤρ-

1824
Ἰούλιος

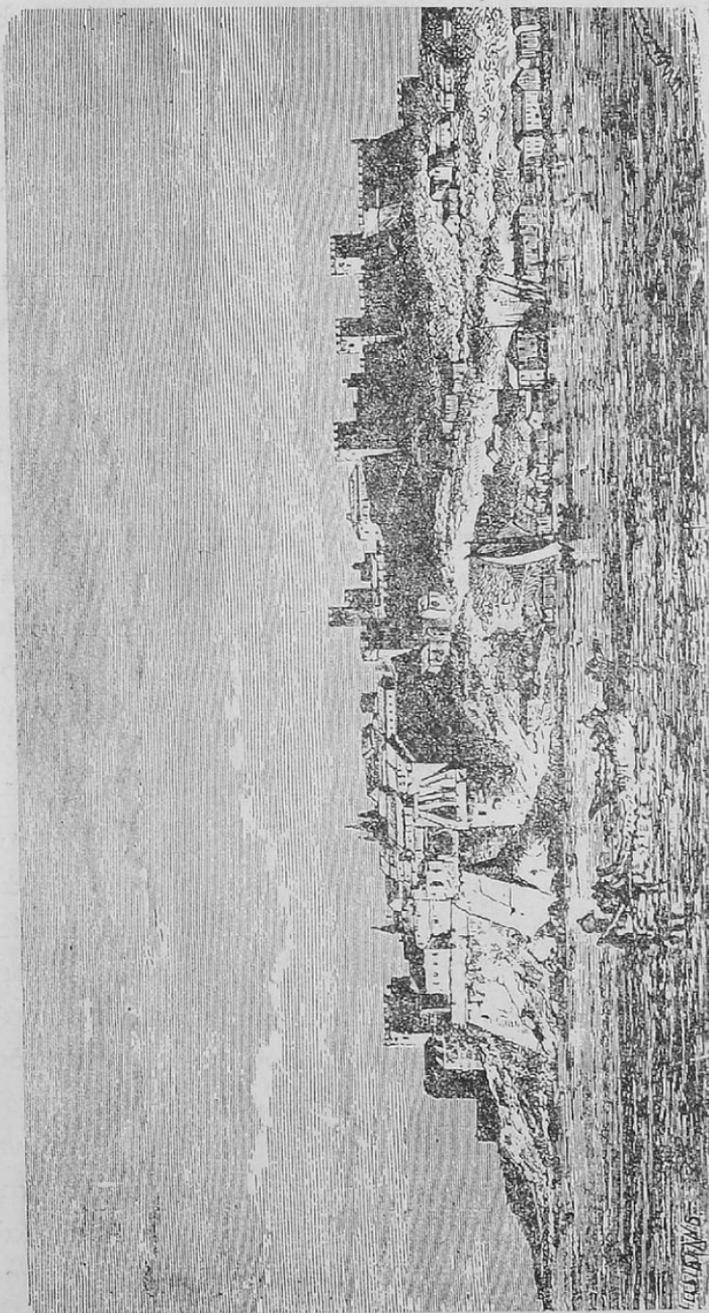
μησαν κατὰ τοῦ τουρκικοῦ στόλου καὶ δὲν τοῦ ἔδωσαν καιρὸν νὰ κάμῃ ἀπόβασιν. Ὁ Χοσρέφ ὑπεχώρησεν εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας. Ἐκεῖ ἔφθασαν καὶ τὰ αἰγυπτιακὰ πλοῖα μὲ ἀρχηγὸν τὸν Ἰβραῖμ πασαῖν καὶ ὁ ἐνωμένος τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος ἀπετέλεσε τεραστίαν δύναμιν. Ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἦτο πολὺ ὀλιγαριθμότερος, ἀλλ' ἔδειξεν ἀσύγκριτον θάρρος καὶ ἠνάγκασε τοὺς ἐχθροὺς νὰ ὑποχωρήσουν μέχρι τῆς νοτιοδυτικῆς ἄκρας τῆς Μ. Ἀσίας. Ναύαρχος τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου ἦτο τώρα ὁ Ἀνδρέας Μιαούλης.

Εἰς τὰς 2 Σεπτεμβρίου τοῦ 1824 ἔγινε μεγάλη ναυμαχία εἰς τὸν κόλπον τοῦ Γέροντα, ὁποῖος εὐρίσκεται ἀνωθεν τῆς χερσονήσου, ὅπου ἦτο κτισμένη ἡ παλαιὰ ἑλληνικὴ ἀποικία Ἀλικαρνασσός. Οἱ Αἰγύπτιοι ἐπολέμησαν μὲ θάρρος. Περιεφρόνουν τὰ μικρὰ ἑλληνικὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα μὲ τὰ ἀδύνατα κανόνια των δὲν ἠδύναντο νὰ τοὺς φθάσουν. Ὅταν ὅμως δύο ὑδραῖκά πυρπολικά ἔκαψαν μίαν φρεγάταν, οἱ ἐχθροὶ φοβισμένοι ἔσπευσαν νὰ ζητήσουν ἀσφάλειαν εἰς τὴν Ἀλικαρνασσὸν καὶ τὴν Κῶν. Αὕτη εἶναι ἡ περίφημος Ναυμαχία τοῦ Γέροντα.

Μετ' ὀλίγον ὁ Χοσρέφ ἐφιλονίκησε μὲ τὸν Ἰβραῖμ καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον. Ὁ Ἰβραῖμ ὑπεχώρησεν εἰς τὴν Κρήτην.

48. Ὁ Ἰβραῖμ ἀποβιβάζεται εἰς τὴν Πελοπόννησον

Ὁ Μιαούλης ἐνόμισεν ὅτι ὁ Ἰβραῖμ θὰ διακόψῃ τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις τὸν χειμῶνα. Ἀλλ' ὁ αἰγύπτιος στρατηγός, ἀφοῦ συνεκέντρωσε τὰς δυνάμεις του καὶ ἔλαβε νέας ἐνισχύσεις ἀπὸ τὸν Μεχμέτ Ἀλῆν, ἔπλευσεν

Ἡ Κορῶνη

Ἔνα ἀπὸ τὰ πρῶτα φρούρια τῆς Πελοποννήσου, τὰ ὅποια ἐκυρτέυσεν ὁ Ἰβρατὶμ.

1825
Φεβρ. εις τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν 12 Φεβρουαρίου 1825 ἀπεβίβασεν εἰς τὴν Μεθώνην 6 χιλιάδας πεζούς, 500 ἵππεις καὶ πολλὰ κανόνια. Ὁ αἰγυπτιακὸς στρατὸς ἀμέσως ἐπροχώρησεν εἰς τὴν μεσσηνιακὴν χερσόνησον, κατέλαβε τὴν Κορώνην καὶ ἐπροχώρησε πρὸς τὰ δύο φρούρια τῆς Πύλου, τὸ Νεόκαστρον καὶ τὸ Ναυαρίνον.

Εἰς τὴν Πελοπόννησον δὲν εἶχε γίνοι καμμία προετοιμασία, διὰ ν' ἀντιμετωπίσουν τὸν ἐχθρόν. Ἡ κυβερνησις τοῦ Κουντουριώτου εἶχε σπαταλήσει τὰ χρήματα τοῦ δανείου εἰς κομματικὰς ἀνάγκας. Ἔλεγεν εἰς τὸν κόσμον ὅτι ἔχει 30 χιλιάδας στρατόν, ἀλλὰ κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ κινδύνου δὲν εὐρέθησαν οὔτε 3 χιλιάδες. Ὁ Κουντουριώτης ἐφαντάσθη ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ ὀδηγήσῃ ὁ ἴδιος τὸν στρατόν. Ἀφοῦ ἐπροχώρησεν ὀλίγον διάστημα, ἐκουράσθη ἀπὸ τὴν ἵππασίαν, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ὑδραν καὶ ἄφησεν ἀντικαταστάτην τοῦ τὸν πλοίαρχον Σκούρτην. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς μόλις εὐρέθη ἀντιμέτωπος μὲ τοὺς Αἰγυπτίους εἰς τὴν θέσιν Κ ρ ε μ μ ὀ δ ι, διεσκορπίσθη.

Ὁ Ἰβραῖμ τότε προσέβαλε τὰ φρούρια τῆς Πύλου. Οἱ Ἕλληνες εἶχαν κάμει τὴν ἀπερισκεψίαν ν' ἀποβιβάσων στρατόν εἰς τὴν μικρὰν νῆσον Σφακτηρίαν, ἣ ὁποία εἶναι εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ κόλπου τοῦ Ναυαρίνου. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ὀνομαστοτέρους Ἕλληνας πολεμιστὰς καὶ πολιτικοὺς ἦσαν ἐκεῖ μὲ τὸν στρατόν. Ὁ αἰγυπτιακὸς στόλος ἀπέκλεισε τὴν νῆσον καὶ τὸν λιμένα καὶ κατόπιν ἰσχυροῦ βομβαρδισμοῦ ἀπεβίβασε στρατόν. Ἐγινε φοβερὰ πάλῃ εἰς τὴν νῆσον. Οἱ Ἕλληνες ἤ ἐφονεύθησαν ἢ ἠχμαλωτίσθησαν. Ὁ Τσαμαδός, ὁ Ἀναγνωσταρᾶς καὶ ὁ Ἰταλὸς φιλέλλην Σανταρόζας ἔπεσαν νεκροί. Ὁ Μαυροκορδάτος καὶ ὁ Σαχτούρης μόλις ἐσώθησαν μὲ τὸν Ἄρην, τὸ πλοῖον τοῦ Τσαμαδοῦ, τὸ ὁποῖον διῆλθε διὰ

μέσου τῶν σφαιρῶν τοῦ αἰγυπτιακοῦ στόλου. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν αὐτὴν τὰ δύο φρούρια παρεδόθησαν εἰς τοὺς Αἰγυπτίους.

49. Θάνατος τοῦ Παπαφλέσσα

Ἡ κατάστασις εἰς τὴν Πελοπόννησον ἦτο ἀπελπιστική. Ὁ κόσμος ἐζήτει τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τοὺς ἄλλους ὄπλαρχηγούς, τοὺς ὁποίους ἡ κυβέρνησις ἐκράτει πάντοτε εἰς τὴν φυλακὴν. Ἀπὸ τοὺς ἄλλους ὄπλαρχηγούς κανεὶς δὲν ἐτόλμα ν' ἀντιταχθῆ εἰς τοὺς Αἰγυπτίους. Ὁ ἴδιος ὁ Πετρόμπεης ἔγραψεν εἰς τὸν Παπαφλέσσαν ὅτι ὁ Ἰβραῖμ εἶναι ἀνίκητος καὶ τὸν παρωμοίαζε μὲ τὸν Ναπολέοντα.

Μόνον ὁ Παπαφλέσσας ἀπεφάσισε ν' ἀντιμετωπίσῃ τὸν ἐχθρόν. Ἐπροχώρησεν εἰς τὸ χωρίον Μανιάκι τῆς Πυλίας καὶ ἔστησε μερικὰ πρόχειρα ὀχυρώματα. Ὅταν ὁμως ἐφάνησαν οἱ Αἰγύπτιοι, ὁ περισσότερος στρατός του διελύθη καὶ ἔμειναν μόνον τριακόσιοι πιστοὶ μαζί μὲ τὸν Παπαφλέσσαν. Ἀντεστάθησαν μὲ μανίαν εἰς τοὺς Αἰγυπτίους καὶ ἐφονεύθησαν ὅλοι μαζί μὲ τὸν ἀρχηγόν των (1 Ἰουλίου 1825). Τοιοῦτοτρόπως ὁ γενναῖος ἀρχιμανδρίτης ἔμεινε πιστὸς εἰς τὸ κήρυμά του καὶ ἡ θυσία του δὲν ἦτο ματαία, διότι ἔδωσε θάρρος εἰς τοὺς Ἕλληνας, ἀποδείξας ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ ἀντισταθοῦν εἰς τοὺς Αἰγυπτίους.

Δύο ἡμέρας πρὸ τῆς καταστροφῆς εἰς τὸ Μανιάκι ἡ κυβέρνησις ἀπεφυλάκισε τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τοὺς ἄλλους προκρίτους καὶ ὄπλαρχηγούς. Ὁ λαὸς ὑπεθέχθη μὲ ζητωκραυγὰς τὸν γέροντα πολεμιστὴν. Ἀλλὰ τὸ ἔργον τοῦ Κολοκοτρώνη ἦτο τώρα πολὺ δυσκολώτερον παρὰ κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Δράμαλη. Πολλοὶ ἔ-

σπευσαν νά πολεμήσουν μαζί του, ἀλλὰ εἰς τὰς συγκρούσεις ἐφάνη πόσον ἀνώτερος ἦτο ὁ τακτικὸς στρατὸς τοῦ Ἰβραΐμ. Ὁ Κολοκοτρῶνης ἐσκέφθη νά καύσῃ ὅλην τὴν χώραν, διὰ νά φέρῃ εἰς δύσκολον θέσιν τὸν αἰγύπτιον στρατηγόν. Ὁ Ἰβραΐμ ὅμως ἐπροχώρησε πολὺ ταχέως. Κατέλαβε τὴν Τρίπολιν, τὴν ὁποίαν δὲν ἐπρόφθασε νά καύσῃ ὁ Κολοκοτρῶνης, καὶ ὥρμησε μὲ ὀρμὴν ἀκράτητον κατὰ τοῦ Ναυπλίου. Ὄταν κατέβαι-
νεν ἀπὸ τὰ ὑψώματα τῆς Ἀρκαδίας πρὸς τὴν πεδιάδα τοῦ Ναυπλίου, διέκρινε μακρὰν εἰς τὸν Σαρωνικὸν τὴν ὕδραν: «Ἄχ! μικρὰ Ἀγγλία, ἀνεφώνησεν, ἕως πότε θὰ μοῦ διαφεύγῃς!».

Αἴφνης ὅμως εὐρέθη ἀντιμέτωπός του ὁ Ὑψηλάντης, ὅπως πρὸ δύο ἐτῶν ἐνώπιον τοῦ Δράμαλη. Εἶχε καταλάβει τοὺς Μύλους καὶ ἦτο ἀποφασισμένος νά φράξῃ τὸν δρόμον μὲ τὸ σῶμα του. Ὁ Ἰβραΐμ ἠναγκάσθη νά σταματήσῃ. Ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Τρίπολιν καὶ ἔχων αὐτὴν ὡς ὀρμητήριον ἤρχισε νά καταστρέφῃ τὴν χώραν. Ὁ Ἰβραΐμ δὲν διέπραξε τὸ σφάλμα τοῦ Δράμαλη, διότι ἦτο στρατηγὸς ἰκανός. Οἱ Ἕλληνες δὲν ἐτόλμησαν νά τοῦ ἀντισταθοῦν, ἀλλ' ἡ Πελοπόννησος δὲν ὑπέκυψεν. Ὁ Κολοκοτρῶνης ἔκαμνε κλεφτοπόλεμον πολὺ καταστρέπτικόν εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Ἰβραΐμ. Καὶ ὅταν βραδύτερον οἱ Αἰγύπτιοι ἐδοκίμασαν νά εἰσδύσουν εἰς τὰ ὄρη τῆς Μάνης, ἔπαθαν μεγάλην ζημίαν καὶ ἐγκατέλειψαν τὴν ἐπιχείρησιν.

50. Πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου

Ἐνῶ ὁ Ἰβραΐμ κατεγίνετο νά ὑποτάξῃ τὴν Πελοπόννησον, ὁ σουλτάνος ἔστειλε στρατὸν κατὰ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Ἀρχιστράτηγον διώρισε τὸν Κιουταχῆν, ὁ ὁποῖος εἶχε γίνεи ἐνδοξος μὲ τὴν νίκην τοῦ Πέτα.

Ὁ Κιουταχῆς ἐξεκίνησεν ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα μὲ 20 χιλιάδας στρατὸν. Διέσχισε τὴν Αἰτωλίαν καὶ Ἀκαρνανίαν χωρὶς νὰ τολμήσῃ κανεὶς νὰ τὸν ἐμποδίσῃ καὶ τὴν 15 Ἀπριλίου 1825 ἐκύκλωσε τὸ Μεσολόγγιον. Τοιοῦτοτρόπως ἤρχισεν ἡ δευτέρα πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου, ἡ ὁποία ἔγινε περίφημος εἰς τὴν ἱστορίαν.

Τὸ Μεσολόγγιον εἶχε τέσσαρας χιλιάδας πολεμιστὰς καὶ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἰκανωτέρους καὶ τολμηροτέρους ὄπλαρχηγοὺς τῆς Δ. Ἑλλάδος ἦσαν ἐντὸς τοῦ φρουρίου. Ἐκτὸς τῶν στρατιωτῶν ἔλαβαν τὰ ὄπλα καὶ ὄλοι οἱ κάτοικοι. Ὑπῆρχαν ὅμως ἐντὸς τῆς πόλεως καὶ 12 χιλιάδες γυναικόπαιδα, τὰ ὁποία ἦσαν βάρος εἰς τοὺς πολιορκημένους. Τὰ ὀχυρώματα τοῦ φρουρίου ἦσαν εἰς ἄρκετὰ καλὴν κατάστασιν, διότι ὁ λόρδος Μπάϊρον εἶχε φροντίσει νὰ τὰ ἐνισχύσῃ καὶ τὰ εἶχεν ἐπισκευάσει ὁ μηχανικὸς Κοκκίνης. Ἀπὸ τὸ μέρος τῆς ξηρᾶς τὴν πόλιν ἐπροφύλαττεν ἕνας χωμάτινος τοῖχος καὶ τέσσαρες προμαχῶνες (τάπιες), ὀπλισμένοι μὲ 48 κανόνια. Πρὸς τὸ μέρος τῆς θαλάσσης τὰ νερὰ εἶναι ἀβαθῆ καὶ σχηματίζουν τὴν λεγομένην λιμνοθάλασσαν, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ τουρκικὸς στόλος δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εἰσέλθῃ. Ἐντὸς τῆς λιμνοθάλασσης ὑπάρχουν μερικὰ νησάκια, τὰ ὁποία εἶχαν ὀχυρώσει οἱ Ἕλληνες. Δύο ἀπ' αὐτὰ, τὸ Βασιλάδι καὶ ἡ Κλείσοβα, ἔγιναν περίφημα. Τὴν ἄμυναν διήθυσεν ὁ γέρον πολεμιστὴς Νότης Μπότσαρης καὶ διοικητὴς τῆς πόλεως ἦτο ὁ πρόκριτος τῶν Πατρῶν Παπαδιαμαντόπουλος.

Ἡ πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου διήρκεσεν ἀκριβῶς ἕν ἔτος καὶ παρουσίασε δύο φάσεις.

Εἰς τὴν ἀρχὴν τὸ φρούριον προσέβαλε μόνος τοῦ ὁ Κιουταχῆς μὲ τοὺς Ἀλβανούς. Τὸ ἐβομβάρδισε δυνατὰ καὶ ἔκαμε πολλὰς ἐπιθέσεις, ἀλλὰ οἱ Ἕλληνες ἀντέτα-

ξαν ζωηράν αντίστασιν καὶ τὸν ἔβλαψαν πολὺ. Ὁ Κιουταχῆς ἐνόησεν ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ κυριεύσῃ τὴν πόλιν, ἐφόσον ὁ ἑλληνικὸς στόλος εἰσῆρχετο ἐλευθέρως εἰς τὸν λιμένα καὶ ἐπρομήθευεν εἰς τοὺς πολιορκημένους τροφὰς καὶ πολεμεφόδια. Ὁ Χοσρέφ πασᾶς ἦλθε τότε μὲ τὸν τουρκικὸν στόλον, διὰ ν' ἀποκλείσῃ τὴν πόλιν ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Οἱ Τοῦρκοι κατεσκεύασαν πλοῖα ἀβαθῆ, τὰ ὁποῖα ὤπλισαν μὲ κανόνια, εἰσῆλθαν εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν καὶ ἐβομβάρδισαν τὰ μικρὰ νησάκια καὶ τὴν πόλιν.

Ἡ θέσις τῶν πολιορκημένων ἔγινε τότε δύσκολος. Ἀλλὰ εἰς τὰς 23 Ἰουλίου ἔφθασεν ὁ ἑλληνικὸς στόλος μὲ τὸν Μιαούλην, ἐσκόρπισε τὸν τουρκικὸν στόλον καὶ ἐφωδίασε τὰ φρούρια μὲ τροφὰς καὶ πολεμεφόδια. Οἱ πολιορκημένοι ἔλαβαν τότε θάρρος, ἐκτύπησαν τὸν στρατὸν τοῦ Κιουταχῆ, εἰσῆλθαν εἰς τὰ χαρακώματά του καὶ τοῦ ἐπροξένησαν μεγάλας ζημίας. Τώρα ἡ θέσις τοῦ Κιουταχῆ ἦτο πολὺ δύσκολος. Οἱ πολιορκημένοι συνεννοήθησαν μὲ τὸν Καραϊσκάκην καὶ τοὺς ἄλλους ὀπλαρχηγοὺς τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, διὰ νὰ ἐπιτεθοῦν ἀπὸ τὰ νῶτα κατὰ τῶν Τούρκων. Ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἔπασχεν ἀπὸ ἀσθενείας καὶ ἀπὸ ἔλλειψιν τροφῶν καὶ ἡ θέσις του θὰ ἐγίνετο πολὺ χειροτέρα, μόλις θὰ ἤρχιζεν ὁ χειμῶν. Ὁ Κιουταχῆς εἶδε τὸν κίνδυνον. Ἀπέσυρε τὸν στρατὸν του ἀπὸ τὸ Μεσολόγγιον καὶ τὸν ὠδήγησε πρὸς ἀσφάλειαν εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ Ζυγοῦ. Εἶχε χάσει κατὰ τὴν πολιορκίαν 13 χιλιάδας ἄνδρας.

51. Τὸ τέλος τοῦ Μεσολογγίου

Ἡ ἀποτυχία τοῦ Κιουταχῆ ἀνησύχησε πολὺ τὸν σουλτάνον, ὁ ὁποῖος ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τοῦ Ἰβραῒμ. Ἐκεῖνος, ἀφοῦ ἔλαβε νέας ἐπικουρίας ἀπὸ τὸν πατέρα

του, ἐπέρασεν εἰς τὴν Στερεάν καὶ ἐφάνη πρὸ τοῦ Μεσολογγίου μὲ 10 χιλιάδας στρατόν. Ὑπερήφανος διὰ τὰς ἐπιτυχίας του εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὠμίλει μὲ περιφρόνησιν διὰ τὸν Κιουταχῆν, ὁ ὁποῖος δὲν εἶχε κατορθώσει νὰ καταρρίψῃ τὸν μικρὸν ἐκείνον φράκτην, ὅπως ὠνόμαζε τὸ Μεσολόγγιον.

Διέταξε λοιπὸν τοὺς Αἰγυπτίους νὰ ἐπιτεθοῦν κατὰ τοῦ φρουρίου. Τοιουτοτρόπως ἤρχισεν ἡ δευτέρα φάσις τῆς πολιορκίας. Ἐν τῷ μεταξύ ἔφθασεν ὁ τουρκικὸς στόλος καὶ ἀπέκλεισε πάλιν τὸ φρούριον ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Οἱ Τοῦρκοι ἐπιδιῶρθωσαν τὰ ἀβαθῆ πλοῖα των καὶ ἤρχισαν νὰ βομβαρδίζουσιν πάλιν τὰ νησάκια τῆς λιμνοθαλάσσης.

Κατόπιν ἰσχυροῦ βομβοδισμού ὁ Ἰβραῖμ ἐπεχείρησεν ἐπίθεσιν ἀπὸ τὴν ξηρὰν καὶ ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Οἱ πολιορκημένοι ὅμως κατῶρθωσαν νὰ ἀποκρούουσιν τοὺς Αἰγυπτίους μὲ μεγάλας ζημίας. Ὁ Μιαούλης ἐφάνη πάλιν μὲ τὸν στόλον του καὶ ἔδωσε τροφὰς καὶ πολεμικοὺς ὀπλασμοὺς εἰς τὸ φρούριον. Ἀφοῦ ὅμως ἔφυγεν ὁ ἑλληνικὸς στόλος, οἱ Τοῦρκοι ἀπέκλεισαν στενωτέρου τὸ Μεσολόγγιον. Ἀπὸ τὸν βομβαρδισμόν κατεκρημνίσθησαν σχεδὸν ὅλαι αἱ οἰκίαι καὶ ἐφονεύθησαν πολλοί, ἄνδρες καὶ γυναῖκες καὶ παιδιά. Οἱ Ἕλληνες ὅμως ἀντέϊχαν ἀκόμη. Ἡ θέσις των ὅμως ἦτο πολὺ δύσκολος, διότι ἔλειψαν αἱ τροφαί. Ἐτρωγαν φύκη, σκώληκας καὶ δέρματα καὶ περιεφέροντο ὡς φαντάσματα χλωμοὶ καὶ ἐξηντλημένοι ἀπὸ τὴν πείναν. Τὸ Μεσολόγγιον ἐν τούτοις δὲν ἐπιπτεν. Ἕλληνες καὶ ξένοι παρηκολούθουν τὸν τρομερὸν ἀγῶνα καὶ ὅλοι ἐθαύμαζαν τὸν ἥρωισμόν των ὑπερασπιστῶν. Ἀκόμη καὶ οἱ ἐχθροὶ τῶν Ἑλλήνων ἐθαύμαζαν τὴν ἥρωικὴν ἀντίστασιν τοῦ φρουρίου.

«Ἡ ὑπεράσπισις τοῦ Μεσολογγίου εἶναι ἀληθῶς ἔρ-

γον ἠρώων», ἔγραφε μισελληνικώτατος αὐστριακὸς δημοσιογράφος, φίλος καὶ ὄργανον τοῦ Μέτερνιχ. Οἱ πολιορκημένοι ἔβλεπαν μὲ ἐλπίδα τὴν θάλασσαν καὶ ἐπερίμεναν νὰ ἐμφανισθῇ ὁ Μιαούλης. Πραγματικῶς ὁ Μιαούλης ἦλθεν, ἀλλ' ὁ στόλος του ἦτο πολὺ ἀδύνατος. Εἶχε μόνον εἴκοσι πλοῖα, καὶ αὐτὰ κακῶς ἐφωδιασμένα, διότι ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις δὲν εἶχε χρήματα. Ὁ Μιαούλης δὲν κατώρθωσε νὰ διασπάσῃ τὸν ἀποκλεισμὸν καὶ τὸ ἥρωικὸν φρούριον ἐγκατελείφθη εἰς τὴν τύχην του.

Ἡ φοβερὰ ὅμως πάλῃ ἐξακολουθεῖ εἰς τὸ Μεσολόγιον. Ὁ Ἰβραΐμ καὶ ὁ Κιουταχῆς, ἀφοῦ δὲν κατώρθωσαν νὰ κυριεύσουν τὴν πόλιν ἀπὸ τὴν ξηράν, δοκιμάζουν ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Τὸ Βασιλάδι ἔπεσεν, ἀλλὰ τὴν Κλείσοβαν ὑπερήσπισεν ἥρωικῶς ὁ Κίτσοις Τζαβέλλας μὲ 130 μόνον παλληκάρια.

Ἐλπίς ὅμως σωτηρίας δὲν ἀπέμενε πλέον. Οἱ πολιορκημένοι, ἀφοῦ ἐπέισθησαν ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ κρατήσουν τὸ φρούριον, συνεννοήθησαν μὲ τοὺς ὀπλαρχηγούς τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος καὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἐξέλθουν μίαν νύκτα ἀπὸ τὸ φρούριον καὶ νὰ καταφύγουν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Στερεοελλαδιτῶν. Τὴν νύκτα λοιπὸν τῆς 10 Ἀπριλίου τοῦ 1826 ἐξῆλθαν χωρισμένοι εἰς τρία σώματα μὲ ἀρχηγούς τὸν Νότην Μπότσαρη, τὸν Κίτσοις Τζαβέλλαν καὶ τὸν Δημήτριον Μακρῆν. Ὁ ἐχθρὸς ὅμως εἶχε μαντεύσει τὸν σκοπὸν τῶν Ἑλλήνων καὶ κατέλαβε καταλλήλους θέσεις. Δι' αὐτὸ οἱ πολιορκημένοι εὐρῆκαν φοβερὰν ἀντίστασιν. Ἀλλὰ καὶ οἱ ὀπλαρχεγοὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος δὲν κατώρθωσαν νὰ τοὺς βοηθήσουν. Μόνον 1200 ἄνδρες μὲ 200 γυναῖκας κατώρθωσαν νὰ διασχίσουν τὸν τουρκικὸν στρατὸν, ἔφθασαν εἰς τὴν κορυφὴν

τοῦ Ζυγοῦ καὶ ἐσώθησαν εἰς τὸν Πλάτανον, ὅπου ἦτο τὸ στρατόπεδον τῶν Στερεοελλαδιτῶν. Ἀπὸ τοὺς ἄλλους πολλοὶ ἐφονεύθησαν κατὰ τὴν συμπλοκὴν καὶ οἱ ἄλλοι ὑπεχώρησαν καὶ ἔσπευσαν νὰ κλεισθοῦν εἰς τὴν πόλιν.

Οἱ Τούρκοι ὁμῶς ἐπρόλαβαν καὶ ὥρμησαν εἰς τὸ φρούριον. Τότε ἐγένινεν ἀγρία πάλη εἰς τοὺς δρόμους καὶ εἰς τοὺς προμαχῶνας. Εἰς πολλὰ μέρη οἱ Ἕλληνες ἀνετίναξαν εἰς τὸν ἀέρα τοὺς προμαχῶνας καὶ ἐτάφησαν ὑπὸ τὰ ἐρείπια. Ὁ γέρον πρόκριτος Χρῖστος Κασφάλης ἀνετίναξε πολλὰ γυναικόπαιδα, διὰ νὰ μὴ πέσουν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων.

Τὴν 11 Ἀπριλίου τὸ Μεσολόγγιον ἦτο σωρὸς ἀπὸ μαῦρα ἐρείπια, ἀλλ' ἡ καταστροφή του ἰσοδυναμεῖ μὲ μεγάλην νίκην. Ἐπὶ ἓν ἔτος τὸ ἥρωικὸν φρούριον ἐκράτησεν ἀδρανεῖς δύο μεγάλους στρατοὺς καὶ τοὺς ἐπροξένησε μεγάλας ζημίας. Προπάντων ὁμῶς ἡ ἥρωικὴ ἄμυνα ἔκαμε μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἔδωσε νέαν λάμψιν εἰς τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα, τὸν ὁποῖον εἶχε δυσφημήσει ὁ ἐμφύλιος πόλεμος.

52. Ἡ ἐπανάστασις κινδυνεύει

Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Μεσολογγίου ἡ θέσις τῶν Ἑλλήνων ἐγένε δυσκολωτέρα. Ὁ Ἰβραῖμ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἤρχισε νὰ καταστρέφῃ τὴν χώραν. Καὶ ὁ Κιουταχῆς, ἀφοῦ ὑπέταξε τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα, ἐπροχώρησεν εἰς τὴν Ἀνατολικήν. Κανεὶς ἀπὸ τοὺς ὀπλαρχηγοὺς δὲν ἐτόλμα νὰ τοῦ ἀντισταθῇ καὶ πολλοὶ μάλιστα τὸν προσκύνησαν. Εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἀττικὴν μὲ 10 χιλιάδας στρατόν, ἐκυρίευσεν τὰς Ἀθήνας καὶ ἐπολιορκήσεν τὴν Ἀκρόπολιν, τὴν ὁποίαν ὑπερήσπιζεν ὁ Γκούρας μὲ 400 ἄνδρας.

Ἡ κατάσταση εἰς τὴν Ἑλλάδα ἦτο οἰκτρά. Ἡ χώρα εἶχεν ἐρημωθῆ, χρήματα δὲν ὑπῆρχαν, οἱ ὄπλαρχηγοὶ ἐφιλονίκουν μεταξύ των καὶ ἡ κυβέρνησις δὲν εἶχεν ὑπόληψιν. Ἡ ἐπανάστασις κατεπνίγη εἰς τὴν Στερεάν

Ἄνδρ. Ζαΐμης

καὶ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Πελοποννήσου ἦτο εἰς χεῖρας τοῦ Ἰβραΐμ. Τὴν Ἑλλάδα ὅμως ἔσωσεν ἡ ἀντοχή τοῦ λαοῦ τῆς καὶ ἡ βοήθεια τῶν ξένων. Οἱ φιλέλληνες ἐτέθησαν τότε εἰς κίνησιν, οἱ σύλλογοι ἔστειλαν χρήματα εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὁ ἑλληνικὸς στόλος κατώρθωσε

νά κινηθῆ καὶ ὁ Μιαούλης κατεδίωξε τὸν Χοσρέφ μέχρι τοῦ Ἑλλησπόντου.

Τότε συνήλθεν εἰς τὴν Ἐπίδαυρον ἡ Τρίτη Ἐθνοσυνέλευσις. Ἡ κυβέρνησις τοῦ Κουντουριώτου παρητήθη καὶ τὴν διεδέχθη νέα κυβέρνησις μὲ πρόεδρον τὸν Ἀνδρέαν Ζαΐμην. Οἱ Εὐρωπαῖοι καὶ προπάντων οἱ Ἄγγλοι εἰδοποίησαν τότε τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν ὅτι ἦτο ἀνάγκη μὲ πᾶσαν θυσίαν νὰ σώσουν τὴν Ἀκρόπολιν καὶ νὰ ἀνανεώσουν τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, διότι μόνον τὰ ἐπαναστατημένα μέρη θὰ ἀπέκτων τὴν ἀνεξαρτησίαν των.

Ἡ κυβέρνησις κατέβαλε τότε μεγάλας προσπάθει-
ας νὰ σώσῃ τὴν Ἀκρόπολιν. Διῶρισε κατὰ πρῶτον τὸν Γεώργιον Καραϊσκάκην ἀρχιστράτηγον τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ συνήθροισε στρατὸν εἰς τὴν Ἐλευσίνα. Ἐκεῖ ἔφθασαν οἱ ὀπλαρχηγοὶ Βάσος καὶ Κριεζώτης μὲ δύο χιλιάδας ἄνδρας καὶ ὁ γάλλος συνταγματάρχης Φαβιέρως μὲ 800 τακτικούς, τοὺς ὁποίους εἶχε γυμνάσει ὁ ἴδιος.

Ἡ θέσις τῶν πολιορκημένων εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἦτο πολὺ δυσάρεστος. Ὁ φρούραρχος Γκούρας ἐφονεύθη μίαν νύκτα καὶ ἤρχισαν νὰ λείπουν τὰ πολεμεφόνδια. Ἄλλ' ὁ ὀπλαρχηγὸς Κριεζώτης κατῶρθωσε νὰ διασχί-
σῃ τὰς τουρκικὰς γραμμάς, ἀνῆλθε μὲ 300 ἄνδρας εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ ἔφερε τροφὰς καὶ πολεμεφόνδια εἰς τοὺς πολιορκημένους.

53. Ὁ Καραϊσκάκης καὶ τὸ πολεμικόν του σχέδιον

Ὁ Καραϊσκάκης ἐγεννήθη εἰς τὸ χωρίον τῆς Καρδί-
τσης Μαυρομάτι. Νέος εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἀληπασᾶ, ἀλλ' οὔτε τότε οὔτε ἀργότερα, ὅταν ἔλαβε

μέρος εις τὴν ἐπανάστασιν, εἶχε διακριθῆ. Ἦτο περισσότερο γνωστὸς διὰ τὰς ἀταξίας καὶ τὴν ἐλευθεροστομίαν του. Τὰ τελευταῖα ὅμως χρόνια μετεβλήθη αἴφνης καὶ προσέφερεν εἰς τὸν ἀγῶνα ὑπηρεσίας ὅσας ὀλίγοι.

Γ. Καραϊσκάκης

Ὁ Καραϊσκάκης, μόλις ἔγινεν ἀρχιστράτηγος, ἔδειξε σπανίας στρατηγικὰς ἀρετάς. Ἀμέσως ἀντελήφθη ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν ν' ἀντιπαραταχθῆ κατὰ τοῦ στρατοῦ τοῦ Κιουταχῆ εἰς ὄνοικτὴν μάχην. Ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ τὸν ἀποκλείσῃ εἰς τὴν Ἀττικὴν. Τὸ σχέδιόν του

ἦτο νὰ καταλάβῃ ὅλους τοὺς δρόμους, οἱ ὅποιοι ὀδηγοῦν ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, καὶ νὰ σηματούσῃ τοιουτοτρόπως μίαν ζώνην στρατιωτικὴν ἀπὸ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον μέχρι τῆς Χαλκίδος. Τοιουτοτρόπως δὲν θὰ ἠδύνατο ὁ Κιουταχῆς νὰ προμηθεύεται τροφὰς ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν καὶ θὰ ἠναγκάζετο νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν.

Διὰ νὰ ἐφαρμόσῃ τὸ σχέδιόν του ὁ Καραϊσκάκης, ἔκαμε πολλὰς μάχας μὲ τοὺς Τούρκους καὶ ἀπέδειξε στρατηγικὴν ἰκανότητα καὶ ἀνδρείαν. Ἡ λαμπροτέρα του ἐπιτυχία ἦτο εἰς τὴν Ἀράχωβαν. Ἐκεῖ κατάρθωσε ν' ἀποκλείσῃ 2500 Ἀλβανούς καὶ μίαν χειμερινὴν νύκτα ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁμίχλης καὶ τοῦ χιονοστροβίλου τοὺς κατέστρεψε σχεδὸν ὅλους (24 Νοεμβρίου 1826).

1826
Νοέμ.

Δὲν κατάρθωσεν ὅμως νὰ ἐφαρμόσῃ ἐντελῶς τὸ σχέδιόν του, διότι ἡ κυβέρνησις ἐβιάζετο νὰ ἐλευθερώσῃ τὸ ταχύτερον τὴν πολιορκημένην Ἀκρόπολιν καὶ ἔλαβε διάφορα μέτρα, τὰ ὁποῖα ἔβλαψαν τὸ ἔργον τοῦ Καραϊσκάκη.

Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν συνῆλθεν εἰς τὴν Τροιζῆνα ἡ Τετάρτη Ἐθνοσυνέλευσις, ἡ ὁποία ἔλαβε σοβαρὰς ἀποφάσεις. Ἐξέλεξε τὸν Ἰωάννην Καποδίστριαν κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος καὶ διώρισε δύο ἄγγλους ἑξωματικὸς ἀρχηγοὺς τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου, τὸν Τζώρτζ ἀρχιστράτηγον καὶ τὸν λόρδον Κόχραν ναύαρχον. Οἱ δύο ξένοι ἀρχηγοὶ δὲν ἠκολούθησαν τὸ σχέδιον τοῦ Καραϊσκάκη, ἀλλ' ἀπεφάσισαν νὰ προσβάλλουν ἀμέσως τὸν Κιουταχῆν.

54. Ἡ καταστροφὴ εἰς τὸ Φάληρον

Οἱ πολιορκούμενοι ἐντὸς τῆς Ἀκροπόλεως εἰδοποίησαν.

Α. Δαζάρου—Ἱστορία ΣΤ' Δημοτικοῦ

σαν τὴν κυβέρνησιν ὅτι εὐρίσκονται εἰς δύσκολον θέσιν. Ἐκείνη τότε διέταξε τὸν Φαβιέρον νὰ τοὺς φέρῃ βοήθειαν. Ὁ Φαβιέρος κατῶρθωσε μὲ 650 ἄνδρας νὰ διέλθῃ μίαν νύκτα ἀπὸ τὰς ἐχθρικὰς γραμμὰς καὶ ἐν μέσῳ βροχῆς σφαιρῶν νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Ἐπίσης διέταξε τὸν Καραϊσκάκη νὰ συγκεντρώσῃ τὸν στρατὸν τοῦ εἰς τὰ περίχωρα τῶν Ἀθηνῶν. Ἐκεῖνος τότε ἔστησε τὸ στρατόπεδόν του εἰς τὸ Κερασίϊνι, ἀπέναντι τῆς Σαλαμῖνος.

Ὁ Κιουταχῆς ἐβάδισε μὲ πεζικόν, ἵππικόν καὶ πυροβολικόν νὰ διαλύσῃ τὸν στρατὸν τοῦ Καραϊσκάκη, ἠναγκάσθη ὅμως νὰ ὑποχωρήσῃ κατόπιν μάχης, ἣ ὁποία διήρκεσεν ἑπτὰ ὥρας. Μετὰ τὸ γεγονός αὐτὸ συνεκεντρώθησαν γύρω ἀπὸ τὸν Καραϊσκάκη πολλὰ παλληκάρια καὶ ὄπλαρχηγοί. Ἔγινε συμβούλιον, εἰς τὸ ὁποῖον παρευρίσκοντο ὁ Τζώρτζ καὶ ὁ Κόχραν. Ὁ Καραϊσκάκης ἐπρότεινε νὰ μὴ συνάψουν μάχην, ἀλλὰ νὰ προσπαθήσουν ν' ἀποκλείσουν τοὺς Τούρκους ἐντὸς τῆς Ἀττικῆς καὶ τοιοῦτοτρόπως νὰ τοὺς ἀναγκάσουν νὰ λύσουν τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως καὶ νὰ φύγουν. Ὁ Τζώρτζ ὅμως καὶ ὁ Κόχραν δὲν ἦσαν σύμφωνοι καὶ ἤθελαν νὰ κάμουν ἀμέσως ἐπίθεσιν.

Ἡ ἐπίθεσις ἀπεφασίσθη. Ἀλλὰ τὴν παραμονὴν κατὰ τινα μικροσυμπλοκὴν ἐπληγώθη ὁ Καραϊσκάκης, τὸν ὁποῖον μετέφεραν ἀμέσως εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Τζώρτζ. Ἐκεῖ περὶ τὰ ἐξημερῶματα ἀπέθανε (23 Ἀπριλίου 1827). Ὁ θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη ἐθεωρήθη ἀπὸ ὄλους ὡς μεγάλη ἐθνικὴ συμφορὰ καὶ κατετρόμαξε τοὺς Ἑλληνας. Ὅλοι εἶχαν μεγάλην ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν στρατηγικὴν του ἰκανότητα καὶ εἰς αὐτὸν μόνον ἐστήριζαν τὰς ἐλπίδας των.

Τὴν ἄλλην ἡμέραν οἱ ξένοι ἀρχηγοὶ ὠδήγησαν τοὺς

“Ελληνας εις τὴν καταστροφὴν. Εἶχαν ἀποφασίσει νὰ κάμουν τὴν ἐπίθεσιν τὴν νύκτα. Ἀλλὰ τὰ στρατεύματα ἐβράδυναν νὰ ἀποβιβαθοῦν εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Φαλήρου, ἔχασαν ὅλην τὴν νύκτα μὲ τὰς μετακινήσεις καὶ τὸ πρῶν τὰ σώματα ἐβάδιζαν μὲ μεγάλην ἀταξίαν. Ὁ ¹⁸²⁷ _{Ἀπριλ.} Κιουταχῆς παρετήρησε τὴν σύγχυσιν εἰς τὸν ἑλληνικὸν στρατὸν καὶ ἐπετέθη μὲ ὄλας του τὰς δυνάμεις. Τὸ μικρὸν σῶμα τῶν τακτικῶν συνετρίβη. Τὸ τουρκικὸν ἱππικὸν κατεπάτησε τοὺς ἀτάκτους καὶ οἱ Ἕλληνες ἔφυγαν μὲ μεγάλην ἀταξίαν εἰς τὸ Φάληρον. Πολλοὶ ἐρρίφθησαν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐπνίγησαν.

Ἡ καταστροφὴ τοῦ Φαλήρου ἦτο ἡ μεγαλυτέρα ἀπὸ ὅσας ἔπαθαν οἱ Ἕλληνες κατὰ τὴν ἐπανάστασιν. Ἐφονεύθησαν περισσότεροὶ ἀπὸ 1500. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ Νοταρᾶς, Βεΐκος, Τζαβέλλας καὶ Φωτομάρας ἦσαν νεκροί. Ὁ Κιουταχῆς ἀπεκεφάλισε τοὺς 250 αἰχμαλώτους, τοὺς ὁποίους εἶχε συλλάβει εἰς τὴν μάχην.

Μετὰ τὴν καταστροφὴν ἡ Ἀκρόπολις ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ καὶ ἡ φρουρὰ της ἐξῆλθε μὲ τὰ ὄπλα καὶ τὰς ἀποσκευὰς της.

55. Εὐρωπαϊκὴ ἐπέμβασις - Ναυμαχία Ναυαρίνου

Μετὰ τὴν παράδοσιν τῆς Ἀκροπόλεως ἐφάνη ὅτι ἡ ἐπανάστασις ἔσβυεν. Ὀλόκληρος ἡ Στερεὰ ὑπετάχθη εἰς τοὺς Τούρκους, μέγα μέρος τῆς Πελοποννήσου ἐξουσίαζεν ὁ Ἰβραΐμ καὶ μόνον εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἄκραν καὶ εἰς τὰς νήσους διετηρεῖτο ἀκόμη ἡ ἐπανάστασις. Κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμὴν ἔσωσαν τὴν Ἑλλάδα οἱ Εὐρωπαῖοι.

Αἱ τρεῖς δυνάμεις, Ἀγγλία, Γαλλία καὶ Ρωσσία, ὑπέγραψαν εἰς τὸ Λονδίνον τὸν Ἰούλιον τοῦ 1827 συμφω-

νίαν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀνεγνώρισαν τὴν Ἑλλάδα ὡς κράτος αὐτόνομον ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου. Τὴν ἀπόφασιν τῶν ἐγνωστοποίησαν εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ εἰς τοὺς Τούρκους. Οἱ Ἕλληνες τὴν ἐδέχθησαν μὲ εὐγνωμοσύνην. Ὁ σουλτάνος ὅμως δὲν ἐδέχθη τὴν ἐπέμβασιν τῶν ξένων καὶ διέταξε τοὺς στρατηγούς του νὰ ἐξακολουθήσουν μὲ μεγαλυτέραν ὄρμην τὸν πόλεμον.

Ὁ τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος, ὁ ὁποῖος ἐνισχύθη τῶρα μὲ νέα πλοῖα καὶ στρατόν, εἰσῆλθεν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Ναυαρίνου. Ἐκεῖ ἔφθασαν καὶ οἱ στόλοι τῶν τριῶν δυνάμεων, διὰ νὰ ἐπιβάλουν τὰς ἀποφάσεις τοῦ Λονδίνου. Ναύαρχος τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου ἦτο ὁ Κόδριγκτον, τοῦ γαλλικοῦ ὁ Δεριγνὺ καὶ τοῦ ρωσικοῦ ὁ Ἔϋντεν. Οἱ ναύαρχοι διέταξαν τὸν Ἰβραῖμ νὰ παύσῃ τὰς ἐχθροπραξίας. Ἐκεῖνος ὅμως ἐξηκολούθει νὰ καταστρέφῃ τὴν Πελοπόννησον. Ὁ εὐρωπαϊκὸς στόλος εἰσῆλθε τότε καὶ αὐτὸς εἰς τὸν λιμένα τοῦ Ναυαρίνου, διὰ νὰ ἐπιβάλῃ τὴν ἀπόφασιν τῶν δυνάμεων.

Οἱ εὐρωπαῖοι ναῦται ἐμίσουν τοὺς Τούρκους καὶ ἐζήτουν ἀφορμὴν νὰ τοὺς κτυπήσουν. Εἶχαν ὅμως διαταγὰς νὰ μὴ πυροβολήσουν. Ἀλλὰ ἡ σύγκρουσις ἐπῆλθε μοιραία. Οἱ Ἄγγλοι ἔστειλαν μίαν βάρκαν νὰ συνεννοηθῇ μὲ τοὺς Τούρκους, ἐκεῖνοι ὅμως τὴν ἐπυροβόλησαν.

1827

Ἡ βάρκα καὶ ἡ γαλλικὴ ναυαρχὸς ἀπήντησαν καί, μόλις ἔν αιγυπτιακὸν πολεμικὸν ἤρχισε νὰ κανονιοβολῇ, ἡ μάχη ἐγενικεύθη καὶ ὀλόκληρος ὁ λιμὴν ἐκαίετο ἀπὸ τὰς ὀμοβροντίας τῶν τηλεβόλων. Τὰ εὐρωπαϊκὰ πολεμικὰ 26 ἐν συνόλῳ ἔκαψαν τὸν τουρκοαιγυπτιακὸν στόλον, ὁ ὁποῖος ἀπετελεῖτο ἀπὸ 82 μονάδας. Τὴν ἐπομένην πρωίαν ὁ κόλπος τοῦ Ναυαρίνου ἦτο γεμάτος συντρίμματα.

Ἡ καταστροφή τοῦ τουρκοαιγυπτιακοῦ στόλου εἰς τὸ Ναυαρίνον ἐσήμαινε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος.

56. Ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος

Τουρκικὸς στόλος δὲν ὑπῆρχε πλέον, ἀλλ' ὁ σουλτάνος εἶχεν ἀκόμη πολλὰ στρατεύματα εἰς τὴν ξηράν. Ἡ καταστροφή τοῦ στόλου του τὸν ἐφανάτισε καὶ ἐπέμενε νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν πόλεμον. Τότε οἱ πρέσβεις τῶν τριῶν δυνάμεων ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ αἱ δυνάμεις διέκοψαν τὰς σχέσεις μὲ τὴν Τουρκίαν. Συγχρόνως ἡ Ρωσσία ἐκήρυξε κατὰ τῆς Τουρκίας τὸν πόλεμον τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1828. Οἱ Ρῶσοι ἐνίκησαν τοὺς Τούρκους καὶ ἐπροχώρησαν εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν. Ὁ σουλτάνος ἠναγκάσθη νὰ ἀποσύρῃ τὸν στρατὸν του ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Ἡ Γαλλία ἔστειλεν εἰς τὴν Πελοπόννησον 14 χιλιάδας στρατὸν καὶ 300 ἵππεις μὲ τὸν στρατηγὸν Μαϊζόν, διὰ νὰ ἐκδιώξῃ τὸν Ἰβραῖμ, ὁ ὁποῖος ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Πελοπόννησον.

Ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Ἑλλάδος τώρα πλέον ἦτο πολὺ εὐκόλος. Τὰ φρούρια τῆς Πελοποννήσου παρεδόθησαν. Ὁ στρατηγὸς Τζώρτζ ἐπέρασεν εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα καὶ ἐξεδίωξε τοὺς Τούρκους. Ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης ἐνίκησε τοὺς Τούρκους εἰς τὴν Πέτραν τῆς Βοιωτίας καὶ ἀπηλευθέρωσε τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα (12 Σεπτεμβρίου 1829). Ἡ μάχη τῆς Πέτρας εἶναι ἡ τελευταία τοῦ πολέμου διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν. Ὁ Δ. Ὑψηλάντης ἐτελείωσε τὸν ἀγῶνα, τὸν ὁποῖον εἶχε ἀρχίσει πρὸ ὀκτώ ἐτῶν ὁ ἀδελφός του Ἀλέξανδρος εἰς τὴν Μολδαβίαν.

Αἱ δυνάμεις ἀνεκήρυξαν τὴν Ἑλλάδα κράτος ἀνεξάρτητον. Ἡ Τουρκία, ἡ ὁποία εἶχε νικηθῆ ἀ-

1829
Σεπτ.

πὸ τὴν Ρωσσίαν, ἠναγκάσθη νὰ δεχθῆ τὰς προτάσεις
των. Τέλος τὸ 1832 ἡ Ἑλλάς ἐκηρύχθη Ἀνεξάρτη-
1832 τὸν Βασιλείον. Τὰ σύνορά της ὅμως ἦσαν πολὺ
στενά, διότι τὸ πρῶτον ἑλληνικὸν βασιλείον ἀπετέλουν
μόνον ἡ Πελοπόννησος, ἡ Στερεά, ἡ Εὐβοία καὶ αἱ Κυ-
κλάδες. Πολλαὶ ἑλληνικαὶ χῶραι, ἡ Κρήτη, ἡ Σάμος, ἡ
Χίος, ἡ Θεσσαλία, ἡ Ἡπειρος, ἡ Μακεδονία, αἱ ὁποῖαι
εἶχαν πολεμήσει εἰς τὸν ἀγῶνα, ἔμειναν ἀκόμη ὑπὸ τὴν
ἐξουσίαν τῶν Τούρκων.

ΣΤ' ΤΟ ΕΛΕΥΘΕΡΟΝ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ

57. Ὁ Καποδίστριας

Ἡ Ἐθνικὴ Συνέλευσις τῆς Τροιζήνης διώρισε, καθὼς εἶδαμεν, κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος τὸν Ἰωάννην Καποδίστριαν.

Ὁ **Καποδίστριας** ἦτο ἓνας ἀπὸ τοὺς ὀνομαστοτέρους Ἑλληνας τῆν ἐποχὴν αὐτήν. Ἐγενήθη τὸ 1776 εἰς τὴν Κέρκυραν ἀπὸ ἀριστοκρατικὴν οἰκογένειαν. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ εἰσηλθεν εἰς τὴν ρωσικὴν ὑπηρεσίαν, ὅταν ἓνα μικρὸν διάστημα οἱ Ρῶσοι ἐξουσίασαν τὴν Ἑπτάνησον. Ἀργότερα, ὅταν αἱ νῆσοι τοῦ Ἰονίου περιῆλθαν εἰς τοὺς Ἀγγλους, ὁ Καποδίστριας ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Κέρκυραν καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Ρωσίαν. Ἐκεῖ ὁ τσάρος ἐξετίμησε τὴν ἰκανότητά του, τοῦ ἔδωκεν ἀνώτερα ἀξιώματα καὶ τέλος τὸν εἶχε διορίσει ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν. Ὁ Καποδίστριας ἦτο ἰκανὸς διπλωμάτης, ἐγνώριζε καλὰ τὰ εὐρωπαϊκὰ ζητήματα καὶ εἶχε μεγάλην ὑπόληψιν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Οἱ Ἕλληνες λοιπὸν διὰ νὰ θέσουν τέρμα εἰς τὰς φιλονικίας των, ἀπεφάσισαν νὰ προσκαλέσουν τὸν Καποδίστριαν ὡς κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ Καποδίστριας ἦλθεν εἰς τὸ Ναύπλιον τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1828 καὶ ἐκυβέρνησε τὴν Ἑλλάδα τρία καὶ ἕμισυ ἔτη καὶ εἶχε τὸν τίτλον «Κυβερνήτης». Ὅταν ἐφθασεν ὁ Καποδίστριας, εἶχε μεγάλην ἐπιβολήν. Ὅλοι τὸν ἐσέβοντο καὶ ἐπίστευαν ὅτι θὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν γαλήνην εἰς τὴν χώραν. Τὸ ἔργον του ὅμως ἦτο δυσκολώτατον. Πόλεμος ὀκτῶ ἐτῶν εἶχεν ἐρημώσει τὴν χώραν,

Ὁ Καποδίστριας
ἄγαλμα τοῦ κυβερνήτου

ἡ γῆ ἦτο ἀκαλλιέργητος, τὰ ἦθη τῶν κατοίκων ἐξηγρι-
ωμένα καὶ ληστεία καὶ πειρατεία ἐμάστιζαν τὸν τόπον.
Ἐκτὸς τούτων ἡ Ἀγγλία καὶ Γαλλία εἶχαν ὑποψίας ὅτι
ὁ Καποδίστριας ἦτο ὄργανον τῆς Ρωσσίας. Ἐν τούτοις
ὁ Καποδίστριας ἤρχισε τὸ ἔργον του μὲ θάρρος καὶ διά-
θεσιν. Ἦθελε νὰ κάμῃ τὴν Ἑλλάδα κράτος πολιτισμέ-
νον μὲ ὀργάνωσιν καὶ τάξιν, ὅπως τὰ εὐρωπαϊκὰ. Ἦθε-
λε νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν τάξιν, τὴν ὑπακοὴν εἰς τοὺς νόμους
καὶ τὴν ἰσότητά μεταξὺ τῶν πολιτῶν. Ἐφρόντισεν ἐπί-
σης νὰ διορθώσῃ τὰ οἰκονομικά. Ἐλαβε δάνειον ἀπὸ
τὴν Εὐρώπην, ἵδρυσε τράπεζαν καὶ ἔκοψε νομίσματα. Ἐ-
φρόντισε νὰ εἰσπράττῃ τακτικώτερον τοὺς φόρους καὶ
προσεπάθησε νὰ ἀναπτύξῃ περισσότερον τὰς ἐργασίας
ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι αὐξάνουν τὸν πλοῦτον τῆς χώρας.
Ἰδιαιτέραν προσοχὴν κατέβαλεν ὁ Καποδίστριας διὰ
τὴν μόρφωσιν τοῦ λαοῦ. Ἰδρυσε δημοτικὰ σχολεῖα, δι-
δασκαλεῖον, διὰ νὰ μορφώνωνται οἱ διδάσκαλοι, γεωρ-
γικὴν σχολὴν, στρατιωτικὴν, ναυτικὴν καὶ ὄρφανοτρο-
φεῖον εἰς τὴν Αἴγινα.

Μὲ τὴν διοίκησίν του ὅμως δυσηρέστησε πολλοὺς,
προπάντων τοὺς προκρίτους, οἱ ὁποῖοι ἤθελαν νὰ ἔχουν
ἐξαιρετικὴν θέσιν καὶ ἰδιαίτερα προνόμια, ἐνῶ ὁ Καπο-
δίστριας ἐθεώρει ὅλους τοὺς πολίτας ἴσους. Οἱ Ἕλλη-
νες τότε εὐθὺς μετὰ τὴν ἐπανάστασιν δὲν εἶχαν ἰδέαν
τάξεως οὔτε ὑπήκουαν εἰς τοὺς νόμους. Ἐνόμιζαν ὅτι
ἐλευθερία εἶναι νὰ κάμῃ κανεὶς ὅ,τι θέλει καὶ νὰ μὴ
ὑπακούῃ εἰς τοὺς ἀνωτέρους του καὶ εἰς τοὺς νόμους.
Διὰ τοῦτο ὠνόμαζαν τὸν Καποδίστριαν τύραννον, διότι
ἤθελε νὰ ἐπιβάλλῃ τοὺς νόμους.

Ἄτυχῶς ὅμως καὶ ὁ Καποδίστριας εἶχεν ἀρκετὰ ἐ-
λαττώματα. Ἦτο ἐγωιστὴς καὶ ἀπολυταρχικός. Εἶχε
συνηθίσει εἰς τὴν διοίκησιν τῆς Ρωσσίας, ὅπου ὁ τσάρος

ἐκυβέρνησα ὅπως ἤθελεν. Εἶχε τὴν ἰδέαν ὅτι ὁ ἑλληνικὸς λαὸς δὲν ἦτο ἀκόμη ἰκανὸς νὰ κυβερνήσῃ ὁ ἴδιος τὸ κράτος του. Διὰ τοῦτο δὲν ἤθελε νὰ δώσῃ πολλὰς ἐλευθερίας εἰς τὸν λαόν.

Δι' ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους δυσηρέστησε πολλοὺς. Μετ' ὀλίγον ἐδημιουργήθη ἰσχυρὰ ἀντιπολίτευσις καὶ ἤρχισαν νὰ γίνωνται στάσεις εἰς πολλὰ μέρη. Μεταξὺ τῶν δυσηρεστημένων ἦσαν καὶ οἱ Μαυρομιχαλαῖοι τῆς Μάνης. Τέλος, ἀφοῦ ἔγιναν πολλαὶ ἀνησυχίαι, δύο Μαυρομιχαλαῖοι, ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ὁ Γεώργιος, ἐδολοφόνησαν τὸν Καποδίστριαν εἰς τὸ Ναύπλιον τὴν 27 Σεπτεμβρίου 1831, ἐνῶ ἐπήγαιεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν νὰ ἀκούσῃ τὴν λειτουργίαν.

Μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Καποδιστρίου ἤρχισε πάλιν ὁ ἐμφύλιος πόλεμος εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τὰ κόμματα ἐφιλονίκουν ποῖον νὰ καταλάβῃ τὴν ἀρχὴν. Συνέβησαν πολλὰ δυσάρεστα καὶ ἐπεκράτησε φοβερὰ ἀναρχία. Τέλος αἱ δυνάμεις διώρισαν βασιλέα τῆς Ἑλλάδος τὸν Ὀθωνα, δευτερότοκον υἱὸν τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας.

58. Ἡ Βασιλεία τοῦ Ὀθωνος

Ὁ Ὀθων ἐφθασεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν 25 Ἰανουαρίου 1833 καὶ ἦτο ἀκόμη ἀνήλιξ, μόλις 17 ἐτῶν. Δι' αὐτὸ ὁ πατὴρ του διώρισε τρεῖς Βαυαροὺς, διὰ νὰ κυβερνήσουν τὴν Ἑλλάδα μέχρι τῆς ἐνηλικιώσεώς του. Οἱ Βαυαροὶ ἐκυβέρνησαν τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ δύο περίπου ἔτη. Ἡ κυβέρνησις αὐτὴ ὠνομάζετο Ἀντιβασιλεία. Οἱ τρεῖς ἀντιβασιλεῖς, μὲ πολλοὺς ἄλλους Βαυαροὺς, οἱ ὁποῖοι ἦλθαν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἔλαβαν ἀνώτερα ἀξιώματα, προσεπάθησαν νὰ ὀργανώσουν τὴν Ἑλλάδα συμφώνως πρὸς τὸ παράδειγμα τῶν εὐρωπαϊκῶν κρα-

τῶν. Ἐκαμαν πολλὰ καλὰ, τὰ ὅποια πρέπει νὰ ἐνθυμούμεθα μὲ εὐγνωμοσύνην. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ συνήνησαν πολλὰς δυσκολίας, ὅπως ὁ Καποδίστριας. Τὸ ἑλληνικὸν κράτος ἦτο μικρὸν καὶ πτωχόν, ἡ χώρα κατεστραμμένη ἀπὸ τοὺς πολέμους, δὲν εἶχαν οὔτε δρόμους, οὔτε μέσσα συγκοινωνίας, οἱ ἄνθρωποι ἦσαν ἀμόρφωτοι καὶ δὲν ἐγνώριζαν νὰ ἐργάζωνται ὅπως οἱ Εὐρωπαῖοι. Ἀλλὰ καὶ οἱ Βαυαροὶ ἔκαμαν πολλὰ λάθη, διότι εἰς τὰς προσπαθείας τῶν δὲν ἔλαβαν ὑπ' ὄψιν τὰ ἦθη καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Διὰ τοῦτο οἱ Ἕλληνες δὲν ἠγάπησαν τοὺς ξένους καὶ ἐγεννήθη μεγάλη ἀντιπολίτευσις ἐναντίον τῶν. Τότε ὅμως ἐνηλικιώθη ὁ Ὅθων καὶ ἀνέλαβεν ὁ ἴδιος τὴν κυβέρνησιν.

Τὴν 1 Ἰανουαρίου 1835 μετέφερε τὴν πρωτεύουσαν ἀπὸ τὸ Ναύπλιον εἰς τὰς Ἀθήνας, αἱ ὅποια τότε ἦσαν μικρὰ κωμόπολις. Ὁ βασιλεὺς ἔμενεν εἰς μίαν μικρὰν οἰκίαν. Ἀργότερα ἔκτισεν ἰδιαίτερον ἀνάκτορον, τὸ ὁποῖον σήμερον ὀνομάζεται «Παλαιὰ Ἀνάκτορα». Ἐφρόντισεν, ὅπως οἱ Βαυαροί, διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν γραμμῶν καὶ τῶν τεχνῶν. Τότε ἰδρύθη εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ Πανεπιστήμιον.

Ὁ Ὅθων καὶ ἡ βασίλισσα Ἀμαλία εἶχαν τὴν φιλοδιδοξίαν νὰ μεγαλώσουν τὴν Ἑλλάδα. Ἦθελαν νὰ ἀπελευθερώσουν ὅλους τοὺς ὑποδούλους Ἕλληνας, νὰ ἐκδιώξουσιν τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὴν Εὐρώπην καὶ νὰ φορέσουν τὸ στέμμα τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων. Διὰ τοῦτο ὁ σουλτάνος ἐμίσει τὸν Ὅθωνα καὶ πολλοὶ ἡγεμόνες καὶ διπλωμάται τῆς Εὐρώπης, οἱ ὅποιοι εἶχαν συμφέρον νὰ μὴ καταστραφῇ ἡ Τουρκία, κατεφέροντο ἐναντίον του. Φοβερὸν ἀντίπαλον εἶχεν ἰδίως τὸν ἰσχυρότατον τὴν ἐποχὴν ἐκείνην αὐτοκράτορα τῆς Γαλλίας Ναπολέοντα τὸν Γ'.

Ἄλλὰ καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶχε πολλοὺς ἀντιπολιτευομένους, ἐπειδὴ ἔκυβέρνα ὅπως ὁ Καποδίστριας χωρὶς βουλήν, δηλαδὴ ἀπολυταρχικῶς. Ἡ ἀντιπολίτευσις ὅμως διεμαρτύρητο καὶ ἐκραύγαζεν ὅτι θέλει συνταγματικὸν πολίτευμα. Τὴν 9 Σεπτεμβρίου 1843 λοιπὸν ἔγινεν ἐπανάστασις εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ μὲ στρατὸν καὶ πυροβολικὸν κατέλαβαν τὴν πρὸ τῶν ἀνακτόρων πλατεῖαν καὶ ἠνάγκασαν τὸν Ὅθωνα νὰ δεχθῆ τὸ σύνταγμα. 1843

Ὁ λαὸς τότε ἔκαμεν ἐκλογάς. Οἱ ἀντιπρόσωποι συνήλθαν εἰς ἐθνοσυνέλευσιν καὶ ἐψήφισαν ἓνα νόμον, ὁ ὁποῖος ὥριζε πῶς πρέπει νὰ κυβερνηθῆ τὸ κράτος. Εἰς τὸν νόμον αὐτὸν ἔπρεπε νὰ ὑπακούη καὶ ὁ βασιλεὺς. Ὁ νόμος αὐτὸς ἔγινεν ἡ βᾶσις τοῦ πολιτεύματος καὶ ὠνομάσθη Σύνταγμα. Ἀπὸ τότε ἡ Ἑλλὰς ἔγινε συνταγματικὴ μοναρχία, τὸ ὁποῖον σημαίνει ὅτι ὁ βασιλεὺς δὲν κάμνει ὅ,τι θέλει, ἀλλὰ ὑπακούει εἰς τὸν νόμον, τὸν ὁποῖον ἔθεσαν οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ.

Ὁ Ὅθων ὅμως δὲν κατῴρθωσε νὰ συνηθίσῃ εἰς τὸ νέον πολίτευμα. Ὑπεστήριξε τοὺς εὐνοουμένους του πολιτικούς καὶ ἐνόθευε τὰς ἐκλογάς, διὰ νὰ ἔχη τὴν πλειονοψηφίαν τῆς Βουλῆς μὲ τὸ μέρος του. Διὰ τοῦτο ἡ δυσσάρεσκεια ἐναντίον του δὲν ἔλειψε καὶ τὸ 1862 ἔγινεν ἄλλη ἐπανάστασις, ἡ ὁποία ἠνάγκασε τὸν Ὅθωνα νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Μετὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ Ὅθωνος ἔγιναν πάλιν ταραχαί. Τὰ δύο κόμματα συνεκρούσθησαν εἰς τοὺς δρόμους τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐφονεύθησαν πολλοί. Τέλος συνήλθε νέα ἐθνοσυνέλευσις καὶ αἱ μεγάλοι δυνάμεις ἔδωσαν νέον βασιλέα εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὸν Γεώργιον, υἱὸν τοῦ βασιλέως τῆς Δανίας. 1862

59. Ἡ βασιλεία Γεωργίου τοῦ Α΄

Ὁ **Γεώργιος** ἦτο 17 ἐτῶν, ὅταν ἔγινε βασιλεὺς καὶ ἐβασίλευσε 50 ἔτη, ἀπὸ τὸ 1863—1913. Ἡ πολιτικὴ ζωὴ εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν ἦτο πολὺ ὀμαλὴ καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Γεωργίου. Τὰ κόμματα ἐφιλονίκουν μὲ πείσμα, αἱ κυβερνήσεις ἠλλαζαν συχνὰ καὶ τὸ ἕν κόμμα προσεπάθει νὰ ἀνατρέψῃ τὸ ἄλλο, διὰ νὰ καταλάβῃ τὴν ἀρχὴν. Ἀλλὰ δὲν ἔγιναν ἐπαναστάσεις, ὅπως ἐπὶ Καποδιστρίου καὶ Ὕθωνος. Ὁ Γεώργιος ἐκυβέρνησεν ὡς συνταγματικὸς βασιλεὺς καὶ ἐφάνη πιστὸς εἰς τὸ σύνταγμα, τὸ ὁποῖον εἶχε ψηφίσει ἢ ἐθνοσυνέλευσις.

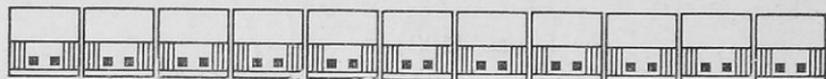
Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Γεωργίου τὸ κράτος ἐμεγάλωσε σημαντικῶς. Ἀμέσως μόλις ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, ἡ Ἀγγλία ἐδῶρησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν Ἐπτάνησον, δηλαδὴ τὰς νήσους τοῦ Ἴονίου πελάγους, Κέρκυραν, Κεφαλληνίαν, Ζάκυνθον κτλ. Τὸ 1881 ἡ Τουρκία, ἀφοῦ ἐνίκηθη εἰς τὸν μεγάλον ρωσσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1877—1878, ἠναγκάσθη νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν Θεσσαλίαν καὶ μέρος τῆς Ἡπείρου.

Ἡ Κρήτη ὅμως δὲν ἔπαυσε νὰ ζητῇ τὴν ἔνωσιν μὲ τὴν Ἑλλάδα. Οἱ Κρηῖτες εἶχαν κάμει πολλὰς ἐπαναστάσεις, διὰ νὰ ἀποτινάξουν τὸν τουρκικὸν ζυγόν, καὶ ἔχυσαν πολὺ αἷμα. Τὸ 1896 ἐπανεστάτησαν πάλιν καὶ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἔστειλε τὸν στόλον, ἀργότερα καὶ στρατὸν εἰς τὴν νῆσον. Ἡ Τουρκία ὅμως ἐκήρυξεν ἀμέσως τὸν πόλεμον καὶ ἐπετέθη ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος, ἢ ὅποια τότε εἶχε ὀλίγον στρατὸν καὶ δὲν ἦτο ἐτοιμασμένη πρὸς πόλεμον. Ὁ τουρκικὸς στρατὸς εἰσέβαλεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ ἐκυρίευσεν τὴν Λάρισαν. Ἡ Ἑλλὰς ἠναγκάσθη νὰ ἀποσύρῃ τὸν στρατὸν τῆς ἀπὸ τὴν Κρή-

την καὶ αἱ δυνάμεις ὑπεχρέωσαν τὴν Τουρκίαν νὰ ἐκκενώσῃ τὴν Θεσσαλίαν. Ὑπεχρέωσαν ὅμως καὶ τὴν Ἑλλάδα νὰ πληρώσῃ ἀποζημίωσιν εἰς τὴν Τουρκίαν 100 ¹⁸⁹⁷ ἑκατομμύρια χρυσᾶς δραχμάς.

Τότε αἱ δυνάμεις ἐκήρυξαν τὴν Κρήτην αὐτόνομον καὶ διώρισαν ἀρμοστήν, δηλαδή κυβερνήτην, τὸν πρίγκιπα Γεώργιον, δευτερότοκον υἱὸν τοῦ Γεωργίου Α΄. Τὸ 1906 ὁ Γεώργιος ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Κρήτην καὶ εἰς τὴν θέσιν του διωρίσθη ἀρμοστής ὁ Ἀλέξανδρος Ζαΐμης.

Μετ' ὀλίγον ἤρχισαν μεγάλαι ταραχαὶ εἰς τὴν Βαλκανικὴν, αἱ ὁποῖαι μετέβαλαν ριζικῶς τὴν κατάστασιν.

Ζ' ΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΧΡΟΝΙΑ

60. Αί βαλκανικαί ταραχαί ἀπὸ τοῦ 1908

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Γεωργίου ἐξερράγησαν μεγάλαι ταραχαί εἰς τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον. Τὴν ἀρχὴν ἔδωσεν ἡ περίφημος νεοτουρκικὴ ἐπαναστασις τοῦ 1908.

Πολλοὶ μορφωμένοι Τούρκοι, οἱ ὅποιοι εἶχαν σπουδάσει εἰς τὴν Εὐρώπην, καὶ πολλοὶ ἀξιωματικοί, ἐπανεστάτησαν διὰ νὰ καταλύσουν τὴν τυραννικὴν κυβέρνησιν τοῦ σουλτάνου Χαμίτ. Κατήργησαν τὸ ἀπολυταρχικὸν πολίτευμα τῆς Τουρκίας, περιώρισαν τὴν δύναμιν τοῦ σουλτάνου καὶ τὸν ἠνάγκασαν νὰ δεχθῇ τὸ σύνταγμα. Τοὺς νέους αὐτοὺς πολιτικοὺς τῆς Τουρκίας ᾤνόμασαν Νεοτούρκους. Μετὰ ἓν ἔτος, τὸ 1909, ὁ σουλτάνος καὶ οἱ φίλοι τοῦ παλαιοῦ πολιτεύματος ἔκαμαν ἀντεπανάστασιν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, διὰ νὰ ἐπαναφέρουν τὴν ἀπολυταρχίαν. Τότε τὰ στρατεύματα τῶν Νεοτούρκων ἐπροχώρησαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐξεθρόνισαν τὸν Χαμίτ, ἀνεβίβασαν εἰς τὸν σουλτανικὸν θρόνον τὸν ἀδελφόν του Μωάμεθ Ε' καὶ ἔλαβαν εἰς χεῖρας τῶν ὄλων τὴν ἐξουσίαν οἱ Νεότουρκοι.

Οἱ Νεότουρκοι εἶχαν μεγάλα σχέδια. Ἦρχισαν νὰ διοργανώσουν τὸν στρατὸν καὶ τὸν στόλον καὶ ἐκήρυτταν ὅτι θὰ δώσουν νέας δυνάμεις εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ θὰ τὴν κάμουν κράτος ἰσχυρόν. Εἰς τοὺς χριστιανοὺς ἐφάνησαν χειρότεροι ἀπὸ τοὺς Παλαιοτούρκους. Δὲν ἐπρόφθασαν οἱ χριστιανοὶ νὰ χαροῦν, διότι εἶχαν ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν χαμιτικὴν τυραννίαν, καὶ εἶδαν νὰ παρου-

σιάζεται ενώπιόν των νέος κίνδυνος. Οί Νεότουρκοι διελάλησαν καί ύπεσχέθησαν έλευθερίαν, δικαιοσύνην, ίσοπολιτείαν καί άδελφικήν συμβίωσιν μεταξύ όλων τών έθνοτήτων πού έξουσαν εις τό τουρκικόν κράτος. Άλλά μόλις έπεκράτησε τό κίνημά των, δέν έτήρησαν τās ύποσχέσεις των αυτās καί ήρχισαν νά καταπιέζουν τούς χριστιανούς περισσότερον άπό πριν. Τοϋτο έγέννησε μεγάλην ταραχάς εις την Τουρκίαν. Άπό τās ταραχάς ώφελήθησαν ή Αυστρία καί ή Βουλγαρία. Η Αυστρία προσήρτησεν εις τό κράτος της δύο έπαρχίας, την Βοσνίαν καί Έρζεγοβίνην, ή Βουλγαρία, ή όποία έως τότε ήτο κράτος αυτόνομον ύπό την έπικυριαρχίαν τής Τουρκίας, έκήρυξε την άνεξαρτησίαν της.

Άπό την κατάστασιν αυτήν ήθέλησαν νά ώφεληθούν καί οί Κρήτες. Έξηγέρθησαν λοιπόν πάλιν καί έκήρυξαν την ένωσίν των με την Έλλάδα. Ο Έλευθέριος Βενιζέλος, πολιτευτής εις την Κρήτην, ήτο άρχηγός του κινήματος. Δυστυχώς όμως τό έλληνικόν κράτος καί πάλιν δέν ήτο έτοιμον προς πόλεμον. Άντιθέτως οί Νεότουρκοι την στιγμήν εκείνην διέθεταν ισχυρόν στρατόν καί ήπείλουν ότι θα συντρίψουν την Έλλάδα. Η έλληνική κυβέρνησις έφοβήθη μήπως πάθη ό,τι καί τό 1897. Ηναγκάσθη λοιπόν νά μη δεχθῆ την ένωσιν τής Κρήτης καί νά κάμη πολλάς ύποχωρήσεις εις τούς Τούρκους.

61. Η έπανάστασις εις τό Γουδί

Αί ταπεινώσεις αυτái έπλήγωσαν την έλληνικήν φιλοτιμίαν. Άπό όλα τά μέρη ήρχισε νά άκούεται μία φωνή, ότι ήτο άνάγκη νά διορθωθῆ ή έσωτερική κατάστασις εις την Έλλάδα.

Πραγματικώς άπό πολλών έτών ή κατάστασις δέν

ἦτο πολὺ εὐχάριστος. Ὁ λαὸς ἔμεινεν ἀμόρφωτος καὶ δὲν ἀνεπτύχθησαν τὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας. Αἱ φιλονικίαι τῶν κομμάτων καὶ τὰ πολιτικά πάθη ἐζημίωσαν τὴν χώραν καὶ ὁ λαὸς εὐρίσκετο εἰς τὸ σκότος καὶ δὲν ἐγνώριζε ποῖον δρόμον νὰ ἀκολουθήσῃ.

Μετὰ τὰς ταπεινώσεις ὅμως, τὰς ὁποίας ἔπαθεν ἡ Ἑλλάς, ἐγεννήθη εἰς ὅλους ἡ ἐπιθυμία νὰ διορθώσουν τὴν κατάστασιν. Ὅλοι ἐφώναζαν «ἀνόρθωσις»! Οἱ ἀξιωματικοὶ ἐσχημάτισαν ἓνα σύνδεσμον καὶ τὴν 15 Αὐγούστου 1909 ἐξῆλθαν μὲ τὸν στρατὸν εἰς τὸ Γουδί, τοποθεσίαν πρὸς ἀνατολὰς τῶν Ἀθηνῶν εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ Ὑμηττοῦ. Ἐζήτησαν ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν ριζικὰς μεταρρυθμίσεις καὶ κυρίως τὴν ἀναδιοργάνωσιν τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου. Ὁ λαὸς ἐπεδοκίμασε τὴν πρᾶξιν τῶν ἀξιωματικῶν καὶ μὲ μεγάλα συλλαλητήρια ἐζήτησε νὰ διορθωθῇ ἡ ἐσωτερικὴ κατάστασις. Ἡ ἐπανάστασις ἐπεκράτησεν.

Ἦρχισε λοιπὸν ἀμέσως ἡ διοργάνωσις τοῦ στρατοῦ, παρήγγειλαν πολεμικὰ πλοῖα καὶ ἔγινε προσπάθεια νὰ διορθωθοῦν τὰ ἐσωτερικά. Ὁ στρατιωτικὸς σύνδεσμος πρῶσεκάλεσε ἀπὸ τὴν Κρήτην ὡς σύμβουλον τὸν Βενιζέλον, ὁ ὁποῖος μετ' ὀλίγον ἔγινε πρωθυπουργὸς καὶ ἔλαβεν εἰς χεῖρας του τὴν κυβέρνησιν.

62. Ὁ Βαλκανικὸς πόλεμος

Εἰς τὴν Βαλκανικὴν τότε ἐπεκράτει μεγάλη ταραχὴ. Οἱ Νεότουρκοι κατεδίωκαν τοὺς χριστιανούς, δὲν ἐσέβοντο τὰ προνόμια τῶν Ἑλλήνων τῆς Τουρκίας καὶ ἐπῆζαν τὸ Πατριαρχεῖον. Τὰ χριστιανικὰ κράτη τῆς Βαλκανικῆς, ἡ Ἑλλάς, ἡ Σερβία, ἡ Βουλγαρία καὶ τὸ Μαυροβούνιον, συνεννοήθησαν τότε νὰ ἐπιτεθοῦν κατὰ τῆς Τουρκίας.

Τὴν 4 Ὀκτωβρίου 1912 ἤρχισεν ὁ πόλεμος. Οἱ σύμμαχοι ἐνίκησαν εἰς ὅλα τὰ μέρη. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς διέβη τὰ τουρκικὰ σύνορα, ἐνίκησε τοὺς Τούρκους εἰς δύο μεγάλας μάχας, εἰς τὸ Σαραντάπορον καὶ εἰς τὰ Γιανιτσά, καὶ εἰς τὰς 26 Ὀκτωβρίου εἰσῆλθεν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην. Ἄλλος ἑλληνικὸς στρατὸς διέβη τὰ ἡπειρωτικὰ σύνορα, εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἡπειρον καὶ ἐπολιόρησε τὰ Ἰωάννινα.

Οἱ Σέρβοι ἐπίσης ἐνίκησαν τοὺς Τούρκους εἰς τὸ Κοιμάνοβον καὶ ἐκυρίευσαν τὰ Σκόπια καὶ τὸ Μοναστήριον. Οἱ Βούλγαροι ἐπολιόρησαν τὴν Ἀδριανούπολιν, ἐνίκησαν τὸν τουρκικὸν στρατὸν εἰς τὸ Λουλέ-Μπουργάς καὶ ἐπροχώρησαν ἕως τὴν Τσατάλτζαν πλησίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Οἱ Μαυροβούνιοι ἐπολιόρησαν τὴν ἄλβανικὴν πόλιν Σκόδραν. Τοιοῦτοτρόπως εἰς ὅλην τὴν Εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν κατελύθη τὸ κράτος τοῦ σουλτάνου καὶ μόνον εἰς τὰ τρία φρούρια, Ἀδριανούπολιν, Ἰωάννινα καὶ Σκόδραν ἔμενον ἀκόμη τουρκικὸς στρατός.

Ὁ ἑλληνικὸς στόλος ὠφέλησε πολὺ τὸν συμμαχικὸν ἀγῶνα. Ἀπέκλεισε τὸν τουρκικὸν στόλον εἰς τὰ στεγὰ τῶν Δαρδανελίων καὶ ἠμπόδισε τοὺς Τούρκους νὰ μεταφέρουν στρατὸν ἀπὸ τὴν Μ. Ἀσίαν εἰς τὴν Εὐρώπην. Οἱ Τούρκοι ἐδοκίμασαν δύο φορές νὰ διασπάσουν τὸν ἀποκλεισμόν. Τὴν 3 Δεκεμβρίου 1912 καὶ τὴν 5 Ἰανουαρίου 1913 ἐξῆλθαν ἀπὸ τὰ στενὰ καὶ ἐδοκίμασαν νὰ προσβάλουν τὰ ἑλληνικὰ πολεμικά. Ἀλλὰ καὶ τὰς δύο φορές ὁ τουρκικὸς στόλος ἐτράπη εἰς φυγὴν, ἀφοῦ ἔπαθε πολλὰς ζημίας, καὶ δὲν ἐξῆλθε πλέον ἀπὸ τὰ στενὰ. Ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἠλευθέρωσε τὰς νήσους Λήμνον, Ἰμβρον, Σαμοθράκην, Τένεδον, Χίον, Λέσβον καὶ Σάμον.

Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἐν τῷ μεταξὺ ἐξηκολούθει νὰ πολιορκῇ τὰ Ἰωάννινα. Τὴν πόλιν ἐπροστάτευεν ἐν ἀπότομον ὕψωμα, τὸ Μπιζάνι, τὸ ὁποῖον εἶχαν ὀχυρώσει Γερμανοὶ ἀξιωματικοί. Ὁ χειμὼν ἦτο βαρὺς εἰς τὴν Ἠπειρον καὶ ἐδυσκόλευε τὰς ἐπιχειρήσεις. Τέλος ὅμως τὸ Μπιζάνι ἔπεσε καὶ τὴν 21 Φεβρουαρίου οἱ Ἕλληνες εἰσῆλθαν εἰς τὰ Ἰωάννινα. Μετ' ὀλίγον οἱ Βούλγαροι ἐκυρίευσαν τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ οἱ Τοῦρκοι ἐδέχθησαν νὰ κάμουν εἰρήνην. Εἰς τὰς 17 Μαΐου ὑπεγράφη συνθήκη εἰς τὸ Λονδῖνον μεταξὺ τῶν συμμάχων καὶ τῆς Τουρκίας. Ἡ Τουρκία παρεχώρησεν εἰς τοὺς συμμάχους τὴν Ἠπειρον, τὴν Μακεδονίαν, μέγα μέρος τῆς Θράκης καθὼς καὶ τὰς νήσους.

Ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ἐδολοφονήθη ὁ βασιλεὺς Γεώργιος τὴν 5 Μαρτίου 1913 καὶ εἰς τὸν θρόνον ἀνέβη ὁ υἱὸς του Κωνσταντῖνος.

63. Πόλεμος κατὰ τῶν Βουλγάρων

Οἱ σύμμαχοι ἐφιλόνικησαν, ὅταν ἔφθασεν ἡ ὥρα νὰ μοιράσουν τὰς χώρας, τὰς ὁποίας ἐκυρίευσαν. Οἱ Βούλγαροι ἔδειξαν μεγάλην πλεονεξίαν καὶ ἤθελαν νὰ λάβουν τὴν μεγαλυτέραν μερίδα. Ἀπῆλθον ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας τὴν Θεσσαλονίκην καὶ ἀπὸ τοὺς Σέρβους τὸ Μοναστήριον. Τότε ἡ Σερβία καὶ τὸ Μαυροβούνιον συνεννόηθησαν μετὰ τοὺς Ἕλληνας καὶ τὴν 17 Ἰουνίου ἤρχισεν ὁ πόλεμος μετὰ τοὺς Βουλγάρους.

Οἱ Ἕλληνες συνέτριψαν τὸν βουλγαρικὸν στρατὸν εἰς τὴν μάχην τοῦ Κιλκίς, ἡ ὁποία διήρκεσε δύο ἡμέρας (21—23 Ἰουνίου). Ἐπίσης καὶ οἱ Σέρβοι ἐνίκησαν τοὺς Βουλγάρους καὶ τοὺς ἀπώθησαν εἰς τὰ παλαιὰ τῶν σύνορα. Ἀλλὰ καὶ ἡ Ρουμανία καὶ ἡ Τουρκία ἐπω-

1913

φελήθησαν ἀπὸ τὴν εὐκαιρίαν καὶ εἰσῆλθαν εἰς τὸ βουλγαρικὸν ἔδαφος. Διὰ τοῦτο ὁ βασιλεὺς τῆς Βουλγαρίας Φερδινάνδος ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ εἰρήνην.

Εἰς τὰς 17 Ἰουλίου ἔγινε συνδιάσκεψις εἰς τὸ Βουκουρέστιον, ἣ ὁποία ὥρισε τὴν νέαν κατάστασιν τῆς Βαλκανικῆς. Ἡ Ἑλλάς ἠϋξήθη σημαντικῶς. Ἔλαβε τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν μέχρι τοῦ Νέστου καὶ τῆς Ροδόπης, τὴν Ἡπειρον καὶ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου. Ἡ συνθήκη τοῦ Βουκουρεστίου ἦτο θρίαμβος διὰ τὴν Ἑλλάδα. Ὁ στρατὸς ἐπέστρεψεν εἰς τὰς Ἀθήνας με ὑπερηφάνειαν, ἔγιναν μεγάλα ἑορταὶ καὶ ὁ λαὸς ἦτο ἱκανοποιημένος καὶ ἔτρεφε μεγάλας ἐλπίδας διὰ τὸ μέλλον.

64. Ἡ Εὐρώπη εἰς τὰς παραμονὰς τοῦ μεγάλου πολέμου

Ἄλλ' οἱ Ἕλληνες δὲν ἐπρόφθασαν νὰ χαροῦν. Τρομερὰ θύελλα ἐξέσπασεν ἔν ἔτος μετὰ τὴν εἰρήνην τοῦ Βουκουρεστίου. Ὁ Βαλκανικὸς πόλεμος ἔγινεν ἀφορμὴ ν' ἀνάψῃ μεγάλη πυρκαϊὰ εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Αἱ μεγάλαὶ δυνάμεις περιεπλάκησαν εἰς τρομερὸν πόλεμον.

Τὰ τελευταῖα ἔτη εἰς τὴν Εὐρώπην εἶχε γίνει μεγάλη πρόοδος. Ἡ βιομηχανία ἀνεπτύχθη ὑπερβολικά, κατεσκεύασαν θαυμασίας μηχανάς, αἱ ὁποῖαι διηκολύναν τὴν ἐργασίαν, αἱ πόλεις ἐμεγάλωσαν καὶ ἐπλούτησαν πολὺ. Ἡ συγκοινωνία με τὸν σιδηρόδρομον καὶ τὸ ἀτμόπλοιον ἐτελειοποιήθησαν καὶ ἔγιναν νέαι ἐφευρέσεις. Κατεσκεύασαν αὐτοκίνητα, ἀεροπλάνα, ὑποβρύχια.

Ὁ ἄνθρωπος ἐπροόδευσε πολὺ διὰ τῆς μελέτης τῆς φύσεως. Δύο προπάντων φυσικαὶ δυνάμεις ἐβοήθησαν τὸν ἄνθρωπον, ὁ ἀτμὸς καὶ ὁ ἠλεκτρισμὸς. Δι' αὐτῶν ἐκίνησε πελωρίας μηχανάς, αἱ ὁποῖαι ἰσοδυνα-

μοῦν μὲ τὴν δύναμιν χιλιάδων ἀνθρώπων. Μὲ τὸν ἀτμὸν καὶ τὸν ἠλεκτρισμὸν ἐσυντόμευσαν ὑπερβολικὰ τὰς ἀποστάσεις.

Δυστυχῶς ὅμως κάτω ἀπὸ τὴν λάμπιν αὐτὴν ὑπῆρχαν φοβερὰι πληγαί. Οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης ἐμισσοῦντο μεταξὺ των καὶ οἱ πολιτικοὶ των εἰργάσθησαν διὰ νὰ ἐνισχύσουν τὰ πάθη. Κυρίως μεγάλη ἀντιπάθεια ὑπῆρχε μεταξὺ Γάλλων καὶ Γερμανῶν, ἐπειδὴ οἱ Γερμανοὶ ἐνίκησαν τὸ 1870 τοὺς Γάλλους καὶ ἀφῆρσαν ἀπὸ τὴν Γαλλίαν δύο ἐπαρχίας, τὴν Ἀλσατίαν καὶ τὴν Λωραίνην. Κυρίως ὅμως τὰ μεγάλα κράτη εἶχαν φοβερὸν οἰκονομικὸν ἀνταγωνισμὸν καὶ ἀντίθετα συμφέροντα εἰς τὰς ἀποικίας καὶ εἰς τὴν Βαλκανικὴν. Διὰ τοῦτο αἱ μεγάλαι δυνάμεις διηρέθησαν εἰς δύο στρατόπεδα. Ἡ Γερμανία, ἡ ὁποία ἦτο τὸ δυνατώτερον στρατιωτικὸν κράτος τῆς Εὐρώπης, ἔκαμε συμμαχίαν μὲ τὴν Αὐστρίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν. Ἡ συμμαχία αὐτὴ ὠνομάσθη Τριπλῆ Συμμαχία. Ἀντιθέτως συνεννοήθησαν ἡ Γαλλία, ἡ Ρωσσία καὶ ἡ Ἀγγλία, καὶ τοιοῦτοτρόπως ἔγινεν ἡ Τριπλῆ Συνεννόησις, τὴν ὁποίαν ὀνομάζουν συνήθως Ἀντάντ. Αἱ στρατιωτικαὶ δυνάμεις τῶν μεγάλων κρατῶν ἦσαν τεράστια. Ἐχρησιμοποίησαν διὰ πολεμικοὺς σκοποὺς ὅλην τὴν ἐπιστήμην καὶ ὅλας τὰς νεωτέρας ἐφευρέσεις. Κατεσκεύασαν παμμέγιστα κανόνια, κολοσσιαία θωρηκτὰ μὲ ἰσχυροὺς θώρακας καὶ ἀμέτρητον πυροβολικὸν καὶ ἀνεκάλυψαν τελειότατα μέσα καταστροφῆς. Καὶ ἐπειδὴ τὰ κράτη εἶχαν πάντοτε ὑποψίας μεταξὺ των, διετήρουν πολὺν στρατόν, ἐξόδευαν μεγάλα ποσὰ διὰ στρατιωτικὰς ἐτοιμασίας καὶ ἔκαμναν μυστικὰς συνεννοήσεις. Διὰ τοῦτο ὁ κόσμος ἔζη εἰς διαρκῆ ἀνησυχίαν καὶ ἀνελογίζετο μὲ φρίκην ἓνα πόλεμον μεταξὺ τῶν μεγάλων κρατῶν.

65. Ὁ Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος

Ὁ τρομερὸς πόλεμος ἐξέσπασε τὸ θέρος τοῦ 1914. Ἀφορμὴν ἔδωσεν ἡ δολοφονία τοῦ διαδόχου τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς γυναικὸς του ὑπὸ Σέρβων εἰς τὸ Σεράγεβον τῆς Ἑρζεγοβίνης, ὅπου εἶχε μεταβῆ νὰ ἐπιθεωρήσῃ τὸν στρατόν.

Ὁ κόσμος εἶδεν αἴφνης νὰ ἔρχεται τὸ κακὸν ὡς φοβερὰ θεομηνία. Ὁ πόλεμος διήρκεσε περισσότερον ἀπὸ τέσσαρα χρόνια. Τὰ περισσότερα κράτη τῆς Εὐρώπης ἔλαβαν μέρος εἰς αὐτόν. Ἐκτὸς τῆς Εὐρώπης ἔγιναν καταστρεπτικαὶ μάχαι καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ Ἀφρικὴν. Τέλος εἰσῆλθεν εἰς τὸν πόλεμον καὶ ἡ Ἀμερικὴ. Τοιοῦτοτρόπως ὁ πόλεμος, ὁ ὁποῖος κατ' ἀρχὰς ἦτο εὐρωπαϊκός, ἔγινε παγκόσμιος καὶ διὰ τοῦτο λέγεται εὐρωπαϊκὸς ἢ παγκόσμιος πόλεμος. 1914

Ὁ πόλεμος αὐτὸς εἶναι ὁ μεγαλύτερος ἀπὸ ὅσους ἐγνώρισεν ὁ κόσμος. Ὑπελόγισαν ὅτι τὰ δύο ἀντίθετα μέρη ἐκίνητοποίησαν 50 ἑκατομμύρια ἀνθρώπους εἰς τὸ διάστημα τῶν τεσσάρων ἐτῶν. Ἐπίσης τὰ φονικὰ μέσα ποτὲ δὲν ἦσαν τόσον τέλεια.

Εἰς τὰς ἀρχὰς ἡ Γερμανία, ἡ ὁποία εἶχε τὸν μεγαλύτερον καὶ τὸν καλύτερον ὠργανωμένον στρατόν καὶ ἀφθονώτερα καὶ τελειότερα τὰ πολεμικὰ μέσα, ἔδοκίμασε μὲ ταχεῖαν κίνησιν νὰ συντρίψῃ τοὺς ἀντιπάλους τῆς. Ἐκεῖνοι ὅμως τὴν ἀπέκλεισαν, καθὼς καὶ τὴν σύμμαχόν τῆς Αὐστρίαν, ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη. Τὰ περισσότερα κράτη ἦσαν κατὰ τῆς Γερμανίας. Μόνον ἡ Τουρκία καὶ ἡ Βουλγαρία συνεμάχησαν μαζί τῆς, ἐπειδὴ ἦσαν δυσηρεστημένοι ἀπὸ τὸν Βαλκανικὸν πόλεμον.

Ἐγιναν τρομεραὶ καταστροφαὶ εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην, κυρίως εἰς τὸ Βέλγιον καὶ τὴν Βόρειον Γαλλίαν,

καὶ ἐχύθησαν ποταμοὶ αἵματος. Ἐκατομμύρια ἀνθρώπων ἀπέθαναν ἀπὸ κακουχίας καὶ ἀσθενείας. Οἱ Γερμανοὶ ἔδειξαν μεγάλην ἀντοχήν, ἀλλὰ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ νικήσουν. Ἀφοῦ μάλιστα εἰσῆλθεν εἰς τὸν πόλεμον καὶ ἡ Ἀμερική, ἡ ὁρμὴ των ἐθραύσθη. Τέλος ἠναγκάσθησαν νὰ ζητήσουν εἰρήνην καὶ ἐδέχθησαν ὅλους τοὺς ὄρους τῶν συμμαχῶν (Νοέμβριος 1918). Τότε ἔγινεν ἡ

1918 Συνηθικητῶν Βερσαλλιωῶν, ἡ ὁποία ὑπεχρέωσε τοὺς Γερμανοὺς νὰ διαλύσουν τὸν στρατὸν των, νὰ ἐπιστρέψουν τὰς δύο γαλλικὰς ἐπαρχίας, τὰς ὁποίας εἶχαν ἀφαιρέσει τὸ 1870, καὶ νὰ πληρώσουν μεγάλην ἀποζημίωσιν διὰ τὰς καταστροφάς, τὰς ὁποίας ἐπροξένησαν. Χωρισταὶ συνηθικαὶ ἔγιναν μετὰ τὴν Αὐστρίαν, τὴν Οὐγγαρίαν, τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὴν Τουρκίαν.

66. Ἡ Ἑλλάς εἰς τὸν εὐρωπαϊκὸν πόλεμον

Ὁ Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος ἐπεσώρευσε μεγάλας συμφορὰς εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπως εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Ἡ Ἑλλάς ὀλίγον μόνον καιρὸν ἐχάρη τὰς ἐπιτυχίας τοῦ Βαλκανικοῦ πολέμου. Αἱ κομματικαὶ φιλονικίαι, αἱ ὁποῖαι μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Γουδι εἶχαν λείψει, ἀνεφάνησαν πάλιν μετὰ μεγαλυτέραν ἔντασιν ἐπὶ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολέμου.

Κατ' ἀρχὰς ἡ Ἑλλάς δὲν ἔλαβε μέρος εἰς τὸν πόλεμον. Ὄταν ὁμως ἡ Τουρκία καὶ ἡ Βουλγαρία ἐτάχθησαν μετὰ τοὺς Γερμανοὺς, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μείνη μέχρι τέλους ἀδιάφορος. Τὸ 1916 οἱ σύμμαχοι ἀπεβίβασαν στρατὸν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, διὰ νὰ βοηθήσουν τὴν Σερβίαν, τὴν ὁποίαν προσέβαλλαν οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Γερμανοαυστριακοὶ ἀπὸ δύο μέτωπα. Ὁ πόλεμος τῶρα ἐγένετο εἰς τὸ ἔδαφός των καὶ οἱ Ἕλληνες δὲν

ἦτο δυνατόν νά μείνουν ἀπαθείς θεαταί. Ἄλλ' ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἤθελε νά μείνῃ οὐδέτερος. Οἱ Ἄγγλοι καὶ οἱ Γάλλοι τότε ἐκηρύχθησαν ἐναντίον του. Οἱ Ἕλληνες διηρέθησαν εἰς δύο κόμματα, ὑπὲρ τῆς ἐξόδου εἰς τὸν πόλεμον μὲ τὸ μέρος τῶν συμμάχων καὶ ὑπὲρ τῆς οὐδετερότητος.

Μετ' ὀλίγον οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Γερμανοὶ παρεβίασαν τὴν ἑλληνικὴν οὐδετερότητα καὶ εἰσῆλθαν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν, κατέλαβαν ἑλληνικὰ φρούρια καὶ ἠχμαλώτισαν ἓνα σῶμα στρατοῦ. Τότε ὁ Βενιζέλος, ὁ ὁποῖος εἶχε κηρυχθῆ ὑπὲρ τῆς ἐξόδου εἰς τὸν πόλεμον, μὲ πολλοὺς πολιτικούς καὶ στρατιωτικούς κατέφυγεν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, κατήρτισε προσωρινὴν κυβέρνησιν καὶ ἤρχισε νά διοργανῶνῃ στρατόν, διὰ νά πολεμήσῃ τοὺς Βουλγάρους. Τὸ 1917 οἱ σύμμαχοι ἠνάγκασαν τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον νά φύγῃ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ἀνεβίβασαν εἰς τὸν θρόνον τὸν δευτερότοκον υἱόν του Ἀλέξανδρον καὶ ὁ Βενιζέλος ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ἔκαμε γενικὴν ἐπιστράτευσιν καὶ ἔταξε τὸν ἑλληνικὸν στρατὸν εἰς τὸ πλευρὸν τῶν συμμάχων.

Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἔδειξε πάλιν τὴν ἰκανότητά του εἰς πολλὰς μάχας καὶ ἠνωμένος μὲ τοὺς Γάλλους καὶ τοὺς Σέρβους διέσπασε τὸ βουλγαρικὸν μέτωπον καὶ ἠνάγκασε τοὺς Βουλγάρους νά συνθηκολογήσουν. Ἡ Συνεννόησις μετὰ τὴν τελειωτικὴν νίκην ἔδωσεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν βουλγαρικὴν καὶ τὴν τουρκικὴν Θράκην καὶ τὴν περιοχὴν τῆς Σμύρνης εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς κατέλαβε τὰς χώρας αὐτάς καὶ ἡ συνθήκη τῶν Σεβρῶν (28 Ἰουλίου 1920) ἐπέκύρωσε τὴν κυριαρχίαν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὰς χώρας αὐτάς.

67. Ἡ Μικρασιατικὴ καταστροφὴ

Αἱ μεγάλοι αὐταὶ ἐπιτυχίαι δὲν κατώρθωσαν νὰ σβήσουν τὰ κομματικὰ πάθη εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τὴν 1 Νοεμβρίου 1920 ἔγιναν ἐκλογαὶ καὶ ὁ λαὸς μὲ μεγάλην πλειοψηφίαν ἀπεδοκίμασε τὸν Βενιζέλον καὶ τὸ κόμμα του. Ὁ Βενιζέλος ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ οἱ ἀντίθετοι πολιτικοὶ ἐπανεφέραν εἰς τὸν θρόνον τὸν Κωνσταντῖνον. Αἱ δυνάμεις ὅμως ἐθεώρησαν τοῦτο ὡς πρᾶξιν ἐχθρικήν, διέκοψαν τὰς σχέσεις των μὲ τὴν Ἑλλάδα καὶ τῆς ἐκήρυξαν οἰκονομικὸν πόλεμον.

Ἡ θέσις τῆς Ἑλλάδος ἦτο πολὺ δύσκολος. Ὁ τολμηρὸς τοῦρκος ἀξιωματικὸς Μουσταφᾶ Κεμάλ δὲν ἀνεγνώρισε τὴν συνθήκην τῶν Σεβρῶν, ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ διωργάνωσεν ἀγῶνα κατὰ τῆς ἐλληνικῆς κατοχῆς. Ἐκαμε πρωτεύουσάν του τὴν Ἄγκυραν καὶ ἐξήτει νὰ ἀνακαταλάβῃ τὰς τουρκικὰς χώρας. Ὁ στρατὸς τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν ἀγῶνα ἄνευ τῆς ὑποστηρίξεως τῶν Εὐρωπαίων.

Τὸ ἐλληνικὸν ἐπιτελεῖον τότε διὰ νὰ προλάβῃ μεγαλυτέραν ἐνίσχυσιν τῶν Τούρκων, ἤρχισε μεγάλην ἐπίθεσιν. Κατέλαβε τὸ Ἔσκι Σεχίρ καὶ τὸ Ἄφιὸν Καραχισάρ. Ἄλλ' οἱ Τούρκοι ὑπεχώρησαν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ ἤσαν ἀσύλληπτοι εἰς τὰς ἐρήμους ἐκτάσεις τῆς Μ. Ἀσίας. Ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς ἀπεφάσισε νὰ καταλάβῃ τὴν Ἄγκυραν. Οἱ στρατιῶται ἐβάδισαν μὲ πολλὰς δυσκολίας καὶ στερήσεις εἰς μέρη ἄγνωστα, ἀκατοίκητα, νοσηρά, διήλθαν τὴν Ἄλμυρὰν Ἐρημον καὶ ἔφθασαν εἰς τὸν ποταμὸν Σαγγάριον. Ἀλλὰ δὲν κατώρθωσαν νὰ κυριεύσουν τὴν Ἄγκυραν καὶ ἠναγκάσθησαν ἄλλην μίαν φορὰν νὰ διασχίσουν τὰς ἐρήμους ἐκτάσεις καὶ ἔφθασαν

συντετριμμένοι εις Ἐσκι Σεχίρ καὶ Ἀφιὸν Καραχισάρ.

Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἔμεινεν ἀκόμη ἔν ἔτος ἐκεῖ. Ἄλλ' ἡ κατάστασις τοῦ ἦτο ἐλεεινή. Ἡ συντήρησις τοῦ ἦτο κακὴ, διότι τὸ κράτος δὲν εἶχε χρήματα. Διὰ τοῦτο ἔχασε τὸ ἠθικόν του καὶ ἡ τάξις καὶ ἡ πειθαρχία παρέλυσαν. Οἱ Τούρκοι ἀφοῦ συνεπλήρωσαν τὰς ἐτοιμασίας των, τὸν Αὐγούστον τοῦ 1922 ἤρχισαν τὴν ἐπίθεσιν. Ἐ- 1922
νίκησαν εὐκόλως τὸν ἑλληνικὸν στρατόν, ὁ ὁποῖος μὲ μεγάλην ἀταξίαν ἤρχισε νὰ φεύγη πρὸς τὴν θάλασσαν. Ἡ καταστροφή ἦτο μεγάλη. Χιλιάδες συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι καὶ ἄλλαι χιλιάδες ἐφονεύθησαν. Τὰ λείψανα τοῦ λαμπροῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἰσῆλθαν εἰς τὰ πλοῖα καὶ ἐγκατέλειψαν τὴν Μ. Ἀσίαν.

Φοβερωτέρα ἦτο ἡ τύχη τῶν Ἑλλήνων τῆς Μ. Ἀσίας. Οἱ δυστυχεῖς ἐσφάγησαν ἢ ἠχμαλωτίσθησαν ἢ κατέφυγαν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Αὕτῃ εἶναι ἡ καταστροφή τῆς Μ. Ἀσίας, μία ἀπὸ τὰς μεγαλυτέρας ἐθνικὰς καταστροφάς.

Ἡ Ἑλλὰς ἠναγκάσθη νὰ ὑπογράψῃ τὴν συνθήκην τῆς Λωζάννης, ἡ ὁποία τὴν ὑπεχρέωσε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τοὺς Τούρκους τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην καὶ ν' ἀνταλλάξῃ τοὺς Ἑλληνας τῆς Μ. Ἀσίας καὶ Θράκης μὲ τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι κατώκουν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἦρχισε τότε μεγάλη μετανάστευσις. Περισσότεροι ἀπὸ 2½ ἑκατομμύρια Ἕλληνες ἄφησαν τὰς ἐστίας των, τὰ μέρη, ὅπου εἶχαν ζῆσει ἐπὶ τρεῖς χιλιάδας ἔτη, καὶ ἦλθαν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

68. Ἡ Ἑλλὰς δημοκρατία

Ἡ μεγάλη καταστροφή ἐπλήγωσε τὴν φιλοτιμίαν τοῦ στρατοῦ. Πολλοὶ ἀξιωματικοί, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἀποβιβασθῆ ἀπὸ τὴν Μ. Ἀσίαν εἰς τὴν Μυτιλήνην καὶ τὴν

Χίον, επανεστάτησαν. Παρέλαβαν τὸν στόλον καὶ ἦλθαν μὲ στρατὸν εἰς τὰς Ἀθήνας περὶ τὰς ἀρχὰς Σεπτεμβρίου τοῦ 1922, ἠνάγκασαν τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον νὰ παραιτηθῆ καὶ νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ διέλυσαν τὴν Βουλὴν.

1924 Εἰς τὸν θρόνον ἀνῆλθεν ὁ πρωτότοκος υἱὸς τοῦ Κωνσταντῖνου Γεώργιος Β'. Αἱ ἐκλογαὶ ὄμως τῆς 16 Δεκεμβρίου 1923 ἔφεραν μεγάλην δημοκρατικὴν πλειοψηφίαν. Ἡ ἔθνοσυνέλευσις τότε ἐκήρυξεν ἔκπτωτον τὴν βασιλικὴν δυναστείαν καὶ τὴν 25 Μαρτίου 1924 ἀνεκήρυξε τὴν δημοκρατίαν. Ὁ λαὸς διὰ τοῦ δημοψηφίσματος τῆς 13 Ἀπριλίου 1924 ἐπεκύρωσε τὸ νέον πολίτευμα.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑΙ

- 1453 Οί Τοῦρκοι κυριεύουν τὴν Κωνσταντινούπολιν
1529 Ὁ σουλτάνος Σουλεϊμάν πολιορκεῖ τὴν Βιέννην
1571 Ναυμαχία Ναυπάκτου
1669 Οἱ Τοῦρκοι κυριεύουν τὴν Κρήτην
1770 Ἐπανάστασις Πελοποννήσου
1789 Γαλλικὴ Ἐπανάστασις
1790 Λάμπρος Κατσώνης
1791 Ὁ Ἀλῆς προσβάλλει τὸ Σοῦλι
1798 Θάνατος τοῦ Ρήγα
1803 Ὁ Ἀλῆς καταστρέφει τὸ Σοῦλι
1815 Οἱ σύμμαχοι νικοῦν τὸν Ναπολέοντα—Συνέδριον Βιέννης—Ἱερὰ συμμαχία
1816 Ἰδρύεται ἡ Φιλικὴ ἔταιρεία
1821 Ἡ μεγάλη ἑλληνικὴ ἐπανάστασις
1828 Ὁ Καποδίστριας κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος—Δολοφονία του τὸ 1831
1833 Ὁ Ὀθων ἔρχεται εἰς τὴν Ἑλλάδα
1843 Ἐπανάστασις τῆς 3ης Σεπτεμβρίου—Τὸ σύνταγμα
1862 Ἐξωσις τοῦ Ὀθωνος
1863 Γεώργιος Α΄—Τὰ ἑπτάνησα γίνονται Ἑλληνικὰ
1878 Συνθήκη Βερολίνου
1881 Ἡ Θεσσαλία γίνετα ἑλληνικὴ
1897 Ὁ ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος
1908 Νεοτουρκικὴ ἐπανάστασις
1909 Τὸ Γουδι
1912—3 Βαλκανικὸς πόλεμος
1914—8 Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος
1922 Καταστροφὴ εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν
1924 Ἡ Ἑλλάς δημοκρατία

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

1821	Φεβρουάριος	Ὁ Ἀλ. Ὑψηλάντης ἀρχίζει τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὴν Μολδαβίαν
	Μάρτιος	25 Ὁ Παλαιῶν Πατρῶν κηρύττει τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὴν Πελοπόννησον
	Ἀπρίλιος	10 Οἱ Τοῦρκοι κρεμοῦν τὸν Πατριάρχην 20 Μάχη Ἀλαμάνας. Θάνατος Διάκου
	Μάϊος	8 Μάχη Γραβιάς 13—14 Μάχη Βαλτετοίου 20 Ὁ Παπανικολῆς καίει τὴν τουρκικὴν φρεγάταν
	Ἰούνιος	7 Καταστροφή εἰς τὸ Δραγατσάνι
	Σεπτέμβριος	23 Ἀλωσις τῆς Τριπόλεως
1822	Μάρτιος	30 Καταστροφή τῆς Χίου
	Ἰούλιος	4 Μάχη τοῦ Πέτα 26 Καταστροφή τοῦ Δράμαλι εἰς τὰ Δερβενάκια
1823	Αὐγουστος	11 Θάνατος Μάρκου Μπότσαρη
	Δεκέμβριος	24 Ὁ Μπαίρον φθάνει εἰς τὸ Μεσολόγγι
1823—4		Ἐμφύλιος πόλεμος
1824	Μάρτιος	Ἐπέμβασις Μεχμέτ Ἀλή
	Ἰούλιος	20 Καταστροφή Ψαρῶν
	Αὐγουστος	28 Ναυμαχία Γέροντα
1825	Ἰανουάριος	Ὁ Κολοκοτρώνης φυλακίζεται
	Φεβρουάριος	Ὁ Ἰβραήμ ἀποβιβάζεται εἰς τὴν Πελοπόννησον
	ἸΑπρίλιος	15 Ἀρχίζει ἡ πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου
	Μάϊος	20 Μάχη εἰς τὸ Μανιάκι. Θάνατος Παπαφλέσσα
	Ἰούλιος	4 Θάνατος Ὀδυσσεῶς Ἀνδρούτσου
1826	Ἀπρίλιος	10 Ἐξοδος Μεσολογγίου
	Αὐγουστος	13 Ὁ Κιουταχῆς πολιορκεῖ τὴν Ἀκρόπολιν
	Νοέμβριος	24 Μάχη εἰς τὴν Ἀράχωβαν
1827	Μάρτιος	30 Ὁ Καποδίστριας διορίζεται κυβερνήτης
	Ἀπρίλιος	23 Θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη 24 Καταστροφή εἰς τὸ Φάληρον
	Ὀκτώβριος	8 Ναυμαχία Ναβαρίνου
1829	Σεπτέμβριος	12 Μάχη Πέτρας
1830	Ἰανουάριος	Πρωτόκολλον τοῦ Λονδίνου, τὸ ὁποῖον ἀναγνωρίζει τὴν Ἑλλάδα ἐλεῦθερον βασίλειον

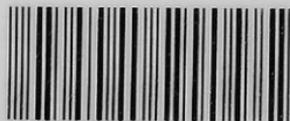
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- Α' ΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΔΟΥΛΕΙΑΣ**
1. Ἡ νέα ἑλληνικὴ ἱστορία
 2. Ἡ τουρκικὴ αὐτοκρατορία καὶ ἡ Εὐρώπη
 3. Πόλεμος τῆς Τουρκίας μετὰ τὰ Εὐρωπαϊκὰ κράτη
 4. Τὰ δεινοπαθήματα τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας
 5. Πῶς ἐσώθη τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος
 6. Ἡ Ἐκκλησία
 7. Τὸ Πατριαρχεῖον—Οἱ Φαναριῶται
 8. Αἱ κοινότητες
 9. Ἀρματολοὶ καὶ κλέφτες
 10. Ἡ ζωὴ τῶν κλεφτῶν—Τὰ δημοτικὰ τραγούδια
- Β' Ἡ ΑΦΥΠΝΗΣΙΣ**
11. Ἀνάπτυξις τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ
 12. Ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξις τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐπὶ τουρκοκρατίας
 13. Ἀδαμάντιος Κοραΐης
 14. Ὁριμάζει ἡ πίστις εἰς τὴν ἐλευθερίαν
- Γ' ΑΙ ΠΡΩΤΑΙ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑΙ**
15. Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1770
 16. Λάμπρος Κατσώνης
 17. Αἱ πρόοδοι τῆς Εὐρώπης
 18. Ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις
 19. Τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου
 20. Ρήγας Φεραῖος
 21. Σουλιῶται καὶ Ἀληπασᾶς
 22. Οἱ πόλεμοι κατὰ τοῦ Σουλίου
 23. Καταστροφὴ τοῦ Σουλίου
- Δ' ΕΙΣ ΤΑΣ ΠΑΡΑΜΟΝΑΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ**
24. Φιλικὴ ἐταιρεία
 25. Ὁ Ἀλέξ. Ὑψηλάντης ἀρχίζει τὴν ἐπανάστασιν
 26. Ἡ ἀποτυχία τοῦ Ὑψηλάντου
- Ε' Ο ΑΓΩΝ ΔΙΑ ΤΗΝ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΝ**
27. Ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Ἑλλάδα
 28. Οἱ Τούρκοι κρεμοῦν τὸν Πατριάρχην
 29. Θεόδωρος Κολοκοτρώνης—Τὸ πολεμικὸν τοῦ σχεδίου
 30. Ἡ μάχη τοῦ Βαλτετιοῦ
 31. Οἱ Στερεοελλαδίται ἐμποδίζουν τοὺς Τούρκους νὰ περάσουν εἰς τὴν Πελοπόννησον
 32. Τὸ ἑλληνικὸν ναυτικὸν ὑποστηρίζει τὴν ἐπανάστασιν
 33. Καταστροφὴ τῆς τουρκικῆς φρεγάτας
 34. Ἄλωσις τῆς Τριπόλεως
 35. Ἡ διοίκησις
 36. Ἡ μεγάλη τουρκικὴ ἐπίθεσις τοῦ 1822
 37. Ἡ καταστροφὴ τῆς Χίου
 38. Ὁ Κανάρης πυρπολεῖ τὴν τουρκικὴν ναυαρχίδα
 39. Κανάρης καὶ Μιαούλης
 40. Ἡ καταστροφὴ εἰς τὸ Πέτα
 41. Ἐκστρατεία καὶ καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη
 42. Μᾶρκος Μπότοαρης
 43. Ἐμφύλιος πόλεμος
 44. Οἱ Εὐρωπαῖοι καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις—Οἱ Φιλέλληνες
 45. Ὁ λόρδος Μπάιτρον ἔρχεται εἰς τὴν Ἑλλάδα
 46. Τουρκοαιγυπτιακὴ ἐκστρατεία
 47. Καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν
 48. Ὁ Ἰβραήμ ἀποβιβάζεται εἰς τὴν Πελοπόννησον
 49. Θάνατος τοῦ Παπαφλέσσα
 50. Πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου
 51. Τὸ τέλος τοῦ Μεσολογγίου
 52. Ἡ ἐπανάστασις κινδυνεύει
 53. Ὁ Καραϊσκάκης καὶ τὸ πολεμικὸν τοῦ σχεδίου
 54. Ἡ καταστροφὴ εἰς τὸ Φύληρον
 55. Εὐρωπαϊκὴ ἐπέμβασις—Ναυμαχία Ναυαρίνου
 56. Ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος
- ΣΤ' ΤΟ ΕΛΕΥΘΕΡΟΝ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ**
57. Ὁ Καποδίστριας
 58. Ἡ βασιλεία τοῦ Ὀθωνος

59. Ἡ βασιλεία Γεωργίου τοῦ Α' Ζ' ΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΧΡΟΝΙΑ
60. Αἱ βαλκανικαὶ ταραχαὶ ἀπὸ τοῦ 1908
61. Ἡ ἐπανάστασις εἰς τὸ Γουδί
62. Ὁ Βαλκανικὸς πόλεμος
63. Πόλεμος κατὰ τῶν Βουλγάρων
64. Ἡ Εὐρώπη εἰς τὰς παραμονὰς τοῦ μεγάλου πολέμου
65. Ὁ Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος
66. Ἡ Ἑλλάς εἰς τὸν εὐρωπαϊκὸν πόλεμον
67. Ἡ Μικρασιατικὴ καταστροφὴ
68. Ἡ Ἑλλάς δημοκρατία

ΕΙΚΟΝΕΣ—ΧΑΡΤΑΙ

	Σελ.
1. Τὸ Τουρκικὸν κράτος κατὰ τὸν θάνατον Σουλεῦμάν τοῦ Μεγαλοπρεποῦς . . .	7
2. Φαναριώτης	16
3. Ἡ νῆσος Ὑδρα	24
4. Ἑλληνες ναῦται	25
5. Ἡ μεγάλη τοῦ Γένους Σχολή	29
6. Μοναστήριον Ἁγίου Ὁρους	34
7. Ἡ ἄλωσις τῆς Βασιλῆης	42
8. Τὸ μέγαρον τοῦ Ἀληπασᾶ εἰς τὸ Σούλι	47
9. Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης	57
10. Χάρτης Βλαχίας καὶ Μολδαβίας	59
11. Μανιάται πολεμισταὶ	62
12. Ἡ Μονὴ τῆς Ἁγίας Λαύρας	63
13. Θεόδωρος Κολοκοτρώνης	68
14. Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουῖτος	74
15. Παπανικολῆς	79
16. Δημήτριος Ὑψηλάντης	81
17. Μεσσήνιοι χωρικοὶ	83
18. Ἡ νῆσος Χίος	89
19. Κανάρης	94
20. Μιαούλης	95
21. Τὰ Ναύπλιον	102
22. Ἡ οἰκία τοῦ Μ. Μπότσαρη εἰς τὸ Σούλι	105
23. Ὁ Βύρων	111
24. Κριεὶς πολεμιστῆς	114
25. Ἡ Κορώνη	117
26. Ἀνδρέας Ζατμης	126
27. Καραϊσκάκης	128
28. Τὸ πρῶτον ἑλληνικὸν κράτος	135
29. Ὁ Καποδίστριας	137

250

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

Αριθ. { Πρωτ. 51231, 51232
Διεκπ. Έν Αθήναις τῆ 20 Αὐγούστου 1934

ΕΠΙ ΑΠΟΔΕΙΞΕΙ

Π ρ ο ς

τὸν κ. Ἀν. Δαζάρου συγγραφέα

Ἀνακοινοῦμεν ὑμῖν ὅτι διὰ ταυταρίθμου ὑπουργικῆς ἀποφάσεως, στηριζομένης δὲ εἰς τὸ ἀρθρ. 4 τοῦ νόμου 5911 καὶ τὴν ἀπόφασιν τῆς οἰκείας κριτικῆς ἐπιτροπῆς, τὴν περιλαμβανομένην εἰς τὴν ὑπ' ἀριθ. 1ην πράξιν αὐτῆς ἐνεκρίθη ὡς διδακτικὸν βιβλίον πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τῆς ΣΤ' τάξεως τῶν δημοτικῶν σχολείων τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «*Η ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ*» βιβλίον σας διὰ μίαν τετραετίαν ἀπὸ τῆς 15ης Σεπτεμβρίου 1934 ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ συμμορφωθῆτε ἐπακριβῶς πρὸς τὰς ὑποδείξεις τῆς ἀρμοδίας κριτικῆς ἐπιτροπῆς.

Ἐντολῆ τοῦ Ὑπουργοῦ
Ο ΤΜΗΜΑΤΑΡΧΗΣ
Ν. ΣΜΥΡΝΗΣ

Ἄρθρον βον τοῦ Προεδρικοῦ Διατάγματος
«*Περὶ τοῦ τρόπου τῆς διατιμῆσεως τῶν ἐγκεκριμένων διδακτικῶν βιβλίων*».

Ἡ διδακτικὰ βιβλία τὰ πωλούμενα μακρὰν τοῦ τόπου τῆς ἐκδόσεως τῶν ἐπιτρέπεται νὰ πωλῶνται ἐπὶ τιμῆ ἀνοίτερα κατὰ 15% τῆς ἐπιτιμῆ βάσει τοῦ παρόντος Διατάγματος κανονισθεῖσης ἀνεβ. βιβλιοσιμῶν τιμῆς πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς δαπάνης συσκευῆς καὶ τῶν ταχυδρομικῶν τελῶν ὑπὸ τὸν ὄρον ὅπως ἐπὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ μέρους τοῦ ἐξωφύλλου, ἢ τῆς τελευταίας σελίδος τούτου ἐκτυποῦται τὸ παρὸν ἄρθρον.

1829
1830
αριθ. ἀδείας κυκλοφ. 55831

ΤΙΜΗ Ἀδείου 14 10
Δεδεμ. 17 10

μερομηνία 20-9-34